

# શ્રી સદ્ગુરુ ચન્દ્રોદય



—: લેખક :—

‘ દિવ્યજ્યોતિ ’

દીરાલાલ ઇગનલાલ તારકસ.

—: પુરસ્કાર :—

પ્રેક્ષિત પુરુષોત્તમ એમ. ત્રિવેદી

એમ. એ; ડીપ. જી. (લંડન); એફ. આર. જી. એસ.

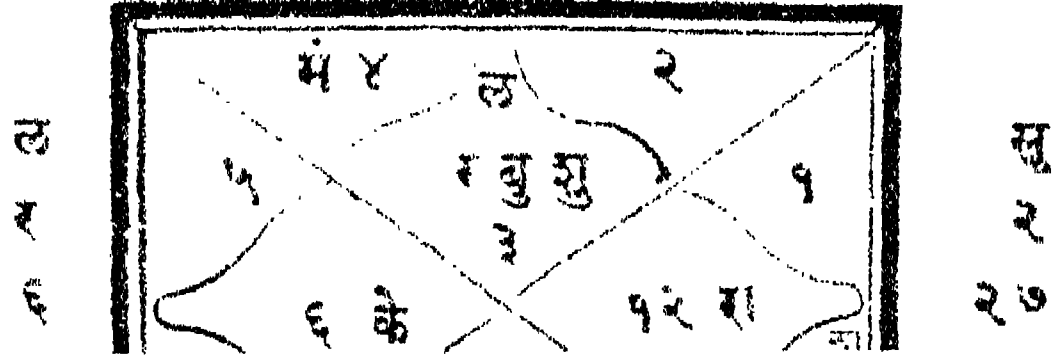
અર્થશાસ્ત્રના અધ્યાપક, વિલ્સન કૉલેજ. (મુંબઈ)

પ્રકાશક:—શ્રીશુકદેવ શ્રેય:સાધક મંડળ, મુંબઈ-બાર

શ્રીમદાચાર્યવિયશ્રી ૧૦૮ શ્રી શુકાચાર્ય મહારાજશ્રીની  
પ્રાદુર્ભાવ કુંડલી:—

જન્મ:-શકે ૧૭૯૮ આષાઢ કૃષ્ણ પંચમી ભોમવાર, ૯૪૬ વર્ષી પદ.

દશમભાવ ૧૦-૨૪-૫-૩૨.



ઉપરાંત શ્રીકૃત ભાઈશ્રી રમણલાલ સીં કાપડીઆ વિજ્ઞાન દિવાકરે પણ  
દશાવાસ્યોપનિષદ્ । તું સરિક ભાષાન્તર કયું છે, જે થોડા  
વખતમાં બહાર પડશે. આગળથી આદક થનારને કિન્નતમાં ફાયદો  
થશે. મને ખાતી છે કે આ અન્યજો સત્કાર ગુરુપ્રેમી સન્નમનો કરશે  
અને ઉપર જણાવેલા પુસ્તકને પ્રગટ કરવામાં ઉત્તેજન આપશે.

આપનો

(સહી-ગોપી)

ગુજરાત વિશ્વવિદ્યાલય

ગુજરાતી કૃષિગ્રંથ વિકાસ

અનુક્રમિક

૨૧૧ (૮) ભાગ ૧૦૦

અનુક્રમ

૨૬૩૩૩૩૩૩૩૩૩૩

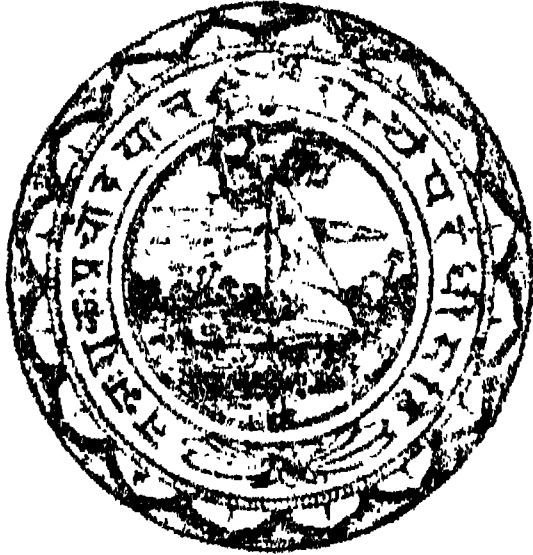
ક્રમિક

૫૨: ૪૩

। શ્રીશુકદેવો વિજયતેતરામ ।

ૐ

# શ્રીસદ્ગુરુચન્દ્રોદય



— : લેખક : —

‘ દિવ્યજ્યોતિ ’

હીરાલાલ ઇગનલાલ તારકસ.

— : પ્રસ્તાવના : —

પ્રિન્સિપલ પુસ્તોત્તમ એમ. ત્રિવેદી

એમ. એ; ડીપ. જી. (લંડન); એફ. આર. જી. એસ.

અર્થશાસ્ત્રના અધ્યાપક, વિલ્સન કૉલેજ. (મુંબઈ)



*Tell me, o swan, your ancient tale;  
From what land do you come.  
O swan? to what SHORE will you fly?  
When would you take your rest,  
O swan and what do you seek?*

પ્રથમાવૃત્તિ:

સને ૧૯૩૯

પ્રત ૧૦૦૦

કિંમત રૂ. ૧-૦-૦

પ્રકાશક:-શ્રી શુકદેવ શ્રેય:સાધક મંડળ ખાર, (મુંબઈ)



God manifests Himself through the holy preceptor. He who initiates and tutors us in unfolding the riddle of realisation holds out a promise of salvation. We have to rivet our mind on him with reverence and filter through all strata of our being the holy Gurn-Mantra. It is a key to unlock and one is expected to know its sensible use. In the wake of such solemn and concentrated cogitation, ecstasy is bound to enwrap the devotee. The entire metabolism then wears a colour of subtle metamorphosis; at that stage a new life commences to throb; visions begin to rush in and the whole life gets filled with experience, subtle and divine. Things astral fly off and one becomes a proper recipient. The Gurn is a facile channel of communion with God; we only require to get drunk with the wine of his divine love."

From,

Sadguru chandrodaya P. VI

By :

Hiralal C. Tarkas. ( Manuscript. )

Translated by Prof. P. M. Trivadi,

M. A; DIP, G. ( London );

F. R. G. S. ( Wilson college-BOMBAY. )

મુદ્રક :- ગોવિન્દજી ડાહ્યાભાઈ નાયક,

શ્રી અનાવિલ બંધુ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ, બરોડા પુરી ભાગળ ભાજવાળી ગોળ સુરત.

પ્રકાશક :- શ્રી શુકદેવ ત્રેવિઃ સાધક મંડળ તરફથી

હીરાલાલ ઇગનલાલ તારકસ, ખાર, ( મુંબઈ ).

( સર્વ હક લેખકને સ્વાધીન છે )

## પુરસ્કાર

શ્રી સદ્ગુરુ ચંદ્રોદયનો પુરસ્કાર લખવા માટે હું સાચો અધિકારી હોઉં અગર ન હોઉં પણ 'શ્રી સદ્ગુરુ ચંદ્રોદય' પ્રકાશન માટે જરૂર અધિકારી છેવ. આપણા ગુજરાતમાં અત્યારે સંક્રાન્તિકાળ ચાલી રહ્યો છે અને તે કાળનું પૂર્વ પશ્ચિમના વિચારોનું સંઘર્ષણ થતાં લગભગ દરેક ઘરમાં કનેશ જોવામાં આવે છે. જૂની માન્યતાઓ અને જૂનવાણી વિચારો નવા વિચારો સામે ટેકડેકાણે ટક્કર ઝીલી રહ્યા છે. આવા પરિવર્તન કાળમાં ગુજરાતમાં પરિણામ ગમે તે નિપજે પણ એક વાત સ્પષ્ટ છે કે આપણા સનાતન ધર્મનું આદિતત્ત્વ આપણામાં ભૂલાવાથી આજના બેદો ઉપસ્થિત થયા છે. ભણે આપણું સર્વસ્વ જ્ઞય પણ સાચા પ્રકારનું ધર્મતત્ત્વ જો આપણે અપનાવીશું તો આપણા જીવનમાંથી હામાનો સદ્ગુણ ભૂંસાઇ જશે નહિ અને દેખાતા કાંઈ પણ વિપરિત પરિણામોમાં આપણું એજસુ ટકાવવા આપણે શક્તિશાળી બની શકીશું. ગુજરાતમાં ધાર્મિક સંપ્રદાયો અને વાડાઓ પણ અનેક છે. કમભાગ્ય છે કે સ્વયં પ્રકાશિત ધર્મનાં તત્ત્વો આજે અનેક પ્રકારનાં માનવજીવનનાં આવરણોમાં બદલ થઇ ગયાં છે અને ધર્મના સ્થાન ધાર્મિક શ્રદ્ધા સામ્રાજ્ય જમાવ્યું છે. ઐતિહાસિક કાળમાં આપણું એ ખાસ ગર્વેલું તત્ત્વજ્ઞાન જો આપણે સંપાદન કરી શકીએ તો ગુજરાત સંસ્કૃતિનું ગૌરવ જરૂર માણી શકશે.

'શ્રીસદ્ગુરુચંદ્રોદય' સામાન્ય અર્થમાં ધાર્મિક પુસ્તક નથી પણ ધર્મતત્ત્વનું પ્રતિપાદન કરતું પુસ્તક છે અને એમાંજ એની શોભા છે. ભાઈશ્રી હીરાલાલે આ પુસ્તકમાં ગુરુદેવ શુક્રદેવજી સાથેના પ્રસંગો તાદ્દશ સ્વરૂપમાં આપણી સામે મૂક્યા છે, અને મહારી માન્યતા પ્રમાણે દરેક પ્રસંગ આધુનિક જીવનને સડામાંથી મુક્ત રાખવા માટે શક્તિમાન છે. આ પ્રસંગોમાં કેટલાંય અવનવાં તત્ત્વો ચર્ચ્યાં છે અને ભૂલાયેલા આપણા વિકાસક્રમમાં નવો પ્રકાશ ફેંકે છે. સદ્ગુરુ શુક્રદેવજીનો સંપ્રદાય

નથી-વાડો પણ નથી, પણ વિદગ્ધ વિહાર કરનાર એ મહાપુરુષનાં  
વચનાનુભવો જ્ઞાતિ અને ધર્મના ભેદ સિવાય સમસ્ત જનતાનો વારસો  
છે. આપણા સામાજિક જીવનમાં પણ વણી શકાય એવા કેટલાયે પ્રસંગો  
છે અને આજનાં સંસ્કૃત માનસને છાજે, અને એ માનસ પણ સ્વીકારી  
શકે એ હમે શ્રીમદ્ ગુરુદેવે અનેક ઔદિક અને પારલૌકિક પ્રશ્નોનો સચોટ  
રહિયો આપ્યો છે. લોકો આપણા યુગને કળિયુગ કહે છે અને કળિયુગ શ્રી  
શુકદેવજીના સુકાન નીચે જગત્ નિમન્નણમાં મૂકાયો છે. આવા સદ્-  
ગુરુઓ આજે પણ હોય અને વિશાળ ભાવનાનાં અમૃતપાન આપણાં  
હૃદયમાં જીવનમાં પણ કરાવે એવું આપણે સર્વે હૃદયથીએ તો વધારે  
પડતું નથી. અનુભવસિદ્ધ પ્રસંગો આ પુસ્તકમાં આલેખાયા છે અને  
તેનું તાત્પર્ય અનુભવીઓ સહેલાઈથી સ્વીકારી શકશે.

વિલ્સન હૉલેજ,  
ચોપાટી, મુંબઈ,  
તા. ૧૩-૭-૩૯

પુરુષોત્તમ ત્રિવેદી.

Yes, I know, this is nothing but thy love, O beloved  
of my heart. This golden light that dances upon the  
leaves, these idle clouds sailing across the sky, this  
passing breeze leaving its coolness upon my fore head.

The morning light has flooded my eyes. This is  
thy message to my heart. Thy face is bent from above,  
thy eyes look down on my eyes, and my heart has  
touched thy feet.

# ભૂમિકા

। શ્રીશુકદેવો વિજયતે ।

હરિઃ ઓં સહ નામવતુ । સહ નૌમુનવતુ । સહ વૌર્ય  
કરવાવહૈ । તેજસ્વિ નામધોતમસ્તુ । મા ત્રિદ્વિષાવહૈ ।

વાણી અને અનુભવ એ બે બ્રહ્માંડનાં મૂળભૂત તત્ત્વો છે; શબ્દ અને અનુભવ વિના બીજું કંઈજ સત્ય નથી. અનુભવથી શબ્દ અથવા વાણી આવે છે અને વાણી અથવા શબ્દથી અનુભવ થાય છે. જે મદાપુરૂષના અનુભવમાંથી વાણી અમૃતમયી ઝરે છે તે સંત છે, સદ્ગુરુ છે, અનુભવી છે, કવિ છે, ઉદ્ધારક છે. જે વાણીને શ્રવાણ કરી મનન કરે છે, મનન કરી અનુભવે છે તે શિષ્ય છે, સાધક છે જીજ્ઞાસુ છે, મુક્તપદ્મમાં પનોતાં પગલાં માંડતો વિશ્વેશ્વરની સાથે એકત્વ પામવાના મહોત્સવની તૈયારી કરતો મદાભાગ મહાત્મા છે. સાધક સ્વરૂપે શબ્દને અનુભવમાં ઉતારનાર આત્મા અને ગુરુસ્વરૂપે અનુભવમાંથી વાણી નીપજાવનાર અનુભવી એ બંને ચેતન સ્વરૂપે એક છે. આ રીતે ગુરુ બ્રહ્મનું પૂર્વરૂપ છે, શિષ્ય કે શ્રોતા બ્રહ્મનું ઉત્તરરૂપ છે, અધ્યાત્મ વિદ્યા બંનેની વચમાં સંધિ છે અને ઉપદેશ એ બંનેનો સંબંધ જોડવાનું સાધન છે. આ રીતે અધ્યાત્મ વિદ્યાનો ઉપદેશ શ્રોતા વક્તાનું એકત્વ કરી એકતાનું જ્ઞાન સ્થાપન કરે છે અને ખરૂં તત્ત્વજ્ઞાન પ્રગટ કરે છે. એટલા માટે આધ્યાત્મજ્ઞાન સંબંધી સિદ્ધાન્તમાઓનાં વચનામૃતો વેદવાક્ય મનાય છે અને જીવનનું અંતિમ ધ્યેય બતાવનારા થાય છે અને સત્સંગનું ફળ આપે છે. ગીતામાં પાર્થો વત્સઃ સુધીર્ભક્તા એમ કહ્યું છે, તેમ મોટા પુરૂષોનાં વચનામૃતો સાંભળનારનું કલ્યાણ કરે છે એટલુંજ નહિ પણ વાંચનારની બુદ્ધિ પણ સુધારી તેનું કલ્યાણ કરે છે.

એ કારણથી શ્રીસ્વામિનારાયણનાં વચનામૃત, શ્રી રામકૃષ્ણ-પરમહંસનાં વચનામૃત ત્રિ. વચનામૃત ગન્યો જનતાને બહુ ગમી જાય છે. સ્વભાવિક વાતચિતની વાણી લખી લીધી હોય તો તે વાચનારને બહુ જ હૃદયંગમ સરળ અને અસરકારક જણાય છે. જેટલાં વચનામૃત લોકપ્રિય થાય છે થાય છે તેટલા તેજ પુરૂષના પોતાના લખેલા અન્યો લોકપ્રિય કે અસરકારક થતા નથી કારણકે વચનામૃતમાં સ્વભાવિક ઓજસ સરળતા જીવન અને પ્રસાદ વિગેરે ગુણો વિશેષ હોય છે.

પૂજ્યપાદ ૧૦૦૮ શ્રીશુકાચાર્ય મહારાજશ્રી અમારા મનથી માનેલા સદ્ગુરુશ્રી ગામ અંકલેશ્વર ખાતે વિરાજતા. તેમની અરુપલિત અનુભવ વાણીથી શ્રોતાજનોને સમાધિ થઈ જતી; કોઈ અનુભવમાં લીન થઈ જતા. એમનું જીવન અનુભવરૂપ; હલનચલન હાસ્ય અને વાતચિત આત્માના અંતર પ્રકાશથી ઓજસ્વી જણાતાં. ગુરુદેવનાં હજારમુખે વખાણ કે સ્તુતિ કરીએ તો તે ઓછું છે. એવા સદ્ગુરુ સ્વરૂપની અનુભવવાણી લોકોએ સાંભળી, કોઈએ અનુભવી, બીજાઓએ સાંભળી કાઢી નાખી. શ્રીગુરુદેવે સમાધિ લીધી, તે સાથે એ વાણી ફરી સંભળાતી બંધ થઈ. એ બ્રહ્મરૂપ ચેતનના અંબારનાં દર્શન થવાં અશક્ય થતાં લોકોના મનમાં સ્મૃતિ ઝાંખી થવા માંડી. શિષ્ય વર્ગે વ્યવહારમાં પડી ગયો. એમનાં લખેલાં જૂજ પુસ્તકો રહી ગયાં પણ જે ચમત્કારિક દિવ્ય વાતચિતની અનુભવ ગંગા રાતદિવસ વહેતી જતી હતી તે અદૃશ્ય થઈ ગઈ.

ગુરુના દાવભાવ, ગુરુનાં પ્રેમમય નેત્રકમળ ગુરુની લાંબી ફલંગ ભરતી ઉતાવળા ચાલ, સુકી અને ઉંચી તેજસ્વી મૂર્તિ, હાસ્ય કરતું મુખારવિંદ, ભાવાવેષમાં જાણે ભેટવા તૈયાર થતા હોય એવા દીર્ઘ બાહુ એ સર્વ પ્રત્યક્ષ પરિચયમાં આવનાર ભકતોના હૃદયમાં તરવા લાગ્યું. કોઈ ભૂલી શક્યું નહિ, ભૂલી શકાય તેવું હતું નહિ; માત્ર

એમની અનુભવ વાણી ભૂલાવા માંડી. એમનું જ્ઞાન વિસારે પડવા માંડ્યું. જેમ રાજા પરિક્ષિતને શ્રીકૃષ્ણ ચરિત્ર સાંભળવાની પિપાસા હતી તેમ જેમના ભાગ્યમાં પ્રત્યક્ષ પરિચયનું સુખ ન હતું તે પાછળથી આવનાર જ્ઞાસુઓ આતુરતાથી પૂછવા લાગ્યા કે શ્રીગુરુદેવ શું કહેતા? શું બોલતા? એ બધું કાણુ કહે? અત્રાફ બનવું પડતું. શ્રીગુરુદેવ ઘણું કહેતા, ઉંડું જ્ઞાન કહેતા, અત્યંત પ્રેમલ વાણી બોલતા પણ કેવી ઝીણવટથી તેઓ વિષયની છણાવટ કરતા તે કહેવું અશક્ય હતું. અમને એમ લાગ્યું કે અમે દુર્ભાગી છીએ. ઘણા શિષ્યોમાં અમે કંઈક થોડું શીખેલા શિષ્યોએ પણ ગુરુદેવનાં વચનામૃત મનનરૂપે લખી લાધાં ન હતાં. એ બુદ્ધિ અમને કેમ ન સૂઝી? ભવિષ્યની જનતાને કેવી ખોટ ગમ? એમ વિચારી અમે ચિંતા કરતા હતા.

અધિકારીને નિત્યપ્રગટ ગુરુદેવે એ અમારી ચિંતા ધ્યાનમાં લીધી. અમારામાં ઉચ્ચ કેટિના સિદ્ધસાધક ભાઈ હીરાલાલની ગુરુસેવા કરવાની આજીવન તમન્ના અને પ્રાર્થના ગુરુદેવે સાંભળી. એમની સ્મૃતિમાં પોતે પ્રગટ થયા; પ્રત્યક્ષ લખાવતા હોય એમ સ્મૃતિમાં પ્રગટ થઈ લખાવ્યું. એટલું વેગથી લખાવ્યું કે, લખનાર કલાકોના કલાક સુધી લેખનમાંથી ઉઠતા નહિ છેકછાક થતી નહિ અને જે શબ્દો અમે સાંભળ્યા હતા તેજ શબ્દો બિલ્કુલ ફેરફાર વિના અમને ફરી વાંચવા મળ્યા.

લેખકને શ્રીગુરુદેવનો પરિચય થયાને ૨૦ વર્ષ થયાં છે. વચનામૃતની નોંધ નહિ; બસ એક વૃત્તિ, એક ભક્તિ, એક ધ્યાન, ગુરુકૃપા, ખડીયો કલમ ને કાગળ અને ૨૦૦૦ પાનાનું મોટું પુસ્તક તાદશ વચનામૃતોથી ભરપૂર પ્રગટ થયું. વાઙ્મયી મૂર્તિ સ્વરૂપે ગુરુદેવ ફરી પ્રગટ થયા એ વિચારથી અમને અત્યંત હર્ષ વધ્યો, અને એમાંનો એક ભાગ આ ગ્રન્થરૂપે જોઈ અમને વિશેષ હર્ષ થયો.

જે સુખ અમે અનુભવીએ છીએ, અનુભવ્યું છે, જે અમૃતવાણીથી અમારું કલ્યાણ થયું છે, તે જ્ઞાન હલના અને ભવિષ્યના પરિક્ષિતોને માટે ગ્રન્થરૂપે થયું; એક નવી પ્રગટસદ્ગુરુ ભક્તિની સંહિતાઉભી થઈ

એ વિચારજી અમારાં હૃદયને આનંદથી ચક્ર્યૂર કરી નાખે છે. એ આનંદ સર્વેને પ્રાપ્ત થાયો; સર્વે એ વાણીને અનુભવો, સર્વેને શ્રી પ્રગટપુરુષોત્તમનો સ્પર્શ થાયો; અને સર્વ જીવ મટી શિવ થાયો.-

એજ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પાસે અમે યાચીએ છીએ.

सर्वे च सुखिनस्सन्तु सर्वे सन्तु निरामयाः ।

सर्वे भद्राणि पश्यन्तु मा कश्चिद्दुःखमाप्नुयात् ॥

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

તા. ૧૫-૧૭-૩૯  
૧૯૮ ૧૦ રસ્તા  
ખાર. }

વિજ્ઞાન દિવાકર.

Seeds scattered over barren soil will never fructify. So it is with religion. However much you may preach, the precept will bear fruit only if and when the soil is ready. A certain amount of unworldliness is necessary to the growth of spiritual knowledge. Vairagya must precede spiritual advancement. As long as we are steeped in things worldly we can't take in what is told us in precepts. God's kindness can descend only on those who love to listen to stories about Him. Without God's kindness life becomes a living death.

From.

SADGURUCHANDRODAYA. P. I

By

Hiralal C. Tarkas.

Translated by

Sjt. Veerbalram H. Mehta. S. T. C.

Municipal Councillor. (Bandra)

# લેખકના ઉદ્ગાર

Supreme and universal Light!

Fountain of reason, Judge of right!

Parent of good! whose blessing flow

On all above and all below.

હૃદયને ધારણ કરનાર હૃદયેશ્વરથી ટાણ અણુજાણ છે એમ હું માનતો નથી. જેણે પોતાનું હૃદય પારખ્યું હશે, જેનામાં પ્રેમપિયૂષનું વર્ષણ થયું હશે, પ્રેમ ગીતાના ધ્વનિ વડે જેનું માનસ મુગ્ધ થયું હશે, તેજ આ રંક લેખકના હૃદયને રહેલાઈથી પારખી શકશે.

આ પુસ્તકનો પુરસ્કાર કરતાં જે સંકેત્ય હું અનુભવું છું તેનું કારણ એજ છે કે જેને વેદો નેતિ નેતિ કરીને વર્ણવે છે—ભકતો ભગવાનામથી આરાધે છે—યોગીમૂનિ અને સિદ્ધો સિદ્ધસંકલ્પ વડે જેમાં સમાપ્ત જાય છે એવા અનન્તકોટિબ્રહ્માંડાધિનાયક શ્રીપ્રગટાવતાર શ્રીસદ્ગુરનાથના સ્વમુખારવિન્દથી હૃદયને પ્રાપ્ત થયેલા ઉપદેશામૃતને આજે દશ વર્ષ વીત્યાબાદ તેના મૂળરૂપમાં મૂકવાનો સખળ પ્રયાસ કરી રહ્યો છું.

અહા! ઋતંભરા પ્રજા વડે જે ઋતંભો આવિષ્કાર કરવા કરાવવા શ્રીસદ્ગુરનાથે મધ્ય ગુજરાતની રસીલી પ્રજામાં પડકાર કર્યો—અદીન અને અભય વાચા વડે વ્યવહાર પરમાર્થનો મેળ ઉઠેલ્યો—નાના મોટા જણાતા ગરીબ તવંગર—અભણ—મૂર્ખ—વિદ્વાન કે વાયરપતિઓના ટોળામાં તટસ્થ રહી બ્રહ્મતત્ત્વનો અપૂર્વ યજ્ઞ જગાવ્યો, એવા મદારા જન્મજન્માન્તરના પ્રાણધાર શ્રીસદ્ગુરનાથની વાણીનો ઉલ્લેખ કરતાં મને એવો ભય પેદા થાય છે કે:-



‘મેરને ચીતરવા જતાં હું જગલો તો ચીતરતો નથી?’ છતાં અંતઃસ્થ  
ખિરાજતા આત્મદેવની પૂર્ણ પ્રતિતિ વડે અને શ્રીસદ્ગુરનાથથી  
પ્રત્યક્ષ આજ્ઞા વડે આજે એ સાદસ આદ્યું છે-લક્ષ્મી ભગવાનના  
અભિન્ન પ્રેમ વડે આ પુસ્તકનો સત્કાર થાઓ કે તિરસ્કાર થાઓ છતાં  
અંતરમાં એટલી શાન્તિ છે કે આ પુસ્તકના લખનાર લખાવનાર  
શ્રીસદ્ગુરનાથ શ્રીશુકદેવજી છે. જે પ્રાણી માત્રના અંતર્યામી છે,  
ચૈતન્ય સ્વરૂપ પરબ્રહ્મ છે, તેની કૃપા વડે પુણ્યવાન જીવો તેને પ્રાપ્ત  
થાય છે. બાકી ખરો વિચાર કરતાં આ માયામય જીવન એક  
બાજીગરનો તમાસો છે-તેમાં વળી સાચાપણું શું છે? ખરેખર!

Tell me not in mournful numbers  
Life is but an empty dream,  
For the soul is dead that slumbers  
And things are not what they seem!

ઉપદ્રા ઉપદેશ વડે શ્રીગુરનાથે સાધકોના જીવનમોહનો નાશ  
કર્યો, સાથે સાથે સમજાવ્યું !

Life is real! Life is earnest!  
And the grave is not its goal;  
“Dust thou art, to dust returnest;”  
Was not spoken of the soul.

વળી પામરમાં પામર મનુષ્ય નારાયણ રૂપ થઇ શકે છે અને  
એવા નારાયણ રૂપ થનારા મહાપુરુષોજ જગતમાં દૃષ્ટાંતરૂપ થાય છે.

Lives of great men all remind us  
We can make our lives sublime;  
And departing leave behind us  
Foot prints on the sands of time.

આવા ઉચ્ચ ઉપદેશોને ધ્યાનમાં લેનારા પુરુષોજ કીર્તિને વરે છે. અમારા પ્રિયજન્મુ શ્રી કાન્તિલાલ માણેકલાલ ઓઝાએ શ્રી ગુરુદેવનો પરોક્ષ અનુભવ સાંભળી અપરોક્ષ પ્રેમ પ્રાપ્ત કર્યો હતો—એટલુંજ નહિ પણ મારા જેવા અલ્પ સાધકના પરિચયમાં આવી તેમણે મારા કઠણ દીલને જીતી લીધું હતું. એ શ્રદ્ધાવાન સાધકના ગુણ અવગુણનો ખ્યાલ કરવા કરતાં તેમનામાં રહેલું તેમનું અડગ જ્ઞાન જેના વડે તેઓ ગુરુ મહારાજને પ્રસન્ન કરી ચૂક્યા છે એ જ્ઞાન સાધારણ માનવી સમજી શકે એમ નથી. શ્રીમતીજી ગીતાજીમાં ભગવાને કહ્યું છે કે:—

अपि चेत्सुदुराचारो भजते मामनन्यभाक् ॥

साधुरेव स मन्तव्यः सम्यग्व्यवसितो हि सः ॥

એ સૂત્રાનુસાર તેઓ પોતાના શુકસાધક સ. ગ. લઘુજન્મુ શ્રી ચન્દ્રકાન્ત માણેકલાલ ઓઝાના પગને ચાલી સંસારના અવનવાં સુખ દુઃખ ભોગવી શ્રીગુરુચરણમાં સિધાવ્યા છે. સાથે સાથે શ્રી ગુરુદેવના પરમ નિવાસસ્થાનરૂપ મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કરવા માટે રૂ. ૭૦૦૦ સાત હજાર જેટલી રકમ પણ આપી ગયા. મરણ પહેલાં મને તથા મહારાજ શ્રીશુકપ્રસાદજીને આજ્ઞા કરી ગયા કે ગુરુદેવનું મંદિર બાંધજો.

અહા ! આ મારા પ્રિય ગુરુજન્મુની સ્મૃતિ તાજીજ રાખવા મારા હાથથી લખાયલા આ ‘સદ્ગુરુ ચન્દ્રોદય’ નામના શ્રીગુરુદેવના ગુણાનુવાદરૂપ પ્રથમ પુસ્તક તેમના પારલૌકિકશ્રેય અર્થે અર્પણ કરું તો ખોટું નહિજ ગણાય. વળી આ પુસ્તકો છાપવા છપાવવામાં મહારા પવિત્ર ગુરુજન્મુભાઈ જસવંતલાલ મોતીરામ ખાંડવાળા તથા ભાઈ રમણલાલ રી. કાપડીઆ તથા ભાઈ ગણાભાઈ ગોવિંદજી નાયક તથા શ્રીમતી જ્ઞાનેશ ગુણવંતી રણછોડદાસ શ્રોફનો જેટલો ઉપકાર માનું તેટલો ઓછો છે. વળી આ પુસ્તક વર્ષોની સ્મૃતિ તાજી કરીને લખવાનું.

હતું બિદ્ધ અશાન્તિ-ધોધાટ-કે અવાજ થાય તો વાણી અંતર્યામિ  
 અમ્મ જાય તે માટે આશ્રમધર્મીણી શ્રીમતી મદ્દત્તા બહેને આ રંક  
 ગુરુપુત્રને ધણી સગવડો કરી આપી છે. શ્રીમતી લીલાવતીબહેન મારફતે આ  
 ગં. મોતીબેન તથા ગં. પુષ્પાવંતીબહેને પણ પ્રોત્સાહન આપ્યું છે.  
 આ રીતે શ્રીશુકદેવ શ્રેયઃસાધક મંડળની મદદ વડે આ પુસ્તક  
 લખાઈને બહાર પડે છે તેમાં જે જે સદ્વસ્તુ છે તે ગુરુદેવની છે,  
 જ્યારે અસદ્ભાવવાળા વસ્તુ તે તો આ રંક દિવ્યજ્યોતિની જ.  
 મારી વારંવારની વિનંતિ છે કે આ પુસ્તકમાં રહેલી દૂરીઓ માટે  
 ક્ષમા કરશો. વળી શ્રીયુતભાઈ પુરુષોત્તમદાસ મ. ત્રિવેદીએ આ પુસ્તકની  
 પ્રસ્તાવના લખી પુસ્તકને માન્ય રાખ્યું છે તેને માટે ગુરુદેવ તેમને ધન્યવાદ  
 અર્પો-તેમજ અંતરમાં રહેલા અને તેમના ગુરુદેવની સેવાના દરેકદરેક  
 અભિલાષ પૂર્ણ કરો. અસ્તુ.

‘ દિવ્યજ્યોતિ ’

હીરાલાલ છગનલાલ તારકસ.

---

O My heart ! The supreme spirit, the great MASTER,  
 is near you; wake, oh wake ! Run to the feet of your  
 beloved; for your Lord stands near to your head.

You have slept for unnumbered ages; this morning  
 will you not wake ?

It was a sight indeed. The twilight had triumphantly spread its wings over the whiteness of the temple-stones; the encircling air breathed graceful silence and superb awe; in the midst of this the brilliant eyes of my Lord trickled their lustre entwining all those sitting around him; a slender body with a simple kurta was in itself the awe-incarnate. The soul of Gurudev pulsed life in the audience which patiently heard him in mutations; some women, albeit, seemed to feel impatient of silence; some appeared to tell the beads and some of them simply looked at Gurudev in all attention. But Gurudev appeared to respond to all. It was a sight of life, quite enough to bespeak complete renunciation and self-realization. Inscrutable were his ways and chiselled indomitable soul he possessed.

x                      x                      x                      x

‘Merciful Lord, we live on your bountiful compassion. Lift unto us the cup of thy compassion and relieve us who feel bereaved. Nothing can lessen our love and venerable regard unto you; we are tied to the tip in the silken chords of your love and blessings. Time fails to furnish us with a healing balm. We grievously find a painful vacuum without your bodily presence. Now ten years have rolled on; we anxiously await you; we are impatiently longing for our resurrection in the ‘Darsana’ of yours. My Lord, you promised us to return after a decade and our impatient eyes and withering heart pray all over to find you in our midst. Now you should return. The very temple of yours, your promenade, guest-house and the spacious

meditation-home, nay, all the contents of the temple stand eagerly awaiting you now. Every entry of mine in the temple creates a visitation on my mind of your compassionate presence and I see before me the whole mortal form of yours seated on a slab taking a bath; my mother or Kamlaben appeared to await on you in service. I read your courtesies even when you silently becom to them though in trance. My Lord, the bathing pot is filled to the brim with hot water. I see you bathing and very soon I find you in the mediation-room, with dhoti changed. The old worn-out lamp begins to flicker in the central-room and its deem light filters all over the meditation shrine. Every thing is ready for the **सन्ध्यावन्दन**; preparing for it I see you commencing your silence; my eyes find you un-faillingly performing the **सन्ध्या**, singing the mantras and stright away commencing the beads. All these images fleet on my mind in quick succession."

×                      ×                      ×                      ×

The panorama of word is ingraind in fancy. We fit directions in space on the motive of convenience; but these very directions seem to be changing as one moves. Such is the case with this world of ours. The conception of world becomes mobile because it is saddled upon human imagination. Imagination in turn is subjective and hence fickle. The spectacle of the world and its contents appear to be shifting, changing and transforming as our vision thereof is changing. The whole universe itself seems to march on the shifting shadow of mind. Therefore consider this, that the

world does not exist in reality. When we know God, feel God, nay, when we find him enshrined in the innermost recesses of our hearts, whence is the puzzle about the world? Self-realization has within it a focus of the entire macrocosm. All that is seen is a manifestation of the divine potentiality in the heart of man.

From,

SADGURU CHANDRODAYA. P. VI (Manuscript)

By

HIRALAL C. TARKAS.

Translated by :—

Prof. P. M. Trivedi, M. A. Dip. G. (London)

F. B. G. S. (Wilson college-Combay)

×

\*

×

His will's the spring that moves the world. In the beginning of the universe he existed as Sat, he willed, 'Let me be many,' and Prakriti was brought into being. Prakriti in turn gave birth to animate and inanimate things. To sustain and govern this universe Devas the enlightend ones were born. The three qualites of Prakriti are Satwa, Tamas, and Rajas. The first gave us the Devas, the second matter and the third the five elsmments Satwa is the power of wisdom. Rajas is activity and Tamas is inertia. God is above all this 'Thus what was born of thes things is called Brahmand. It is also the Om.' The line is the important thing that gives us all forms. In the the same way 'Om' is the base of the world.

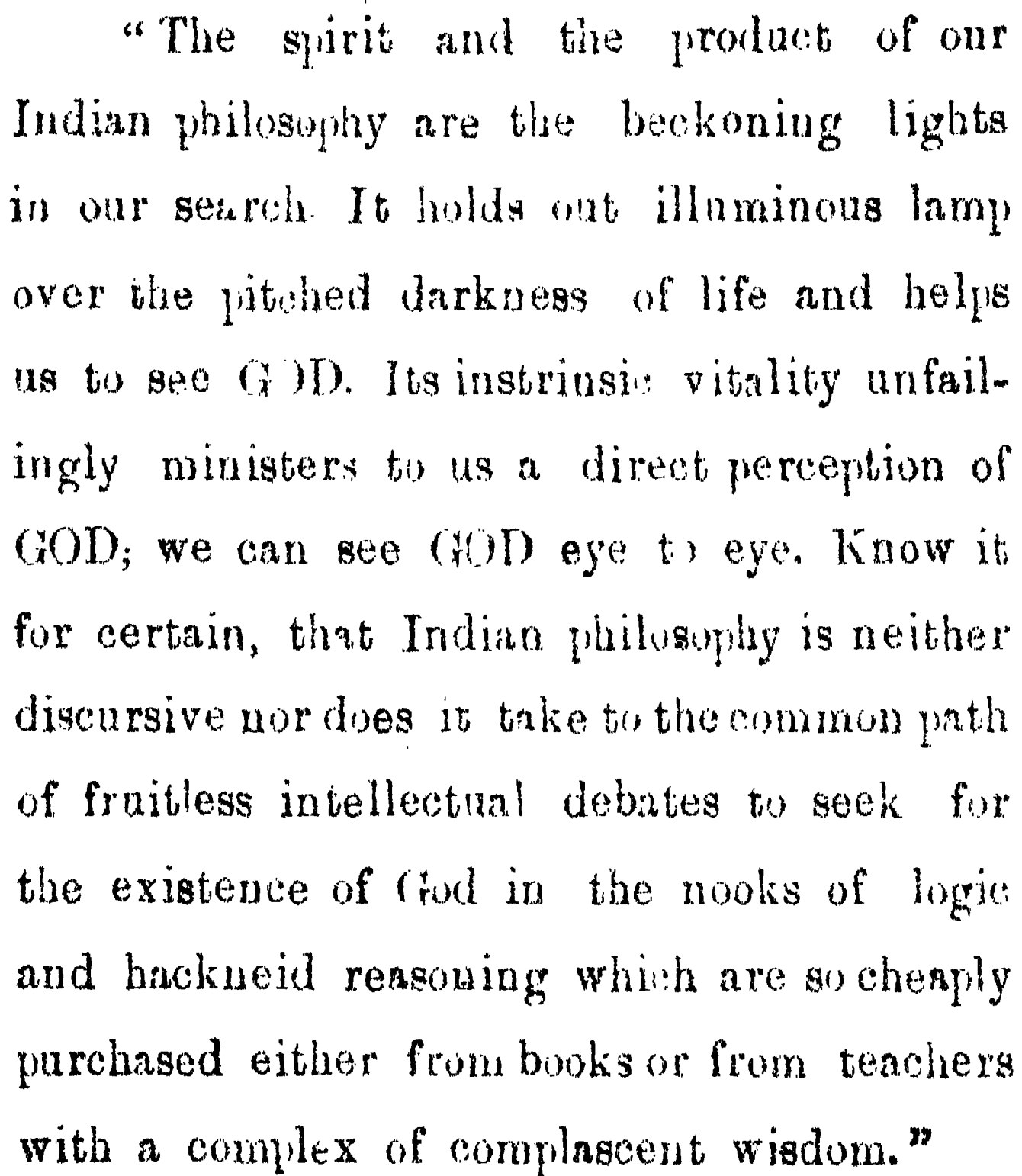
From,

SADGURUCHANDRODAYA P. I

BY :—HIRALAL C. TARKAS.

Translated by :—Sjt VEERBALRAM H. MEHTA, S. T. C.

Municipal Councillor ( Bandra )



“The spirit and the product of our Indian philosophy are the beckoning lights in our search. It holds out illuminous lamp over the pitched darkness of life and helps us to see GOD. Its intrinsic vitality unfailingly ministers to us a direct perception of GOD; we can see GOD eye to eye. Know it for certain, that Indian philosophy is neither discursive nor does it take to the common path of fruitless intellectual debates to seek for the existence of God in the nooks of logic and hackneid reasoning which are so cheaply purchased either from books or from teachers with a complex of complascent wisdom.”

SHRI

SADGURU SHUKACHARYAJI

Maharaj

ANKLESHVAR



श्री. श्री. ब्र. प्रज्यपाद श्री आचार्यचरण श्री १०८  
महाराजश्री शुकाचार्यजी. अंकलेश्वर.

जन्म

मे० १९३२

आषाढ कृष्ण पंचमी ।

समाधि

मे० १९८५

भाद्रपद शुक्ल दान एकादशी ।



॥ श्रीशुकदेवो विनयतेतसाम् ॥

‘રાધાવિહાર’ ૧૦ રસ્તા  
ખાર

તા. ૧૧-૮-૧૯૩૪

— વાર શુક —

## શ્રીસદ્ગુર ચન્દ્રોદય

“ શ્રીશુકં સુખદાતારં ત્રાતારં ભવસાગરાત્ । ”

“ સત્યપ્રકાશકર્તારં શબ્દરૂપં નમામ્યહમ્ ॥ ”

શબ્દાર્થ:—“ ભક્તજનને સુખ આપનાર, મુમુક્ષુઓને સંસારરૂપી સમુદ્રમાંથી તારનાર અને સત્યનો પ્રકાશ કરનાર એવા શબ્દ સ્વરૂપ શ્રીશુકદેવજીને હું પ્રણામ કરું છું । ”

સંવત્ ૧૯૭૧ પોષ કૃષ્ણ ત્રયોદશીની અધિકારમય ભયંકર રાત્રિએ એક પ્રૌઢવયસ્ક સન્ત મહાપુરૂષ પોતાની નિરાધાર, નિષ્કંચન, દીન માતા તથા જે અબુધ બાળકોને સંસારની વિચિત્ર વાટિકામાં છોડી દેવલોક પામ્યા. તે તે વખતના કરૂણ બનાવો યાદ કરતાં કોઈ પણ અનુભવીને આ ક્ષણભંગુર જીવનનો મોડુ દૃષ્ટતાં વાર ન લાગે.

જેમ જેમ સમય પસાર થતો ગયો તેમ તેમ દુનિયાનાં અધોગામી મોજાં આ વૃદ્ધ માતા તથા બાળકોને બીજવા લાગ્યાં. વૃદ્ધાની ઉંમર ૬૦, મોટા બાળકની ઉંમર ૧૫ અને નાનકીની ઉંમર ૧૩ હતી. જે સન્ત પુરૂષે દેહ છોડી હતી તે વિશાલાહ જ્ઞાતિના એક વખતના જાણીતા વ્યાપારી તથા સુર સજ્જન રા. રા. શેઠ ચુનીલાલ પુલ્લભરામ તારકસના પુત્ર રા. રા. શેઠ છગનલાલ ચુનીલાલ

તારકસ હતા અને તેમની માતૃશ્રી તે ઉક્ત શેઠ શ્રી. ચુનીલાલના ધર્મપત્નિ તે શ્રીમાન્ છળીલદાસ ડાહ્યાભાઈ રેશમવાળાના પુત્રિ થતા હતા. ઘરડેઘડપણે તેમના એકના એક સુશીલ, સજ્જન, ધર્મપરાયણ, લગવદ્ભક્ત પુત્રના મરણથી લગભગ બેકામ જેવી અવસ્થાને પ્રાપ્ત થયાં છતાં તેમના મોટાં પુત્રિ નંદકોરગૌરી તેમજ તેમના પુત્રિ ચી. મોતીબહેન વિ. ના આશ્વાસનથી તેઓ પોતાના પ્રાણ ટકાવી શક્યા. તેમની નજર સમક્ષ મહુમ સજ્જનનાં જે બાળકો વનવગલામાં એકાકી શુભાળના છોડ પર જે પુષ્પ સમાન ગરીબ થઈને રડતાં હતાં.

પિતાના મરણ સમયે એ બન્ને બાળકો હાજર હતાં. તેમાં જે જ્યેષ્ઠ પુત્ર રા. ચીમનલાલ છગનલાલ તારકસ હતા તે પિતૃભક્તિપરાયણ હતા, તેમની નિથિતિ બહુ ગંભીર થઈ ગઈ, અને દ્વિતીય પુત્ર ચિ. હીરાલાલ છગનલાલ તારકસ જે તે વખતે તદ્દન ઉછાછળો અને અજ્ઞાન હતો તેને પ્રસંગગાંભીર્યનું ભાન ન હોવાથી દેખાદેખી ફત્તન કરતો હતો. બન્ને ભાઈઓ સહોદર છતાં ભિન્ન ભિન્ન વિચારના હતા. એકત્તે સંસાર સમૃદ્ધ વિજયની હોંસ હતી, બીજાને ભણીગણી દેશપરદેશ ફરવા જવાની તીવ્રાકાંક્ષા હતી. અચાનક ઉપરોક્ત બનાવથી જીવનમાં શિથિલતા આવી ગઈ. જેમ તેમ સજ્જન સગાંઓની ઓથથી બન્ને ભાઈઓએ ગુજરાતી તેમજ અંગ્રેજી ધોરણોનું અદ્યપ જ્ઞાન મેળવ્યું. કેળવણીમાં ઉત્સાહ આપનાર મહુમ પિતાના મસીઆઈ ભાઈશ્રી છોટાલાલ છળીલદાસ મારફતે આ બી. એ. હતા. જેમનાં કુટુંબના અનેક ઉપકારો આ બન્ને બાળકો

અને મહુમ વૃદ્ધ માતા ઉપર છે. ત્રણ વર્ષ દુઃખનાં જેમ તેમ પસાર થતાં ત્રણ યુગનો અનુભવ થયો—

દુઃખનાં દિન તો દોહલાં સાહેલડી—

સુખનાં સ્વપ્નાં મહારાં ભડકે બળે રે...

આપવીતી વાત મહારે કોને કહેવી રે...

દુઃખના દવ મહારે હૈયે જળે રે....

દુઃખનાં પટંતર નીચે છુપાયલું આ કુટુંબ જીવવાની હોંસે અને સુખની આશાએ પોતાનો કાળ વ્યતીત કરતું હતું. સંવત્ ૧૬૭૨માં અંકલેશ્વર મધ્યે એક યોગીન્દ્ર શિષ્યે અવનવો યજ્ઞ જગાવ્યો—જે યજ્ઞ કલિયુગમાં ભવ્યાતિભવ્ય ગણાય છે. તે વખતે હું હીરાલાલ. છ. તારકસ, બેન મોતી-ગૌરીની સાથે તે યજ્ઞ મંડપના દર્શનાર્થે ગયો હતો. જે મહાપુરૂષના દર્શનાર્થે આપું શુજરાત ગાંડું થયું હતું—જેના આ મહાયજ્ઞમાં દેશ દેશાવરના સમર્થ વિદ્વાન પંડિતોએ ભાગ લીધો હતો તેવા ભવ્ય પુરૂષના દર્શનાર્થે ગયલો હું, રમતગમતની લાલસાએ છેકજ મસ્તીખોર બન્યો હતો. અંકલેશ્વરની શેરીએ શેરીએ રમતો અને દર્શને જતો આવતો પણ આજ મહાપુરૂષ મહારા જીવન પ્રભુ છે—મહારા પ્રેમનો પ્રકાશ છે—આત્મસખા છે તે હું તે વખતે જાણી શકેલો નહિ.

“સમય સમયની વાત શું કહેવી....”

“વાતુમાં ચિત્ત મહારં આપું પડે....”

“યુગ યુગના સંજોગો હુમારા...”

“દીલદીલમાં મહારા કરતા કરે....”

અંકલેશ્વર ભૂમિ પરના મહારા આ પ્રથમ પ્રસંગથી મહુને એટલું તો થયું જ હતું કે અંકલેશ્વર ઘણું મજાનું ગામ છે. સુરત કરતાં રસિલું છે. નાનકડું છતાં રંગીલું છે. ગામડીયું છતાં ગોઠી જાય એવું છે. શહેરની ભવ્યતા નથી છતાં શહેરથી અધિક છે.

મહારા જીવનનો એકે પ્રસંગ એવો નથી જોણે મહારા મનમાં કેાઈ સમાધાની નહિ કરી હોય. હંમેશા દુઃખ વખતે દીલાસા—અને સુખ વખતે સજ્જનતા મહારા મનથી મને મળા છે. અભિમાન રોપ કે ધમંડનો ખ્યાલ પણ નથી આવ્યો—વાત એટલી કે મસ્તી તોફાન તો તે હંમેશા ચાહતું જ.

લગભગ ૧૬ વર્ષની વયે પગમાં નાસુર થયું. છ મહીના ખાટલાવશ રહેવા છતાં, ગરીબી ગંદકી અને ગલિયમાં પડી રહેવા છતાં, અનંત દુઃખો ભોગવતાં વડિલ-ખન્ધુ અને વૃદ્ધ પિતામહીને વિધવિધ વાતો કરી હસાવવાનો મારો સ્વભાવ થઈ ગયો હતો તે કાયમ રહ્યો. જુદા જુદા દોહરા લખી રસ્તા પર ઉરાડી મુકતો...જનાર આવનાર લે કે ન લે પણ આણુજાણુ વ્યક્તિને તે પહોંચશે એ શ્રદ્ધા હતી...

“દીન ઉગે રજની થતાં ઉરમાં ચરરર થાય,”

“કરવું શું કરવું નહિ તે તો નહિ જણાય.”

વૈષ્ણવ ધર્મ અને વૈષ્ણવતા વૈષ્ણવોમાં સહજ હોય છે. શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્ય મહાપ્રભુજીની દયાથી અનેક જીવાત્માઓ વૈષ્ણવ થઈ વિષ્ણુ ભગવાનના ચરણારવિંદને પ્રાપ્ત થયા છે. પૂ. પિતાજીના સંસ્કાર વડિલ ખન્ધુમાં

સહજ હતા-ગમે તેમ છતાં એક જે કલાક સેવામાં જતાં, તેમાં તેઓશ્રી મોટેથી સંસ્કૃત શ્લોકો બોલતા-હું ભગવાનશ્રીની ફૂલની માળા દિનપ્રતિદિન બનાવતો અને તેના રાગમાં હું મારો રાગ ભેગતો. નિશાળેથી પાછા ફરી ઘેર આવી રાત્રે વાળુ કરી વડીલ બન્ધુ ભાગવતજીનું વાંચન કરતા, જે પિતાજીના સમયથીજ નિયમિત હતું.

જે ઘરમાં સર્વે રહેતાં હતાં તે ઘરમાં એક સુશીલ કુટુંબ આવીને વસ્યું.....તેમાં એક પતિવ્રતા છતાં દુઃખીઆરી બહેન હતા. ઘાઠ પરિચય થતાં મને મારી માતાનો ખ્યાર યાદ આવ્યો.....એ બહેનનેજ મારી માતા સમજી તેની સેવા કરી વખત પસાર કરવાનો નિશ્ચય થયો....એટલામાં પ્રભુકૃપાથી શ્રીરામકૃષ્ણ પરમહંસના જીવન ચરિત્રનો પ્રકાશ થયો....એ માતૃલક્ષ્મી રામકૃષ્ણની હોંસ મારા હૃદયમાં પ્રગટી. હું પણ 'મા', 'મા' કરવા લાગ્યો. પાર્થિવ અભિલાષો ઓછા થયા અને દિવ્ય દર્શન કરવાની હોંસો વધી.....રસ્તે જતાં આવતાં જ્યાં ત્યાં શ્રી અંબાની મનોમય મૂર્તિ જણાવા લાગી, દેહલાન જૂલાવા લાગ્યું—અન્ન અકાર્ઝં થયું—ભુખ મટી ગઈ—ભાન જતું રહ્યું—કલાકો સુધી 'હરિઃ ઓમ' નો ધ્વનિ અંતરાત્મામાંથી નીતરવા લાગ્યો—શરીરના અવયવો શિથિલ થયા....નાડ બંધ થઈ, પ્રણવાદિન્ નાદ અને ગુરુ હૃદયત્રેય આદિ સિદ્ધાંતો દર્શન થવા લાગ્યાં....હિમાલય ગંગા-અલખનંદા-અને હિમશિખરો પર અવધૂત યોગીન્દ્ર શ્રી હૃદય મહાપ્રભુનાં મનોહર દર્શનથી જાત્રાત્મક સ્વપ્ન અને સુષુપ્તિ નષ્ટ થયાં....કાવ્યાલંકારો છન્દબદ્ધ

વિપુલ, વિભૂતિ ભર્યાં કુલ ભંડારમાંથી નીકળવા લાગ્યાં.  
ત્રિમુર્તિ મનહારી મંદમંદ નયને દષ્ટિ કરતા  
મન પંખીને માનસરોવર પર જેંચી ગયા...એક એ,  
ત્રણ, ચાર, પાંચ, અને છ કલાક સુધી દેહ વિસ્મૃતિ  
કરાવી દીધી.....

અંગો અંગમાં પુલક, પ્રેમ અને રૂદન શરૂ  
થયાં—સંસારીઓમાં ખળખળાટ પેઠો—હીરો ગાંડો થઈ  
ગયો—ડોક્ટરો તપાસવા ઘેર આવ્યા—અનેક પરીક્ષાઓ  
કરી છેવટે ‘ભણ્યા ગણ્યામાં એ નહિ આવે’—એમ કહી  
જીદમદ ઓછી થઈ ગઈ અને પ્રારબ્ધ પર છોડી શેઠ  
ચીમનલાલ પ્રભુને પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા—આડોશી  
પાડોશીઓ પણ મદદ રૂપ થયા.....

સુરત મધ્યે મશાદૂર અંખા કાલિકાનાં મંદિરોમાં  
જતાંજ દેહ વિસ્મૃતિ થતાં લોકો જોઈ રહેતા—રસ્તામાં  
ધૂળમાં આળોટી પડતાં દેહ ગંદો થતો છતાં શરીરને કંઈ  
ઈજા પહોંચી નહિ એજ રક્ષણહારની રક્ષા.....

અલમસ્ત દશામાં ધગધગતા પાણીની ધાર અંગ પર  
કરવા લાગ્યો—મૃત્યુનો ભય જતો રહ્યો—નિયમિત પર  
વિષ્ટા પ્રાશનનો નિયમ ચાર વર્ષ રહ્યો—

સંસારસંહગ્ધ છે—દુઃખ તો પોતાનો પાઠ ભજવેજ છે.  
પ્રારબ્ધ કર્મ કોઈને છોડતું નથી—અગવડ ભરેલા સંસારથી  
કંટાળી નિશાળ છટી અને નોકરી કરવી પડી....તેમાં પણ  
ચિત્ત ન રહેવાથી મુંઝવણની મશાદૂર નગરીમાં આવ્યા—અદ્દુ-  
બાદ જેંકમાં નોકરી નવ મહીના કરી....દમ્યાન સાધના  
અને ‘હરિઃ ઐ’ વિ. ના જપાદિ ચાલુ હતા....

સુરતમાં વાડીફળીઆ મધ્યે આવેલી મોઠ બોડિંગમાં એક વેદાન્તી વિદ્યાર્થી અંકલેશ્વર ગામનો વતની અને મહારા સદ્ગુરુ શ્રી શુકદેવજી મહારાજનો કૃપાપાત્ર જે મહારો હંમેશનો સાથો મિત્ર પ્રેમદાતા રમણુલાલ છોટાલાલ કાપડીઆ હતા...તેનો પરિચય અનાયાસે થયો—એની અનુભવી વાણીનો પ્રસંગ મને એક વખત શીશુ મંડળમાં થયો—સંસ્કાર યોગે તે વધ્યો—એમની ઇચ્છાએ મહારી દષ્ટિ અંકલેશ્વર શુકદેવ મહામંદિર પ્રત્યે દોરાઈ—શ્રીહરિપ્રસાદ બાળસુકુંદ બદ્ધ જેઓ સુરતમાં સત્સંગ મંડળ ચલાવી રહ્યા હતા તેઓનો પરિચય એક ભાવિક ખડેન મારફતે મને થયો અને એ અનન્ય પુરૂષની પ્રીતીથી ખેંચાયલો હું હંમેશ એમના મુકામે જવા લાગ્યો—ત્યાં પણ મહારી દશા ગાંડા જેવી હતી—એઓશ્રી પણ શ્રીયોગીન્દ્ર મહારાજ શ્રીશુકદેવજીના પાટવી ઉપદેષ્ટા હતા અને વારંવાર શુકદેવની વાતો મહારા કર્ણુપર નાંખતા હતા—એક દિવસ તેઓશ્રી અને અંકલેશ્વર મંદિર ખાતાના સુખ્ય કારભારી શ્રી. નાથુભાઈ જગન્નાથ ગાંધી એ બંને ગુરૂબન્ધુઓ પરમ પ્રેમથી વાતચિત કરતા હતા તે જોઈ મને પણ સહજ ગુરૂબન્ધુનો ઉમળકો થઈ આવ્યો—મહારૂં હૃદય એવા સ્નેહ પ્રસંગો જોતાં હંમેશ પોતું થઈ જાય છે—

“ એવે મળ્યો સુલભ યોગ શ્રીજી પ્રભુનો ”

“ ને હું ગયો પરમ ધામ શ્રીસદ્ગુરૂને ”

“ જ્યાં પ્રેમ યજ્ઞ મધુરો સહુ સજ્જનોનો ”

“ રોપાયલો પરમ દષ્ટિ પડ્યો અમૂલ્ય ”

‘જળકુંડ’ કે જેને નર્મદા પુરાણમાં સર્વે-  
જળ તીર્થ કહ્યો છે, એ રમ્ય કુંડ અંકલેશ્વર સ્ટેશનથી  
ઢોઢ માઈલને અંતરે છે. શ્રીનૃસિંહ શ્રેય : સાધકોનો  
સમારંભ પ્રતિ વર્ષે આવા કોઈક કોઈક રમ્ય સ્થળોમાં થાય  
છે. જળકુંડ પર તેમણે એક પ્રસંગે ભર્યો. પૂર્ણ થતાં  
શ્રીસદ્ગુરુશ્રી શુકાચાર્યજી મહારાજને એ પરમ તીર્થ  
કુંડ પર એવોજ એક સમારંભ કરવાનો આદેશ થયો....  
પોતાના પુષ્ટિ સાધકોને લઈ તેઓ જળકુંડ પર વિરા-  
જ્યા—નિત્ય નિયમ અને કાર્યક્રમ પ્રમાણે સાધન ભજન  
થવા લાગ્યાં....ઘણા શિષ્યો શ્રીગુરુદેવ સાથે પોતાનો મુકામ  
કરી પડ્યા હતા જ્યારે ગામમાંથી પણ પ્રતિદિન વ્યવસાયી  
હરિજન સાધકો આવવા ચૂકતા ન હતા.—

નૃસિંહ શ્રેયસ્સાધકોની વેદી પરજ મંડપ કરી  
શ્રીશુકદેવ શ્રેય:સાધક મંડળ પડયું હતું—બ્રાહ્મિ મુહૂર્તમાં  
ઉઠતાં મુખપ્રક્ષાલન દંત-ધાવન જાતકર્મ અને  
સ્નાનાદિથી પરવારી શ્રીગુરુચરણ સન્નિધ્ય સર્વે સાધકો બેસતાં  
અને પ્રણવાદિના ઉચ્ચારો સહિત ધ્યાન નિમગ્ન થઈ જતાં—  
લગભગ પોણા કલાક પછી શ્રીશુકદેવજી મહારાજકી જય કરી  
ગુરુદેવ ધ્યાન મુક્ત થતા અને યોગાભ્યાસ અને નિષ્ઠા  
પરત્વે રમુજી દૃષ્ટાંતોથી ખીચ્યોખીચ એવું તો અદ્ભૂત  
વ્યાખ્યાન કરતા કે સન્મિલિત સાધકો પેટ પકડીને હસતા—

“ એવે મળ્યો પરમ યોગ મહાપ્રતાપી ”

“ કે હું ગયો પરમ મિત્ર સહિત ત્યાં તો ”

“ આનન્દ દર્શન થયા ગુરુરાજશ્રીનાં.... ”

“ અત્યદ્ભૂતા અલખ જાંસરી રાજવીના... ”



મહારા પ્રિય ગુરુ બન્ધુ રમણલાલે મને એક પરમ ગુરુ  
 સક્ત નિર્મળલાલને મળવા સૂચન કર્યું હતું. સંસારીક  
 પ્રવૃત્તિ દમ્યાન હું એક વખત અંકલેશ્વર ધંધાર્થે ગયેલો તે  
 વખતે તેમને મળ્યો—અરસપરસ ગાઢ પ્રેમ બંધાયો ભાઈશ્રી  
 નિર્મળલાલ વેણીલાલ દેસાઈ તે વખતે સ્વામી રામની  
 મસ્તીમાં હતા. તેમના સહાધ્યાયી ભાઈશ્રી છગનલાલ  
 હરગોવિંદદાસ દેસાઈ તેમની સાથેજ રહેતા ગામના  
 અનેક યુવાનો તેમના સંગથી સત્પથે ચઢી દોડવા, તરવા,  
 ઝાડે ચઢવા વિ. ની કળાઓ શિખ્યા હતા—આવા ગૃહસ્થ  
 જીવનમાં પ્રવેશેલા છતાં નિર્લિપ્ત યોગાત્માનાં દર્શન કરવા  
 ભાઈશ્રી રમણલાલનો પ્રેરેલો બીજીવાર એમને મુકામે ગયો,  
 જ્યાં એ ભાઈની ગેરહાજરી હોવાથી તેમના લઘુ બન્ધુ  
 શ્રી. મધુભાઈ વે. દેસાઈ અમને સમારંભ મુકામે લઈ ગયા.  
 મહારી સાથે મહારા પૂ. મામા છતાં મિત્ર સમા ભાઈશ્રી  
 રમણલાલ મોતીરામ ખાંડવાળા હતા. અંકલેશ્વરથી  
 ટુંકે રસ્તે અમે ત્રણે જણ જળકુંડ પર સન્ધ્યા સમયે  
 આવી પહોંચ્યા. રા. નિર્મળલાલ ગુરુદેવનું પ્રવચન શ્રવણ  
 કરતા હતા. તેમને ખબર પડતાં અમને કહાવ્યું કે પ્રવચ-  
 નમાં જોસો. એમની આજ્ઞા સાંભળી હું તથા મામા બન્ને  
 પ્રવચનમાં જોઈ. આ વખતે જાણે એક ગ્રામ્ય વૃદ્ધ પુરૂષ  
 પોતાની જ્યોતિર્મયી વાણીથી વાર્તાલાપની પદ્ધતિથી  
 ચોંકદાર ભાષણ કરે છે. સૌ છક થઈને સાંભળે છે શ્રોતા-  
 ઓમાં યુવાન વર્ગ એક બાજુ વૃદ્ધ મંડળ વચ્ચે અને  
 સ્ત્રી મંડળ સૌથી પાછળ હતું. અમે પુરૂષ મંડળમાં જોઈ...  
 વાક્યધારા સાંભળવામાં આવી....

॥ કલેશકર્મવિપાકાશૈરપરામૃદ્ધપુરુષવિશેષ ईश्वरः ॥

અર્થ:—“ કલેશ, કર્મ, વિપાક, અને આશય વડે અસંસ્પૃષ્ટ પુરુષવિશેષ તે ઇશ્વર છે ”

અહા ? ? શું સુંદર વિષય હતો !!....

“ લેને લેને દહાવ જીવને જોતાં નહિ જડે ”....

એમ કહી વિવેક, વૈરાગ્ય, પદ્મસંપત્તિ, મોક્ષેચ્છા વિ. નાં સાધનો સમજાવી લગભગ પોણા કલાકે પ્રવચન પૂરું કર્યું. તેમની જોડે શ્રીશુકદેવ પીઠસ્થ મહારાજશ્રી લક્ષ્મણુ-રાવ—શુકદેવકર બેઠા હતા. તેમણે ચમકાવનારી ચોંપવાણીથી શુકદેવની વાતને ટેકવી—પછીથી શ્રીહરિપ્રસાદજી મહારાજશ્રીએ દૃષ્ટાંત સિદ્ધાંતોથી એજ વાતનું સમર્થન કર્યું. શ્રી જગન્નાથ મહારાજશ્રી એ વખતે હાજર નહિ.

આવા અદ્ભુત પ્રસંગે મા ઘેસો હીર જાન ભૂલ્યો અને ટટાર થઈ સ્થિર થઈ ગયો. અડધા કલાકે જાન આવતાં તેના મિત્રો તેની આસપાસ બેઠા હતા. શ્રીશુકદેવાચાર્યજીના યુવાન શિષ્યો દશેકની સંખ્યામાં ત્યાં બેઠા હતા. ઘેરથી ઓઢવા પાથરવાનું લાવી બધા ત્યાંજ મુકામ નાંખીને પડ્યા હતા. જળકુંડની પાસે એક સિદ્ધ ટેકરી છે. જેને ભવાનીશંકર મહાદેવની ટેકરી કહે છે. ત્યાં મહાદેવનું ન્હાનુંશું એક દેવળ છે. ત્યાં જાપોરની વખતે સાધકો આરામ લેતા. કેાઈ ગીતા તો કેાઈ મન્ત્રજપ તો કેાઈ આનુબાનુના ગામગમાતરાની જેતીવાડીની વાતો કરતા હતા. સર્વે મિત્રોને મળી ભોજન વિ. ની હકીકત પૂછાઈ. શુરૂમહારાજનો મુકામ પાસેના એક મંદિરમાં હતો. સત્રિ

ઘડ અને ભોજન માટે શ્રીહરિપ્રસાદજી અમને મહારાજ-  
શ્રીના મુકામ પર લઈ ગયા, ત્યાં શ્રી. લક્ષ્મણરાવ મહારાજ  
ગિરાજ્યા હતા...

મને ગુરૂદેવે પૂછ્યું.

“હીરભાઈ! તમે શું કરો છો?”

મહેં દીન વાણીથી તેમને પ્રત્યુત્તર આપ્યો—

‘હું મા,મા, કંઈ છું—સુરત શહેરને સામે કાંઠે  
જઈ ધૂળમાં આળોટું છું, અને આકન્દ થતાં કાંઈ ચેન  
પડતું નથી.’

ગુરૂદેવશ્રીએ કહ્યું:—

“બહુ સારું, વાહ, ધણુંજ ઉત્તમ. તને તારી  
મા મળશે.”

‘હું ગદ્ગદ થઈ ગયો અને રડી પડ્યો. ગુરૂદેવે  
લાપસી જમાડી અને કહ્યું ‘જાઓ, આ અમારા લક્ષ્મણ  
મહારાજની સાથે સત્સંગ કરો.’

લક્ષ્મણ મહારાજ ઉઠ્યા અને બોલ્યા. “ચાલો.”  
અમે તેમની પૂંઠે ગયા. જળકુંડના ઓવારા પરના એક  
જીર્ણ દેવાલયમાં તેમનો મુકામ હતો, ત્યાં એક પાટ હતો.  
તે પાટપર પોતે બેઠા. નીચેથી હું, મહારી પાછળ રમણ-  
મામા અને તેની પાછળ એક સજ્જન શેઠ ગુરૂદેવના પરમ  
કૃપાપાત્ર શ્રી. નગીનલાલ ગંગારામ કાપડીઆ શાલ  
બોલીને બેઠા હતા.

શ્રીશુકદેવજીનો જીવન ઇતિહાસ શ્રીમહારાજ લક્ષ્મણ-  
રાવે એવી છટાથી કહ્યો કે ‘હું તો દિંગજ થઈ ગયો!’

પૂર્વે નહિ સાંભળેલો ઇતિહાસ સાંભળી મને તેમના પર મોહ થયો. રાત્રે પાદવંદન કરી શયન મંડપમાં અમે દાખલ થયા. અમારી સાથે પૂ. શેઠજી પણ હતા. શયન મંડપના આગલા ભાગમાં હજી રાત્રિનો શંકા સમાધાનનો એક કલાક બાકી હતો.

લગભગ ૧૦ વાગે ગુરુદેવ મંડપમાં પધાર્યા. સૌ મહારાજો અને લકતો ટોળું વળીને બેઠા. પહેલી શંકા ગુરુદેવે કરી અને મધુર વાણીથી બોલ્યા:—

‘હીરભાઈ, આપણે “શ્રીશુકદેવજી” “શ્રીશુકદેવજી” કહેવાનું કારણ શું?’

આવા મીઠા મનોહર પ્રશ્નનો જવાબ હું શું આપું? હું નિરૂત્તર રહ્યો એટલે મારી જોડે બેઠેલા રા. ભાઈ રમણલાલ અમથાલાલ ધુપેલીઆ બોલી ઉઠ્યા—

‘એમનાથી આપણને જ્ઞાન થયું છે તે માટેજ’—

ગુરુદેવ હસી પડ્યા અને બોલ્યા,—

“જેયું? જેનાથી જ્ઞાન થાય તેનુંજ નામ લેવાય.”

“તમે તમારા બાપનુંજ નામ કેમ લ્યો છો? તેનાથી તમે પેદા થયા છો માટેજ. તેવી રીતે શ્રીશુકદેવજી આ સંસ્થાનો જન્મ થયો તેથીજ ” “શ્રીશુકદેવ નામ લેવાનું”—એમના પહે પહે લાલિત્ય, મધુર હાસ્ય, અને ગુણીયલ વાક્યમાળા સાંભળી હું તો છકજ થઈ ગયો. એવે એક વૃદ્ધે ઉભા થઈ “ઠઠ ઠઠ” કરીને ગ્રામ્ય ભાષામાં એક ભજન ગાયું. જે સાંભળી ગુરુદેવ મહારા સામું જોઈને હસતા જાય અને સમજાવતા જાય. ગ્રામ્ય હૃદયનો અકૃત્રિમ પ્રેમ અને અકૃત્રિમ શબ્દો સાંભળી મહારા અંતરમાં

અનેરાં સ્વપ્નો જાગ્યાં—શમ્યાં—અને શ્રીશુકદેવદણના પ્રેમમાં  
લીન થયેલો હું ભાવાવેશમાં ડોલવા લાગ્યો.

રાત્રિનો દરબાર ખલાસ થયો. જતી વખતે ગુરુદેવની  
સન્મુખ સાષ્ટાંગ દંડવત્ કરી હું ઉભો એટલે મેં કહ્યું—

‘ પ્રભુજી મારે ભેટવું છે ’

“વાહ વાહ, બહુજ ખુશીથી ” એમ કહી તેઓ મને  
બહુજ ભાવભરી રીતે ભેટયા અને બેચાર વખત થાબડી  
કહેવા લાગ્યા.

“ જો તહારી ઘણી ઉંચી દશા છે. ચોથી ભૂમિકા છે—”

“ ખાંડની ચાસણી થઇ ગઇ છે—હવે જેવું બીજું  
તેવો આકાર થશે ”—“ તું મને ગુરુ કર ”

ગુરુ કરવાની વાત સાંભળી હું વિચારવા લાગ્યો.  
‘ મોઢે કહે તે કંઈ ગુરુ થતા હશે કે ? ’ ગુરુદેવ તો જતા  
રહ્યા. મનનાં ધાર્યું. “ આપણા જેવાને તો લક્ષ્મણરાવજી  
સારા ” મારા મિત્ર છગનલાલે પૂછ્યું “ તમારે કોનો  
ઉપદેશ લેવો છે ? ”

મેં કહ્યું ‘ લક્ષ્મણ મહારાજનો. ’ ‘ બહુ સારું ’ કહી  
તે મિત્ર તો જતા રહ્યા. રાત્રે સાડા અગ્યારે શેઠજી નગીનભાઈ  
મને લઈને સુવાના મુકામપર ગયા. ત્યાં ગુરુદેવના ભક્ત  
ભાઈ મગનલાલ પ્રાણુજીવનદાસ કાપડીઆ પણ હતા.

લગભગ ચાર વાગ્યા સુધી એકાસને સત્સંગ કરી  
શેઠજી અને હું સૂતા. પાછા અડધા કલાકમાં જાગ્યા—  
સ્નાનાદિથી પરવારી ધ્યાનમંડપમાં ભેગા થયા. ધ્યાનમંડ-  
પમાં ભેગાં થતાં પહેલાં જળકુંડ પર આવેલા એક બીલીના  
આંડની નીચે યુવાન શ્રેયઃસાધકો ભેગા મળ્યા હતા. દરેક

જણ આનંદમાં હતા-કલેશ દેવનું નામ નિશાન ન હતું. એ વખતે એક યુવાન શ્રેયઃસાધક કે જેનું નામ ભોગીલાલ હીરાલાલ હતું તેનો પરિચય મને થયો-એ તેજસ્વી યુવાન નાનપણથીજ ઇશ્વરભક્તિપરાયણ હતા. તેના પિતા પણ તેવાજ હતા. મંડપમાં વખતસર ભેગા મળ્યા. પછી સૌ સૌના નિયમિત આસન પર બેઠા. ગુરૂદેવ પણ પધાર્યા. એકંદરે શાન્તિ ઘણીજ ( આનંદકારી ) હતી. જેનો પણ પાછલા ભાગમાં બેઠી હતી. તેઓ પણ જાણે ગાંભીર્ય-પ્રપૂર્ણ જણાતી હતી. ધ્યાન મુક્ત થતા શ્રીગુરૂદેવનું વ્યાખ્યાન શરૂ થયું, તેમાં જ્ઞાન ભક્તિ વૈરાગ્યનો બોધ હતો. સમ્મિલિત સાધકોમાં ગૃહસ્થાશ્રમી વર્ગ વિશેષ હતો. અને કાળ પણ કળિયુગનો હતો એટલે યમ, નિયમ, આસન, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર, ધારણા ધ્યાન અને સમાધિ એ અષ્ટાંગ યોગ તેમણે સમજાવ્યો. કર્તવ્યમાં શ્રવણ, મનનાદિ ભક્તિથી શુભેચ્છા સુવિચારણા વિં ભૂમિકાઓ સહજ પ્રાપ્ત થાય છે એમ કહ્યું-અને સદગુરૂની પ્રગટ ભક્તિ કરતાં અન્ય કંઈ શ્રેષ્ઠ નથી-એમ કહી વ્યાખ્યાન પૂર્ણ કર્યું. અધિકાર પરત્વે પ્રભુની ભક્તિ દરેકનું કલ્યાણ કરનારી છે. અને તેમાં જે પ્રમાદી થાય છે તે જરૂર માર ખાય છે એમ સમજાવવા વૈરાગ્યનાં સચોટ દૃષ્ટાંતો કહ્યાં-

“ શ્રદ્ધાભક્તિધ્યાનશમાધૈર્યતમાનૈઃ ॥ એ શ્લોકને એવો તો સમજાવ્યો કે જેમાં કેવળ પરાવાણીનુંજ વહન થતું હોય એમ દરેકને અનુભવ થયો. હું તો તેમના ચાર આંચળનો ગોળો વિ. દૃષ્ટાંતોથી એવો તો હસતો હતો કે દરેક સાધક મારી સામે જોવા લાગ્યા. તે દિવસે મારે

આં રહેવાનું હતું. હું ધ્યાન નિમગ્ન હતો તે વખતે શ્રી. લક્ષ્મણરાવ મહારાજશ્રી તે જોયા કરતા અને તેમણે કેાંઈકને મોઢે કહ્યું પણ ખરું કે “ ખડો ધ્યાન કરનારો છે. ” આવા આવા પ્રસંગો ઉપસ્થિત થતાં છતાં મહારા મનમાં રાત્રે જે વિચાર ગુરુદેવને ગુરુ તરીકે ન સ્વીકારવાનો હતો તે તૂટી ગયો અને મને તેમનેજ શરણે જવાની સહજ ઇચ્છા થઈ. આવા મહાન્ યોગી પરમહંસોની દશાથી પણ અધિક દશાપ્રાપ્ત મહાન્ પુરૂષને મેં મનથી પણ અપમાન કાર્યું તે મારે પસ્તાવો થવા લાગ્યો.

ખપોરના જળકુંડના ઓવારા પર માલપુડા અને દુધપાકનું જમણુ હતું. શ્રીહરિપ્રસાદજીએ અમને રોક્યા અને એક રાત રહી જવાને મન લલચાવ્યું.

પૂ. રમણમામા પણ સમંત થયા—ખપોર સુધી અહીંથી તહીં અને તહીંથી અહીં એમ ક્યાં ક્યું—ભવાનીશંકર મહાદેવની ટેકરી પર ગયા અને શેઠ નગીનલાલ ગીતા વાંચતા હતા, શ્રીધરી ટીકાની, તે મને સમજાવવા કહ્યું—હું મહાદેવની પાસે બેસી માળા લઈ ‘ હરિઃ ઓમ ’ નો જપ કરવા લાગ્યો. ઠંડકમાં ધ્યાન કરવાનો ઓર આનંદ આવ્યો. પછી શેઠને મેં કહ્યું, ‘ હું મોઢેથી તમને વાત કરું. અંદર વાંચીને મહારાથી થઈ શકે એમ નથી. ’ બેચાર સાધકો અને અમે ગોળ કુંડાળુ વળીને બેઠા અને વિધવિધ અનુભવની વાતા કરી, એટલામાં જમવાનો વખત થયો. જળકુંડની થડોથડ પત્રાળાં નંખાયાં કુંડની પૂર્વ દિશામાં પાટિદાર—કાછીઆ વિ. ભક્ત મંડળીની પંગત બેઠી, અને દક્ષિણે વાણીઆ અને બ્રાહ્મણોની જુદી જુદી પંગત બેઠી.

પ્રસાદની લહેજત ઓર હતી. ‘શ્રીશુકદેવજી મહારાજકી જય’ પોકારતાંજ મોઢામાં પાણી છૂટ્યું અને સૌ સડોસડ સમડકા ખેંચતા જમવા લાગ્યા. વચ્ચે શુરદેવ દરેક હરિ-જનને આગ્રહ કરીને પીરસાવતા હતા. ભોજન વિધિથી પરવારી પાછા ભવાનીશંકર પર ગયા અને દરેક કોઈ ધોતીયું પાથરી આડા પડવા લાગ્યા. હું તો મહાદેવજીની પીંડી પાસે જઈને બેઠો. લગભગ ત્રણ વાગે શુકગીતાનું પ્રવચન મહારાજશ્રી પોતાના મુકામ પર કરતા, તેમાં જે નિવૃત્ત થયા હોય તે આવતા. શ્રી શુક ગીતાનાં બાઈ નિર્મળલાલે મુકુ સુધારેલાં તેમાં તેમણે તેમની એક કડી મૂકી હતી.

‘કોઈ માણીગર સુખ તેનું માણે’

‘કોઈ ભોગીજન લે છે ભાણે’

‘જેણે ચાખ્યું હોય તે જાણે’

‘મીઠડું મહારૂં કોઈ ગોરસ દ્યો’

ઉપલી લીટી પોતાના પ્રિય શિષ્યે મૂકી હતી તેને માટે ‘ઈતિ નિર્મળ’ કહી શ્રી શુરદેવે પોતાનો પ્રેમ શિષ્ય પર કેવો છે તે દાખવ્યો હતો. એ સ્પષ્ટ પ્રેમવાણીથી પણ મને શુરદેવનાં ચરણ શરણ થવા સંબંધી જે અભિમાન પેદા થયું હતું તે નષ્ટપ્રાય થયું. સાંજે ફરી પ્રવચન શરૂ થયું. તે સર્વનો ઉતારો શુરદેવના સાપ્તાહિક વ્યાખ્યાનોના નામના પુસ્તકમાં છપાયો છે.

આવા અપ્રતિમ પ્રસંગમાં એક રાત્રિ વધુ રહી બીજે દિવસે ધ્યાનમુક્ત થઈ શ્રીરામકૃષ્ણપરમહંસ તેજ શ્રીશુકદેવજી મહારાજ એમ મનમાં નિશ્ચય કરી શ્રી વિવેકાનંદ કૃત:—



॥ ૪૪ ॥ હૌં ઋતં ત્વમચલો ગુણજિહ્વ ગુણેજ્યઃ ॥

એ શ્લોક બોલતો હું સાષ્ટાંગ ઢંડવત્ પ્રણામ કરી ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો. મામા અને હું ઉપરોક્ત પ્રસંગોની વાતચીત કરતા સ્ટેશન પર આવી પહોંચ્યા અને સુરત મુકામે ઉપડી ગયા—

સુરતમાં દ્રારિદ્ર્ય દુઃખથી કંટાળી વૃદ્ધ માતાની રજા લઈ—નિશાળ મૂકી હું મુંબઈ આવ્યો—જ્યાં ઉક્ત મામાના વડિલ બન્ધુ શ્રી. મણિલાલ મોતીલાલ ખાંડવાળાને ત્યાં મુકામ કર્યો—તે વખતે પણ શ્રીસદ્ગુરુરાજ શ્રીશુકદેવજી મહારાજનો અપ્રતિમ પ્રેમ યાદ આવ્યા કરતો હતો—નિષ્કારણ સ્નેહોર્મિ ઉઠવાથી રૂદન થયા કરતું હતું. ઘેરથી આઠ દિવસમાં નોકરી મળશે એમ વૃદ્ધ માતૃશ્રી તથા પૂ. વડિલ બન્ધુને સમજાવી જેમ તેમ આવેલો અને મુંબઈમાં ખાવા રાંટલો મળે પણ સુવા ઓટલો ન મળે એવી પરિસ્થિતિમાં ઉક્ત મામાને ત્યાં ઉતરેલો—શ્રીગુરુદેવની દયાથી બેન્કમાં નોકરી આઠ દિવસમાં મળી અને ઈશ્વરભજનસહુ વ્યવહાર ચાલુ થયો—એક વખત ગુરુદેવનો પ્રેમ યાદ આવતાં મહેં એક પત્ર તેમના ઉપર લખ્યો તેનો જવાબ તેમણે પંદર વિશેષણો સહિત આપ્યો તેમાં લખ્યું હતું કે ‘તમારા મનથી માનેલા મહારાજના અનેક આશીર્વાદ.’ ખરેખર મહેં ગુરુદેવને કોઈ સાંસારિક સંબંધથી નહિ પણ મનર્થ જ માનેલા હતા.....પેલી કહેવત છે ને કે ‘મન માનં તે વર અને બાકી બીજા પર’ એ પ્રમાણે મને શ્રીશુકદેવજી મહારાજ વર એટલે એક જણાયા હતા—

‘જ્યારે જોઉં ત્યાં તો સાંવરી સુરત વહાલા—’

પડી ગઇ પ્રેમ કેરા કંદા,

મારી નજરો આગળ રહેજો રે નાગર નંદા

આજ અનુભવ મને થયા કરતો.

સખિ ! ઉંચે જોઉં તો આકાશમાં, ને નીચે જોઉં તો મારી પાસે રે;

સખિ ! સુતો જોઉં તો મહારી સેજમાં,

મહારી સુરતામાં શ્યામ સમાયોરે—

હરિ: ઈ નો ક્વનિ એક સરજો દરેક કામકાજ કે  
ઉંઘમાં થયાજ કરતો છતાં તે પણ નિરસ લાગવા માંડ્યો—  
દિવસે....દિવસે....

“નયનનાં અશ્રુ હવે નયને જળો હો”

“નિશ્વાસ આ હૃદયના હૃદયે રહો હો—”

“આશા બધી દિલ તણી દિલ ત્યાગજો હો—”

“આનંદ એક દિલમાં નિશ્ચિન્ન વહો હો—”

એ રીતે રૂઢન પણ અંબુ થતું ગયું—કોઈ ચૈતન્ય મૂર્તિ  
મંદમંદ હાસ્ય કરતી યોગરન્ધ્રના પરમાકાશમાં દેખાવા લાગી....  
વારંવાર આશ્વાસન આપવા લાગી... સંસાર અસાર છે—  
દૃશ્ય અસત્ય છે—પ્રેમ યોગીજ સાચો યોગી છે...હરિરેવ  
જગત્ જગદેવ હરિ: એ ભાવ અંતરાનંદમાં વૃદ્ધિ કરવા લાગ્યો.  
પ્રથમનાં અદ્ભૂત શ્રીદત્તમહાપ્રભુનાં દર્શન કરી શરૂ થયાં—

‘ ચૈતન્ય પ્રેમ શિખરે અવધૂત ભાસે ’

તેમાં અનન્ત પ્રતિભા વિભુની પ્રકાશે—

આવી રીતના અવનવા અનેરા ભાવો કવિતાના રૂપમાં  
લખાવા લાગ્યા.....

જેમ જેમ આકાશ મેઘથી ઘેરાતું જતું હતું, તેમ તેમ અંતરના મોરલા કળા કરી નાચવા લાગ્યા.... ગંગાસ્તોત્ર, તપતીસ્તોત્ર, અને રાજા ભર્તૃહરીનાં વૈરાગ્ય અને વિજ્ઞાનશતકોનાં રહસ્યો પોતાનો મર્મ ખોલવા લાગ્યાં. ફરી એક રજામાં હું વૃદ્ધ માતૃશ્રી અને પૂ. વડિલ બન્ધુના દર્શન કરવા સુરત ગયો, ત્યાંથી અંકલેશ્વર ગયો...તે પહેલાં એક પત્ર મેં પવિત્ર બન્ધુ ભાઈ રમણુલાલ-છા-કાપડીયાને અંકલેશ્વર મુકામે લખ્યો. તે વખતે ભાઈ રમણુલાલે પણ એક કવિ તરીકે મારા હૃદયમાં સ્થાન મેળવ્યું હતું—મારો પત્ર તેમણે ગુરુદેવને વાંચાવેલો. જેવો હું અંકલેશ્વર ભાઈ રમણુલાલને મળ્યો કે તેઓ મને મહારાજશ્રી કને લઈ ગયા અને ભાઈ રમણુલાલે મહારાજશ્રીને કહ્યું ‘આ ભાઈના કાગળો એવા તો આવે છે કે વાંચતા વાંચતા માથું દુઃખી જાય’—

ત્યારે શ્રી ગુરુદેવે કહ્યું ‘એમ નહિ, માથું દુઃખે નહિ પણ ઘણો આનંદ થાય’....

હું ગુરુદેવની કૃપા સમજી ગયો. આંખે આંખ હસી અને હું તરત મુંબઈ આવ્યો...

હજી સુધી ઉપદેશ લીધેલો નહિ—

મોહમયી નગરીના અગમ્ય વાતાવરણમાં ફરવા છતાં અંતરપટ પર ચીતરાયલી મહાપુરુષની દયા કંઈના કેમે કરીને ભુલાય એમ ન હતી. એમની દયા મારા જેવા અદ્યક્ષ ઉછરતા આશાભર્યા પ્રાણી પર ઘણી હતી—મુંબઈ આવી મેં એક પત્ર મહારાજશ્રી પર લખ્યો તેનો જવાબ પંદર

વિશેષણો સહિત તેઓએ આપ્યો તેમાં તેમણે મને લખ્યું કે ‘ તમારા મનથી માનેલા મહારાજના આશીર્વાદ ’ અથવા મહેં છાતી સરસો દબાવ્યો—સ્નેહનાં અશ્રુ આવ્ય અને જેમ જેમ વખત જતો ગયો તેમ તેમ મહારાજશ્રીએ પ્રેરેલાં આંદોલનો આંખ આગળ આવીને રમવા લાગ્યાં—અંકલેશ્વરમાં દેખાયલી અલૌકિક પ્રતિમા નિરંતર હસતી હસતી હૃદયને શાન્ત કરવા લાગી...રાત્રે રેડીઓ કાંતત પણ જે આનંદ હૃદયમાં ન થાય તે આનંદ માત્ર મહારાજશ્રીના સ્મરણથી થતો—કવિત્વના ઓધ અંતરને ખીલવવા લાગ્યા. આવી સ્નેહભીની અવસ્થામાં નાતાલ આવી—દશ દિવસની રજામાં ફરી સુરત આવ્યો—અવખતે નિશ્ચય એવો કરેલો કે પહેલાંજ અંકલેશ્વર જવું ઉપદેશ લેવો અને પછીથી સુરત જવું. ભુલેશ્વરથી એક કરંડીયો ભરી મેવો લીધો—અને ઉચ્ચકાય એટલું વજન લઈ ક્રાસ્ટમાં ભરૂચની ટિકિટ લઈ ઉપડ્યો—રાત્રિ બધું નિર્માળ સ્વપ્નમાં પસાર કરી—

ચાર વાગે સ્ટેશને ઉતરી આવ્યો—ત્યાં કોઈ ગાડી ન મળી. અંકલેશ્વર સ્ટેશનથી ગામ માઈલેકને પાંચે. જરોખર રસ્તા જોયા ન હતા. ગામમાં દાખલ થતાં એક અટપટા રસ્તે દાખલ થયો. ત્યાં અંધારામાં એક થોરીઆન વાડમાં ભટકાયો. ત્યાંથી પાછો ફરી ધોરી રસ્તે સ્મરણ કરતે મંદિરે પહોંચ્યો. ધડકતે હૃદયે પગથીયાં ચઢ્યો અને બારણે ઠોક્યાં—ઉપરથી માતુશ્રી હસતાં હસતાં આવ્યા અને બારણું ખોલ્યું—મને તેમણે આવકાર આપ્યો. મેં ગુરુદેવ વિં પૂછ્યું. તેમણે કહ્યું—

‘હમણાંજ ગામડે હરિજનો પોંક ખાવા લઈ ગયા છે. ’  
 હું નિરાશ થયો-દૃઢ નિશ્ચય કર્યો-ઉપદેશ ન મળે ત્યાં સુધી  
 અન્ન ખાવું નહિ-એકાદશી હતી-ત્યાંથી હું શ્રીચુત ભાઈ રમણ-  
 લાલ-છો-કાપડીયાને ત્યાં ગયો-ખારણું ખખડાવ્યાં. એમના  
 માતૃશ્રી ઉઠ્યા. ખારણું ઠોકયું-ભાઈ રમણલાલ બીજે સુતા  
 હતા ત્યાંથી બોલાવ્યા અને દાતણ પાણી થતાં સવાર પડી  
 ગઈ. ભાઈ રમણલાલના ઘરમાં ઘણું સારૂ લાગ્યું-એટલામાં  
 શુરૂદેવના જાણીતા શિષ્ય ભાઈ નગીનલાલ હરખુભાઈ  
 કાપડીયા, તથા રમણલાલ જમનાદાસ કાપડીયા  
 મળવા આવ્યા-તેઓની સાથે ગામ તળાવ પર જઈ સત્સંગ  
 કર્યો. લગભગ ૧૦ વાગે પાછા આવી મંદિરમાં દર્શનાર્થે  
 ગયો તો શ્રીગુરૂદેવ આવીને એક થાંભલાને અઢેલીને બેઠા  
 હતા-ભાઈ રમણલાલ કાપડીયા સાથેજ હતા. શ્રી ગુરૂજીને  
 જોઈને સાદાંગ દંડવત્ પ્રણામ કર્યા, અને તેઓએ ઘણાજ  
 પ્રેમથી કહ્યું,

‘હું તમારા માટેજ આટલો જલદી આવ્યો, મને  
 ત્યાં બહુએ રોક્યો પણ હું તો ગાડા પર ચઢીજ બેઠાને ?’

આ વખતે મારા હૃદયમાં ઉપકારનાં સ્રોતસો વહેતા  
 હતા-અને પરમકૃપાળુ પરમાત્મામાં દીલ શાન્ત થઈ ગયું  
 હતું-પછી શ્રીગુરૂદેવે મને પ્રસાદ લેવા કહ્યું એટલે મેં  
 જણાવ્યું પ્રભુજી ઉપદેશ આપશે. પછીથીજ હું પ્રસાદ  
 ગ્રહણ કરીશ’

શ્રી ગુરૂદેવ હસી પડ્યા અને ભાઈશ્રી રમણલાલ  
 અને મહાવિદુષી બ્રાહ્મણપત્નિ મણિબા કે જેઓ ત્યાં

પાસેજ હતાં તેની પાસે વખાણ કરવા લાગ્યા પછી ગંભીરતાથી મેં કહ્યું:-

‘ પ્રભુ ! હું એટલું સમજી છું કે ચોમાસાના વાવેતર માટે ખેડુત જમીનને સાફ કરી ખેડીને તૈયાર કરે છે, અને પછી તેમાં બીજ વાવવાનો સંકલ્પ કરે છે, તેમ મને મારા જીવન માટે વિચાર થઈ પડ્યો છે. આપ મનેજ બીજ દાન કરી કૃતાર્થ કરો.’

પૂ. મણિબાને હસીને મારી વાત ગુરૂદેવે કહી સંભળાવી તે તેમણે ભારી ટેકા સહિત ઉઠાવી લીધી અને મને મંત્રોપદેશ કરવાને આગ્રહ કરવા લાગ્યા—પછીથી શ્રીગુરૂદેવે એક પ્રણવપટ મંગાવ્યો, અને સમજાવવા લાગ્યા—તેમણે આનંદ પૂર્વક કહ્યું,

‘ જો, આ ત્રગડો છે, તેના ઉપર અર્ધ માત્રા છે અને તેની ઉપર ‘ બિન્દુ છે. આ ત્રગડામાં ત્રણ પાંખડી છે અને પાંચળથી અલ્લાયો છે. એ ત્રગડામાં ત્રણ પાંખડાં છે તે પાંખડાંનો અર્થ શિવ, બ્રહ્મા, અને વિષ્ણુ થાય છે. શાસ્ત્રની ભાષામાં ‘ અ ઉ અને મ ’—કહે છે. એ ‘ અ ઉ મ ’ મળીને ‘ ઐ ’ શબ્દ થાય છે. ગુરુગુહ્ય ભાષામાં તેને પંચ-તત્ત્વાત્મક અક્ષર કહે છે.

શાસ્ત્રીય ભાષામાં ‘ અ કાર એટલે ‘ બ્રહ્મા ’

ઉ કાર એટલે વિષ્ણુ

મ કાર એટલે શિવ

‘ અર્ધ માત્રા ’ એટલે મહાશક્તિ=પ્રકૃતિ

‘ બિન્દુ ’ એટલે પરબ્રહ્મ=પુરુષ

‘ ઉપલી પાંચ સંજ્ઞાઓથી ઐ થયો છે. ’

‘ બાકીનો છે — છે (અદલાયો) એટલે જગત ’

એટલે ઐ પૂરો બ્રહ્મવાચક છે.

‘ એજ એક એવો શબ્દ છે, ’ જેનાથી પરબ્રહ્મનું સ્વરૂપ જાણી શકાય છે—

હવે એ શબ્દ તો દેખાતો નથી. ‘ અવ્યક્ત ’ છતાં તે વ્યવહારમાં બોલાય છે માટે ‘ વ્યક્ત ’ પણ છે. એ ઐ નું ધ્યાન ધરવાને ઐ કાર અને જગતનાં તત્ત્વોની એકતા કરવી જોઈએ. તત્ત્વની ગણતરીમાં પૃથ્વી, અપ્, તેજ, વાયુ અને આકાશ’ એમ પંચ તત્ત્વો છે. તેમાં આકાશ સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ છે. એ અવ્યક્ત છે છતાં બધાંજ તત્ત્વોનું મૂળ તેમાં છે. જેવી રીતે મૂળમાં રહેલી ઉત્પન્ન કરનારી શક્તિને જોઈ શકાતી નથી છતાં તેમાંથી ઝાડ થાય છે તે જોઈ શકાય છે, તેમ આકાશને જોઈ શકાતું ન હોવા છતાં તેમાંથી ઉત્પન્ન થયેલાં તત્ત્વો જાણી શકાય છે, એટલે આકાશને ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ બ્રહ્મ તત્ત્વ સદૃશ લેખવામાં આંચું છે અને પૃથ્વી ને જળના વિકારરૂપ ગણી કાઢી છે. મુખ્ય તત્ત્વો તો ‘ જલ વાયુ, અને અગ્નિ ’ છે અને તેના વડે પ્રાણી પદાર્થની શક્તિ છે.

॥ જીવનં સર્વજીવાનાં પાવનં પાવનાત્પરમ્ ।

બીજં સર્વોષધીનાં ચ તત્ત્વલં પૂરયામ્યહમ્ ॥

એ રીતે જલજ દરેક વસ્તુના ઉત્પન્નનું કારણ છે અને ઉત્પત્તિનું સ્થાન બ્રહ્મા છે માટે અ કાર એટલે બ્રહ્મા અને બ્રહ્મા એટલે ‘ જલ ’ એ જ રૂપાંતરમાં પૃથ્વીનું રૂપ ધારણ કરે છે માટે પૃથ્વીને જલનો વિકાર કહ્યો છે. મુખ્ય વસ્તુ જલ છે એટલે દેખાતાં પ્રાણી પદાર્થના આકારનું

મૂળ જલ છે. એ આકારને જોડી રાખનાર-ઘટ્ટ કરનાર વાયુ છે,

उकारो विष्णुरेव च

ઉ કાર એટલે વિષ્ણુ અને વિષ્ણુ પાલન કરે છે અને પાલન કરવું અથવા ટકાવવું એ વાયુનો સ્વભાવ છે—દરેક ગ્રાણી પદાર્થનું ગ્રાણશક્તિ પાલન કરનાર છે, માટે દરેક વસ્તુનું રક્ષણ વાયુથી થાય છે-વાયુ વિના કોઈ પણ વસ્તુ જીવે નહિ—

म कारो महेश्वरः

મ કાર એટલે મહેશ્વર છે. મહેશ્વર એટલે સંહાર કરનાર અને અગ્નિ એ સંહાર કરનાર છે—અમુક પ્રકારે એ અગ્નિ ગ્રાણી પદાર્થમાં તેજ રૂપે “રૂપના” સ્વરૂપે પ્રકાશે છે—રૂપ વિનાની કોઈ પણ વસ્તુ નથી પણ એજ રૂપ પ્રકારાન્તરે ગ્રાણીના નાશનું મૂળ છે. ગ્રાણી પદાર્થમાં જ્વરાદિ દોષ અને અગ્નિ આદિની વધઘટથી જીવન મરણ સંભવે છે, એટલે:—

मकार एतदे महादेव અને महादेवनं अग्नितुं स्वરूप છે. જગતની સમાનતા જાળવવાને એની જરૂર છે.

હવે રહી મહામાયા — અર્ધ માત્રા—

એ અર્ધ માત્રા એટલે પ્રકૃતિ, તેનો સંબંધ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ એટલે ‘૩’ ત્રગડા સાથે છે અને ઉપલા બિન્દુ સાથે પણ છે કારણે જાળવવાને કહ્યું છે કે,

ममयोनिर्महदब्रह्म तस्मिन्गर्भे ब्रधाम्यहम् ।

संभवः सर्वभूतानां ततो भवति भारत ॥

એટલે મહામાયા એટલે માતા



માતાનો સંબંધ પિતા અને પુત્ર સાથે છે તેમ તત્ત્વની દૃષ્ટિએ એ મહામાયાને શબ્દ મન્ત્ર અથવા અક્ષર અથવા નામ કહ્યું છે—

જેવી રીતે નામનો સંબંધ અંતરાત્મા અને શરીર સાથે છે, જેવી રીતે પ્રાણી પદાર્થના નામને પ્રાણી અને પદાર્થની બહારના અને અંદરના સ્વરૂપ સાથે છે, સ્થૂલ અને સૂક્ષ્મ સ્વરૂપ સાથે છે તેમ — અર્ધમાત્રાનો સંબંધ પરબ્રહ્મ અને જગત્ સાથે છે—

હવે રહ્યું • બિન્દુ

એ બિન્દુ એજ પરબ્રહ્મ. શ્રીગીતાજીમાં શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું છે કે;

‘ક્ષરાક્ષરમતીતોઽહમક્ષરાદપિચોત્તમઃ ॥’

અતોસ્મિ લોકે વેદે ચ પ્રથિતઃ પુરુષોત્તમઃ ॥

એટલે ક્ષર જગત્ અને અક્ષર માયા એ સર્વથી શ્રેષ્ઠ એ પુરુષોત્તમજ છે. એનાથી સર્વ જગત ઉત્પન્ન થાય છે, એનાથીજ રક્ષાય છે, એનાથીજ લય પામે છે.

યતો વા ઇમાનિ ભૂતાનિ જાયન્તે યેન જાતાનિ જીવન્તિ । વિગેરે—

એ બિન્દુ એજ મૂળ છે. એનીજ આ સર્વ લીલા છે. તે પોતેજ પ્રાણી પદાર્થમાં અન્વય વ્યતિરેક વડે રમી રહ્યો છે. સૌમાં હોવા છતાં સૌથી નિરાળો છે—તેનું વર્ણન મન વાણી કે શાસ્ત્રદ્વારા થઈ શકતું નથી—એ અનુભવરૂપ છે.

॥ અવાહગ્મનસગોચરમ્ ॥

આ રીતે જલ, વાયુ, અગ્નિ, મહામાયા અને

અનુભવ એજ અનન્ત કોટિ ચરાચર બ્રહ્માંડની રચના છે. એ જાણવાથી 'જન્મમૃત્યુ તોર્વાં બ્રહ્મૈવ ભવતિ=જન્મ મૃત્યુ તરીને બ્રહ્મરૂપ થવાય છે. તો તેને તું ગુરુગમ વડે જાણ.

એ ગુરુગમ એટલે ગુરુએ આપેલો 'મન્ત્ર'—'સાન' 'શુદ્ધ.' આ વાત સાંભળીને હું તો દિગ્ગજ થઈ ગયો, અને પછી ગુરુદેવે માયા ફેરવતાં કહ્યું 'ચાલો પ્રસાદ લઈ લો.' મહેં જ્ઞાનમાં આવતાં કહ્યું,

‘પ્રભુ મન્ત્ર દીક્ષા આપો’—

ગુરુદેવે પ્રસન્ન થઈ મને એકાંતમાં દીક્ષાવિધિ અર્પે અને મારી સામે જોઈને કહ્યું

જો—

” ” ” ”

“મમ ચિત્તં તે તવ ચિત્તાસ્તુ”

અહા ! શું ગુરુદેવનો પ્રેમ !!

શું સ્વરૂપ !!

શું પ્રભાવ !!

તેજ દીવસેજ મારો બ્રહ્મસંબંધ વિધિ પૂર્ણ થયો.

કહ્યું છે કે,

‘પારસસે’ સોના બને, વો પારસ સબ ઠોર;

પારસસે’ પારસ બને, વો પારસ કહુ ઓર.’

આ રીતે શ્રી દિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ પહેલો સમાપ્ત થયો.



( ૨ )

**મ**ન્ત્રવિધિ સમાપ્ત થતાં મેં ગુરુદેવ સહિત પ્રસાદ લીધો-ભાઈ રમણલાલ પણ પ્રસાદ લઈ પાછા આવ્યા અને બપોરનો વખત પૂરો થતાં સુધી ગુરુદેવે આરામ લેવા જણાવ્યું. એ વખતે ગુરુદેવે એવું જણાવ્યું કે સાંજે તમારે કંઈ એ શબ્દ બોલવા-એ ઉપરથી ભાઈ રમણલાલના એક સગાના ઘરમાં બેસી થોડુંક લખી કાઢ્યું અને સાંજે જ્યારે કથા પ્રસંગ શરૂ થયો ત્યારે ભાઈ રમણલાલે મારો પરિચય શ્રોતાઓને કરાવ્યો અને શાસ્ત્રીય ભાષામાં એક લંખાણ ભાષણ આપ્યું. પછી માતૃભક્ત હું ઉભો થયો અને જે લખેલું હતું તે વાંચી ગયો.

‘ જળસે’ બન્યા ગર્ભમેં હો તબસે ઉસીકુ શીખાવ ’

“ બહાંસે પહેલા શબ્દ નિકલે ઈ વંદે માતરમ્ ”

આ વિષય પર વધુ ન બોલતાં હું બેસી ગયો. ભાષણ કરવાની મને આવડતજ નથી પણ ઇષ્ટકૃપાથી કંઈક લખી શકેલો અને તે વાંચી ગયો એટલુંજ. શ્રીગુરુદેવની વિશાળ મેધાના ખ્યાલ મને શું આવી શકે ? તેમણે અમો ચાર મિત્રોનાં તે વખતે નામ આપ્યાં. રમણલાલ સી. કાપડી-આને વિજ્ઞાન દિવાકર-હીરાલાલ. સી. તારકસને ‘દિવ્ય જ્યોતિ.’ નટવરલાલ. અ. ધૂપેલીઆને-‘ નવરંગ નટવર ’ અને છગનલાલ-હ. -દેસાઈને ‘ગુરુ ભક્તિ.’ થોથે દિવસે સુરત જઈ વૃદ્ધ માતૃશ્રી અને બંધુના દુઃખમાં દિલાસો આપી પાછો મુંબઈ આવ્યો- અંકલેશ્વરમાં ગુરુ ઉપદેશ લીધા પછી બીજે દિવસે મંદિરના પગથીયાં ઉતરતાં પૂર્વ પરિચિત માયાળુ ગુરુ-બન્ધુ શેઠ નગીનલાલ મને પોતાના મકાન પર લઈ ગયા અને

તેમની સાથે ભોજન કરાવ્યું. એ માયાળુ ગુરુ બન્ધુના ઉપકાર આ શરીર પર ઘણા જ છે. તેમણે મને આખો દિવસ સાથે રાખ્યો અને કહ્યું “ભાઈ તમે અત્રેજ મારી પાસે આવીને રહો ! મુંબઈમાં વ્યવસાય અને રહેવાનું અંકલેશ્વર એ શી રીતે બને ? તે વખતના ખાલ પ્રમાણે મેં જણાવ્યું, ‘મને પૈસાની અપેક્ષા નથી. મારા ભાઈ અને માતૃશ્રીના સંતોષ ખાતર હું નોકરી કરું છું. એમનું દેવું પુરાય એજ મહારો ઇરાદો છે.’ એમણે કહ્યું ‘થઈ રહેશે ચિંતા ન કરો.’ મેં હા કહી અને ગુરુદેવને બધી હઠીકત જણાવી. શ્રી ગુરુદેવે કહ્યું—‘હા-હા ખરી વાત છે. તું મુંબઈમાં હાડમારી ભોગવે એ મનેજ પડે છે-તારું દુઃખ મારાથી જોવાતું નથી માટે ખુશીથી આવ.’ આ રીતે અંકલેશ્વર આવવાને પ્રભુશ્રીએ પણ આજ્ઞા કરી અને સુરત જઈ એ વાત માતૃશ્રી અને ભાઈને કરી મુંબઈ આવ્યો—પૈસાની લાલચથી મુંબઈ છોડવા ન ધાર્યું હત તો બની શકત મને સત્સંગ ઉપર પ્રીતિ હતી. ભાઈ નગીનલાલ જેવા દયાળુ બન્ધુની અન્ન સેવાની મને ઈચ્છા હતી. અન્ન તેવું મન—એ રીતે સ્વાર્થ પરમાર્થ સાધવાને હું તત્પર થયો. શ્રી. નગીનભાઈએ એમના ઘરનાં માણસોને પૂછી મને લખી જણાવ્યું—અને મુંબઈને પ્રણામ કરી હું સુરત આવ્યો. ત્યાંથી શેઠનું કંઈક કામ હતું તે કરીને અંકલેશ્વર ગયો—તે વખતે ભાઈ છગનલાલ. હ. દેસાઈને ત્યાં હું ઉતર્યો, કારણ શેઠજી લગ્ન પ્રસંગે બહાર ગામ ગયા હતા. શ્રીગુરુદેવે મને મંદિરે પ્રસાદ લેવડાવ્યો અને બીજે દિવસે શેઠ હાંસોટથી અંકલેશ્વર આવ્યા અને મને પોતાની સેવામાં દાખલ કર્યો.

અંકલેશ્વર આવતાં મને શેઠજીએ ઘણા પ્રેમથી રાખ્યો અને મને ભજન સત્સંગને માર્ગે જવાને ઘણીજ સગવડ કરી આપી. કામ પણ નહિ જેવું આપ્યું....માત્ર બપોરે એમની સાથે ભોજન કરવું, સવારે ગુરુદેવને મંદિરે જવું, વિધવિધ પ્રકારની વાતો સાંભળવી અને બપોરે દુકાનને અંગે કંઈક કામ કરવું. સાંજે મિત્રમંડળ આવે તેની સાથે ફરવા જવું. સત્સંગ-નામ સ્મરણ અને ધ્યાન ધારણાનીજ ચર્ચા કરવી. સંસાર શું ચીજ છે તે તો તે વખતે અમારા ગુરુમુખી મિત્રમંડળને ભાન સરખું ન હતું-આવી રીતે નિત્ય નિત્ય ગુરુદેવની પાસે જતાં આવતાં અનેક પ્રકારનું ઉત્તમ જ્ઞાન સાંભળતાં.....

ગુરુદેવ હંમેશ નવા નવા દૃષ્ટાંત સિદ્ધાંતોથી અમને સમજાવતા. જીવ શિવનું સ્વરૂપ, જીવ ઇશ્વરના ભેદ, ઇશ્વર માયાનો સંબંધ, બ્રહ્મનું અપરોક્ષ જ્ઞાન-બ્રહ્મ સાક્ષાત્કારનો અર્થ વિગેરે દરરોજ સમજાવતા. એમની વાણી એવી હૃદી કે કદિયે શંકા થતીજ નહિ, અને કદિ પણ શંકા થાય તો ત્યાં જતાંજ ગુરુદેવ એજ વાત કાઢે અને મનના બહેમો તૂટી જાય. આતો શ્રી ગુરુદેવનો નિત્ય સ્વભાવ હતો. વળી વધુમાં તે પોતે શ્રી શુકદેવજીનું રહસ્ય સમજાવતા-અને કહેતા:—

“ હુરિજનો ! આપણે શ્રીશુકદેવ શ્રીશુકદેવ કહીને કેાઈથી જુદા નથી. આપણા ચાલુ મત પંથોથી જુદા જણાવવાનું કારણ આપણી ઉપાસના-આપણા મંદિરમાં “ શ્રીશુકદેવજીની ઉપાસના ” એટલે તરવની ઉપાસના એ તરવની ઉપાસના એજ પ્રણવની ઉપાસના.

એ પ્રણવજ આપણા સનાતન ધર્મનું બીજ. આપણે જે ધર્મને રસ્તે જઈએ છીએ તે શ્રી શ્રૌતસ્માર્ત સનાતન ભાગવત ધર્મજ છે અને એક પરબ્રહ્મ પરમાત્માજ એનું પ્રતિપાદ્ય સ્વરૂપ છે.

॥ તસ્ય વાચકઃ પ્રણવઃ ॥

॥ ઐક્યેતત્ ॥

એ એનું લક્ષ્યબિન્દુ છે—શિવ, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, માતા, ગણપતિ, સૂર્ય એ પંચાયતન દેવ એની ભક્તિનાં અંગરૂપ છે—

॥ આકાશાત પતિતં તોયં યથા ગચ્છતિ સાગરમ્ ॥

॥ સર્વદેવનમસ્કારઃ કેશવં પ્રતિ ગચ્છતિ ॥

એટલે આપણે જે ઉપાસના કરીએ છીએ તેજ ઉપાસના દરેક મતપંથની છે—જેમ વિદ્યાર્થીને ભણવાને પ્રાથમિક શાળાથી ચઢીયાતા વર્ગો છે અને છેવટે વિશ્વ-વિદ્યાલય છે, તેમ ધર્મજ્ઞાસુને ભણવાને મૂર્તિપૂજાથી માંડી તત્ત્વ ઉપાસના સુધીના માર્ગો છે. શ્રીશુકદેવજીની સંસ્થા એ સર્વોચ્ચ જ્ઞાન મેળવવાને વિશ્વવિદ્યાલય છે. તેના અધિષ્ઠાતા શ્રીશુકદેવજી છે—એમનું પ્રમાણપત્ર જાણવું હોય તો તે શ્રીમદ્ભાગવતજીમાંથી વાંચી લેવું.

॥ વન્દે મુનીનાં ગુરુમ્ ॥

એમની મહત્તા જાણવી હોય તો;

યં પ્રવ્રજન્તમનુપેતમપેતકૃત્યમ્ ॥ વિગેરે છે—

એમનો વિહંગ માર્ગ છે. જ્યારે વામદેવાદિનો પિપ્પલિકા માર્ગ છે. એમણે સર્વ ધર્મનો સમન્વય શ્રીમદ્ભાગવતાદિ શાસ્ત્રમાં વર્ણવી બતાવ્યો છે.

વદન્તિતત્ત્વવિદસ્તત્ત્વવિજ્ઞાનમદ્વયમ્ ॥

બ્રહ્મેતિ પરમાત્મેતિ ભગવાનિતિશબ્દયતે ॥

એ રીતે તરવજ્ઞાનજ એ ઉપાસકોની પરમ ગતિ છે અને એના વિના બધુંજ અધિકારરૂપ છે. તેને માટે એમણે ‘મહામન્ત્ર’નો ઉપદેશ એજ પરમ કલ્યાણરૂપ છે એમ સમજી મન્ત્રોપદેશની પ્રાચીન પદ્ધતિનેજ શ્રદ્ધા કરી હતી. એ મન્ત્રના સ્પષ્ટિકરણમાં તેઓ કહેતા કે,

‘ ॥ મનનાત્ત્રાયાતીતિ મન્ત્રઃ ॥ ’

મનન કરવાથી રક્ષણ કરે છે તેજ મન્ત્ર—‘શેનાથી રક્ષણ કરે છે ?’

જવાબ—જન્મ મરણથી.

આ રીતે વારંવાર શ્રીશુકદેવજીનું રહસ્ય તેઓ સમજાવતા એટલુંજ નહિ પરંતુ વારંવાર સન્તવાણી, શાસ્ત્રીય વાણી અને અનુભવ વાણીથી તેઓ પોતાનું દ્યેય સ્પષ્ટ કરતા—

‘ નામ વિનાનો નુગરો સાફૂટ, જઈ બેઠો બજારમાં, ’

‘ ઉન્મે સુનમે’ વો કયા સમજે, શબ્દો કેરી સાનમાં ’

વળી જેવી ઉપાસના તેવોજ મન્ત્ર જોઈએ તેને માટે તેઓએ આચાર્ય પરંપરા બતાવી.

નારાયણં પદ્મભવં વસિષ્ઠમ્ ।

શક્તિં ચ તત્પુત્રપરાશરં ચ ॥

વ્યાસં શુકં ગૌડપદં મહાન્તમ્ ।

ગોવિંદયોગોન્નમથાસ્ય શિષ્યમ્ ॥

આ રીતે ચાલુ પ્રચલિત જે મહામાર્ગ શૈવ અને વૈષ્ણવ મતની પરંપરા શ્રીશુકદેવજીથી જ ઉતરી આવી છે તેને માટે તેઓ કહેતા કે આદિનારાયણથી આચાર્ય પીઠ શ્રીશુકદેવજી સુધી એકજ હતી.

## શ્રીશુકદેવજી

ગૌડપાદ

વિષ્ણુસ્વામી

ગોવિંદાચાર્ય

બિલ્વમંગળ

શ્રીશંકરાચાર્ય

શ્રીવલ્લભાચાર્ય

આ રીતે જન્મે મહામાર્ગનું મૂળ શાંકર અને વૈષ્ણવ મતાંતરોનું મૂળ શ્રીશુકદેવજીથીજ પ્રગટ થયું છે. શ્રીશુકદેવજી સર્વ તત્ત્વવેત્તા હોવાથી તેની પાસેથી શ્રીશંકરોપાસના ગૌડપાદ, ગોવિંદ અને શ્રીશંકરાચાર્ય પરંપરા વડે મેળવી અને વિષ્ણુસ્વામી, બિલ્વમંગળ, અને શ્રીવલ્લભાચાર્ય શ્રીવિષ્ણુ ઉપાસના પરંપરા વડે મેળવી-માટે આપણે એ મત કૃત સંપ્રદાયોના વિરુદ્ધ વાતાવરણમાં ન ઉતરતાં શ્રીશુકદેવજીના આદેશથી આ મહામાર્ગ મેળવ્યો છે. તેને માટે તેઓ કહેતા—

શંકર વલ્લભી રાધાવલ્લભી—

—ક જિ ર જ ગા જ દા દુ જ

વિધ વિધ પંથ મંહી જો જોશો—

—સૌમાં શ્રીશુકદેવજી

તેને માટે કથા શ્રવણ પછી અન્તે તેઓની આજ્ઞાથી સૌ હુરિજનો નીચેનું સ્તોત્ર બોલતા હતા.

ધ્યેયં વદન્તિ શિવમેવહિ કેચિદન્યે ।

શક્તિ ગણેશમપરે તુ દિષાકરં વૈ ॥

રૂપૈસ્તુ તૈરપિ વિભાસિ યતસ્ત્વમેવ ।

તસ્માત્ત્વમેવ શરણં મમ શંખપાણે ॥



આ રીતે દરેક મતપંથના ઉપાસકો અને સાધકોમાં કોઈને કંઈ ભેદ કે ખેદ ન થાય તેને માટે ઉપરોક્ત સ્તોત્ર દરેકે દરેક નિયમ પાઠમાં દાખલ કર્યું હતું.

વળી તેઓ ‘શ્રી શુકદેવજીના સ્વરૂપને પ્રણવ સ્વરૂપ કહેતા હતા, કારણ જે વખતે શ્રીકૃષ્ણ દ્વિપાયન વ્યાસ શ્રીશુકદેવજીની પાછળ પાછળ દોડ્યા તે વખતે ‘હું પુત્ર હું પુત્ર’ એમ કહી તેઓએ ખૂમ પાડી તે વખતે ઝાડપાન નદી-નાળાં અને હરિણ આદિ પશુ જેવાઓએ પણ હો હો કરીને પ્રત્યુત્તર વાળ્યો-તેને માટે ભાગવતકારે લક્ષણ બાંધ્યું;

॥ પુત્રેતિ તન્મયતયા તરવોઽભિનેદુ

સ્તંસર્વભૂતહૃદયં મુનિમાનતોઽસ્મિ ॥

એટલે શ્રીશુકદેવજી કંઈ સંકુચિત મર્યાદિત સ્વરૂપ લક્ષણવાળા ન હતા. પોતે દેહધારી હતા છતાં દેહસ્થોઽપિ ન દેહસ્થઃ હતા એટલે ‘ૐ પ્રણવ’ જેમ દરેક પ્રાણિ-માત્રનાં હૃદયમાં વ્યાપીને રહ્યો છે અને એજ સર્વ વાણીઓનો ઉત્પાદક છે અને તેના વડેજ દરેકનો વ્યવહાર ચાલે છે, તેજ સ્વરૂપ શ્રીશુકદેવજીએ પુત્રમાયામોહિત શ્રીવ્યાસભગવાનને બતાવ્યું. તેના પરથી શ્રીશુકદેવજીની ઉપાસના એટલે કોઈ વ્યક્તિની નહિ પણ ચરાચર હૃદયંગમ પ્રણવનીજ સમજી લેવી. અને તેને માટે તેઓએ ‘મન્ત્ર દીક્ષા’ની પદ્ધતિ રાખી હતી. જે મન્ત્રદીક્ષા લે અને તેની યમ નિયમ દ્વારા જપાદિ વડે ઉપાસના કરે તેજ શ્રીશુક-દેવજીની ઉપાસના થઈ એમ સમજવું.

એટલે ॥ યજ્ઞાનાં જપયજ્ઞોઽસ્મિ ॥ એ જે શ્રીમતી-જીમાં શ્રીપ્રભુનું કહેવું છે તે સિદ્ધ થાય છે. જપ યજ્ઞ

એ શ્રીકૃષ્ણનું સ્વરૂપ છે, એજ જપ યજ્ઞ મન્ત્ર સ્વરૂપ શ્રીશુકદેવજીની ઉપાસના છે, એટલે:—

॥ શુકસ્ય હૃદયં કૃષ્ણઃ કૃષ્ણસ્ય હૃદયં શુકઃ ॥

એટલે શ્રીકૃષ્ણ અને શ્રીશુકદેવજીનું સ્વરૂપ અલિપ્તજ છે. શ્રીકૃષ્ણની અને શ્રીશુકદેવજીની ઉપાસનામાં ભેદ નથી. પછી મિથ્યા નામરૂપાદિ ગુણકર્માદિના ભેદને ન સમજનારા લોકો પોતપોતાના મત તાણે, એઓને સમજાવી શકાય એમ નથી, કારણકે એ સમજાવવાને માટે સત્ય જગાસુ જોઈએ. પૂર્વ દિશામાં ઉભેલો પશ્ચિમ દિશાને જોતો નથી. પશ્ચિમમાં ઉભેલો પૂર્વને જોતો નથી અને ન જાણતાં અજાણતાં મિથ્યા જોદને પ્રાપ્ત થાય છે. તેમ શ્રીકૃષ્ણ અને શુકદેવનાં સ્વરૂપને ન જાણનાર એવાંજ પરિણામને પ્રાપ્ત થાય છે. બાકી શ્રીશુકદેવજીએ તો કહ્યુંજ છે કે,

“ નદીઓનાં નામરૂપ સાગર વિષે જેમ શમી ગયાં, ”

“ પૂર્ણ આનંદ રૂપમાં ત્યમ કલેશ અહુ શાન્તિ થયા; ”

“ જીવ ઉપાધિ મટી ત્યારે બ્રહ્મરૂપ ભાસી રહ્યું. ”

“ ગુણ રહિત તે માર્ગમાં પછી વિધિ ને નિષેધ શું ? ”

આ રીતે યથા નયઃ સ્યન્દમાનાઃ સમુદ્રેઽસ્તં ગચ્છન્તિ નામરૂપે વિહાય । તથા વિદ્વાન્નામરૂપાદિમુક્તઃ પરાત્પરં પુરુષમુપૈતિ દિવ્યમ્ ॥ ” આવી રીતે તત્ત્વદર્શનની ઉપાસના કરાવતા શ્રીગુરુદેવ વારંવાર પોતાના દેહનું ભાન ભૂલી જતા એટલુંજ નહિ, પરંતુ પાસે જોઠેલી વ્યક્તિનું ભાન પણ ભૂલાવી દેતા. તેઓજ કહેતા કે—બહાલા હુરિજનો ! જ્યારે આપણે મન્ત્ર સ્વરૂપ શ્રીશુકદેવજીનેજ ભજીએ છીએ ત્યારે તમે મહારા

જેવા એક ગરીબ બ્રાહ્મણને કેમ પૂજે છે ? કેમ ભાવિક લોક કહેતા કે:—‘તમે પ્રભુ છો માટે’ બાળકો કહેતા ‘તમે ભગવાન છો માટે.’ જ્યારે કેટલાક સમજી કહેતા કે “ગુરુ પૂજન કરવું શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે માટે” એ સર્વના જવાબથી ગુરુદેવ પ્રસન્ન થતા નહિ અને પોતેજ નમ્ર ભાવે સમજાવતા કે:—“હરિજનો! આપણા સનાતન ધર્મના મૂળ ચાર પાયા છે. ‘બ્રાહ્મણપૂજા’—‘વર્ણશ્રમક્રમ’—‘શ્રાદ્ધકર્મ’—અને ‘મૂર્તિપૂજા’ તેમાં તમે કદિ મને બ્રાહ્મણ જાણીને પૂજે તો પણ દોષ રૂપ નથી, પણ તેમાં તમને નાસ્તિક લોકો કહીશે કે ત્યારે તમે દરેક બ્રાહ્મણની પૂજા કેમ કરતા નથી ? તમે કહીશો, કે એ અમારા ગુરુ છે. અમને સદ્ધર્મનો સાક્ષાત્કાર કરાવ્યો છે તો તો કોઈ કંઈ બોલશે નહિ પણ એ વાત અને તમે જે ચરણપૂજા વિશેષરૂપે કરો છો તેને તે લોક સમજી શકશે નહિ. તેઓ તમને અંધ શ્રદ્ધાળુ કહીને તિરસ્કાર કરશે. તેને માટે આપણે સચુક્તિક પ્રમાણ બતાવવું જોઈએ. શ્રાદ્ધમાં જેમ ચટ અને સોપારીમાં—વિષ્ણુ—વિશ્વદેવા અને પિતૃનું મન્ત્રદ્વારા આવાહન કરીને પૂજા કરીએ છીએ તેવી રીતે હું પણ એક મધ્વરનું નામ લેનાર બ્રાહ્મણ છું, તેમાં તમે ‘નમોરે નમસ્કાર તેરી પાવડીકુ દેવા’ એમ કહીને શ્રીપ્રભુનું મન્ત્રદ્વારા આવાહન કરીને પૂજન કરો તો તેમાં મારું તો કંઈ કામ થવાનું નથી પણ તમારું જ થવાનું છે. ઉલ્ટો હું તો ચટ અને સોપારી જેવો છું. વળી બ્રાહ્મણ છું એટલે તમને પૂજા કરવાનો અધિકાર છે. શ્રીશુકદેવજીની આજ્ઞાથી મોટો બન્યો છું પણ તમારા સૌના પાપમળ ધોવાને શ્રીગુરુદેવની આજ્ઞાથી બેડો છું.

વળી આવીજ રીતે પ્રત્યક્ષ મન્ત્રાવાહનથી તમને તમારી ઇચ્છિત વસ્તુ મળશે.

આ રીતે પોતે જ શિષ્યોની શ્રદ્ધાને ન તોડતાં, જાતિ અભિમાનને ન વધારતાં, પોતાનાં દીલને શુદ્ધ રાખી શિષ્યોને સચુક્તિક સદ્ધર્મને પંથે ચઢાવવા વારંવાર આવી વાતો કરતા. ઉપનિષદ્માં કહ્યું છે કે:—

સ ગુરુમેઘાભિગચ્છેત્સમિત્પાણિઃ શ્રાંત્રિયં બ્રહ્મનિષ્ઠમ્ ॥

એ રીતે ગુરુ કને શિષ્યે જવાની આજ્ઞા શાસ્ત્રકારે કરી છે તે તમે માન્ય રાખી છે. વળી “આચાર્ય માં વિજાનીયાત્” બ્રાહ્મણમાં આચાર્ય એનું સ્વરૂપ છે તે રીતે તમે સમજ્યા છે—અને મુખ્ય વાત તો એ કે, તમને શ્રીશુકદેવજીનો શબ્દ મળવામાં મન્ત્રોપદેશ મળવામાં આ શરીર કારણભૂત થયું એટલે યો યચ્છ્રદ્ધઃ સ ણવ સઃ ॥ જેની જેવી શ્રદ્ધા તેવો તે થાય—એ રીતે તમે શ્રીશુકદેવજીમાં શ્રદ્ધા રાખો છો તો તેવા થશો. આપણે મન્ત્રનેજ શ્રીશુકદેવજી કહીએ છીએ અને એ મન્ત્ર આપનાર શરીરને ગુરુ મહારાજ કહીએ છીએ એટલે જ્યાં જ્યાં ગુરુ સ્વરૂપો ઝિરાજે છે ત્યાં ત્યાં મન્ત્ર છે અને જ્યાં જ્યાં મન્ત્ર છે ત્યાં ત્યાં શ્રીશુકદેવજી છે. આ રીતે જગતભરના આચાર્યો શ્રીશુકદેવજીની વિશેષ રૂપે વિશિષ્ઠ વિભૂતિ છે, અને પોતે તો મન્ત્ર સ્વરૂપ છે. એ મન્ત્ર દરેકને તારે છે, માટે તે ગુરુ છે. ગુરુ વિના શિષ્ય તરે નહિ. નાવિક વિના નાવ જાય નહિ. માટે ધર્મ જાણનારે કદિ કોઈનામાં ભેદ કરવો નહિ.

‘ હુરિ હુરિજન ગુરુ આતમા, ચાર રૂપ એક જાણુ; ’

‘ ગણપત મુક્તિ જો ચહે, લિન્ન ભાવ નહિ આણુ. ’

વળી ‘ શબ્દબ્રહ્મ પરબ્રહ્મ મમોંમે શાશ્વતી તનૂ ॥ ’ પરબ્રહ્મ અને શબ્દબ્રહ્મ એકજ છે એમ ભગવાન કહે છે, તો પછી ગુરુ ગોવિંદ જુદા નથી.

‘ ગુરુ ને ગોવિંદ તમે એક કરી જાણો, ’

‘ લિન્ન ભાવ હૃદયે નહિ આણો; ’

વળી સન્તપુરૂષો પણ કહે છે કે—

‘ ગુરુ ગોવિંદ દોનો ખડે, કીનકુ લાગુ’ પાય; ’

‘ જલિહારી ગુરુદેવકી, જન્ને ગોવિંદ દીયો જતાય. ’

આ રીતે અવ્યક્તને જણાવાનાર વ્યક્ત સ્વરૂપ મન્ત્ર છે. એ મન્ત્રજ સુખ્ય છે. તેજ ગુરુ છે અને તેની ઉપાસનાથીજ જીવત્વનો નાશ થઈ શિવત્વનાં લક્ષણોને પ્રાપ્ત થવાય છે. હુરિજનો ! દરેક વસ્તુ છે તેને નામ પણ છે. નામ વિનાની કોઈપણ વસ્તુ નથી. માટે નામ એજ એ વસ્તુનો મન્ત્ર છે.

‘ દોરી ’ કહ્યો તો દોરી મળશે

‘ લોટો ’ કહ્યો તો લોટો મળશે

‘ ઇશ્વર ’ કહ્યો તો ઇશ્વર મળશે

‘ પ્રભુ ’ કહ્યો તો પ્રભુ મળશે

નામ વડેજ સકળ ચરાચર સૃષ્ટિનો વ્યવહાર. પછી જેવી વસ્તુ તેવું નામ. તો બ્રહ્મનું નામ શું ? ‘ પ્રણવ ’ ‘ ॐ ’ તો પ્રણવ પણ કોઈ જાણકાર જતાવે તે રસ્તે જઈને સાધશે તો બ્રહ્મ કંઈ આવો નથી. માટે જાણકાર વિના તમે ભટકશો તો ત્યાં ન મળે—કપડે કા જાનરમાં સોના ચાંદી નહિ મીઝેગા !

તેમ સંસારના બળરમાં પ્રભુ નથી મળવાનો. સાધુના બળરમાં તેનો માર્ગ જડશે. સંતના બળરમાં તમે તેનાં બુદ્ધાં બુદ્ધાં સ્વરૂપો દાગીના જોશો અને શ્રીસદ્ગુરના બળરમાં બેન્કમાં તમને તેની લગડીઓ મૂળ સ્વરૂપ મળશે. હરિજનો ! માટે શ્રીસદ્ગુર એજ તમારો જીવન જીવનનો સાથી છે. તેની સાન મેળવી નિશાની નિશાનીએ ચાલ્યા જશો તો જરૂર તમારી ધારણા સફળ થશે. વળી હું કંઈ સદ્ગુર નહિ-તું સદ્ગુર છે, કદિ “ હું હું ” કરશો નહિ. સદા “ તું તું ” કરશો, જેથી ‘ તું તું ’ કરતાં તું ભયો, રહ્યો ન મુજમાં હું;’ ‘ બલિહારી તુજ નામકી, જીત દેખું તીત તું. ’

આ રીતે કોઈ પણ સંજોગમાં કોઈ પણ સ્થિતિમાં કોઈ પણ અવસ્થામાં કોઈ પણ ઉન્નતમાં તમે ભુલાવામાં પડશો નહિ. મનુષ્ય જન્મનું ઇતિ કર્તવ્યજ આ છે. માટે હરિજનો ! સમજો સમજો, આવો મોઘો મનુષ્ય દેહ મળવાનો નથી—આવા અનુકુળ સંજોગો મળવાના નથી. હું ને માફ મોટું અંધારું તેમાંથી છૂટી તું ને ત્હારું કરશો તો તે કંઈ લઈ જવાનો નથી. તેના ઘરમાં કંઈ ખોટ નથી. એ તો એનો સ્વભાવ છે કે:—

‘ ભક્તિને વશ થાય બુધરજી, ભક્તિને વશ થાય ’ તો હરિજનો ! ‘ ભક્તિ કરો—ભક્તિ કરો ’

‘ હારે ભાઈઓ ભક્તિ કરો ભગવંતની ’

ભક્તિમાં ભાવ છે ને ભક્તિ તો નાવ છે,

ભક્તિમાં પ્રેમ કેરા દાવ છે રે ! ભાઈ....

આ રીતે દિવસો પર દિવસ પ્રભુભક્તિમાં પસાર થતા હતા. દરરોજ શ્રીગુરુદેવ પોતાના પ્રાણાધિક શિષ્યોને જ્યારે

ત્યારે ગમે તે વખતે કંઈક નવો ને નવો ઉપદેશ આપતા હતા. એમની મુખ્ય પદ્ધતિ વારંવાર સ્વરૂપ સત્સંગનીજ હતી, છતાં મંદિરમાં તેઓએ એક બાબુપર આચાર્ય પીઠ અને બીજી બાબુએ દક્ષિણાલિમુખ શ્રી બાળકૃષ્ણજીની સેવા રાખી હતી, જ્યાં નિત્ય સવાર સાંજ સેવા પૂજન આરતી અને પ્રસાદ થતા અને બહેંચાતા હતા, કારણ આ મંદિરમાં દરેક જાતના લોકો દર્શને આવતા અને કથા સત્સંગમાં ભાગ લેતા. મહારાજશ્રીના ઉપદેશી કે બીન ઉપદેશી દરેકને એક સરખો ઉપદેશ મળતો. કોઈની હાજરીમાં કે ગેરહાજરીમાં કંઈ વધુ કે કંઈ ઓછું એવું કંઈજ ન હતું. વળી શ્રીશુકદેવજીના મંદિરમાં એક ચમત્કાર એ હતો, કે મંદિરમાં ગમે તેવો પરીક્ષક આવ્યો હોય અને જ્યાં સુધી બેઠો હોય ત્યાંસુધી તેને સત્યાભાસ થતો અને મંદિરના થાંભલાની બહાર જતો કે દુન્યાનો કુસંગ તેને ફેરવી નાંખતો, છતાં એની સાથે આપણને સંબંધ નથી. શ્રીગુરુદેવના મંદિરમાં પંચાયતન સ્વરૂપની પૂજા અને શ્રીબાલકૃષ્ણલાલજીની સેવા હતી. પીઠપર શ્રીમદ્ભાગવતજીનું સ્થાપન અને શ્રીગુરુદેવની વાણીનું સંશ્રવણ થતું. કોઈપણ સુપર્વને દિવસે શ્રીવિષ્ણુસહસ્રના પાઠ, હોમ, રામ નામના જપ, મન્ત્રપુરૂષ્ચરણ, ભજન, સમાહ, ઉભાં ભજન કે ભાગવત પ્રવચન, કથા, વાર્તા કે કંઈ કંઈ વાતનો ધર્મનો મેળાવડો તે થવાનોજ. તેમાં મંદિરની સ્થાપના માગશર શુદ્ધ ૭ના સે થયેલી એટલે તે દિવસને અંગે એક મહોત્સવ અને અષાઠ શુદ્ધ પૂર્ણિમા-ગુરુ પુનમના દિવસને અંગે નિયમિત એક ભાગવત સમાહ દર વર્ષે થતી. એ પ્રસંગોને

અંગે ગામોગામ જ્યાં જ્યાં શ્રીશુકદેવજીના ઉપાસકો, હરિ-  
જનો, ભક્તો કે સાધકો રહેતા હોય ત્યાં ત્યાં કુકુમ પત્રિ-  
કાઓ મોકલવામાં આવતી અને દરેકના સત્કાર માટે  
ઉતરવાના-રહેવાના-સુકામોની ગોઠવણો થતી. દર વર્ષે ગામ  
પરગામનાં મગી હજારેકની સંખ્યા થતી. એ પ્રસંગે શ્રી  
ગુરુદેવનું સ્વરૂપ અજળ ફેરવાઈ જતું. જાતે શ્રીશુકદેવજી  
રૂપેજ આવ્યા હોય તેમ કિશોર સ્વરૂપ જણાતું. વળી  
મુંબઈના હરિજનો અને અંકલેશ્વરનો યુવાન સાધકવર્ગ  
દરેક અવતારની કથા પ્રસંગે ગુરુદેવને વિધવિધ સ્વરૂપે  
શણુગારતો-કપિલાવતાર વખતે ભગવી કદની અને બેઠક  
અર્પણ કરી તેજ સ્વરૂપે કથા શ્રવણ કરતા-શ્રીકૃષ્ણ જન્મ  
વખતે મોરમુકુટ પીતામ્બરધારી બંસીધરલાલ બનાવી  
રાસપંચાધ્યાયી સાંભળતા અને અપૂર્વ મનોરમ ભાવથી  
એ પ્રસંગોની કથા દીલમાં વર્ષાવતા. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણનાં  
દર્શન પામી જીવનને કૃતાર્થ કરતા. પરાવાણીના વિમલ  
બહેણ શ્રીરૂપરાશિ શ્રીગુરુદેવના મુખ મંડળમાંથી ઉતરતા  
અને સાધક શ્રોતાને ગદ્ગદ બનાવી મૂકતા, શ્રીગુરુદેવના  
પ્રથમ કૃપાપાત્ર શ્રી. નાથુભાઈ. જ. ગાંધી, શ્રી. રણછોડ-  
ભાઈ, શ્રી. ત્રીકમભાઈ, શ્રી. ગંગારામ દેસાઈ, શ્રી.  
મુળચંદભાઈ, શ્રી. મણીબા, ગં. મોતીબેન, ગં.  
હીરામણીબેન, શ્રીમતી મંજનબેન, શ્રી. તારાબેન,  
ગં. પાર્વતીબેન સૌના સાંભળવામાં આવતા. વચ્ચે વચ્ચે  
પ્રસંગાનુકુળ ભજનો કીર્તનો સ્ફૂરી આવતાં અને ખેલ-કીર્તલિ-  
તબલા-પેટીથી એની જમાવટ એવી થતી કે સપ્તાહવિહારી  
શ્રીશુકદેવજીનું ઓજસૂ દશે દિશામાં પ્રકાશી ઊઠતું.



રસિક પ્રિયા વિણ ચાતુરી, ધર્મ વિના નહિ જ્ઞાન;  
 દેહશાસ્ત્ર વિણ ઋતુ જુએ, સો જન મૂઠ અજ્ઞાન.  
 આ રીતે ગુરુદેવ ધર્મનું સ્વરૂપ તેની ગતિ તેની મહત્તા  
 વારંવાર કહેતા. ‘ઉપદેશ તો વૈરાગ્યવંતનેજ ફળે—વૈરાગ્ય  
 વિનાનો ઉપદેશ એ મરૂભૂમિમાં ખીજ વાળ્યા બરોબર છે.  
 જ્યાંસુધી સંસારની આસક્તિ છટે નહિ ત્યાં લગી કદિ કથા  
 શ્રવણ પર પ્રીતિ થાય નહિ. જ્યાં સુધી ભગવત્ કથા ઉપર  
 પ્રીતિ થતી નથી ત્યાં લગી ભગવાનની કૃપા થતી નથી અને  
 જ્યાં સુધી ભગવાનની કૃપા થાય નહિ ત્યાં લગી જીવતર  
 બ્યર્થ છે. એને માટે તો રાજા પરીક્ષિત, અંબરિષ, બદ્વાંગ વિગેરે  
 રાજાઓએ પોતાનાં રાજપાટ છોડી ઇશ્વર ભજન કીધું અને  
 અન્તરે મોક્ષને પામ્યા. કેમ શંકા કરશે કે કેણુ જોવા ગયું?  
 તો સમજવું કે અજ્ઞ તેવો ઓડકાર—કર્મ તેવી ગતિ—  
 જે કર્મ ઇશ્વર પ્રીત્યર્થ થયું તેનાથી ઇશ્વર પ્રસન્ન  
 થાયજ છે. પછી સંશયી અને સાકૃતને તેનો અનુભવ ન  
 થાય એ જુદી વાત છે. પ્રભુનું સ્વરૂપ એટલું સરળ અને  
 સુલભ છે કે જેવી રીતે મરચાંની તીખાટ, સાકરની મીઠાશ  
 અને કરીઆતાંની કડવાટ પારખતાં વાર લાગતી નથી તેમ  
 ઇશ્વરનો અનુભવ પ્રાણિમાત્રમાં છે તે જાણતાં વાર લાગતી  
 નથી; છતાં બહાર મારી ગયેલા અંગથી ઉપલી વસ્તુ જણાતી  
 નથી, તેમ જેની બુદ્ધિ બહાર મારી ગઈ છે, વિષયરોગથી મરી  
 ગઈ છે, તેને આ સરળ વાત સમજાતી નથી. સમજીને પણ  
 તેમાં દીલ ઠરતું નથી, કારણ તેની ઇન્દ્રિયો અંચળ છે  
 અને અનિશ્ચિત માણસને સત્ય અસત્ય સમજાતું નથી.  
 તેમ અંચળ માનવીઓને એ સમજાયા છતાં હૃદયમાં ઠરતું

નથી એજ મોટી માયા છે. એ માયાને પ્રભુની ઇચ્છા કહી છે:—

‘તહારી ઇચ્છા એજ માયા તેમાં સઘળા ભેદ સમાયા;

તું નિર્ગુણ પણ ગુણ તુજમાં દીસે ઘણા રે,

તું તો ન્યારો રહીને ખેલે છે નારાયણા રે....

આ રીતે તેનું સ્વરૂપ નથી પણ સ્વરૂપમાં જણાય છે. જેવી રીતે જલનું કંઈ સ્વરૂપ નથી પણ ઝરફ રૂપે જણાય છે તે ઠંડીનું પરિણામ છે; તેવી રીતે પ્રભુ નિરાકાર છતાં સાકાર જણાય છે તે તેની ઇચ્છાનુંજ પરિણામ છે. તેની ઇચ્છાથીજ જગતનો વ્યવહાર છે. તે ધારે તો રાયનો રંક અને રંકનો રાય કરી શકે છે. ત્યારે કોઈ શંકા કરશે કે કર્મના કાયદા જેવી કોઈ વસ્તુ નથીજ ખરૂં?

જવાબ-ના. તેમ નથી. કર્મનો કાયદો પણ છે અને તેની ઇચ્છા પણ છે. કર્મ પણ તેની ઇચ્છાને આધિન છે.

સ-ત્યારે આપણે સ્વર્ગ નર્ક ભોગવવાનું કારણ કર્મ નહિ પણ તેની ઇચ્છા ખરૂં?

જ-ના, તેમ નથી. કારણ નર્ક અને સ્વર્ગ ભોગવનાર તેની ઇચ્છાને જાણી શક્તા નથી. જે જાણી શકે છે તેને મન સ્વર્ગ નરક જેવું કંઈજ નથી. જેને ચળરફી છે, જેને અભિમાન છે, જેને સારૂં નખણું છે, જેને મોટાપણું નાનાપણું છે, તેને કદી પણ ઇશ્વરના ઇચ્છા સમજતી નથી. ઇશ્વરની ઇચ્છા સમજનાર માણસનું મન જુદાજ પ્રકારનું હોય છે. તે જાણે છે, કે એની ઇચ્છાજ આ સર્વ વિશ્વ છે, તેમાં તેને ગમે તેમ તે રમે છે-હુંજ નથી. છં તે પ્રભુજ છે—બાકી—

‘માંદી પડયા તે મહા સુખ માને દેખનારા દાઝે જોને’

આપણને જે જણાય છે તે તેને જણાતું નથી.  
એ તો ચોક્કસ. આપણું કહાપણ ત્યાં ચાલતું નથી.  
ઈચ્છામયની ઇચ્છાને રોકવાનું સામર્થ્ય આપણામાં નથી;

‘ દુન્યાને ઉંધા ચશ્મા, હાથ દિવાના લાગે; ’

જે જગના હાથ છે તે ત્યાં દિવાના છે અને જે  
અહીં દિવાના છે તે ત્યાં હાથ છે, માટે જીવદષ્ટિ અને  
ઈશ્વરદષ્ટિના ભેદ આપણે સમજીએ તોજ દૂરીએ.

‘ એક કળે એ જગત ચલાવે, ચમક દષ્ટિ જ્યમ લોહ ચળાવે ’  
એ રીતે એની કરામત છે. એ કરામત એવી છે, કે જ્યાં વેદ-  
શાસ્ત્ર કે પુરાણ સાધુ સન્ત કે મહન્ત કોઈના પત્તા ખાતા  
નથી. આપણાં મન, બુદ્ધિ એનો પાર પામી શકતાં નથી. એ  
વિશાળ ચિત્સાગરમાં આપણું મન તો એક લહેરી સમાન છે.

‘ મન તું દરીયાની લહેરી સમાન છે—

—લહેરી સમતાં તો સમુદ્ર દેખાય—

ખીજો નથી બોલતો—

એ વિશ્વંસર સર્વવ્યાપક સર્વેશ્વર સર્વાન્તર્યામી  
સચ્ચિદાનંદરૂપ છે. સર્વાતીત, નિરંજન, નિરાકાર છે. સત્ય  
જ્ઞાન અને અનન્ત છે. વેદમાં તેને—

। સત્યં જ્ઞાનમનન્તં ચન્નિષ્ક્રિયં પરમ્ । કહ્યું છે.  
જગતના આદિકાળમાં ‘ । સદેવ સોમ્યેદમગ્રમાસીત । ’  
સત્યરૂપ હતો ‘ સત્ ’ જ હતું તેણે ‘ । ઇકોઽહં બહુ  
પ્રજાયેતિ ॥ ’ હું બહુ રૂપ થાઉં એ સંકલ્પ કર્યો, જેનાથી  
ત્રણ ગુણવાળી પ્રકૃતિ ઉત્પન્ન થઈ, તેમાંથી સત્વગુણ  
પ્રધાન માયા અને તમોગુણપ્રધાન અવિદ્યા ઉત્પન્ન થઈ.  
સત્વગુણ પ્રધાન માયાથી ચરસૃષ્ટિ અને તમોગુણ પ્રધાન

અવિદ્યાથી અચર સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઈ—આ ચરાચર સૃષ્ટિને જડ અને ચેતનરૂપ કહે છે. એ સૃષ્ટિનો વ્યવહાર ચલાવવા સત્ત્વ ગુણના આશ્રયે કરી દેવો ઉત્પન્ન થયા, રજો-ગુણે કરી પંચભૂત અને તમોગુણે કરી પદાર્થ થયા. આ રીતે સત્ત્વગુણને જ્ઞાનશક્તિ-રજોગુણને ક્રિયાશક્તિ અને તમોગુણને દ્રવ્યશક્તિ કહે છે. એ ત્રણેયની ઉપર ઇન્દ્રિયાશક્તિ અને તેની ઉપર ઇન્દ્રિયારામ વિરાજે છે. આપણા મહામન્ત્રમાં

ઇન્દ્રિયારામ=સત્-બ્રહ્મ-ભગવાન

ઇન્દ્રિયા=પ્રકૃતિ-અર્ધમાત્રા-માયા

જ્ઞાનશક્તિ=સત્ત્વ-ઉકાર-વિષ્ણુ

ક્રિયાશક્તિ=રજ-અકાર-બ્રહ્મા

દ્રવ્યશક્તિ=તમ-મકાર-મહેશ્વર

તાત્ત્વિક બાષામાં:-બ્રહ્મ • બિન્દુને સત્ •

અર્ધમાત્રા    ને-નામ

અકારે = --    ઉ = <    મ્ =    = ॐ = જલ, વાયુ, અગ્નિ

ૐ = ૩

આ રીતે જગત સરજનની સામગ્રીઓ મળી એક વસ્તુ પેદા થઈ. તેને ॐ બ્રહ્માંડ કહે છે એટલે ‘ૐ’ ‘ઓમ્’ એજ મુખ્ય વસ્તુ છે રેખાજ મુખ્ય વસ્તુ છે અને એ રેખાથીજ બધી આકૃતિઓ થઈ છે. માટે રેખાત્મક જગતને-રેખાત્મક મન્ત્ર જોઈએ, તેનેજ “ૐ” જાણવો. એ ૐનું ધ્યાન કરવા માટે જાણે અજ્ઞાણે યોગમાર્ગ લેવો પડે છે. જેણે યમ-નિયમદ્વારા મન શુદ્ધ કર્યું, તેને છેવટે શરીરનો જય કરવો પડે છે. એ શરીરનો જય કરવાને આસન સિદ્ધ કરવું પડે

છે. આસન સિદ્ધ થાય તેને માટે નિરાસક્ત સાધકને દઢતાની જરૂર પડે છે અને તે યમનિયમ પાલન કરવાથી આવે છે, એટલે યમનિયમથી જગત્ જીતાય છે. અને આસનથી શરીર જીતાય છે. શરીર જીતાયાથી કર્મેન્દ્રિયો જીતાય છે. એટલે તેને પંચકર્મેન્દ્રિયને લગતી સિદ્ધિઓ આવે છે. આપણી તાત્ત્વિક ભાષામાં તેને જલ તત્ત્વનો વિજય કર્યો કહેવાય છે. ત્યારપછી તેને ‘પ્રાણાયામ’ સિદ્ધ કરવો પડે છે. એ પ્રાણાયામથી વાયુ તત્ત્વનો વિજય થાય છે અને તેને અંગે તેને પ્રાણને લગતી સિદ્ધિઓ આવે છે. ત્યારપછી પ્રત્યાહાર-ધારણા-એ જન્મેનો આસરો લેવો પડે છે તેમાં મનોનાશ-ચિત્તનો જય કરવો પડે છે, એને તત્ત્વજ્ઞાનની ભાષામાં અગ્નિ તત્ત્વનો જય કર્યો કહેવાય છે. પછી બુદ્ધિ જીતાતાં ધ્યાન થાય છે, એટલે માયા જીતાય છે અને અહંકારનો નાશ થતાં સમાધિ થાય છે અને અહં ગંગી જતાં પરબ્રહ્મ રૂપ થવાય છે. એ દશાને યોગીઓ—વાસનાક્ષય-મનોનાશ-અને તત્ત્વજ્ઞાન કહે છે.

‘મિચતે હૃદયગ્રન્થિ શ્ચિહ્ન્યન્તે સર્વસંશયઃ।

ક્ષીયન્તે ચાસ્ય કર્માણિ તસ્મિન્દૃષ્ટે પરાવરે॥’

‘જીવ ઉપાધિ મટી ત્યારે, બ્રહ્મરૂપ ભાસી રહ્યું;

ગુણ રહિત તે માર્ગમાં, પછી વિધિને નિષેધ શું?

આ રીતે દરેકે મન્ત્રનું રહસ્ય ઉઠેલી જપ કરવો જોઈએ, જેણે ઉપલી ધારણાઓથી ધ્યાન કર્યું હોય—મન્ત્ર સાધ્યો હોય—તેને દુન્યાનો કેાઇ પણ પ્રાણી—પદાર્થ અડકી શકતો નથી, તેમ પરલોકના વૈભવો લલચાવી શકતા નથી. આધિભૌતિક, આધ્યાત્મિક, કે આધિદૈવિક સુખદુઃખ તેને જાધ કરી શકતાં નથી.

માટે હરિજનો ! સુરતા સાધે તો રામ નામ રંગ લાગે;  
સુરતા સદ્ગુરુ શબ્દથી ચઢશે તેને અનુભવ કુંચી જડશે, તે નર  
ભવમાં કદી નહિ પડશે, સાધન સાધે તો રામ નામ રંગ લાગે.

આ રીતે હરહુ મેશ સાધકે ગુરુમન્ત્રનું રહસ્ય  
પૂર્વક સ્મરણ કરવું. સાધનને અંગે આવતી સિદ્ધિઓમાં  
ફસાવું નહિ. ફસાવાથી કરેલું કાર્ય ક્ષણમાં વૃથા  
જાય છે. આજ સુખ્ય સાધન છે આજ પરમ કલ્યાણનો  
પંથ છે. શ્રેયઃસાધક આ વસ્તુને જ પ્રાપ્ત થાય છે.

નાન્યઃ પંથા વિધતેડયનાથ ।

વળી તેઓ વારંવાર ગાળી વગાડીને કહેતા:—

હે પ્રાણાધિક હરિજનો—

શ્રીહરિ વિમુખ થવું એજ અન્યાશ્રય છે.

શ્રીહરિ વિનાની બીજી વાતો એજ અસદાસાપ છે.

શ્રીહરિના ભક્ત સિવાયનો સંગ એજ દુસંગ છે.

અને શ્રીહરિ સિવાય બીજાની જનાવેલી વસ્તુનો સ્વીકાર  
કરું છું એ ભાવના તેજ અસમર્પિત વસ્તુ બાળુની.

હરિજનો ! શ્રીહરિ સિવાયની બીજી વાતોથી અજગા રહેવું

તેનેજ મર્યાદા સમજવી—અને શ્રીહરિમાં પ્રેમ રંગ રાગ એ

સર્વ પુષ્ટિ સમજવી—શ્રીહરિનાં ભજન કીર્તનમાં મસ્ત રહે-

નારનેજ સાદશી વૈષ્ણવ બાળુવા—શ્રીહરિને પ્રાણી માનમાં

વ્યાપક જોનાર જ વૈષ્ણવ છે અને ‘તેજ સૌનું’ કલ્યાણ

શાન્તિ કરનાર છે.’ એવું સમજનારને શૈવ બાળુવો. વાસ્ત-

વિકમાં એક રામ અને હજાર નામ છે. બુદ્ધ બુદ્ધ દેવદેવીઓ

છે, એ એની સત્ સત્તાના નાકેદાર છે. ખરી રીતે નાકેદાર

સરકારનાજ છે, તેમ દેવદેવીઓ તેનાજ છે. અન્ય સાધારણ

દૈવતથી નાકેદાર સરકારના નજીકના છે, તેમ દેવદેવીઓ એ પરમસત્તાધારીની સત્તામાં નજીકનાજ છે. એમને રીઝવવાથી કામ થાય છે તેમ દેવદેવીઓને ભજનારનાં પણ કામ થાય છે, તે માટે કોઈ પણ ભજનીકનું અપમાન કરવું નહિ કે દ્વેષ કરવો નહિ. શ્રીમતીજીમાં ભગવાને કહ્યું છે કે,

યો યો યાં યાં તનું ભક્તઃ શ્રદ્ધાયાર્ચિતુમિચ્છતિ ।

તસ્ય તસ્યાચલાં શ્રદ્ધાં તામેવ વિદધામ્યહમ ॥ ॥

આ રીતે:—‘ જે જે ભક્તો જે જે મૂર્તિને શ્રદ્ધાથી પૂજવા ઇચ્છે છે તેની તેની તે તે મૂર્તિમાંજ હું અચળ ભક્તિ બેસાડું છું. ’ શ્રીભગવાનના વાક્યનું અવલંબન કરી દરેકને ભગવત્ પંથે ચઢાવી આપવા, પણ કોઈની શ્રદ્ધા ભક્તિ અગાવવી નહિ. ‘જોષયેત્સર્વકર્માણિ વિદ્વાન યુક્તઃ સમાચરમ્ ॥’ અર્થ:—‘ વિદ્વાને યોગયુક્ત રહી સર્વ કર્મ કરવાં. ’

આ રીતે પ્રભુ ગુરુદેવના ઉપદેશથી શ્રીશુકદેવજીનું રહસ્ય સમજાયું છે. એટલુંજ નહિ પરંતુ તેઓનો પરમ ઉપદેશ ભજન કરવાનો હતો. કીર્તન ભક્તિ એજ શ્રેષ્ઠ ભક્તિ છે ॥ કલૌ કેશવકીર્તનમ્ ॥ અને કલિયુગના કીર્તનાચાર્ય શ્રીશુકદેવજી છે. શ્રીમદ્ભાગવતજીમાં પણ છેવટે સાર એજ નીકળ્યો છે કે:—

॥ નામસંકીર્તનં યસ્ય સર્વપાપપ્રણાશનમ્ ॥

॥ પ્રણામો દુઃસ્વશમનસ્તં નમામિ હરિં પરમ્ ॥

નામસ્મરણ અને શ્રીહરિની ભક્તિ એજ મુખ્ય છે.

કલૌ ભક્તિઃ કલૌ ભક્તિઃ ॥

એ રીતે શ્રીશુકદેવજીનો પૂકાર છે—એમનો આદેશ—

‘ ॥ ધર્મઃ પ્રાજ્ઞિજ્ઞતકૈતવોઽત્ર પરમો નિર્મત્સરાણાં સતતમ્ ॥ ’

આ રીતે શ્રીશુકદેવજીનું કલિમલહરણું વાફ ઝરણું અતિમિષ્ટ છે. પોતે સ્વરૂપ જ્ઞાન કરવાને વારંવાર કહેતા કે:—

‘ તરણા ઓથે ગિરિ ઢંકાયા, કહુત લોકમેં વાણી;  
આપા ઓથે રહુત રાજ, સો ગુરુ દેત નિશાની. ’

આ રીતે પોતે પોતાનેજ જોવાને શ્રીગુરૂંપી આદર્શ (આરસી) છે. એ આરસી સ્વચ્છ છે. જે જેવું રૂપ ધરીને તેની પાસે જાય છે તેને તે તેવો દેખાય છે. તેમાં ગુરૂનો દોષ જાણનાર ભુલાવામાં પડે છે—પોતે જેવા ચશ્મા પહેરે છે તેવો તે પોતે બીજાને જુએ છે. મારે આંખનાં પડળ તમે દૂર કરો તો સત્ય વસ્તુ સમજશે. આ રીતે સત્ નામ જાણવાને મલ વિદ્યેષ અને આવરણ રૂપી પડળો દૂર કરવાં જોઈએ, જેથી નિરંજન નામ નજરે પડે છે. આ રીતે દિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરૂદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંનો બીજો પ્રસંગ સમાપ્ત થયો.

—:૦:—

( ૩ )

**ગુ**રૂદેવના સત્સંગમાં શબ્દે શબ્દે અને વાક્યે વાક્યે જ્યોતપ્રોત જ્ઞાનનીજ ધારા વહેતી. અંમનું જ્ઞાન એ વ્યવહારિક નહિ, પારમાર્થિક નહિ, પરંતુ કોઈ જુદીજ જાતનું હતું. તેઓ સકળ સંસારના સારરૂપ આનંદ ધ્વનિ કરતા, જેથી દુઃખીનાં દુઃખ અને તપેલાના તાપ સમાપ્ત જતાં. ગમે તેવો કોઈ સંસારિક શબ્દ ઉચ્ચારે કે તેનો અર્થ તેઓ કોઈ મધુર વાણીથી એવો કરતા કે જેથી સાંભળનાર આનંદ ધ્યાનમાં મગ્ન થઈ જતો. એ રીતે ઘણીએ વખત



જ્યારે અમે મંદિરે જતા ત્યારે તેઓ કંઈને કંઈ વાત બાલકની પેઠે ઉચ્ચારવા મંડી પડતા-પાસે બેઠા હોઈએ ત્યારે કોઈની સાંસારિક વાતમાંથી પણ વ્યવહારિક દૃષ્ટાંત સિદ્ધાંત એની મેળે નીકળી પડતાં. કોઈ નવિન ઉપદેશ લેવા આવે, કે તે વખતે મન્ત્રાર્થ તેઓ તેની સમજમાં આવે તેમ કરી બતાવતા-જેનો જેવો ધંધો. શિષ્ય જીવનમાં પળાવવાના નિયમો કંઈ વિશેષ ન હતા.

રામરસ પ્યાલા હૈ ભરપૂર, પીયોરે કોઈ ઘટક ઘટક ઘટક,  
હરિરસ પ્યાલા હૈ ભરપૂર, પીયોરે કોઈ ઘટક ઘટક ઘટક.

એમ કહી તેઓ પ્રેમાનન્દમાં મસ્ત થઈ જતા-ઉઘાડે દીલે કે ધુમટીઆ શાલ ઓઢીને તેઓ ભજન લલકારતા તે એવું તો હૃદયસ્પર્શી થતું કે આપણને ક્ષણવારને માટે શબ્દાર્થનો સાક્ષાત્કાર થઈ જતો. એ રીતે એમની પ્રાસંગિક બીના લખવા કરતાં એમનું જીવન ચારિત્ર્યજ્ઞ બ્રહ્મસદૃશજ હતું. જ્યારે આત્મ પુરાણ-શારીરક ભાષ્ય કે શ્રીમદ્ભાગવત કે કોઈપણ શાસ્ત્રનું પ્રવચન કરવા બેસે તે વખતે પાનું પોથી તો હાથમાં રહી જાય અને વાક્યધારા એ નામ નિરંજનમાં ડોલાવી દેતી.

ભલારે—સૌમાં નામ નિરંજન બોલે—

રે નહિ કોઈ નામની તોલે—સૌમાં....

આ રીતે નામ મહાત્મ્ય એજ મુખ્ય જ્ઞાન છે એ ઓતારે નિશ્ચય થતો.

આનંદ તો થયો સંશય ગયો,

સદ્ગુરના શબ્દથી મેં આત્મા લેધો.

જીવ ઇશ્વરને માયા કેરો, જીગતે જાણ્યો ભેદ

‘નેહુ અક્ષરથી અક્ષર નીકળ્યા નીકળ્યા ચારે વેદ’

એ રીતે પ્રત્યક્ષ નામજ સર્વશ્રેષ્ઠ વસ્તુ છે. એમ તેઓ વારંવાર કહેતા. ‘ગંગા નથી દીઠીરે નથી દીઠી,’ એટલે એમ કે જેણે ગંગા દીઠી છે, તેનું મન અપવિત્ર થાયજ નહિ. અપવિત્ર વિચારો થઈ શકેજ નહિ—રાગ દ્વેષાદિ કલેશો તેને હોયજ નહિ. દરેક મનુષ્ય કોઈને કોઈ માયા જાળમાં સપડાયેલોજ છે. તે તો જેમ જેમ છૂટવા જાય તેમ તેમ બંધાય. કરોળીઓ જાળું બાંધે છે અને પાછો છૂટવાને બદલે બંધાય છે. બાંધવાનું ભાન છે પણ તેમાંથી છૂટવાનું ભાન નથી. સાધુ સંત મહાત્મા ક્રીડીર કે સાંઈમૈલા કોઈને કોઈ માયામાં લપટાયલાજ છે. ‘માયાએ રાંડે જગતને બાયલું બનાવ્યું. સાધુ ખીત્રાવેને સાધકી લાવે વો માયાકી અટક’ એમ કહીને તેઓ વારંવાર હસતા. હુરિજનો! દુનિયા તો પોલી છે ‘હેહ, દ્રવ્ય ને આબરૂ પુત્ર અને વળી નાર; એ પાંચેના પ્રેમમાં, મચી રહ્યા સંસાર.’ સંસાર આ પાંચ વસ્તુનોજ બનેલો છે.

‘ઋણ સંબંધે આવી મળે, સુત વિત દારા દેહ;  
લેણું દેણું પુરૂં થતે, રસ્તે પડશે તેહ.’

તો પછી એમાં કાંકા મારી રાગદ્વેષ અને ઝેર વેર વધારવાં એ શું યોગ્ય છે? અરે હુરિજનો ચેતો ચેતો— ‘કાંકાં નો મારો નો મારો, સાચો મારગ તમે ગુરૂજનો બલો’—કાંકા નો મારો નો મારો. આ રીતે સંસારમાં ગમે તેટલા કાંકાં મારશો તો કંઈજ વળવાનું નથી, કારણ કર્મ દૃષ્ટ્યા સંસારીનું સંસારમાં પ્રારબ્ધ નિર્માણ થઈ ચૂક્યું છે. પૃથ્વીને તો છેડો છેજ પણ ભજનનો છેડો નથી. તમે જેટલો પુરૂષાચ

ભજનમાં કરશે તેટલો ઓછો છે કારણ ભજનમાં પુરુષાર્થની જરૂર છે. સંસારમાં ત્રણ ભાગ પ્રારબ્ધ અને એક ભાગ પુરુષાર્થ છે, જ્યારે ભજનમાં ત્રણ ભાગ પુરુષાર્થ અને એક ભાગ પ્રારબ્ધ છે. આકાશનો છેડો નથી તેમાં તો જેટલું ઉડવું હોય તેટલું ઉડાય માટે ઇતિ કર્તવ્ય તો ભજન કરવું એજ છે. પણ કમ તેવી મતિ અને મતિ તેવી ગતિ—સૃષ્ટિક્રમ એવોજ છે. ભગવાનને વિષે બુદ્ધિ થવી એ કંઈ સહેલ નથી અને બુદ્ધિ થાય તો સત્પુરુષની સંગતિ થવી અઘરી છે, છતાં સત્પુરુષની સંગત થાય તો પણ સદ્ગુરુની પ્રાપ્તિ થવી દુર્લભ છે. જ્યારે પૂર્વ પુણ્યનો ઉદય થાય ત્યારેજ સત્પુરુષની સંગત અને સદ્ગુરુની પ્રાપ્તિ થાય છે. જગતમાં ચાર પ્રકારના લોક છે.

વિષયી—હુરિજન—જ્ઞાસુ મુક્ત—

(૧) (૨) (૩) (૪)

‘વિષયી’ એટલે સંસાર વ્યવહારમાં આસક્તિ રાખી, છોકરાં છોયાંને સાચવી—સારી રીતે ‘હું મારું’ કરે અને ઠાકોરજીની સેવા પૂજા કરે વિગેરે લક્ષણવાળા વિષયી કહેવાય છે—

‘હુરિજન’ એટલે શાસ્ત્ર, કથા, પુરાણ સાંભળવા—સાધુસંતની સેવા કરવી, દુન્યાદારી પર ઓછું લક્ષ, ધરમ—દાન—પુણ્ય કરવું વિગેરે લક્ષણવાળા હુરિજન કહેવાય છે.

‘જ્ઞાસુ’ એટલે સાધન ભજનમાં નિયમિત પ્રીતિ—નિત્યપાઠ કરે, કંઈક શબ્દનો વિચાર કરે અને ગમે તેવા સંસારના કઠિણ પ્રસંગે પણ હંશ્વરસ્મૃતિ બળવી રાખે અને ભજનનોજ પક્ષ રાખે—એ લક્ષણવાળાને જ્ઞાસુ કહે છે.

‘ મુક્ત ’ એટલે શબ્દાર્થનો વિચાર કરી સ્વરૂપનું જ્ઞાન થતાં માયાસંગને સાપની કાંચળી પેઠે ત્યાગી રાત્રિ-દિવસ હુરિ ચિન્તનમાં મશગુલ રહેવા છતાં કોઈ પણ વસ્તુનો રાગદ્વેષ કરતો નથી, સદા આત્મારામ છે એવા લક્ષણવાળાને મુક્ત કહે છે.

વિષયીની સેવા પૂજામાં સ્કાર હોતા નથી. સવાર પડે કે ઉઠવું-પાણીનો લોટો ભરવો અને દેવને એક વાડકામાં નાંખી પાણી રેડવું. ઘીનો દીવો કે આરતીનું ઠેકાણું નહિ-અને બોરકેરીના અથાણાની પેઠે દેવને નવડાવી બાજઠં કે પાટલા પર બેસાડવા-વળી આટલું કરતાં કરતાં પણ મોઢથી ઇશ્વર નામ સ્મરણને બદલે આખા ગામની કુથલીઓ ચાલુજ, કે ઘરનો કકળાટ કે છોકરાં છૈયાંની રાવોની તો વાતજ શું પૂછવી ? જોને બા આ બચલો મારે છે ? ત્યારે પૂજા કરવા બેઠેલી એની મા કહેશે-

ઉભો રહેજે બચલા, કેમ મારા વછલાને મારે છે ?

આ વખતે દેવ પણ હાથમાં રહી જાય છે અને દેવને લઇનેજ બચલાને મારવાને હાથ ઉંચો થઇ જાય છે, ડોળા ચમકે છે અને મોઢામાંથી કુંકાડા નીકળે છે.

‘ કેમ ગુલાબદાસ, આજે કંઈ બહુ કામમાં પડી ગયા છો ! ’ ત્યારે ગુલાબદાસ દેવને ચોળતા ચોળતા કહેશે-

‘ આ હમણાંજ છાપું વાંચીને નહાયો અને એમ થયું કે પૂજા કરી લઉં. એટલામાં વળી છોકરી દોડતી આવીને બાપાનો બલો પાછળથી તાણતી કહે છે કે, ‘ બાપા, મારે માટે પેલું નહિ લાઇવાને ! ’ એટલે બાપા ધૂમ પાડીને

કહે છે, ‘ અરે ! જા અહીંથી મને પૂજા કરવા દેવી છે કે નહિ ? સાંભળે છ કે ! આ બચીને બોલાવતો ! સાલા જરી ગીતા વાંચવા બેઠો કે થયું ? ’

આ રીતે વિષયીની પૂજા અર્થા છે—જ્યારે કોઈ સમજી તેને કહેવા જાય છે ત્યારે તેને કહેશે ‘ શું કરીએ ! ’ ભગવાને જન્મળ આપી નહિ હોતે તો કંઈ આ સંતાપ હોતો ? ઓફિસ જવાનું મોડું થઈ જાય એટલે જે થયું તે ખરું ! ભગવાન બધું જાણે છે. ઓફિસ નહિ જઈએ તો શેઠીઆ ખૂમ મારે—ઘરમાં આ કકળાટ કરે—છોકરાં તો જરી આઘાં ખસે નહિ—આ રીતે વિષયીનો ઘાટ છે; જ્યારે જે હુરિજન હોય છે તે સોડે કપડાં પહેરે છે, કોઈને અડકતા નથી, સફેદ ધોતી, ગંજીફરાક, ખભે દુવાલ, અગરબત્તી, ધૂપ, પ્રસાદ, દીવો, આરતી અને મોઢેથી ગીતાના કે સુભાષિતના શ્લોકો બોલાયાજ જાય છે. હાથમાં માળા અને ઘડીમાં આંખ મીચેલી તો ઘડીમાં ચારે કેર ફરતી. કોઈ બોલાવે તો દાંત કચકચાવે છે. એની પૂજામાં ઠાઠ જોઈ લોકો અંજાઈ જાય છે. કોઈ વેપારી કે શેઠીયો મળવા આવે છે કે માળા ઝડપથી ફેરવી કામ આટોપી ભગવાનનાં ચરણસ્પર્શ કરી બહાર આવે છે અને વાતે વળગે છે. એ હુરિજનની સ્ત્રી છોકરાં છોયાંને પૂજા કરનારની પાસે જવા દેતી નથી. આ રીતે હુરિજનનો ઘાટ છે. જે જીજ્ઞાસુ છે તેને મૂર્તિપૂજા પર અખંડ શ્રદ્ધા હોવા ઉપરાંત શાસ્ત્ર પર પ્રીતિ વિશેષ હોય છે. વળી યમ નિયમ અને સાધનમાં માને છે. મન્ત્ર, જપ કે કોઈ પણ યોગાંગનું અનુષ્ઠાન કરે છે અને હંમેશા ગુરૂએ બતાવેલા

માર્ગમાં તે આગળ વધે છે. તેને દુન્યાના વ્યવહારમાં ઘણી ઓછી પ્રીતિ હોય છે. ઇશ્વર કરતાં જગત તેને મન ઓછું છે અને સદા સત્સંગ સાધનના પ્રસંગે તે ઉલટભેર આગળ પડીને ભાગ લે છે—અભિમાન કે આપમતિલાપણું ન હોવાથી ભગવાન્-ગુરુ-સન્ત-મહાત્મા કે સાધુ સજ્જનની પ્રીતિને પાત્ર થાય છે, તેનું જીવન સરળ હોય છે. દરેકમાં શ્રીહરિ છે એમ માનવામાં પ્રયત્નવાન થાય છે. આ ઘાટ જ્ઞાસુનો છે.

જે મુક્ત છે તેને માટે હરિચિન્તનનો નિયમ નથી. તેની અવસ્થા કદપી શકાતી નથી. તે પ્રસંગે લોકમર્યાદા જાળવે છે અને નથી જાળવતો એમ પણ હોય છે. તેનાં વચન વિમળ-શાન્ત-અને ગુહ્ય હોય છે. જેમાં જેવો તેમાં તેવો એ ઘરમાં મનમાં કે વનમાં ઇચ્છામયની ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તે છે. પ્રારબ્ધે કરેલા જોભથી તે જ્ઞાની. અજ્ઞાની, મૂઠ, જડ કે મદોન્મત્ત દેખાય છે. કવચિત્ હસતો-રમતો કે રડતો જણાય છે એવા પુરુષનું રહેઠાણ કુદરતી હોય છે. તેને શું ગમે છે-તે નહીં કરી શકાતું નથી. દુન્યાનાં સ્વર્ગ, નર્ક તેને મન વિશેષ નથી. આ રીતે સ્વરૂપાનંદમાં મસ્તાન-નિષ્ઠાવાન-પ્રાપ્તજીવનમાં પ્રકુલ રહેનાર મુક્ત પ્રભુનો આત્મા છે.

“ ॥ આર્તી જિજ્ઞાસુરર્થાર્થી જ્ઞાની ચ ભરતર્ષભ ॥ ”

× × ×  
“ ॥ જ્ઞાનો ત્વાત્મૈવ મે મતમ્ ॥ ”

આ રીતે શ્રીગુરુદેવની વાકુધારા કલાકો સુધી અસ્ખલિત રહેતી. વાણી ચાર પ્રકારની છે. પરા, પશ્યંતી, મધ્યમા અને વૈખરી.

ગુરુદેવની વાણી હ'મેશ પરા વાણી હતી—તેઓજ હેતા કે 'શ્રીશુકદેવજીએ દર્શન આપ્યા ત્યારે તેમણે મને 'રહાન આપેલું' કે પીઠ પર બેસીશ ત્યારે તારી વાણી અખંડ જ્ઞાનવાણી થશે—વળી તારી વાણી તારા શિષ્યોનેજ માટે છે. વાદવિવાદ કે વિતંડાવાદને માટે નહિ.' એ પગવાણીની પ્રખતમાં તેઓ કહેતા 'હીરભાઈ, પાતાળી 'કુવો'—અને ટાંકું'—શાસ્ત્ર ભણીને તેનાં રહસ્યો જાણીને શાસ્ત્ર સન્તો જે રાખ્યાનો અને ઉપદેશો કરે છે, તે ટાંકાંના જેવા છે કારણ કે વરસાદનું જળ જેટલું પડ્યું હોય તેમાંથી અમુકજ અંશ ટાંકાંમાં ભરી રાખેલો હોય છે. તેમાં જેમ જેમ વપરાસ થાય તેમ તેમ દર વર્ષે વિશેષ વિશેષ ભરતી કરવીજ પડે છે, તેમ જેમ જેમ લોકોનો સમૂહ વધે તેમ તેમ તેઓનું જ્ઞાન રીઝવવાને તેમને દરરોજ નવાં નવાં દષ્ટાંત—સિદ્ધાંતો જાણવાવા શાસ્ત્રાવલોકન કરવું પડે છે—એ વાણી અને વાણી કોઈ દિવસ ખૂટી જવાનો સંભવ છે. પણ પાતાળી કુવો—જે પાતાળ ભેદીને નીકળેલો છે તેમાં તો પૃથ્વી માંદગી ઝરણાંઓનો અખંડ પ્રવાહ છે, કદિ ખૂટતાંજ નથી. હજારો લોકો પાન કરે તોપણ માંનું જળ કદિ પણ ખૂટતું નથી. એને અનુભવ વાણી કહે છે. અનુભવ વાણીનેજ પરા વાણી કહે છે. જેને સ્વરૂપનો પ્રાક્ષાત્કાર છે, અનુભવ છે, ત્યાં તો વાણી પાણી ભરે છે. ત્યારે જોઈએ ત્યારે તે દાસીના રૂપમાં આવીને કામ કરે છે. તેની ઝમક તેની પ્રતિભા ઓર હોય છે. જીસાસુને પ્રેમ કરનારી, હરિજનને રમાડનારી, વિષયીઓને ગમ્મત રમાડનારી અને મુક્તના જીવનરૂપ એ વાણી કયાંથી આવે

છે તે બોલનારને સુખાંત સમજ પડતી નથી. જેવી રીતે જમીન માંહેલા ઝરણુની ગમ કુવાને અને કુવામાંથી પાણી મેળવનારને નથી, તેમ એવી વાણી સ્વયં ભગવાનની કૃપા થાય તોજ મળે છે અને જેનાં લાગ્ય હોય તેનુંજ એ વાણીથી કામ થાય છે. શ્રીમતીજીમાં કહ્યું છે કે....

મૂકં કરોતિ વાચાલં પંગું લલ્લચયતે ગિરિમ્ ।

યત્કૃપા તમહં વન્દે પરમાનન્દમાશ્વયમ્ ॥

એ શ્રી ભગવાનની દયાનીજ વાત છે. બાકી એ કૃપા થવી સહેલી નથી.

‘જેને કાળે દમે છે અતિ દેહને, તે તો આળ્યું છે મહારે હાથ—  
મારો બહાલો વિસાર્યો ન વિસરે—’

‘એવો અજર અમર રસ જે પીયે, તેનાં નેણ વેણ પલટાય  
હુરિરસ પીજીએ—’

‘ભમરી ઈયળકેરી જાત ભૂલાવે, આપ બરોબર કરીને ઉડાડે,  
અંતર આંખડી સન્ત ઉઘાડે તો ભવ દરીયા તણો ભય મટે રે....’

આ રીતે જીવશિવના ભેદ શ્રીગુરુદેવ મહા પ્રેમભાવથી સમજાવતાં ઘણી વાર રોઇ પડતા—વળી ઉન્માદમાં આવીને સ્વરૂપની વાતો કરતા.

‘વોહી ગાયમેં વોહી લેંસમેં, વોહી હિરણ્યમય તોતા,  
વોહી પ્રભુકુ ભૂલકે બચ્યા, સદા ખાયગા ગોથા’

એ રીતે મીસરી આદિના દષ્ટાંતથી તેઓ કહેતા—

‘મિસરી કે ઘોડે પાલખી તલ્વાર આદિ હોત હૈ’

‘સજ લે કે ડાલો પાનીમ્ દેખો તમાસા કયા હુવા ?’



આ રીતે 'નામ રૂપ ને ગુણ થકી વ્યાપી રહ્યા સૌ વિશ્વમાં'—એમ સમજાવતા,

‘ એક બ્રહ્મ સખ જગ વિષે વ્યાપી રહ્યો ભરપૂર, ’

‘ જ્ઞાની મુનિ ધ્યાનમેં નિત્ય રહે ચકચૂર, ’

‘ નિત્ય રહે ચકચૂર દૂજે નહિ ભાસે મનથી, ’

‘ કહે શુકદેવ દયાળ પામો તે સત્સંગથી. ’

સત્સંગતિ એટલે ‘ સતાં સંગતિઃ ’—સન્ત પુરૂષની સંગત એ સંગતિથી જીવન ઉજળું થાય છે. વસિષ્ઠ અને વિશ્વામિત્રને એક વખત વાદ ઉત્પન્ન થયો. વસિષ્ઠ કહે સત્સંગ મોટો—વિશ્વામિત્ર કહે તપ મોટું—આ બન્નેનો ન્યાય કોણ કરે ! ન્યાય કરવા માટે તેઓ પાતાળમાં શેષ ભગવાનની પાસે ગયા—શેષ ભગવાને કહ્યું ‘તમારી વાત તો સાચી પણ મારા માથા પર આખી પૃથ્વીનો ભાર છે તે જરા ઉંચી કરો તો હું તમને નિર્ણય કરી આપું,’ બ્રહ્મર્ષિ વિશ્વામિત્ર ઉચ્ચતપોધન્વા તેમણે તો આવેશમાં આવી જઈને કહ્યું, ‘મારી એક હજાર વર્ષની તપશ્ચર્યાથી પૃથ્વી અદ્ધર થાઓ’ પણ કાંઈજ વળ્યું નહિ. વળી રક્ત નેત્ર ઠરી તપસ્વી બોલ્યા.

‘ પાંચ હજાર વર્ષની તપશ્ચર્યાથી પૃથ્વી ઉંચકાઓ—’ છતાં પૃથ્વી તો જરા પણ હાલી નહિ. તેઓએ હાથમાં પાણીની અંજલીઓ ભરી અને આવેશમાં દશ—વીસ—ત્રીસ—પચાસ અને છેવટે સાઠે હજાર વર્ષનું તપ આપ્યું પણ પૃથ્વી રંચ માત્ર ખસી નહિ—છેવટે ગમેતેમ પણ બ્રહ્મર્ષિ વિશ્વામિત્ર—તેમનું અભિમાન હણાયું અને હવે વસિષ્ઠ શું કરે છે તે જોતા બાજુ પર ખસી ગયા—

ધીરે ધીરે શાન્તમૂર્તિ વસિષ્ઠ ઝારી પાસે આવ્યા અને મનોહર વાણીથી બોલ્યા—

‘ મહારા એક ઘડીના સત્સંગથી પૃથ્વી માતા અદ્ધર થાઓ’—તરતજ પૃથ્વી ઉચકાઇ અને શેષ ભગવાનની આકરામતથી વિશ્વામિત્ર અને વસિષ્ઠના વાદનો અંત આવ્યો— તેથીજ કહ્યું છે કે:—

એક ઘડી આધી ઘડી, આધીકી પુનિ આધ—

તુલસી સંગત સાધુકી, કટે કોટિ અપરાધ—

માટે ‘ સત્સંગતિઃ કથય કિં ન કરોતિ પુંસામ્ ’ ॥

‘ સત્સંગતિ શું નથી કરતી ? ’ એના માટે એક દૃષ્ટાંત તેઓ આપતા:—

‘ એક બહેરો હતો. તે હંમેશ પ્રમાણિક રીતે પોતે ધંધો કરતો. એક વખત એક હરિકથા કહેનાર સાધુ મહાત્મા ગામમાં આવી વસ્યા. સાધુ મહાત્માની કથાનાં તો ઘેર ઘેર વખાણ થવા લાગ્યાં. એ વાત બહેરાના જાણવામાં આવી. તે પણ કથામાં જવા લાગ્યો. સાધુ મહાત્માની કીર્તિ તો ચારે દિશામાં વધી ગઈ એટલે ગામના લોકો તેનો ઉપદેશ લેવા આવવા લાગ્યા—કૂલહાર, કંકુ, નાજિયેર, સાકર લઈને લોકનાં ટોળેટોળાં આવવા લાગ્યાં—બહેરો વિચાર કરે છે, આ લોકો શું કરતાં હશે ! તેણે પોતાની પાસે બેસનારને પૂછ્યું ‘ આ બધા હું કરે સે ’ પેલા ભાવિકે કાન આગળ મોં લઈ મોટેથી કહ્યું.

‘ એ તો ગુરુઉપદેશ લે છે ’

બહેરો વિચાર કરે છે, ગુરુ ઉપદેશ વળી કેવો ? એમ કરતાં એક દિવસ તે સાધુ મહાત્મા ટને ગયો અને બોળો પાથરી પગે લાગીને હાથ જોડીને વાંકો વળીને તેમને કહેવા લાગ્યો. ”

“મા'રાજ મને ગુર ઉપદેશ આપોને !”

સાધુ મહાત્માએ કહ્યું ‘અહીં નહિ, એકાંતમાં આવજો.’

‘હારે મા'રાજ’ એમ કહી બહેરો તો કથા સાંભળવા લાગ્યો-જોકે આખી કથા તો તેનાથી સંભળાતી નહિ પણ જે શબ્દ કાને પડ્યો તે બરો. તેને લોકો કહેતા કે બહેરા કાકા કથામાં શું સાંભળી આવ્યા ?

ત્યારે તે એટલોજ જવાબ આપતો કે ‘ભલા આદમી જે હાંભળું તે બરું. જે સે તે ભગવોનનું નામજ સેને ?’

ઘેર જઈ બહેરો વિચાર કરે છે ‘સાધુ મા'રાજે મને એકાંતમાં ઉપદેશ લેવા બોલાવેલો સે તો તે કાં મળે ?’

કંઈક નિશ્ચય કરી તે વહેલો ઉઠ્યો. દાતાણ પાણી કરી હાથમાં લઈ લઈ પૂજા પાતરી લઈને સાધુ મા'રાજના મુકામ પર ગયો. ત્યાં તેને બળર પડી કે સાધુ મા'રાજ દિશાએ જવા ગયા છે તેના મનમાં તે બહુ દુરખાયો અને જંગલમાં દિશા જવાનું તે રસ્તા તરફ ઉલટ ભેર ગયો-છેટેથી તેણે સાધુ મહારાજને દીઠા અને આબુખાબુ જોયું તો ત્યાં કોઈ ન મળે. સંપૂર્ણ એકાન્તજ હતું એટલે તે સાધુ મહારાજની સામે આવી જરા દૂર ઉભો રહ્યો અને બૂમ પાડીને બોલ્યો ‘મા'રાજ મા'રાજ, મને ગુર ઉપદેશ આલો.’ સાધુ મહાત્મા તો એવા છેડાઈ પડ્યા કે શું કરવું કે શું બોલવું તેનું તેને ભાનજ નહું નહિ. તેણે તો દિશાએ જવાનો પાણીનો લોટો છોટો છોટો ફેંક્યો અને મોટેથી બોલ્યા,

‘કમબખત ! વખત બે વખત ?’

બહેરાના સારા નસીબે તેની પાસેજ લોટો પડ્યો અને પેલી ગાળ પણ સંભળાઈ. બહેરા તો ખૂશ ખૂશ થઈ ગયો. તે સમજ્યો કે સાધુ મહારાજે ‘લોટો આઈલો, મોટી કીરપા કરી. એની હું પૂજા કરીહું’ અને ‘કમ બખત વખત બે વખત’ ઉપદેશ આઈલો, ચાલો હવે આપણે કથામાંથી હું વધારે મળવાનું સે ! જે સે તે રોમનું નામજ સે ને ? એમ કરતાં કરતાં તે તો ઘેર આવ્યો. ‘લોટાને માંજીને એક સારા બાજઠ પર પધરાવ્યો. પેલો પૂજાપો હતો તે તેના પર ચઢાવ્યો—અને માળા લઈ પેલો ઉપદેશ જપવા બેઠો.

સાધુ મહાત્મા તો જતા રહ્યા....

એમ કરતાં કરતાં નિયમપૂર્વક જપ કરતાં બહેરાનું ચિત્ત તો પેલા લોટામાં અને ઉપદેશમાં લાગી ગયું. મૂળમાં તો ભોળું માણસ અને શ્રદ્ધા પછી પૂછવુંજ શું ?

એમ કરતાં ગામમાં લોકોને જાણ થઈ કે બહેરખાં તો ભજન કરે છે. એક વખત ગામમાં તાવ, કોલેરા વિગેરે રોગ ફાટી નીકળ્યો. એના જેવાજ ભોળા લોકો જંતર મંતરમાં માનનારા બહેરખાં કને આવવા લાગ્યા. તેણે પણ પેલા લોટાનું ધ્યાન ધરી મન્ત્ર જપીને દોરા ધાગા કરવા માંડ્યા—ટપોટપ દરદી સારા થવા લાગ્યા. બહેરા કને તો લોકોનાં ટોળેટોળાં આવવા લાગ્યાં. કોઈ કંઈ ભેટ કરે, કોઈ કંઈ આપે પણ તે તો લેજ નહિ. લઉં તો મારા મા'રાજ નારાજ થાય—ઈમણે મને કંઈ એવું કેયું નથી.

આબુખાબુના જીવલેમાં આ વાત વાયુ વેગે પહોંચી ગઈ. બાર વર્ષે સાધુ મહાત્મા ફરતા ફરતા આવી ચઢ્યા

અને જહેરાની વાત સાંભળી તેને થયું આવા મોટા મહાત્મા કેણુ હશે ! એટલામાં જહેરાને પણ આ વાતની ખબર પડી. તે તો બાણી ગયો કે મારા મા'રાજજ આવ્યા છે. એટલે તેણે તો રાજનો હાથી મંગાવ્યો. પોતે હાથમાં દંડો લઈને પગપાળો ભજનમંડળી, નિશાન, ધજા પતાકા લઈને ડંકા વગડાવતો આવી લાગ્યો. સાધુ મહાત્મા તો વિચારજ કરે છે, એટલામાં તે તો ત્યાં પહોંચી ગયો. અને સાધુ મહાત્માના ચરણમાં આજોટી પડ્યો—અને ગદ્ગદ કંઠે સાધુ મહાત્માને પોતાને મુકામે આવવા આશ્રહુપૂર્વક વિનંતિ કરી—સાધુ મહાત્માના સેવકે તો આશ્ચર્ય પામી દંગજ થઈ ગયા અને અંદરને અંદર કહેવા લાગ્યા.

‘આ તો પેલુ જહેરીયું !—અલ્યા પેલો ભેરખાં ! એ આટલો મોટો થઈ ગયો ?’ સાધુ મહાત્મા ગમે તેમ પણ જ્ઞાની હતા. તેમને જ્ઞાન થયું ‘હું તો આ જાધામાં અટવાઈને પૂરો થઈ ગયો’—પણ ખરો શિષ્ય તો આ મહારો જહેરોજ ! તેણે તેને ઉઠાડ્યો અને ગળે લગાવ્યો અને તેને મુકામે ખુશીથી ગયા. —પૂજામાં પોતાનો ઝાડે જવાનો લોટો સોના કરતાં તેજસ્વી દેખાય છે. જહેરાનો વૈભવ પણ તેટલોજ છે. પોતે ગમે તેમ પણ નિયમસર સેવાપૂજા અને મન્ત્ર જપ કરે છે—આ જોઈ સાધુ મહાત્માનું અભિમાન ગળી ગયું. અને જહેરાપર પ્રસન્ન થઈ કહેવા લાગ્યા. ‘વત્સ, સત્સંગ તો તહેજ કર્યો !’ જહેરાને પોતાનું જીવતર સફળ થયું લાગ્યું. આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ ત્રીજો સંપૂર્ણ થયો.

(૪)

**અ** રીતે શ્રીગુરુદેવ રસુજ દષ્ટાંતથી સાધકોનું મન હરી લેતા. એમના હૃદયમાં શિષ્યોને માટે ભારી પ્રેમ હતો. એ પ્રેમથીજ તેઓ દરેકનું મન જીતી લેતા.

‘દેખા તમાસા એસા મેરે લાઇરે વનમાં વાઘ ચરાવી લાવે ગાયરે—’

એ રીતે તેઓનાં ભજનથી સૌ વિચારમાં પડી જતાં...  
‘શુરુજ ઉઠીને લાગ્યા ચેલાને પાવરે—’

આવી વિપરીત વાતો સાંભળતા અંતરમાં આનંદ માતો નહિ. આ સંસારરૂપી વન છે. તેમાં જીવરૂપી સિંહ સુરનારૂપી ગાયને ચરાવે છે. એટલે જીવ ઇશ્વર-સ્મરણ કરે છે. શ્રી સદ્ગુરુ એના શિષ્યને વશ થાય છે. એમ કહી વારંવાર તેઓ પોતાના શિષ્યને ભેટી પડતા. “અપના અપના દેવકુ નમન કરત સખ કોઇ” પોત પોતીકા દેવને સૌ કોઈ નમન કરે છે. એનો અર્થ એમ નહિ કે, પોતાના બાપને નમન કરવું અને બીજાના બાપને ગાળ દેવી. સૌએ પોતાનું ઇષ્ટ સ્વરૂપ નક્કી કરવાનું છે. જે કુલ પરંપરાએ આપી આવેલી સેવા હોય તેને તમારે ચાલુજ રાખવાની છે. એ ઇષ્ટ દેવને સમજવા સમજાવવાને આ શ્રીગુરુદેવ પાઠશાળા છે, એમાં કોઈ મતપંથ-લેદ કે વાડો નથી. અહીં કોઈ ગાળીઆ લઈને ફરતું નથી—કે તરત ફાંસો નાખીને ખેંચી લેશે. પેલા સરકારનાં માણસો જ્યાં ફરતાં ઢોરને ગાળીયું નાંખી ડખખામાં પૂરી દે છે અને અમુક દંડ લઈ પાછા છોડી મૂકે છે તેમ નથી. એક ભીંત હતો તે ભજન કરતો.

હતો. લોકો હંમેશા તેની પાસે આવીને ભજન કરે-કાઈ કાઈને કંઠી પણ બાંધતો. એવામાં ગામમાં એક બેરી હતી, તેણે તેની કને આવીને કહ્યું ‘ મારાજ ગુરુ ઉપદેશ આપો.’ મહારાજે કહ્યું ‘ દખણા લઈને આવજો’-એ બાઈએ પોતાના ધણીની કમાણીમાંથી મહા મહેનતે ( ૧૧ ) રૂ. અડધો રૂપીયો બચાવેલો તે લઈને તેણે એ ભીલડીને કંઠી બાંધી. એક દહાડો પેલી બાઈના વરે તેને ખૂબ મારી અને કહ્યું, ‘ રાંડ, લાવ મારો અડધો કાં લાઈજો ! ’ ત્યારે તેણે કહ્યું ‘ મેં તો ગરૂમહારાજને દખણામાં આલી દીધો.’ ત્યારે તેણે તેની પાસેથી પાછો લઈ આવવા કહ્યું અને કહ્યું ‘એનું જે લીધું હોય તે પાસુ આપી આય, અને મારો અડધો પાસો લેઈ આય, એવા ગારીઆ લાખનારા તો બહુએ રખડે સે. જે નહિ લાઈ તો મારીજ કાઢા.’ પેલી બાઈ પેલા મહારાજ કને ગઈ ને બોલી.

‘ મારૂં નામ વેલી તારૂં નામ વરધો

લે તારૂં કુરકુર ને લાય મારો અડધો ’

‘ મારાજ તમારૂં કુરકુર પાસુ લો, મારો અડધો પાસો આલો, મારો ધણી મારે સે.’

પેલા ભીલમહારાજે હસતાં હસતાં કહ્યું

“ મારૂં નામ વરધો ને તારૂં નામ વેલી ”

“અડધો પાછો લેવો તો તો શું કામ થઈતી ચેલી”

આ પ્રમાણે આપણે ચાલવાનું નથી. શ્રીશુકદેવજી કંઈ પૈસા ટકા કે લોભ લાલચથી આ મંદિરમાં વિરાજતા નથી. તેઓ તો હંમેશા જાણુ જનનાં કલ્યાણ અર્થેજ પ્રગટ થયા છે. કલિયુગના જીવનું કાળરૂપી વાઘના મોઢા-

માંથી રક્ષણ કરવા તેઓ અત્રે બિરાજે છે બીજા મતપંથ કે વાડાની માફક અહીં કંઈ ‘ અડધેમે’ આનમાન પાવલેમે’ પુરી, દો આનેમે’ જૈસે તૈસે પૈસેમે’ પંજરી ’ !—એમ નથી આ તો જ્ઞાન મંદિર છે. આ તો સાર્વજનિક મંદિર ! દરેક જાતના ભક્ત લોકને ભજન કરવાને શ્રીશુકદેવજીએ આ મંદિર સ્થાપ્યું છે ગામની બહાર અને ગામની અંદર એવા સ્થળે એ આપ્યું છે, કહેવત છે કે,

અચ્છા નવાણ ખોદાવો લોક પાણીડાં ભરે ;;

કુવા મજબુત બંધાવો ઝાઝાં નીર તો ઝરે ;;

એવી રીતે આ મહામંદિરની સંસ્થા તરસ્યાંને તરસ ઠારવાને—ભુખ્યાંને પેટ ભરવાને—જ્ઞાસુને તૃપ્તિ મેળવવાને લાયક થાય એટલા માટે બંધાઈ છે. અહીં તો કોઈ ગુરૂએ નથી અને કોઈ ચેલો પણ નથી. અહીં તો શ્રી શુકદેવજી છે. કલિયુગમાં કીર્તન ભક્તિનો પ્રચાર કરવા પોતે પધાર્યા છે, બાકી હું ગુરૂજ નથી. ગુરૂ કોણ છે તમે તે જાણો છો ?

स एव पुर्वेषामपि गुरुः कालेनानवच्छेदात् ॥

તેજ ગુરૂ છે અને તેને માટેજ જે કંઈ થાય છે તે થાય છે. હું તો પરીક્ષામાં નાપાસ થયલો બીજા વર્ષનો મોનીટર છું. જ્યારે શ્રીશુકદેવજીએ મને એની પાસે રહેવાને નાલાયક ઠેરવ્યો ત્યારેજ મને આ કલાસ ચલાવવાને બેસાડ્યો છે. તમે બધાંજ એનાં બાળક છો. તમે તેના કુમળાં ઉછરતાં બાળકો છો. હું તો તમારી મા—માની પેઠે ઉછેરવાને, તમને એનું જ્ઞાન સમજાવવાને મને આજ્ઞા થઈ છે.



આટલું બોલતાં બોલતાં તેઓ ચોધાર આંસુઓ રડતા. વળી તેઓ વારંવાર અમારા જેવા પાસે જનાર શિષ્યોને પૂછતા ‘અરે તમે તો તરી ગયા—મને કોઈ ભગવાન બતાવોની!’ ત્યારે અમે કહેતા ‘પોતેજ છે ને!’ ત્યારે તેઓ કહેતા ‘એમ નહિ ચાલે મને કંઈ મહારું મોઢું દેખાતું નથી.’ વળી ભક્તજનની શ્રદ્ધા ભક્તિનાં તેઓ અતિ ઘણું વખાણ કરતાં ગદ્ગદ થઈ જતા. અમારા જેવા વાણીયાઓને કહેતા ભાઈ, ‘તમે તો ઉંચો હાથ રાખીને તરી ગયા. અને માંગી માંગીને હુમારા હાથ બળી ગયા. જ્યારે ભગવાનની દયા થઈ ત્યારે હવે તમારા માથા પર હાથ મૂકવાનો અધિકાર મળ્યો. રાજની રાણી છાણા વીણતી આણી. તે ધારે તે કરી શકે છે. મુખ્ય વાત તો એજ છે કે તેની કૃપા જોઈએ. તે કંઈ જ્ઞાની અજ્ઞાની જોતો નથી. પૈસાદાર કે ગરીબ જોતો નથી. તેની કૃપાના ઝપાટામાં જે આવે તે તરી જાય છે. વરસાદ તો પડેજ જાય છે, પણ તેનું ઊંચું છીપમાં પડે તો મોતી થાય છે, કેળમાં પડે તો કપુર થાય છે અને કાદવમાં પડે તો કાદવ; એ રીતે કાળની ઇચ્છા પ્રમાણે થતું જાય છે. તેનો ઉપદેશ પણ એકધારેજ વહે છે. તે પણ ઉપર કહેલા જળજિન્દુ પ્રમાણે પવિણામને પામે છે.’

પુરાણી કથા કરતા હતા. કથામાં એક શેઠીયો તેની વહુ અને તેનો દીકરો આવતા હતા. કથા હતી રામાયણ મહાભારતની—ચાતુર્માસ પુરો થયો. પુરાણી પોતાને ઘેર જવાને તૈયાર થયા. જતાં પહેલાં તેમને વિચાર આવ્યો ‘લાવ શેઠાણીને પૂછી જોઉં કે મારી કથામાંથી તેમણે શું સાર લીધો?’ છેલ્લો દિવસ આવ્યો. પુરાણીજી જવાને

નીકળ્યા તે પહેલાં શેઠાણીએ પુરાણીને પૂછ્યું ‘કેમ મહારાજ, તમને કંઈ કષ્ટ તો પડ્યું નથી ને ? પુરાણી બિચારો ઉપકાર વશ થઈ ગયેલો બોલ્યો:— ‘નારે બા, એવું તે શું બોલતા હશે ! તમારા જેવા દાતા હોય ત્યાં દુઃખ શું પડવાનું છે !’ શેઠાણી ફૂલાયા અને ફરી પૂછ્યું ‘કેમ મહારાજ ! દખણા બખણા ઠીક છે ને ? ઓછી હોય તો માંગી લેજો.’ પુરાણી નરમ થઈ ફરી બોલ્યો:— ‘બા તમ પરતાપે આનંદ છે માત્ર મારે એક વાત પૂછવાની છે.’

‘એમ ? ખુશીથી પૂછો, એમાં ખંચાવ છે શેના ?’ શેઠાણીએ ટહૂકો કર્યો. ‘ના, ના, ખંચાતો નથી પણ જરા તમ જેવા મોટાની આગળ વાત કાઢતાં વિચાર થઈ પડ્યો—લ્યો પૂછું ?’ પુરાણીએ વાત કાઢી. ‘પૂંજ પૂછો—શેઠાણી અધીરા થઈ ગયા.’ બુચો બા, ચાર મહીના તમે કયા સાંભળી તમે શું સાર લીધો ?’ ‘કેમ મહારાજ ? તમે નોતું કહ્યું ‘દ્રૌપદીને પાંચ પતિ હતા તો પણ સતી કે’વાણા ? મહારાજ કોઈને કહેશે નહિ. અમારા ઘરમાં આ શેઠ છે તે જરા ઘરડા થયા છે, અને ચીઢીઆ થઈ ગયા છે તે મેં એક બીજા પુરૂષ સાથે ખાનગી સગવળ બાંધવાનો વિચાર કર્યો છે. લ્યો સારું થયું, કેમ મહારાજ, દ્રૌપદી જેવી સતીને પાંચ પતિ કર્યા તો પણ પાપ નહિ લાગ્યું તો હું તો હજી આ બીજોજ કરવાનો વિચાર કરું છું. કેમ ખરું ને ?’

બ્રાહ્મણ પુરાણી તો બિચારા ભોઠાજ પડી ગયા—‘અરેરે આ લોકોને કયા સંભળાવી, એના કરતાં નહિજ સંભળાવી હતા તો સારું થતે. આ તો શેઠાણી કયા સાંભળીને વિકરી.’

તે મનમાં ઘણું પસ્તાયો અને કપાળે હાથ દેતો ત્યાંથી શેઠના દિવાનખાનામાં આવીને બેઠો... પુરાણીને બેઠે શેઠ પણ માન આપ્યું, અને તેમની કથાનાં વખાણ કર્યાં, તેણે તેને પણ સવાલ પૂછી જોવાનો વિચાર કર્યો. તેણે શેઠને કહ્યું:—‘શેઠજી તમારા જેવા શ્રદ્ધાળુ શ્રોતા ઘણા થોડા હોય છે. હું તો ગામ જવા તૈયાર થયો છું પણ એક વિનંતિ છે.’ ‘ખુશીથી, મહારાજ પૂછો, એમાં મને પ્રસન્નતા છે,’ શેઠે જવાબ વાળ્યો. ‘શેઠજી, તમે ચાર મહિના મારી કથા સાંભળી તેમાંથી શું સાર લીધો?’ પુરાણીએ ધીરથી પૂછ્યું.

‘ઓહો! મહારાજ! તમે તો બહુ સારી વાત શીખવી. આ કળીયુગમાં જૈરાં રાંડો બહુ વિકર્યાં વિકર્યાં ફરે છે. દ્રૌપદીને પાંચ પતિ હતા પણ તે તો વરસને પાંચમે ભાગે અગ્નિમાં પડીને બીજા ધણીને પરણતા, તો તમારી શેઠાણી તો દરરોજ કહે છે કે હું તો સીતા અને દ્રૌપદીને વટી બધું એવી સતી છું. દ્રૌપદીને પાંચ હતા પણ મારે તો તમે એકજ હો; તો મારો એક વખત તે સુતી હોય ત્યારે ઘર સળગાવી મૂકવાનો વિચાર છે. મુવા, હજાર બગડશે પણ એ સતી છે તે જીવતી બહાર નીકળશે અને ગામના લોકો તો બાણશે કે શેઠાણી જરાં સતી છે.’

પુરાણી મહારાજ તો ગિચારા આલાજ બની ગયા. તેમને તો જીલ્લાન થઈ જવા જેવું થઈ ગયું. તેણે શેઠની રજા લીધી અને શેઠનો છાકરો જે ફક્કડ થઈને ફરતો હતો તેના મુકામ પર ગયા—તેણે મહારાજને બેસાડી પાનખાન ખવાડ્યું. એલચી લવંગ આપ્યા. ગુરૂ મહારાજની કથાનાં વખાણ કર્યાં મહારાજથી ન રહેવાયું તે પૂછ્યું—‘ભાઈ-

સાહેબ હું એક વાત પૂછું ? ’ ‘ વાહ મહારાજ ! એવું શું  
 બોલો છો ! તમારી કથા સાંભળવાથી અમને બહુજ લાભ  
 થયો છે. પૂછો પૂછો જે પૂછવું હોય તે ખુશીથી પૂછો—’  
 પુરાણીએ ઉપલેખ સવાલ પૂછ્યો—તેનો જવાબ આપતો  
 શેઠનો લાડલો ટંગડી ઉંચી કરતો કુદો અને બોલવા લાગ્યો—  
 ‘ વાહ મહારાજ ! વાત તો મારા મન પ્રમાણેજ પૂછી.  
 જુઓ મહારાજ ! બંદા એમજ સમજતા હતા કે પિતરાઈઓ  
 સાથે લડવું નહિ, પણ પાંડવોએ તો ખરી લડાઈ કરી અને  
 પૈસો મેળવ્યો તો આપણે તો હવે કેટલે દાવો કરવાના.  
 અમારા ઘરમાં એક જરણી વધારે આવી છે તે મારો  
 પિતરાઈ દરરોજ દબાવે છે, તો જાન જાય ત્યાં લગી લડવું થડે  
 તો પણ એ નહિ આયું. ખરો તો દુર્યોધનજ. કેટલો  
 ટેક ! ! મરી ગયો પણ એકનો બે નહિ થયો. જોઈ છું  
 મારા દાદાનો ભાગ પિતરાઈઓ કેમ પચાવી પાડે છે તે ?’

‘ આ તો રામનું રામાયણ-સત્સંગની ઠેકાણે બદસંગ  
 થયો. અપાત્રે અણસમજીને ઉપદેશ આપ્યો. સીધું કરવા  
 જતાં ઉધું થયું. આ બધું પાપ કેને ! દુરીજનરૂપી  
 સાપને કથારૂપી દૂધથી ઝેર વધ્યું—કથા શાન્તિની ઠેકાણે  
 અશાન્તિરૂપ થઈ ગઈ. હવે ફરી આ લોકોને શું સમજાવું ?’  
 એમ કરતાં મહારાજ ત્યાંથી ઘેર જવા લાગ્યા. રસ્તા-  
 માં મહારાજને જતાં જતાં વિચાર આવ્યો, શેઠના  
 છોકરાની વહુને મળ્યા વિના જવું સારું નહિ. છોકરાની  
 વહુને મળવા તે તેને પાછલો મકાને ગયા—વહુ ભાગવત  
 વાંચતી હતી. તેણે ઉઠીને મહારાજને આસન આપ્યું અને  
 સીધું દક્ષણા વગેરે આપી. વહુનાં લક્ષણ સારાં છે જાણી.

મહારાજે તેને ઉપલેા સવાલ પૂછયો. વહુએ કહ્યું:—‘ઘરમાં મારે એમની સેવા કરવાની એટલે મને તમારી કથા સાંભળવામાં પુરેપુરી આવી નથી. પરન્તુ સ્ત્રીને એકજ પતિ પરમેશ્વરરૂપ છે. દ્રૌપદીને પાંચ હતા પણ તે અગ્નિથી ઉત્પન્ન થયેલી એટલે તેને માનવીનો કાયદો લાગુ ન પડે. સ્ત્રીતાની પતિભક્તિ કેવી હતી ? સુખદુઃખ, ગરીબાઈ, તવંગરપણું, ગમે તે અવસ્થામાં સ્ત્રીએ પતિનેજ સાથી તરીકે રાખવો અને રહેવું. સીતાના તેજથી રાવણ જેવો દશમાથાનો રાજ્યો થયેરી જતો તો પછી બીજા માણસના શું ભાર ? અસ, મહારાજ, પતિ એજ સ્ત્રીનો શણગાર છે એટલું હું સમજુ છું. વહુનાં વચન સાંભળી મહારાજને પરમ સંતોષ થયો અને તેને માટે તે પ્રભુનો પાઠ માનવા લાગ્યા—વહુને આશીષ આપી મહારાજ જતા રહ્યા. આ રીતે એકની એકજ કથા એકને ઉત્તમ માર્ગમાં લઈ જવાને અને બીજાને નકે લઈ જવાને કારણભૂત થઈ—જેવી રીતે પાણી કાદવમાં કાદવરૂપ, કેળમાં કપુરરૂપ, અને છીપમાં ભોતીરૂપ થાય છે તેમ.

હરિજનો ! માટે કદિ પણ કોઈપણ વસ્તુનું રહસ્ય જાણ્યા વિના આચારમાં સુકશેા નહિ. કોઈપણ કાર્ય કરતાં પહેલાં તે ઉપયોગી છે કે દુરૂપયોગી છે તેનો ખરો વિચાર કરશેા. જે શીરો તંદુરસ્ત માણસને પુષ્ટિકારક છે તેજ શીરો માંદા માણસને વિષરૂપ છે—માટે હું જે કહું તેમાં સમજ ન પડે તો વારંવાર પૂછજો અને પછીથીજ એ પ્રમાણે વર્તશેા. તમે અને હું નામરૂપ અને શુણમાં ફેલાયેલી દુન્યાના રહેવાસી છીએ. આપણે બહારના દેખાવ અને

વાતચીતથી ભોળવાઈ જઈએ એવા છીએ, તેમાં આ કળિકાળ છે, સત્ય અસત્ય અને અસત્ય સત્યના રૂપે દેખાય છે. જો કે વસ્તુતઃ સત્ય તે સત્યજ અને અસત્ય તે અસત્યજ છે, પણ “જોટું હોય ને સાચું દેખાય, સાચું હોયને નહિ દરશાય; તેને જાણજો મારી તું માયા, જેમ રાહુ અને જેવી છાયા.” છાયા એ કંઈ વસ્તુ નથી. મૂળમાં તે છેજ નહિ—પણ જે વસ્તુ ભેગી થવાથી તૃતીયમ્ ઉભી થયેલી મિથ્યા વસ્તુ છે. તેવીજ રીતે તમે મારા જેવા અનેક સન્ત, મહાત્મા, ખાવા, વેરાગી સાધુઓને જોઈને મોહિત થશો નહિ. તેઓ તમને ઉપરથી સારું સારું કહીને તમારું સર્વસ્વ હરી લેશે—તમને તેના ચાકરડા બનાવશે. તમારી અધોગતિ થશે. થોડું બોલીને, સિદ્ધિના તેજમાં આંજ આંખના પલકારા મારી તમારું ચિત્ત હરી લેશે અને સૂર્યના તેજમાં જેમ આંખનું તેજ નષ્ટ થાય છે તેવી રીતે તમારી સ્વતંત્ર બુદ્ધિ પણ કામ કરતી અટકી જશે. હરિજનો, પીળાં કપડાં જોઈને ફસાવું નહિ, ઘોળાં લુગડાં જોઈને મોહવું નહિ, નાગા હુંડાળા ખાવા જોઈને રગી જવું નહિ—એ બધી માયા છે. જ્યાં તમારી સ્વતંત્ર બુદ્ધિનો વિકાસ થાય—જ્યાં તમારું મેળે ખાતી કરી શકો, જ્યાં તમને કંઈજ માની લેવાનું થાય નહિ ત્યાંજ જશો. ચમત્કાર કે સિદ્ધિની વાત સાંભળશોજ નહિ. ચમત્કાર શ્રીહરિનો છે તેવો કેનો છે ? તે વિચારશો. મહારામાં પણ ચમત્કાર કરવાની શક્તિ છે એમ માનશો નહિ. હું તો તમને ગાજી વગાડીને કહું છું કે, જ્ઞાનદાતા તો ઈશ્વર છે. ગુરુનો પણ ગુરુ તેજ છે. જ્યાં તમને ઈશ્વરી રસ્તાની માહિતી મળે ત્યાં

ખુશીથી જશે, પણ જો જો, તમારા ઇષ્ટદેવને વિસારશે નહિ.  
 ઇષ્ટદેવના નિશ્ચય વિના જશે તો, તમારા હાલહવાલ  
 થઈ જશે. જ્યાં તમને તમારા ઇષ્ટદેવનું જ્ઞાન થાય ત્યાં  
 જજો, પણ સંસારની સિદ્ધિની વાતોમાં ગુચ્ચવાશે નહિ.  
 જે શુદ્ધ સોનું છે—જે સોનામાં રૂપાનો કે તાંબાનો રાઈ  
 જેટલો પણ ભેગ નથી તેજ સો ટચનું ગણાય છે, અને  
 તેનો જ પુરો ભાવ તમને મળે છે. તમારે જન્મ મરણથી  
 છટવું હોય, મનુષ્ય જન્મનો પુરો ભાવ મેળવવો હોય,  
 તો જરૂર શુદ્ધ સચ્ચિદાનંદ પરમાત્માનેજ ભજજો. તેથી  
 તમને જન્મ મરણનો ભય જતો રહેશે, એટલુંજ નહિ  
 પણ અનન્તકોટિબ્રહ્માંડાધિનાયક શ્રીપરબ્રહ્મ પરમાત્મા રૂપ  
 થઈ જશે. હરિજનો ! લીલી બાજરી જોઈ લલચાશે નહિ.  
 એ તો વર્ષાદથી ભીની છે ત્યાં લગીજ. પાણીનો પાશ છે  
 ત્યાં લગીજ. એ લીલી બાજરી એટલે સાધક અવસ્થામાં  
 ફરતા સન્ત મહાત્માઓ. એવા મહાત્માઓ યમનિયમમાં  
 રહેતા હોવાથી ડુંડાળા અને રૂપાળા જણાય છે પણ  
 સિદ્ધિનો પરિચય થતાં તેઓ પડે છે અને સાથેનાને  
 ઘસડતા જાય છે. વળી ગુરુમાં કદી દોષ જોશે નહિ. ગુરુના  
 રૂપ ગુણનાં વખાણ કરશે નહિ. ગુરુના સ્વભાવને ઓળખતા  
 નહિ. ગુરુ કહે તેજ ઓળખજો. કારણ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે,  
 ‘ગુરુ વિદેહી રૂપ હૈ, વાકા જન્મ મરણ નહિ કાળઃ

જન્મે ગુરુ દેખા વણસતા, વાકા કયા હવાલ.’  
 ગુરુ કોઈ દેહધારી નથી. ગુરુ તો પ્રાણીમાત્રમાં રહેલો  
 સચ્ચિદાનંદ છે. એટલે આ પ્રમાણેજ સચ્ચિદાનંદ  
 રૂપજ થવાની જરૂર હોય તો તેનેજ પીછાનવા.

ભગવાન કદી ભક્તથી છાનો રહી શકતો નથી. સૂર્યનારાયણ વાદળથી છુપાય છે પણ ભક્તથી ભગવાન છુપેલો છુપાતો નથી. હુરિજનો ! અષ્ટાવક વિગેરે મહાગુરુઓના શરીરનો ખ્યાલ કરશો તો તેઓ આઠ અંગે વાંકા હતા-તેમનામાં રૂપ ન હતું પણ અપરોક્ષ જ્ઞાન તેમને હસ્તામલકવત હતું. જીવાર જ્યારે તાપ ખાઈ પીળી થાય છે ત્યારેજ તે રૂચીકર અને ખાવા લાયક થાય છે, તેમ ગુરુ પણ અનુભવ તાપથી ઘડાય છે ત્યારે તે ઉપદેષ્ટ થવાને લાયક થાય છે. એવી વ્યક્તિમાં કર્તૃત્વ હોતું નથી પણ પ્રેરણા હોય છે. એ પ્રેરણા અથવા પરવાનો—આદેશ તેમને સન્નિવહાનંદ તરફથી થાય છે—એના શબ્દથી સિંહો સ્તબ્ધ થાય છે; પત્થર દેવ થાય છે; અંધારું અજવાળું થાય છે. એના શબ્દમાં આણુએ આણુએ પ્રેમાનંદની ધાર વરસે છે. એના પુરૂષની કૃપા એજ પ્રભુની કૃપા એમ તાદશ ભક્ત સમજી શકે છે. એવા પુરૂષ અહીં વારંવાર આવતા નથી આવે છે તો દરેક તેને સમજી શકતા નથી, માટે ‘ ઇષ્ટદેવતા સ્મરણં વિધેયં સાવધાન ’ ઇષ્ટ દેવતાનું સ્મરણ રાખી સાવધાન રહેવું એનાથીજ આત્યંતિક શ્રેય થાય છે. ”

‘ નામ જેણે જાણ્યું રે તે તો સર્વે વેદ જાણ્યો,

લેદ જેણે જાણ્યો રે તે તો ખરો તરત બન્યો. ’

“તળ જાનું પુરે ગુરુ મીલી આયા—તળ જાનું પુરે ગુરુ મીલી આયા,  
પુરા ગુરુકી એહી નિશાની—દુજાહી ભરમ મીટાયા — તળ  
આપ વ્યાપમેં વ્યાપ આપમેં—ઘટ મઠ પટ દરશાયા — તળ”  
આ રીતે શ્રીસદ્ગુરની વાતો છે. જ્યાં સુધી બ્રહ્મા-  
નંદાદિ સોળ લક્ષજુવાળા ગુરુ મળે નહિ ત્યાં લગી



સાધક સિદ્ધ થતો નથી. સન્ત ગુરુ શાસ્ત્રના સત્સંગ દ્વારા તે નિર્મળ થઈ જ્ઞાસુ થાય છે. સિદ્ધ થતાં :-

‘ કરવું નહિ કરવું રહ્યું, નહિ કંઈ જીવન મુક્તિમાં; ’

‘ સત્ત્વ નહિ ભાસે કદિ, જ્યમ દગ્ધ થયેલા વસ્ત્રમાં. ’

આ રીતે દશા થઈ જાય છે. વળી એવી ઉન્નત સ્થિતિને પ્રાપ્ત થયેલા સિદ્ધો કંઈ પણ કર્મ કરે છે તે

લોકસંગ્રહમેવાપિ કર્મ કર્તુમિદાર્હસિ ॥

લોક સંગ્રહ માટે કરે છે. વળી શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે :- શ્રોત્રિય

અને બ્રહ્મનિષ્ઠ ગુરુને શરણે જવું પરંતુ શ્રોત્રિય અને

બ્રહ્મનિષ્ઠ ગુરુની પારખ સાધારણ મનુષ્ય કરી શકતો

નથી. શ્રોત્રિય કેને કહેવો ? બ્રહ્મનિષ્ઠ કેને કહેવો ?

એ માટે સાધારણ જનસમાજ એમજ સમજે છે, કે શાસ્ત્ર

જાણનાર અને બ્રહ્મમાં નિષ્ઠા રાખનાર અરે સાધકો !

‘ ભણ્યા ગણ્યામાં એ નહિ આવે, અનામ વસ્તુ છેડી છે. ’

ભણતર ભૂલે ત્યારેજ બ્રહ્મમાં નિષ્ઠા થાય છે,

એટલે શ્રોત્રિય એટલે શાસ્ત્રની યુક્તિ પ્રયુક્તિનો

જાણકાર અને બ્રહ્મનિષ્ઠ એટલે બ્રહ્મમાં લીન થયેલો.

પરંતુ શ્રી શુકદેવજીના મત પ્રમાણે તે પણ સદ્ગુરુ

નથી કારણ જે અજ્ઞાન છે તેને જાણવાપણું રહે છે. જે નિષ્ઠા

કરનાર છે તે બ્રહ્મથી જુદો છે. શ્રીશુકદેવજી તો એમજ

કહે છે કે, ॥ સ एव पूर्वेषामपि गुरुः कालेनानवच्छेदात् ॥

તેજ ગુરુ છે જે આદિ અનાદિ કાળમાં અખંડ જ્ઞાન

રૂપ છે. ॥ सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म ॥ સત્ય જ્ઞાન અને અનંત

છે તેજ બ્રહ્મ છે અને તેજ ગુરુ છે. જે કાળથી પરિચિન્ન

નથી એ ગુરુજ સર્વેનો ઇષ્ટ છે-દુનિયામાં જે ઓછુંવતું

દેખાય છે તે તેની માયા છે. બાકી 'કાન કુંકાવે ને કંઠી બંધાવે,  
તેથી અર્થ નહિ સરે; પાંચમા સદ્ગુર મળે તો, સહેજે  
ભવજલ તરે-કહેને લાઈ નુગરો તે કેમ તરે'

આ રીતે શ્રી દિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક  
પ્રસંગોમાનો પ્રસંગ થોથો સમ્પૂર્ણ.

— — : ૦ : — —

( ૫ )

**પ**રબ્રહ્મ પરમાત્માનાં અનન્ત નામરૂપ ગુણાદિનો  
વિચાર કરતાં પાર આવે એવો નથી.

અસિતગિરિસમં સ્યાત્ કજ્જલં સિન્ધુપાત્રે ।

સુરતરુવરશાખા લેખિની પત્રમુર્તી ॥

લિખતિ યદિ ગૃહિત્વા શારદા સર્વકાલમ્ ।

તદપિ તવ ગુણાનામીશ પારં ન યાતિ ॥

આ રીતે પ્રભુ પરમાત્માનાં અનન્ત કોટિ યશોગાન,  
હે હરિજનો ! કરીએ તો પણ એછાં છે. કોટિ કોટિ  
બ્રહ્માંડાધિનાયક જગદીશ્વર કીડીમાં કીડી જેવડો અને  
કુંજરમાં કુંજર જેવડો સર્વ સ્થળે વ્યાપી રહ્યો છે. એની  
લીલા અદ્ભૂતમાં અદ્ભૂત છે.

‘આસપાસ આકાશમાં, અંતરમાં આભાસ;

ધાસ આસની પાસ પણ, વિશ્વપતિનો વાસ.

ભોંયમાં પેંસી ભોંયરે, કરીએ કાંઈ વાત;

ઘડીએ મનમાં ઘાટ તે, જાણે જગનો તાત.

ખાલી જગ્યા ખોળીએ, કણી મુકવા કામ;

તોયે જગ કર્તા વિના, કાલો ન મળે ઠામ.’

આ રીતે શ્રીગુરુદેવ વારંવાર ઉપદેશ આપતા:—

॥ જલે વિષ્ણુઃ સ્થલે વિષ્ણુઃ વિષ્ણુઃ પર્વતમસ્તકે ॥

॥ પુરુષ પવેદઃ ચદ્વતં ચચ્ચ માઘ્યમ્ ॥

વળી શ્રુતિ સ્મૃતિનાં પ્રમાણોથી તેઓ શ્રીસર્વેશ્વરનું અસ્તિત્વ સિદ્ધ કરતા—એક વસ્તુ હાથમાં લઈને કહેતા—  
‘હરિજનો! કહો, આમાં પ્રભુ દેખાય છે?’ હરિજનો જે કેઈ સત્સંગી હોય તે જવાબ આપતા.

‘હાજી, વસ્તુ છે’ ‘અસ્તિ’ રૂપે છે તેજ પરમાત્મા—’  
ગુરુદેવ હસી પડતા અને કહેતા ‘ખરી વાત—વસ્તુ માત્રમાં ‘છે’ ‘છે’ રૂપે જે વ્યાપી રહ્યો છે તેજ પરમાત્મા છે. હીરાલાલ છે, લોટો છે, મૃદુળેન છે, પેન્સીલ છે, ઝારી છે, એ છે છે જે છે તેજ પ્રભુ પરમાત્મા છે, એને વેદમાં ‘અસ્તિ’ એટલે ‘સત્’ કહે છે.

‘અસ્’ ધાતુમાંથી ‘સત્’ થયું છે.

‘અસ્’ = ‘થવું’—‘હોવું’ ‘સત્’=હોવાપણું—‘છે’

આ રીતે ગુજરાતીમાં ‘છે’ ને સંસ્કૃતમાં ‘સત્’ કહે છે. ‘ચોપડી છે,’ ‘વાડકી છે,’ ‘દીવી છે,’ ‘લોટો છે,’ જે નથી તે, ‘છે’ કેમ કરીને થાય! માટે છે છે છે એ તો ત્રણે કાળમાં છે.

॥ નાસતો વિદ્યતે માવોનામાવો વિદ્યતે સતઃ ॥

‘સત્’ = ‘છે’ એ ત્રિકાલાબાધિત છે.

‘સત્’ = ‘છે’ એનું કંઈ રૂપ કે રંગ નથી.

‘સત્’ = ‘છે’ તેમાં કદી ફેરફાર થતો નથી.

‘સત્’ = ‘છે’ તે હંમેશા હોવાપણુના જ્ઞાનરૂપ છે.

‘સત્’ = ‘છે’ તેનો કદી અંતજ નથી.

વસ્તુ અને તેનું ‘અસ્તિત્વ’ = વસ્તુ ‘છે’. હવે ‘અસ્તિત્વ’ વિનાની વસ્તુ હોયજ નહિ.

‘જ્યાં જ્યાં વસ્તુ છે ત્યાં ત્યાં અસ્તિત્વ છે’  
આ રીતે સત્ય જ્ઞાનમનન્તં બ્રહ્મ ।

પ્રદાનેજ સત્ય જ્ઞાન અને અનન્ત કહ્યો છે.

વળી શ્રુતિમાં ‘યજ્ઞજ્ઞાનં તદ્બ્રહ્મ’ જ્ઞાનનેજ પ્રદા કહ્યું છે તો જ્ઞાન તેજ પ્રદા છે અને પ્રદાજ ત્રણે કાળમાં, છે છે છે રૂપે વિરાજે છે. એટલે જ્યાં સુધી ‘છે’ છે ત્યાં સુધી વસ્તુ હોવાની જ. ‘છે’ વિના કોઈ પણ વસ્તુ સંભવી શકેજ નહિ, હોઈ શકેજ નહિ. ઝાડ છે, પાણી છે, આકાશ છે, ધરતી છે, દરીઓ છે માટે ‘છે’ વ્યાકરણમાં સત્ ને ભાવવાચક નામ કહ્યું છે—મૂ (મ વ્ર) ઉપરથી માત્ર શબ્દ થયો છે અને ભાવજ રૂપાન્તરમાં સત્ કહેવાય છે માટે ‘સત્’ ને ‘છે’ તેણેજ વસ્તુ માત્રમાં પ્રવેશ કર્યો છે. એખલી ટોપી, ઘર, માથું, હાથ, પગ, દડો, ચોપડી એમ બોલીએ તો શું સમજી શકીએ? આપણે બોલનારને સહજજ પ્રશ્ન કરીએ કે અધ્યાઓ! ટોપી બોલીને રહી કેમ ગયો? આગળ બોલ ને! એટલે પેલો ટોપી બોલનાર કહેશે—‘ટોપી છે’ એટલે આપણા જીવને ટાઢક વળશે કે ચલો ભાઈ—ટોપી છે. એટલેજ ‘ક્રિયાપદ’ વિના વાક્ય અધુરું રહે છે તેનું કારણ આમ છે. ક્રિયાપદ વિના વાક્ય સમજાયજ નહિ. જોઈએ તો લખાય કે અધ્યાહાર રહે પણ મનમાં જ્યાં સુધી ક્રિયાપદ સમજી લેવાય નહિ ત્યાં સુધી (જીવને) બુદ્ધિને ચેન પડેજ

નહિ. એટલેજ દરેક ક્રિયાના પદ રૂપે 'ક્રિયાપદ' છે, 'છે' એ ક્રિયાપદ છે એટલે 'છે' ને બ્રહ્મજ હોય તો તે બ્રહ્મ એટલેજ પરમેશ્વર અને તેજ ક્રિયાપદ રૂપે છે. આ રીતે સર્વ વસ્તુનેા કર્તા પ્રભુ છે. પરમેશ્વર છે, બ્રહ્મ છે આ રીતે પ્રભુજ કર્તા થાય છે. છતાં ક્રિયાપદ હુ'મેશ વાક્યને 'પૂર્ણ' કરવાને છે. જીવને પૂરે પૂરો ભાવાર્થ સમજાવવાને માટે છે. કંઈ કરવાને માટે નથી. એટલે એ ક્રિયાપદ કંઈ સ્વતંત્ર કર્તૃત્વ ધરાવતું નથી એટલે તે અકર્તા પણ છે. ક્રિયાપદ ના ધાતુ (મૂળ) ઉપરથીજ રૂપાંતરમાં કર્તા બનાવી શકાય છે, માટે મૂળ ક્રિયાપદ અને પછી કર્તા. આ રીતે પ્રભુ 'કર્તા' છતાં 'અકર્તા' 'અકર્તા' છતાં 'કર્તા' એમ બુદ્ધિ પ્રમાણે સમજી લેવું. પ્રભુને કર્તા કહેશે તો તેમાં કંઈદોષ નથી, કારણ જેનામાં દ્રવ્ય શક્તિ, ક્રિયાશક્તિ અને જ્ઞાન શક્તિ રહી છે, જેને સર્વ શક્તિ સમ્પન્ન કહ્યો છે, તેજ સર્વ સ્થાવર જંગમનેા કર્તા હોય તેમાં નવાઈ શી? હવે બીજી વાત પ્રકૃતિ કર્તા છે....દરેક ધાતુના રૂપાંતરને પ્રકૃતિ કહે છે. પ્રકૃતિ એટલે રૂપાંતર અને પ્રત્યય વિના આ આપી શકાય નહિ. મૂળ પ્રકૃતિમાં જેમ સત્ત્વ, રજ અને તમ સ્વભાવિક રહ્યા છે, તેમ મૂળ ધાતુના રૂપમાં પ્રત્યયો સ્વભાવિકજ હોય છે અને મૂળ ધાતુ રૂપાંતરને પામે છે ત્યારેજ તે કોઈને કોઈ શબ્દના રૂપમાં પરિણામ પામે છે. મૂળ ધાતુ અને તેની પ્રકૃતિ ઉપરથીજ શબ્દ થાય છે. એટલે મૂળ ધાતુ અને પ્રકૃતિ જુદાં નથી. તેવી રીતે મૂળ ધાતુ એટલે પરમેશ્વર=પુરૂષ.

પ્રકૃતિ એટલે સ્વભાવ=પ્રકૃતિ

આ રીતે પ્રકૃતિ પુરુષ બુદ્ધાં નથી છતાં ધાતુનું રૂપાંતર પ્રકૃતિ વિના નથી. તેમ પરમેશ્વરનું રૂપાંતર પ્રકૃતિ વિના નથી. જેવી રીતે માટીમાં તો દરેક આકારો રહ્યા છે.....

ઘડો, કેડીયું, ગાગર, કુંડું, નળીયું વિગેરે....પણ પ્રકૃતિ એટલે બીજાંના આશ્રય વિના તે સંભવતા નથી. એ બીજું એટલે જીવમાં રહેલી સ્વાભાવિક આકાર બનાવવાની વિદ્યા અને ઘડો, કેડીયું, એ બધું આકાર બનાવવાની વિદ્યાને આધીન છે, તેમ જગત પરમાત્મામાં રહેલી જ્ઞાન, દ્રવ્ય, ક્રિયાદિ શક્તિના સમાન અંશવાળી સ્વાભાવિકી પ્રકૃતિ અથવા શક્તિને આભારી છે. હું કર્તા નથી પણ પ્રભુજી સ્વતન્ત્ર કર્તા છે. એમ માનનારા લોક સારી રીતે સમજી શકે છે કે ‘હું’ એ તો પરમ પુરુષનો સ્વભાવ છે. કેમ પણ અવસ્થામાં કેમપણ વખતે કેમપણ સંજોગમાં જીવને બૂમ પાડો કે ‘ગંગાદાસ ગંગાદાસ’ એટલે ગંગાદાસમાં સ્વાભાવિક રહેલું ‘હું’=‘સ્વભાવ’ જવાબ આપશે ‘ઓ જી’....

એ રીતે હું કર્તા નથી એટલે પ્રકૃતિ કર્તા નથી; પણ તું કર્તા છે એટલે હું ને બાદ કરતાં જે અવશિષ્ટ રહે તેને આપણે અનુભવી શકતા હોવાથી તું કર્તા છે એમ ઓલીએ છીએ. વળી વેદાંતી જ્ઞાનીઓ, હું પહેલો પુરુષ, તું બીજો પુરુષ એ બન્નેને બાદ કરીને તે ત્રીજો પુરુષજી કર્તા છે એમ માને છે. એટલે હું એટલે પોતે, તું એટલે સામી વ્યક્તિ, એ બેમાંથી કેમજી કર્તા નહિ પણ તે એટલે કેમ અદ્રશ્ય પણ અનુભવમાં આવે છે એ શક્તિ, જેની સાથે હું અને તું ને સંબંધ છે, તે કર્તા છે એમ માને છે. જ્ઞાનીઓ એમ સમજે છે કે હું છે

ત્ય લગી તું છે અને હુંતુંતું ભાન છે ત્યાં લગી તે બોલવું પડવાનુંજ. આ રીતે ‘હું’ સ્વમાવ-‘તું’ સ્વ-માવિક-તે’ સ્વયં. ‘હું’ પ્રકૃતિ-‘તું’ પુરૂષ-‘તે’ પરબ્રહ્મ.

આખા જગતમાં ‘હું તો’ હું એકલોજ છું પણ ‘તું’ તો આખું જગત છે અને હું અને તું જતાં જે રહે તેજ તે, એટલે કેટલાક સન્તો પહેલાં કહે છે કે ‘હું’નો ત્યાગ કરો અને ‘તુંજ’ કહો:-

“તું તું કરતા તું ભયો, રહ્યો ન મુજમાં હું

બિહારી તુજ નામકી, જીત દેખું તીત તું.”

પછી તુંજ રહેયે—તું જતું રહેતાં તે કંઈ જુદો રહેવાનો નથી, તેથીજ સદ્ગુર તત્ત્વમસિનો ઉપદેશ આપે છે.—

તે....તું....છે.—‘તે’ ને ‘તું’ જુદા નથી—વળી યોગીઓ ‘સોહનો’ ધ્વનિ અનુભવે છે. એનો અર્થ એજ છે

કે તે હું છું આ વાતમાં તે અને હું જુદા નથી. તેમાં સમષ્ટિ રૂપ મંશ્વર જે તું તું રૂપે વિરાજે છે તેમાં ભગવાનું

નથી. અહીં તો વ્યક્તિત્વ ‘હુંપણું’ તેને તે અનુભવ રૂપમાં ભગવાનું છે આ રીતે કેમને પણ બ્રહ્મરૂપ થવાનું

છે. અરે? વાતતો વાતની ઠેકાણે રહી, શું કહેતા હતા? એ ‘છે’ - ‘છે’ રૂપે જે છે તેજ બ્રહ્મ અથવા સત્=પુરૂષ

અને વસ્તુ એ પ્રકૃતિ તેજ માયા અથવા અસત્=પ્રકૃતિ ‘ટોપી છે’ એ વાક્યમાં ‘ટોપી’ એ પ્રકૃતિ અને છે

એ ‘પુરૂષ.’ હવે ‘ટોપી પ્રકૃતિ છે એ પ્રકૃતિ ત્રણ ગુણવાળી છે. સત્, રજ અને તમ. ટોપીમાં પ્રકૃતિ છે અને એ ટોપીમાં

પ્રકૃતિના કયા કયા ગુણો સમાયા છે? આમ બોલી તેઓ પ્રશ્ન પૂછતા હતા—સૌ સાંભળવાને ઉત્સુક થતા.

તેઓ પોતેજ કહેતા=ત્રણ ગુણ

શી રીતે ? સાંભળો:-

‘ સત્વ ગુણ ’ એટલે ‘ વાયુ ’ તેના દેવ ‘ વિષ્ણુ ’

‘ રજો ગુણ ’ એટલે ‘ જલ ’ „ „ ‘ બ્રહ્મા ’

‘ તમો ગુણ ’ એટલે ‘ અગ્નિ ’ „ „ ‘ શંકર ’

હવે ટોપીમાં મૂળમાં પણ ત્રણ ગુણ અને ત્રણ દેવનું દર્શન કરવાનું છે.-ટોપી એટલે ‘ આખી પ્રકૃતિ—’

ટોપીનો આકાર બંધાયો છે-સુતર રેશમ વિગેરે મૂળ વસ્તુમાંથી અને તે જલથી ઉત્પન્ન થઈ છે.

એટલે ટોપીનો ‘ આકાર ’ ‘ બ્રહ્મા ’ છે.

હવે જે ટોપીના ઉપર ચમક મારે છે તે તેનું રૂપ છે તે અગ્નિનો અંશ છે માટે રૂપ એ ‘ મહાદેવ ’ શંકરનો અંશ છે, એટલે ટોપીનું ‘ રૂપ ’ ‘ મહાદેવ ’ છે

હવે જે ટોપીના રૂના કે રેશમના પરમાણુને જોડી રાખે છે તે વાયુનો અંશ છે માટે ટોપીના પહેરવાપણું ટકાઉપણુના ગુણને જે રક્ષે છે તે ‘ વિષ્ણુ ’નો અંશ છે. એટલે ટોપીનું પહેરવાપણું મજબુતી ટકાઉપણુનો ગુણ વિષ્ણુ છે.

આ રીતે શિવ બ્રહ્મા ને વિષ્ણુ તો અન્વય વ્યતિરેક વડે ટોપી આદિ પદાર્થોમાં હાજર છે. એ થયા પ્રકૃતિના ગુણ પણ પ્રકૃતિ કયાં સંતાઈ ગઈ ? જો કે પ્રકૃતિ ગુણો વડે જ ઓળખાઈ પણ પ્રકૃતિ તો જાણવી જોઈએ ? ત્યારે કેમ કહેશો ? કે પ્રકૃતિ કયાં ગઈ ?

ગુરૂદેવ જ્યારે આમ પૂછે છે ત્યારે સૌ શિષ્યો સ્તબ્ધ થઈને આ વાત સાંભળે છે. વળી આ વખતે મોતીબેન જેવા



જ્ઞાની બેન કે નાથુભાઈ રમણુલાલ જેવા જ્ઞાની શિષ્યો કહેશે કે:—‘ટોપીનું’ નામજ પ્રકૃતિ છે.’ ગુરૂદેવ આ સાંભળી ઉંચા ઉંચા થઈ કૂદે છે અને કહે છે ‘વાહ ! હરિજનો ! તમે પ્રકૃતિને શોધી કાઢી ખરી, જુઓ જુઓ પ્રકૃતિ કેવી ચાલાક છે ? પોતાના ગુણ વડે વસ્તુ નિર્માણ કરી અને ઉપરથી નામરૂપે પ્રકાશી ઉઠી, પણ તમે જાણો છો ? એખલી પ્રકૃતિ કંઈ કરી શકતી નથી.

હું એમ કહું કે ‘ટોપી ટોપી ટોપી’ તેથી તમને સંતોષ થશે ?

હરગીજ નહિજ. તો પછી ધીરથી એમ કહું હીરભાઈ, ટોપી...છે— તો તો મને અને તમને સૌને સંતોષ થશે કે ગુરૂમહારાજે કહ્યું છે કે ‘ટોપી છે’ ‘બેંકમાં પૈસા છે.’ ‘બેંકમાં પૈસા નથી એમ કહું તો તો આકળાજ થઈ જવાય, માટે પરમેશ્વર છે એમ કહેવાથીજ જીવન ટકે છે અને નથી કહેવાથી હૃદય તૂટી જાય છે. માટેજ પરમેશ્વર વડે જીવન, પરમેશ્વર વિના મરણ.

અસ્તિ નાસ્તિની લીલા કેવી છે તે તમે સમજી ગયા હશે. આ રીતે દરેકે દરેક પ્રાણીપદાર્થમાં પ્રભુજ મણકામાં સૂત્ર પરોવાયલું છે તેમ પરોવાઈ રહેલો છે. ‘જે પ્રાણી-પદાર્થમાં પરોવાઈ રહેલું છે, તેને સૂત્રાત્મા કહે છે.’

‘જે પ્રાણીપદાર્થને નિયમન-કાળુમાં રાખે છે તેને નિયંતા કહે છે.’

‘જે પ્રાણીપદાર્થનો માલિક છે તેને, ઈશ કહે છે.’

અને જે પ્રાણીપદાર્થના ધર્મ કર્મનો ન્યાય કરે છે તે યમ છે.

‘જે પ્રાણીપદાર્થને પ્રકાશ આપે છે તેને સૂર્ય કહે છે.’

—આવી રીતે દરેકે દરેક સૂત્રાત્મા, નિયંતા, ઈશ, યમ, સૂર્ય, સૌને માથે વિરાજે છે તે ઈશ્વર છે. હરિજનો! વધુ શું કહું? દયાળુ પરબ્રહ્મ પરમાત્માના ગુણ જોટલા ગાઈએ જોટલા જોઈ છે. વળી તેઓ મોટેથી ગાતા—

આરે અવસરની હું તો ગાઉં બલિહારી,  
ગોવિંદના ગુણલા હેતે ગાઓ ગવાય છે,  
મનના મનોરથ આજે પુરણ થયા છે.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજયોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પાંચમો પ્રસંગ સમ્પૂર્ણ થયો.

— : ૦ : —

(૬)

**એ**ક વખત દયાળુ ગુરુદેવ સેવાની જોરડીમાં જોડા જોડા રૂદન કરતા હતા. અચાનક હું ત્યાં જઈ ચઢ્યો. ગુરુદેવની આ અલૌકિક સ્થિતિ જોઈ હું પણ રડવા લાગ્યો. તેઓ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર પરમાત્માનાં આમ્યવાણીમાં ભજન ગાતા હતા. થોડીવાર સુધીતો મારી સાથે તેઓ કંઈ જોડ્યા નહિ.

પછી બીજા હુરિજનો તારાબેન વિગેરે આવ્યા. તે વખતે તેમના દીલમાં અનેક પ્રેમાર્મિ ઉઠતી અને શમતી. મારી સામે જોઈ તેઓ ગદ્ગદ થઈ ગયા. તેઓ કહેવા લાગ્યા, ‘અરેરે ! મહે’ તો પરમેશ્વરને પીખી લાઇએ પીખી લાઇએ.’ એમના બોલવામાં અમને કંઈ સમજ પડી નહિ. તારાબેન વિગેરે પણ ગદ્ગદ થઈ ગયા. તે કહેવા લાગ્યા તમે તો કંઈ પીખી લાઇએ નથી, અમે તો એવા રહ્યા છીએ મહારાજ. પેલા કહે છેની કે ભક્તના દુઃખે દુઃખી અને ભક્તના સુખે સુખી. હું પણ આંસુ લુછી ડોકું ધુણાવવા લાગ્યો.— પછી ગુરુમહારાજ સેવાની ઓરડી ખુલ્લાર આવ્યા અને તારાબેનને તેઓ હંમેશા બેન કહીનેજ બોલાવતા; ‘બેન, આપણે શ્રી શુકદેવજીને ઓળખ્યાજ નહિ ! શ્રી શુકદેવ....શ્રી શુકદેવ.... કેવું મીઠું નામ છે ! કેવું મધુરું નામ છે !

હવે કંઈ કોઈ મને લાખે કરાડો રૂપીઆ આપે અને કહે કે તું શુકદેવજીનું નામ મુઠી દે તો તે કંઈ મુઠી દેવાવાનું છે ?’ આટલું બોલી તેઓ પાછા ગદ્ગદ થઈ ગયા. થોડીવારે પીઠ ઉપર બેઠા અને ભજનો ગાવા લાગ્યા. તેમના મુખની મનોહર વાણી સાંભળી સૌ કોઈ આબાલવૃદ્ધોને આનંદ થતો. એમના બોલવામાં જે રસ હતો તે રસશાસ્ત્ર ભણેલા પંડિતો અને ભલભલા સન્તોમાં મેં જોયો નથી. ‘ગુરુ માહુરા વ્યભિચારી વ્યભિચારી’ એક ભક્તનું ભજન તેઓ ગાતા અને સમજાવતા, ‘હીરાલાલ ! ભક્તોને કંઈ લાજ શરમ છે ? જુઓને કેવાં ભજન લખે છે ? છે કોઈના બાપની દરકાર ?—એઈ હાથમાં કડતાલ લઈને નાચવું ફૂલવું—મોઢામાંથી જે એલ-

ફેલ આવે તે બાલવું' એમ કહીને પોતે ભકતોના ચાળા કરે  
 બતાવતા. 'તારું લગન આવ્યું હવે પણુને રે નહિ તે  
 બેઠો બિલાડાં જણુને રે.' જોયું ? કેવું કેવું ગાય છે ! હીરા  
 લાલ. ભગતડાં તો એવાંજ. એ તો એમ કે તારું મ-  
 ચરમેશ્વરમાં જોડજો નહિ તો વાસનારૂપી બીલાડાંઓ જણુને  
 'મ્યાંઉ મ્યાંઉ' એમ કહીને અમારી આંખે આંખ મેળવી હસવ  
 લાગ્યા ! જાણે કેવી મધુરી વાત ? વળી આનંદમાં આવ  
 જઈ તેઓ તારાણેન વિગેરે તરફ ગયા અને કહેવા લાગ્ય  
 'જેન તમે તો બધું સમજી ગયા' એમ કહીને હસવ  
 લાગ્યા—'જોને ? છે શરમ ! કુળમરજાદા છોડી મેં તો.  
 આવા આવા આનંદ ટહુકાઓ પોતે કરતા અને ભક્તજનનં  
 મોહ પમાડતા. એક વખત ગુરુદેવે જન્માષ્ટમીનો ઉત્સવ  
 કરેલો. રાત્રિના બે વાગ્યા. ગુરુમહારાજે દૂધની દશમી કરાવેલ  
 તે ખાવા લાગ્યા. મને કહે, 'ભૂઈખા રહેવું નહિ. તાર  
 પેઠે મને પણ રાતના બે વાગે ભૂખ લાગે છે. શું કરીએ  
 કલિયુગમાં અન્ન સમાન પ્રાણ નથી. બધાનાંજ શરી  
 એવાં દોદરાં થઈ ગયાં છે. દેશ, કાળ, વિદ્યા, શરીર, દ્રવ્ય  
 વિગેરેની અનુકૂળતા હોય તોજ ભજન થાય; બાકી પેટમ  
 લાહુણા અને હાથમાં માળા. શી રીતે ભજન થાય ? તર  
 તો બધા પુણ્યશાળી છે. તમારા જેવી ભક્તિ કેની છે  
 એક એકથી ચઢીયાતા છે. સાંભળીને ઘંટ થઈ ગયા છે-  
 ઘંટ કેાઈથી ગાંધજા જાય એમ નથી.' આ વખતે શ્રીનાથુ  
 ભાઈ, નગીનભાઈ, મગનલાલ, વિગેરે હતા. થોડીવા  
 રહીને કહે, 'નાથુભાઈ એ બધું રહેવા દો. સવારે કરજો  
 બધું.' નાથુભાઈ, વળી એવા ગુરુભક્ત તે કહે, 'ના મહારાજ

‘અત્યારે થઇ ગયું’ તે ખરું ? અર્ધલા મગન, ચાલને આ બધું કરવાનું છે ! ’ ‘ બધા બહાર ઉભા ઉભા વાતો કરો છો તે ! ’

નાથુભાઈને બતાવીને કહે, ‘આ લોકોની સેવા જોઈ ! મોટા મહારાજ (અમારા ગુરુમહારાજના ગુરુ) બહુજ પ્રસન્ન થતા-દરેકને પોતાના દીકરાના દીકરા ઉપર બહુ પ્રેમ હોય છે. મને તો તેમણે વારંવાર કહેલું કે આવા હરિજનો મારા હોય તો હું તો એમને કૂલે પૂજું. હરિજનો તો શ્રીશુકદેવજીનાજી વળી તમારી બા ઉપર તો મોટાગુરુનો બહુજ હાથ. એની રસોઈ એની સેવા તો એમને બહુજ પસંદ; વળી એમનો રોપ તો એવો કે અમુક બાળુએજ પાણીનો લોટો પવાલું મુકાય, અમુક રીતેજ પાટલો મંડાય, બધી વાત પદ્ધતિ-સરજ. વળી તે તો આખો દહાડો ખુરશી પર સૂઈજ રહે. બહુ થાય તો એટલું બોલે:—‘માયા આવીને પાણી ભરી ગઈ. માયાને પાણી ભરીને જતાં હું રોજ દેખું છું.’ એ તો રામાનંદી. એમના સિદ્ધાંતો અનુભવ પ્રમાણે. આપણા શાસ્ત્ર અને અનુભવ બન્ને પ્રમાણે. તેઓ માયા પછી બ્રહ્મ કહે, આપણે બ્રહ્મ પછી માયા. તેઓ ગુજરાતી થોડુંક બોલેલા અને વાગડ દેશ તરફના, તે ભાભી કંઈ બોલી તે રીસ ચઢી તે ચાલી નીકળેલા. ગીરનારમાં બહુ રખડેલા. એમને દત્તાત્રેયની અને નર્મદાની ઉપાસના. તે એટલે સુધી કે હાંડાના હાંડા નર્મદામાં દૂધ રેડે તેની ધાર સીધીને સીધી પાણીમાં ઉતરી જતી. એ તો સિદ્ધિવાળા. કેઈ દિવસ પૈસાની ટાંચણુજ નહિ પડે. મેં ઉપદેશ લીધા પછી ત્યાં ચોવીસ કલાકની સમાધિ થઇ ગઈ, તે એક નાની ઓરડી કરી મુકેલી તેમાં સવારથી અમને ઘાલે પછી બારણું

બંધ કરે અને કહે કે પાકા થઈને નીકળજો. ‘એમનું’ શરીર તો એ પર્વત જેવડુંજ. કોઈક વાર બોલે. એમની ભાષામાં ‘આઈવો’ એવા શબ્દ વધારે આવે. આપણે બરોબર સમજ પણ ન પડે. જ્યારે હું નર્મદાણી જાત્રાએ ગયેલો, ત્યારે મેં એમની મશ્કરી કરેલી, તે વખતે રાત્રે એવા મોટા મંકોડા નીકળેલા કે આંગળી જેવડા લાંબા અને જાડા. હું તો એવો બીધેલો કે ન પૂછો વાત. તેમના મકાન પર હું ગયો ત્યારે તેમણે કહ્યું બ્રહ્માને કેટલાં મોઢાં ? તે વખતે મેં પાંચ કહ્યાં. ત્યારે તેમણે તરતજ કહ્યું ‘જો ‘શુકદેવણ’ બોલ્યા’ આવી રીતે તેઓની શી વાત કહું ? તેઓતો સાક્ષાત્ શ્રી. કૃષ્ણચન્દ્રજ હતા શ્રીકૃષ્ણ-શ્રીશુકદેવણ અને મહારાજ એની તોલ તો કદિપણ કોઈ-કોઈ કરી શકેજ નહિ. દુન્યામાં કૃષ્ણ તો એજ.’ રાત વધી અને કામ પૂરું થયું એટલે અમે સૌ પોતપોતાના મુકામે ગયા.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ છટ્ટો સમ્પૂર્ણ થયો.

—: ૦ :—

(૭)

‘**ભ**વતું ખાય અને કાવતું બોલે એનું નામ દુન્યા. ગાયતું ગાય તે શાનો કવિ ? જોઈલી વાત તે શાની નવી ? વાંચતો વાંચતો ચાલ્યો જાય ને વૈશંપાય તે કોની. માય ?’ આવી રીતે દુન્યાનો પ્રવાહ માર્ગ છે. દરરોજ

સવારમાં ઉઠવું અને વિચાર કરવો—હું કેાણ છું ? હું કયાંથી આવ્યો છું ? મારું કર્તવ્ય શું છે ? હું કયાં જઈશ ? આ વિચારને શુભેચ્છા નામની ભૂમિકા કહે છે.

આવી રીતે જે વિચાર કરે છે તે શુભેચ્છા નામની પહેલી ભૂમિકા ઉપર જાય છે. એમ વિચાર કરતાં કરતાં જ્યારે સમજાય કે:-હું તો શુદ્ધ સચ્ચિદાનંદ કેાટિ કેાટિ બ્રહ્માંડાધિનાયક શ્રીપરબ્રહ્મ પરમાત્માનો અંશ છું અને એ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા ચૈતન્યરૂપ છે. લોકડામાં જેમ અગ્નિ વ્યાપેલો છે, સાકરમાં જેમ મીઠાશ અને મરચાંમાં જેમ તીખાટ વ્યાપી રહી છે તેમ એ ચેતન જ્યાં જોઈએ ત્યાં સચ્ચિદાચર જગતમાં વ્યાપેલું છે. આ દેહમાં પગથી તે છેક શિખા સુધી એજ ચેતન વ્યાપેલું છે અને તે હું છું એવો સૂક્ષ્મ અનુભવ થાય તેને સુવિચારણા નામની ભૂમિકા કહે છે અને એ સૂક્ષ્મ અનુભવ પ્રત્યક્ષ થાય અને જીવભાવ જે હું હીરાલાલ, હું નગીનલાલ, હું પાર્વતીબેન વિગેરે ભૂલઈ જઈ ‘હું ચેતન’ ‘પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો અંશ’ તે નામરૂપ ગુણ વડે કરી વિકારને પામી જૂદો પડેલો છું, તે હવે શ્રીસદ્ગુરની કૃપાથી પાછો વાસ્તવિકપણાને પ્રાપ્ત થયો છું એવો નિશ્ચય થાય ત્યારે તેને તનુમાનસા નામની ત્રીજી ભૂમિકા કહે છે. એ નિશ્ચય થયા પછી દેહ ગેહ કર્તવ્યનું વિસ્મરણ થઈ કેવલ સત્વરૂપ ચિદાનંદ પરબ્રહ્મ પરમાત્માના સ્વરૂપમાં જ તહ્નીન થવાય તેને સત્વાપત્તિ નામની ચોથી ભૂમિકા કહે છે. એ તહ્નીનપણાને પ્રાપ્ત થયા પછી ખાવાપીવાનાં, ભૂખતરસ, સારું નરસું-ઉંચું નીચું-ઘટતું અણુઘટતું દરેકે દરેક દ્વન્દ્વોની આસક્તિનો પૂરેપૂરો વિકાર નષ્ટ થાય તેને અસંસક્તિ

નામની પાંચમી ભૂમિકા કહે છે. એ વિકારો નબળા થયા પછી તદ્દન નિશ્ચેષ્ટ તન્મય, શાન્ત સ્વરૂપમાં સ્થિર રહી દેહ ઉપરથી ગાડી ફરી જાય તો પણ સમજણ ન પડે, તેને પદાર્થભાવિની છઠી ભૂમિકા કહે છે. છેવટે તુર્યા એટલે સાતમી-સમાધિને તુર્યા કહે છે, એ સ્થિતિમાં શ્રીશુકદેવાદિ યોગીઓ વિચરે છે. એ ભૂમિકાને પ્રાપ્ત જીવને ધન્ય છે! તેના માતૃપિતાને ધન્ય છે! તેના કુળને ધન્ય છે!

આ રીતે શ્રી દિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ સાતમો સંપૂર્ણ થયો.

—o—

(૮)

**સ**દ્ગુરુ નામ નિશાની દીની, પ્રીતમ પ્રેમ ચિન્હસેં ચીની; અપનો જાણી દયા મુજ દીની, મીટ ગયા ફેરા, મેં આદિ અનાદિ તેરા.' નામથીજ દુનિયાનો વ્યવહાર છે એટલુંજ નહિ પણ નામ વિના કદી પણ કંઈ કામ થઈ શકતુંજ નથી. નામ વડેજ બધાં કામ થાય છે. 'શબ્દસેં ઉઠવો શબ્દસેં બેઠવો, શબ્દસેં ચાલવો શબ્દસેં હાલવો....' શબ્દ શબ્દ અને શબ્દજ મુખ્ય વસ્તુ છે અને તેને જ માયા કહે છે. એ શબ્દમાં જેનો નિશ્ચય થાય છે તેને સાચી વસ્તુ સહેજે જણાય છે. શબ્દ વિના ઇષ્ટદેવનો પણ



નિશ્ચય થઈ શકતો નથી. શબ્દનું સ્વરૂપ જ ન્યારું છે. ‘પદ’ અને ‘અર્થ’ બન્ને મળીને ‘પદાર્થ’ થાય છે. ‘પદ’ એટલે ‘શબ્દ’ અને ‘અર્થ’ એટલે ‘અનુભવ’— ‘જે જે પદાર્થ છે તેમાં મુખ્ય વાત તો નામ અને નામી ‘શબ્દ’ અને ‘અર્થ’ બેજ છે—જે દેખાય છે તે તો પદાર્થનું સ્થૂળરૂપ છે. પદાર્થનું સૂક્ષ્મરૂપ તો મનમાં રહે છે અને મૂળ સ્વરૂપ તો આત્મા અને વાણીમાં રહે છે. એને અધિભૂત, અધ્યાત્મ, અને અધિદેવ કહે છે. ‘અધિભૂત’ = ‘નાશવંત’ છે. ‘અધ્યાત્મ’ = ‘સૂક્ષ્મ’ છે ‘અધિદેવ’ = ‘મૂળમાં’ છે. જેવી રીતે ‘લોટો’ લોટો એ સ્થૂળરૂપ છે, મનમાં જે લોટાનો ખ્યાલ છે તે સૂક્ષ્મ છે અને અનુભવના ધરમાં જે લોટાનું સ્વરૂપ છે તે મૂળ છે. જેવી રીતે ઘડો-ઘડો એ સ્થૂળરૂપ છે, ઘડો બનાવવાનો ખ્યાલ જે કુંભારના મનમાં છે તે સૂક્ષ્મ છે અને માટીમાં જે ઘડાનો આકાર માટીના સ્વભાવમાં ઘડારૂપ થવાથી શક્તિ તે મૂળ છે. આ રીતે અધ્યાત્મ, અધિભૂત, અને અધિદેવ. નર્મદા જે દેખાય છે તે સ્થૂળ, નર્મદા વિરાટની નાડીમાં તે સૂક્ષ્મ, નર્મદા શક્તિરૂપે નિરાકાર છે તે અધિદેવ. જો નિરાકારમાં નર્મદા ન હોય, કારણમાંજ—મૂળમાં નર્મદા ન હોય તો વિરાટ પુરૂષની નાડીમાં તે સૂક્ષ્મમાં શી રીતે આવે ? અને સૂક્ષ્મમાં ન હોય તો તે સ્થૂળરૂપમાં પૃથ્વી પર કેવી રીતે આવે ? એવી રીતેજ દરેક વસ્તુનાં સ્વરૂપો ત્રણ છે સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ, અને કારણ. મહાકારણ તો અવગ્રહનેજ કહે છે, જેમાં પ્રકૃતિ અંતને પામે છે.

જેવી રીતે મનુષ્ય જાગૃત, સ્વપ્ન, સુષુપ્તિ અને તુર્યા એમ ચાર અવસ્થા ભોગવે છે તેવીજ રીતે વસ્તુ પદાર્થ એ ચાર દશા ને આધીન છે. મૂળ પરબ્રહ્મ, તેમાં તો દરેક વસ્તુ છેજ, તેમાંથી પ્રકૃતિમાં, તેમાંથી માયામાં, તેમાંથી અવિદ્યામાં પ્રવેશે છે.

‘અવિદ્યા’ જડ છે, અધિકાર છે—

‘વિદ્યા’—ચેતન છે અજવાળું છે—

‘પ્રકૃતિ’—જડ ચેતનને સમાલનારી વિલક્ષણ સદ-સદાત્મિકા છે.

‘પરબ્રહ્મ’—એ સદસદાત્મિકા સ્વભાવવાળીનો અધિષ્ઠાતા છે, છતાં શાંત છે.

આ રીતે વિદ્યામાયા, અવિદ્યામાયા, મહામાયા, અને માયેશ્વર એમ જુદાં જુદાં શબ્દ સ્વરૂપવડે તેને ઓળખવાની સંજ્ઞાઓ છે. દેવોનાં પણ આવી રીતે સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ, કારણ સ્વરૂપો છે. મૂર્તિ જડ; મૂર્તિની દેવતા સૂક્ષ્મ; મૂર્તિનો મન્ત્ર કારણ; અને મન્ત્રમૂર્તિનું મૂળ પરબ્રહ્મ. પરબ્રહ્મની ઇચ્છા વડેજ દરેક વસ્તુ નીપજે છે, ભાસે છે, અને લય થાય છે. વેદાન્તમાં અસ્તિ માતિ અને પ્રિયરૂપે તેને વર્ણવે છે.

પ્રિય એટલે આનંદરૂપ, ભાતિ એટલે ચેતનરૂપ, અસ્તિ એટલે સત્ રૂપ; એટલે સર્વવ્યાપક આનંદ રૂપેજ પ્રભુ છે. અસત્ જડ અને દુઃખ રૂપ પ્રકૃતિ છે. અસત્=નથી તે; જડ=અચેતન; દુઃખ=ક્ષોભ; એટલે અસદાત્મિકા માયા છે. માયાનો અર્થજ મા=નથી યા=જે. જે નથી તે માયા. આ રીતે દરેક

વસ્તુ મૂળમાં નિરાકાર અને દરેક વસ્તુ અન્તમાં સાકાર છે. જેવી રીતે પક્ષીને બે પાંખ છે તેવી રીતે પરબ્રહ્મને બે પાંખ છે. તેને સાકાર અને નિરાકાર રૂપથી જાણુ. નિશ્ચય નિયમ ને પક્ષ વિનાનો મત મૂળને પામતો નથી. તેમ હુરિજને મૂળ ઇષ્ટનો નિશ્ચય કરવો જોઈએ. જેવી રીતે પોતે ચેતન હોવા છતાં અમુક દાભાઈ કાભાઈ વિગેરે નામનો નિશ્ચય કરે છે ત્યારેજ તેનું કામ થાય છે, તેમ ઇષ્ટ સર્વવ્યાપક સર્વેશ્વર સચ્ચિદાનંદ રૂપ હોવા છતાં તેને ઇષ્ટ રૂપે બોલાવવાને નામકરણ કરવું જોઈએ, તે તમે સદ્ગુરને શરણે જઈને પ્રાપ્ત કરો, કારણ ભાવગ્રાહી પ્રભુ અનન્ત નામનો અધિકારી છે. ‘જે જે નજરે પડે છે તે તે બનેલું આપનું રે.’ નામ વિના તે નહિ ઓળખાય. ‘હુડીઓ કાઢે પ્રભુ તમને નહિ મળે રે.’ આ રીતે ઇષ્ટનો નામકરણ વડે સંસ્કાર કરી તેનો નિયમ વડે જપ કરવો અને એ ઇષ્ટનોજ આગ્રહ રાખવો, જેથી આપણું કામ સરળ થાય.

એક વખત તુલસીદાસજી ફરતા ફરતા કાશીમાં આવી ચઢ્યા. તેમને રામચંદ્રજી ઉપર અથાગ પ્રીતી હતી. તેમનાં દર્શન શી રીતે થાય એજ એમને તો રાત દિવસનો વિચાર થઈ પડેલો. દરરોજ સવારે જંગલમાં જંગલ જાય અને હુથ પાણી લેતાં જે બાકી રહે તે પાણીને એક ઝાડમાં દરરોજ રેડે. એ ઝાડમાં એક વૈતાલ રહેતો હતો, તેને આ પાણીથી ઘણીજ તૃપ્તિ વળી. તેણે એક દિવસ દર્શન આપ્યા અને કહ્યું, હે બ્રાહ્મણ! માંગ માંગ જે જોઈએ તે આપું. તુલસીદાસજીને તો રામ દર્શનનીજ

ઈન્છા એટલે તેમણે તો તરત એજ માંગ્યું કે મને રામ દર્શન આપો. વેતલ બોલ્યો, ‘એ કામ મારાથી તો થઈ શકે એમ નથી પણ હું તો તને એક રસ્તો બતાવું. અહિંથી થોડે દૂર રામમંદિર છે. તેમાં દરરોજ એક કોઠીઓ ડાસો આવે છે. તે હનુમાનજી છે તેને જઈને તું પકડ.... જોજો તે તને બહુએ ના કહેશે પણ છોડીશ નહિ. તે તારું ધાયું’ પાર પાડશે.’ તુલસીદાસજી તો રાજી રાજી થઈ ગયા. કથા સાંભળી, કથા પુરી થઈ, સૌથી પહેલો ડાસો સૌથી છેલ્લો ઉઠ્યો અને ધીરે ધીરે ચાલવા લાગ્યો. તુલસીદાસજી તેની પાસે ગયા અને તેનો પગ પકડીને આજીજી પૂર્વક કહેવા લાગ્યા ‘તમે હનુમાનજી છો, મને રામચંદ્રજીના દર્શન કરાવો.’ પેલા ડાસાએ કહ્યું, ‘અરે ભાઈ, હું કંઈ હનુમાન નથી, મને છોડ છોડ,’ પણ તુલસીદાસજી એમ કંઈ છોડે એમ ન હતા. તેણે તો જોરથી એમનાં ચરણ પકડી રાખ્યા અને કરગરવા માંડ્યું. ડાસાએ જાણ્યું આ ખરો ભક્ત છે, તેને દર્શન દીધા વિના છૂટકો નથી. એટલે છેવટે તેમણે હનુમાનરૂપ બતાવી રામજીનાં દર્શન કરાવવાનું વચન આપવું પડ્યું. આ રીતે નિશ્ચયપૂર્વક તમે તમે તમારા ઈષ્ટનું જ્ઞાનું ધરશો તો તેને તમારું કામ કર્યા વિના છૂટકો નથી. ભલભલા ભક્તોનાં કામ થયાં છે; એ નિશ્ચયને લીધેજ. નિશ્ચયમાં નારાયણ વિશ્વાસમાં વિશ્વંભર, પતિજમાં પરમેશ્વર એવો નિશ્ચય થયેલો હોય તેને કદી પણ દુઃખ પડતું નથી. વળી શ્રીનાથજીએ તુલસીદાસજીને ધનુષ્યબાણ હાથમાં લઈને દર્શન આપ્યા હતા. તમે જાણો છો? ટેકીલા ભક્તોથી ભૂત પણ ભાગી

જાય છે. તમારા ટેકથી પ્રભુ છાનો રહેવાનો નથી. પછી નારાયણદેવ, ગોવર્ધનનાથજી, શ્રીબાળકૃષ્ણલાલજી, શ્રીઅંતરનાથ ગમે તેનો નિશ્ચય કરી લેજો. લગ્ન વખતે હસ્તમેળાપ વખતે ગોર ખૂમ મારે છે કે ‘ઈષ્ટદેવતા સ્મરણુ’ વિધેય’ સાવધાન,’ પણ જ્યાં ઈષ્ટદેવનોજ નિશ્ચય નથી ત્યાં શું સાવધાન થવાનું છે ! શ્રીશુકદેવજીના મંદિરમાં આવ્યા છો તો ઈષ્ટદેવ નક્કી કરો, નહિ તો પછી “બાપ કેને કહશેરે વેશ્યાએ તો પુત્ર જણ્યો !” ઈષ્ટદેવની ભક્તિ વિનાનું જ્ઞાન શું કામનું ? સ્વામી વિના સોળ શણગાર ધરે નારી, એ વેશ્યાપણું છે તેમ ઈષ્ટદેવની ભક્તિ નિશ્ચય વિનાનું જ્ઞાન નકામું છે. ‘પઢ પઢ કે રંડીયાં બધી બીન ભેટે ભરથાર.’ દુનિયામાં આવ્યા છો તો ‘આયા હું તો કર લે સોદા પ્રીત પીછે પસ્તાવેગા’ આવ્યા છો તો રામનામના સોદા કરી લો નહિ તો પછી પસ્તાવું પડશે. માટે હરિજનો ! નુગરા ન રહો, મનમુખી ન રહો. નુગરો અને સાફૂટ કદી તરવાને સમર્થ નથી. પેલી કસોટી જેવા રહેશે તો કાબરચિતરા બની જશે. સોનું ઘસવાની કસોટી ઉપર દરેક જાતનું ઊંચું નીચું સોનું ઘસાવાથી તે કાબરચિતરી થઈ જાય છે તેમ ઈષ્ટદેવના નિશ્ચય વિનાના લોકો આજે શુકદેવજી તો કાલે અંતરનાથ તો પરમ દિવસે નારણજીમાં ભટકશે તો તેથી વળવાનું નથી. ઘરને તાળું મારી ફરશે તો પાલવશે. પરણેલી સ્ત્રી ગમે ત્યાં જાય તે તેને પાલવે. ગમે તેવો તસલાનો પણ ધણી જોઈએ તેમ ઈષ્ટદેવના નિશ્ચયવાળો માણસ જ્યાં જશે ત્યાં પાલવશે, માટે કર્મ ઉપાસના ને જ્ઞાન-તે સેવા સમરણુ ને ધ્યાન-કર્મ સુધારો ઉપાસના કરો

અને જ્ઞાન પામી મોક્ષને પામે. આપણે ગમે તેવા પણ વૈષ્ણવ છીએ. વૈષ્ણવો કંઠી બંધાવે છે. એ કંઠી બંધાવવાથી આપણે સચવાયા છીએ નહિ તો જમાનો એવો આવે છે કે વર્ણશ્રમને માનવા નહિ, પેલા એની બીસેન્ટવાળા હાથમાં મંજરીઆ લઈ ગામેગામ ભજન ગાવા નીકળે છે. ગાંધીજીને તો બામણ વાણીઆ ઢેડા એક કરવા છે છતાં એનો નિશ્ચય જુઓ; તે કોઈથી ડગે છે ? હાથમાં ખોટું તો ખોટું પણ ગધેડાનું પૂંછડું આવ્યું હોય પણ મૂકે છે ? તો આજે આવા મોટા મહારાજો પણ વિચાર કરે છે. માટે હરિજનો આ ઘોર કલિયુગ આવ્યો છે તેને કરજીગ એટલે કરી ને જો એમ કરી બતાવવો એ તમારું કામ છે.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજયોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંનો આઠમો પ્રસંગ સંપૂર્ણ થયો.

—:૦:—

(૯)

**જ્યાં** જોઈએ ત્યાં બધો ગોટાળો. મોનજી લાઈનો છે. એ મોનજી લાઈને મોહનમાં નાખી દો એટલે તે સુખ આપશે. છોકરાને માસ્તરને સોંપી દો એટલે તે ઠેકાણે આવશે. કોઈનું કંઈ પણ સારું નબળું થાય કે મોનજી લાઈ ફૂદા ફૂદ કરવા મંડી પડે છે. ‘કેમરે ? એણે કયું’ તેમાં તારું શું ગયું ?’ એમ કહી મહારાજશ્રી ખૂબ રમુજ આણુતા.

‘મનનો ગુરુ મનને કરશે તો સાચી વસ્તુ સહેજે જડશે !’  
આ દુન્યામાં કેણુ કેનો ગુરુ છે ? મનજ શિષ્ય છે અને  
આત્માજ ગુરુ છે. બીજાને ગુરુ ઉપદેશ આપતા પહેલાં  
આપણે આપણાજ મનને તપાસવું.

‘પોતે પોતાના દોષને હુણે, ને પારકા દોષ હૃદયે નવ ગણે;  
નન્ના તેની નિર્મળ દશા, જેના હૃદયમાં હરિ વસ્યા.’

ફલાણુ આવા છે ફલાણી આવી છે, ત્યારે તુંજ કેવી  
છે તેનો વિચાર કરને ?-એ તો દુનિયા કરવત જેવી  
છે; આવતું એ વહેરે ને જતુ એ વહેરે. કુવાને મોઢે ઢાંકણું  
છે ? કે દુન્યાને મોઢે છે ? માટે હરિજનોએ કોઈના દોષ  
જોવા નહિ, ગુણજ જોવા. જુઓ, તમે ધારો તો તરી જાઓ.  
તમે દુકાનમાં બેઠા બેઠા વિચાર કરો કે ગુરુમહારાજ શું  
કરતા હશે ? તો તમને મંદીર, ભાગવતજી, હરિજન વગેરેનું  
સ્મરણ થશે અને હું તમારું સ્મરણ કરું તો તમારાં છોકરાં  
છેયાં દુકાન ને તાકા, સોળ પંચા પંચાહી, એવું કરતા જણાશે.  
માટે તમને બીજો વિચાર કરવાની જરૂરજ નથી. વિચાર  
તો મંદીરનોજ કરવો:—

‘આ જાણે મંદીર છે, એ મોક્ષધામ છે-હિરારત્નથી  
જડેલું, તેમાં ઠાકોરજી છે તે જાણે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન છે.  
આ બધા હરિજનો છે તે કોઈ ઉદ્ધવ અક્ષર સુદામા વિગેરે  
છે. આવા વિચાર કરો તો કેવી મઝા પડે ! પણ તમે તો  
એમજ કરતા હશે. આ નાથુભાઈનું કામ ભગવાને કરેલું  
તે ખબર છે ? એક વખત દુકાનમાંથી હુડી ભરવાની હતી.  
નાણાં તૈયાર ન હતાં. તે તો ભગવાનનું ધ્યાન કરવા લાગ્યા  
એટલામાં એક જણ આવીને કહેવા લાગ્યો, ‘આટલા

રૂપીયા તમારી દુકાનમા રાખો. ' જુઓ ભગવાને ભીડ  
લાંગી કે નહિ? એ તો એની સુરતાજ એવી તે કામ  
થઈ ગયું. માટે સુરતા રાખો સુરતા રાખો—સુરતા સુધારશે  
તો જન્મ મરણ સુધરશે. નહિતો પેલા હૈયાફૂટા ને આંધળા  
જેવું થાય. પેલી આંધળી હજે ને કુતરું ખાય. પેલો ગુર  
આંધળો જાણે નહિ કે શિષ્યનું મન શેમાં છે અને ઉપદેશ  
આપે તે પેલા હૈયાફૂટા શિષ્યના દીલમાંથી નીકળી જાય.  
પેલા ખેતરમાંથી બળદીયા કેશ તાણી તાણીને મરી જાય  
અને બાકેરામાંથી પાણી વાડની બહાર જતું રહે—નહિ  
તો આ બધું કહીએ તે ચાર આંચળનો ગોળો થઈ જાય:—

પેલી નવી વહુ પરણીને સાસરે આવી—મળશકામાં  
શીયાળે સાસુ વહેલી ઉઠેલી તેણે વહુને કહ્યું, ' વહુ ! પેલી  
ભેંસ દોહી લાવજે; ' હાથમાં દીવો લઈને દોહવા ગઈ  
પણ પવનની અપટમાં ઓલવાઈ ગયો—એક ઘડી થઈ બે  
ઘડી થઈ, સાસુએ વહુને ખૂબ મારી ' વહુ વહુ ! દોહતાં  
કેટલી વાર ? લાવેને ચાઈ ઠંડી પડે છે ! ' વહુ બિચારી  
અણબાણ તેણે કહ્યું—' સાસુજી આમ આવેને અહીં તો  
ચાર આંચળનો ગોળો દેખું ! ' પેલી સાસુ વહેલી વહેલી  
ઉઠીને દીવો ચેતાવીને જોવા ગઈ તો વહુ તો ભેંસને  
ઠેકાણે ખેતરના પાડાને દો'તીતી. ' મોઈ રાંડ પાડાને ભેંસમાં  
સમજતી નથી ? ' આ રીતે શિષ્યરૂપી વહુને ભક્તિરૂપી ભેંસ  
દોહવાનું કહે, તો તેમાં તે ન સમજતાં ચાર આંચળનો  
ગોળો એટલે એહો ! એમાં શું ! કરી નાખે અને ખરી  
વાત નહિ સમજે એવો ઘાટ નહિ થવો જોઈએ.



પેલી વહુ હતી તેના વરે કહ્યું ‘સાંભળે છે ? આજે વેઢમી ખાવાનું મન થયું છે.’ ‘તમને તો દહાડે દહાડે ખાવાના બહુ ચળરકા વધતા દેખું ! તે મને વેઢમાં આવડતી નથી’ વહુ ઠમકી. ત્યારે વરે કહ્યું, ‘એમાં શું ! આપણી જોડે પરસન કાકી છે તેને પૂછી આવજો.’

‘બહુ હાડ, તે અમે તો છેકજ ભોઠ હોઈશું કેમ ?’

‘ના, પણ પૂછવું સાડું !’ વરે આગ્રહ કર્યો.

‘બહુ હાડ.’ વર દુકાને ગયો ને વહુ ઝમક ઝમક કરતી પરસનકાકીને ઘેર આવી. પરસનકાકી ! એ પરસનકાકી ! હાંભળુ ? તમારા દીકરાને વેઢમી ખાવાનું મન થયું છે, તે મેં કહ્યું કે મને આવડે છે તોપણ તે તો કહે કે ના, પરસનકાકીને પૂછી જોજો, તે વેઢમી કેમ કરવાની તે જરા બતાવડો ?’

‘હા વહુ, જોનં દાળ તળડાવવાની.’

વહુ બોલી, ‘ઓહો ! તેમાં શું એ તો મને આવડે.’

‘પછી દાળ તળડે એટલે ખાંડ નાખવાની.’

વહુ બોલી, ‘એ તો મને આવડે.’

‘પછી બરોબર ચાસણી થાય એટલે ઉતારી તાઠી ખાડી રાટલીની પેઠે વણી તેમાં પુરણ ભરવાનું.’

વહુ બોલી, ‘એ તો મને આવડે.’

પરસનકાકીએ વિચાર કર્યો, ‘આ તો ચિખાવલી લાગે છે.’ પછી તેણે કહ્યું, ‘વેઢમી તૈયાર થાય એટલે તેને પાણીમાં લાખી દેવાની.’

‘હા હા-એ તો મને આવડે.’

પેલીએ તો રસોઈ તૈયાર કરી—દાળભાત, શાક, વેઢમી. પેલો જમવા આવ્યો. હરખભેર જમવા બેઠો પણ આ શું ! વેઢમી તો સાવ કાદવ જેવી થઈ ગયેલી. તે તો ખરાડી ઉઠ્યો, ‘આ શું ?’

‘જાવ કે’વ તમારી પરસનકાકીને !’ વહુ સામે ખરાડી.

‘શું પરસનકાકીએ એવું કહ્યું ?’ વર આશ્ચર્ય પામી બોલ્યો.

‘હાસ્તો—હોવે—એમ કંઈ હું મૂળી છું ?’—વહુ બોલી.

જમી રહ્યા પછી પરસનકાકીને ત્યાં તે ગયો અને પૂછ્યું પરસનકાકીએ કહ્યું ‘જો બા ! તારી વહુને મેં જેટલું કહ્યું તેટલું’ ‘એ તો મને આવડે’ ‘એ તો મને આવડે’ એમ કરે, એટલે મેં પણ હસવામાં તેને પાણીમાં નાખવાનું કહ્યું.’ પાછો તે ઘેર આવ્યો અને કહ્યું ‘મૂળી’, આવડત નોંતી ત્યારે ‘એ તો મને આવડે, એ તો મને આવડે’ એમ શું કરવા કહ્યું ?’ આ રીતે મૂળમાં ભક્તિનાં ઠેકાણાં નહિ અને જે કહે તે ‘સામલેકા મોરચા હાંજી હાં કરે !’ તેને ભેંસના આંચળ અને પાકામાં ભેદ દેખાય ખરો ? માટે જ્ઞાસુએ, ગુરૂએ અધિકાર પ્રમાણે જે કહ્યું હોય તેનોજ વિચાર કરવો અને નકામા ધમંડ કે તોરમાં ખેંચાઈ સાફૂટ બનવું નહિ. આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરૂદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંનો પ્રસંગ નવમો સમ્પૂર્ણ થયો.

(૧૦)

**શ્રી** ગુરુદેવના મનહર પ્રસંગોનાં સંસ્મરણ જ્ઞાના-  
મૃતથી પરિપૂર્ણ હરહંમેશ દીનદરિદ્રી અને જ્ઞાનપિપાસુ-  
ઓને તૃપ્ત કરનારાં હતાં. એમની દયામય દૃષ્ટિ મૃતને  
સજીવન કરે એવી હતી. તેમને કોઈ અધિક નહિ તેમ  
કોઈ ઓછો ન હતો. તેઓ હરિજનોને વારંવાર કહેતા:—

‘લક્ષ્મિ લક્ષ્મ લગવંત ગુરુ, ચતુર્નામ વપુ એક;

ઉન્કે પદ વંદન કરું, વિદ્ય હરત અશેષ.’

આ રીતે લક્ષ્મ, લગવાન, ગુરુ એ ત્રણને એકરૂપ કરનારી  
લક્ષ્મિ. એ ચારે નામો જુદાં છે પણ શરીર તો એકજ છે.

પરબ્રહ્મ પરમાત્માનાં યશોગાન જેટલાં ગાંધણે તેટલાં  
ઓછાં છે. આખા વિશ્વમાં વિશ્વંભરરૂપે વિરાજતા પ્રભુની  
બલિહારી છે. પરમાત્માના સ્વરૂપને જાણવાને કોણુ સમર્થ  
છે ! સમર્થ તો એક તેના લક્ષ્મજ છે. લક્ષ્મ ને લગવાન  
નામ માત્ર ફેર છે, બાકી લક્ષ્મ તો લગવાનના સ્વરૂપનો  
નમુનો છે. જેવી રીતે ચોખાની ગુણુ દેવી હોય તો  
બજારમાં નમુનો જોઈને લઈએ છીએ, ‘કેમ ભાઈ શું  
ભાવ ?’ તો દલાલ કહેશે સાડાચાર રૂપીઆ—એ સાડાચાર  
રૂપીઆ ગુણુના કે મણુના; નહિ કે પેલી ચપટી ચોખાની  
પડીકીના—બોલનાર સહેજે સમજી જાય છે કે મણુના કે  
ગુણુના. એ રીતે ગુરુનું પણ સમજવું. ગુરુ પણ તેજ છે  
કે જે સર્વવ્યાપક પરમાત્મા છે. પણ જેવી રીતે અગ્નિ  
ઉપાધિ વિના રહી શકતો નથી, અગ્નિ જોઈએ તો તે

લાકડામાં કે કોયલામાં આવે છે, તેમ ઉપાધિ વિના પ્રભુને તમે કેમ કરી જાણી શકો ? જેમ જમીનની નીચે પાણી વ્યાપક છે પણ કુવા વિના તેને શી રીતે મેળવી શકો ? એ મેળવવાને કુવાની જરૂર જણાવાનીજ, પછી તે કુવાનું પાણી અને જમીનમાં વ્યાપેલું પાણી જુદાં નથી. એવી રીતે ભક્ત, ગુરુ અને ભગવાન કોઇપણ રીતે પ્રભુથી જુદા નથી-પરમાત્માથી જુદા નથી. ભક્ત અને ગુરુ એ તો ભગવાનના-શુદ્ધ સન્નિધાનંદ પ્રભુના-શુદ્ધ અણિશુદ્ધ નમુના છે. એ નમુનો અને માલ જુદા નથી તેથીજ સન્તો કહે છે કે:-  
 ‘ હરિ વસે છે હરિના જનમાં, તમે શું કરશો જઇ વનમાં રે,  
 હરિ વસે છે હરિના જનમાં. ’

એ રીતે ગુરુ અને પરમાત્મા વિષે ભેદ કરનાર ખેદને પામે છે. તેમને કદીપણ જ્ઞાન થતું નથી જેવી રીતે ગંગાપૂજન કરવું હોય તો ગંગાજીનું જળ લોટામાં આણું છે, પછી શુદ્ધ પૂજથી ગંગાપૂજન થાય છે, એ રીતે શુદ્ધ પરમાત્મા સન્નિધાનંદની પૂજ કરવી હોય, તો ગુરુના દેહરૂપી લોટામાં પરમાત્મારૂપી ગંગાજળનું પૂજન કરશો તો તેમાં વાંધો નહિ આવે આ રહસ્યને લીધેજ આપણો શુદ્ધ સનાતન ભાગવત ધર્મ ગણાય છે. બાકી કોઇ મૂર્તિને, નહિ તો ફાટાને, કોઇ ને કોઇ ઉપાધિ કલ્યા વિના ઈશ્વરમાં ચિત્ત પરાવી શકાતું નથી.

એક વખત વિદ્વાન્ પંડિતોની સભા થઇ હતી, તે વખતે મૂર્તિપૂજા વિષે વાતચિત થઇ, ચર્ચા થઇ. કોઇએ કંઇ કહ્યું, કોઇએ કંઇ કહ્યું. છેવટે ગુરુદેવે નિર્ણય આપ્યો,  
 ‘ જુઓ ભાઇ, એમ કંઇજ નથી. ’

પ્રભુ જે સર્વવ્યાપક છે તે શું જડ વસ્તુમાં નથી ?  
ઝાડ પાન નદી દરીયો જે જે જડ વસ્તુ છે તે સર્વમાં  
સભર ભર્યો છે ! તો પછી એ ચેતન જે મૂર્તિમાં છે, તે  
ચેતન અને ભજનારનું ચેતન એક થવાને મૂર્તિપૂજની  
જરૂર છે. ટેલીફોન મુંબઈમાં છે અને ટેલીફોન અંકલે-  
શ્વરમાં છે, તો વાત કરવાને તારનાં દોરડાંની જરૂર  
પડવાનીજ; તો પછી તારનું દોરડું એટલે પૂજા, ભક્તિ,  
યોગ, ધ્યાન જે કહો તે, પણ ચેતનને ચેતનમાં મળવા  
માટે કોઈ પણ વસ્તુની જરૂર છે, અને આપણા સનાતન  
ધર્મમાં તેને મૂર્તિપૂજા કહી છે. વળી તમે જ્ઞાનની નજરથી  
વિચાર કરો તો જણાશે કે મન જડ છે, ચેતન વિના  
કામ કરે નહિ અને આપણામાં ચેતન છે તેના વડે તે  
કામ કરે છે, એને અટકાવવાને માટે કોઈ પણ સાધન  
જોઈએ. એ મનને સ્થિર કરવા માટે કોઈપણ સાધનની  
જરૂર છે તો મન મનહર લાગતી મૂર્તિમાં સ્થિર  
થાય એટલે મૂર્તિનું ચેતન અને સાધકનું ચેતન એકરૂપ  
થઈ જાય છે અને અન્ત્યે સમાધિ થાય છે.

પેલાં ઝેરાંઓ માથે એઠે છે ત્યારે ધૂપેલની માથા-  
વટી પડે છે, એ મેલ છે અને તેને કાઢવાને જ્યારે તેઓ  
રામકુંડ કે જળકુંડ કે ગામ તળાવે ધોવા જાય છે ત્યારે માટી  
ઘાલે છે અને ખૂબ ઘસે છે, એટલે પેલી માથાવટી જતી રહે છે  
અને માટી પણ ધોવાઈ જાય છે; તેમ મનના મેલ કાઢવાને  
મૂર્તિનાં ધ્યાન પૂજની જરૂર છે એટલે હેવટે મન અને  
જડભાવ શાન્ત થઈ એક સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ રૂપજ થઈ  
જવાય છે. હુરિજનો ! તમને જે ઇંટ પ્રસન્ન આવે તેનું ધ્યાન

કરો. 'બોલે બોલાવે ને સખ ઘટ બોલે, સહુમાં રહ્યો સખ  
પછી તમે જોઈએ તો નારણજી, ગોરધનનાથજી, નર્મ  
કે અંતરનાથ ગમે તે તમને પ્રસન્ન આવે તેનું ધ્યાન  
મહારો વહાલો તો સૌમા સરખો તમે પ્રેમેથી તેને પરખો.  
માયા લીલા અપરંપાર છે, તે કંઈ સાઠાત્રણ હા  
શરીરમાં કે પત્થર માટી કે લાકડાના ટુકડામાંજ બરાબર  
છે એમ નથી. એ તો શુદ્ધ સર્વવ્યાપક પ્રભુ આણુઅ  
સભર ભર્યો છે. જુઓ, પ્રહુલ્લાદને માટે થાંભલામાંથી  
થયા. જો તેમ નહિ હતે તો પ્રહુલ્લાદે કેઈ મૂર્તિનું  
તો ધર્તુ ન હતું પણ તેનો નિશ્ચય હતો કે મારો  
તો સળઘટમાં વિરાજે છે, તે જ્યારે જંને જેવી  
પડે છે ત્યારે આવીને હાજર થઈ જાય છે—જ્યારે જ  
જેવાં જેવાં સ્વરૂપની જરૂર પડી છે ત્યારે ત્યારે તેણે એમ  
વિચાર કર્યો કે હું ભૂંડ થાઉં! માછલો થાઉં! કા  
થાઉં! એવી રીતે જગદુદ્ધારને માટે અને ભક્તની  
ભાંગવાને તેણે અગણિત અવતારો લીધા છે તેનો  
આવે એમ નથી.

હરિ મહારે હૈયે રહેજો, પ્રભુ મારી પાસે રહેજો  
રખે ન્યારા થતા રામ, તે દિનનો વિશ્વાસ દે

આ રીતે ભક્તનો પોકાર સાંભળી તેણે શું નથી કર  
અરે! એક સાધારણ અરજી કચેરીમાં કરીએ તો સ  
ધ્યાન આપે છે, તો પછી દરદ ભર્યા દીલના પૂકાર શું તે મ  
હુલો નથી સાંભળતો? અરે! સાંભળે છેજ. એના  
દયાળુ બીજો કેણુ છે? 'એની તોલે ન આવે ત્રણ લોકમાં  
એની વિશ્વ વિચિત્ર છે વાત, મારો મહુલો વિસાચે

વિસરે’-એ રીતે પ્રભુનાં દયાદાન દરેકને મળ્યાં છે. અરે ! પરચો પરચો શું કરો છો ? પરચો તો એનો આ છે-ધરતી દરીયો ને આકાશ, તહારી કીર્તિ ચારે પાસ; જ્યાં ફેણું ત્યાં નહિ રે ઠામ.....માટે જેને જનકદયાણુ માટે ધરતી બનાવી, દરીયો બનાવ્યો, આકાશ બનાવ્યું, જલ વાયુ ને અગ્નિ જેવાં તત્ત્વો પેદા કર્યાં ! કહો ! એના જેવો પ્રભુ સમર્થ અને દયાળુ બીજો કોઈ છે ? અરે ! જે માટીમાંથી સોનું બનાવે છે અને હીરામાણેક બનાવે છે ! પાણીનાં ટીપાંનાં મોતી બનાવે છે એ કુદરતને તમે શું જાણો ?

‘એ તો ખુદરત.’ ખુદ એટલે પોતે-રત એટલે મચી રહેલી, પોતેજ પોતાની મસ્તીમાં મસ્તાન એનું નામ કુદરત આ સૂર્યનારાયણ નહિ હોય તો અજવાળું કયાંથી મળે ? પાણી નહિ હોય તો જીવીએ કેમ કરીને ? અન્ન નહિ હોય તો ખાઈએ શું ? અરે એ તો જુક્તિથી માર્ટ ખવડાવે છે. માટીમાંથી અનાજનો દાણો હુબરગણો વધીને બહાર આવે છે. આમ સીધી રીતે માટી ખવડાવી હરે તો તમે ખાવાના હતા ? માટે એજ કુદરત ! કુદરતને માનો કે પ્રભુને માનો એ બધું એકજ છે. કોઈને કોઈ રીતે તમારે માનવાનું છે, તો સીધા સીધા દૂધ પીયોની વાંકા વળીને છાશ પીવી તેના કરતાં સીધા સીધા દૂધ પીયોની

અરે ! ‘ધમક ધમક પૃથ્વી ઉપર પગ ધરતા, ખમારે ખમા કહેવાતા પડતાં આખડતાં; દીઠારે એવા નરને ઠાઠડી એમાં ઠરતા; અનુરેલવીઓ આતમ તત્ત્વ વિચારો.’

આમ નહિ માનશો તો આમ માનવુંજ પડશે અરે ! તમારા હાથમાં શું છે ? એક પેટમાં દુઃખી આવે

કે ડાકી રહી જાય, કે અંગ ખોટું પડી જાય તો તેને અટકાવવાની શક્તિ તો છે નહિ ! અરે હસ્ત સીધો ઉતારવાની તાકાત જળી નથી તો અભિમાન શેને માટે કરો છો ? અરે અભિમાનથી જહુ ખૂરા હાલ થાય છે. અભિમાનથી રાવણ હિરણ્યકશિપુની શી દશા થઈ ! માટે હુરિજનો દીનતા દીનતા દીનતા રાખો. ભગવાનને ઘેર જહુ છે માત્ર દીનતા નથી.

વિશ્વાસો ગુરુવાક્યેષુ સ્વસ્મિન્ દીનત્વ માધના ।

શ્રીગુરુદેવના વાક્યમાં દઢ વિશ્વાસ અને દીનતા, ગરીબાઈ, નરમ સ્વભાવ રાખશો તો તમને કંઈ ખોટ પડવાની નથી. એને માટે એક દૃષ્ટાંત કહું:—

એક કોઈ કોળી સાધુનો વેશ લઈ ભગવાં કપડાં પહેરી એક શહેરમાં ગયો. ત્યાં તેણે સાધુનો વેશ એવો ભજવ્યો કે એક શ્રીમંત પૈસાદારની વહુ તેની ખરેખરી ચેલી થઈ. થોડો વખત રહીને સાધુ મહારાજે વિચાર કર્યો ‘આ ઝેરી આપણને માને છે તો તેને હવે ગમે તેમ રામ રોટલી કરીને જે હોય તે લઈ લેવું.’ એમ કહી એક દહાડો સાધુએ વાત ઉપાડી ‘હૈ બાઈ, હવે તો હું મારે ગામ જઈશ.’ બાઈ બિચારી ભાવિક તેણે તો કરગરીને પોતાના ગુરુમહારાજને કહ્યું, ‘મહારાજ, ત્યારે મને તમારી સાથે તેડી નહિ જાવ ?!’ સાધુને તો ભાવતું તું ને વેંધે કહ્યું, એટલે તેણે તો જહુ ખુશીથી સાથે આવવા હા કહી અને કહ્યું, ‘બાઈ, હવે તો હું અહીં પાછો આવનાર નથી. તમે તમારું જે કંઈ હોય તે સંભાળીને જંદોળસ્ત કરીને આવજો.’ બાઈ તો ભોળી તેણે કહ્યું, ‘સારું



મહારાજ. ' જાઈએ તો જે કંઈ ગઠડી હતી તે બાંધી લીધી અને ગુરુમહારાજની સાથે ચાલી નીકળી. રસ્તામાં પેલો કોળી સાધુ વિચાર કરે છે કે હવે આને મારી ન નંખાય ત્યાં લગી તેનો માલ આપણને પચે નહિ એટલે જંગલમાં એક કુવો આવ્યો. તેણે પેલી જાઈને કહ્યું, ' જાઈ, મારે માટે પાણી કાઢી લાવશો ? ! ' ' હા, મહારાજ ઘણી ખુશીથી. ' એમ કહી જાઈ કુવા પર દોરીલોટો લઈ પાણી ખેંચવા ચઢી એટલામાં કોળી ગુરુએ તેને ધક્કો માર્યો. જાઈ તો અડગ શ્રદ્ધાવાળી તે તો કુવામાં પડી પણ ' વાહ મારા સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ જય ગુરુદેવ ! જય ગુરુદેવ ! ' એમ બૂમો પાડવા લાગી. વૈકુણ્ઠમાં ભગવાનને કાળ પડી કે આ તો મારા નામને બટ્ટો લાગે છે, વિશ્વાસે વેંગાણુ રેંસાઈ જાય છે. તેણે તો ચતુર્ભુજ સ્વરૂપે તે જાઈને દર્શન આપ્યા પણ પેલી જાઈ તો કુવામાં પડી પડી પણ ' જય મારા ગુરુદેવ જય મારા ગુરુદેવ ' ' જય પ્રભુ ' એમ કહ્યા કરે છે, એટલે ભગવાને તેને કહ્યું, ' જાઈ તારો ગુરુ તો કોળી છે. એણે તો તને પાણીમાં ડૂબાડી છે. ' પેલી જાઈની આંખમાંથી ગુરુ ભક્તિનાં નીર વહે છે. તેણે તે સાંભળ્યું નહિ. પછી ભગવાને બીજીવાર કહ્યું ત્યારે તેણે કહ્યું ' હું તમને ઓળખતી નથી. મહારા ગુરુદેવની લીલાજ એવી છે. તેણે આમ ન કર્યું હોત તો તમારાં દરશન થાત ખરાં કે ? માટે પ્રભુ ! મને બહાર કાઢવી હોય તો મારા ગુરુદેવને પણ દરશન આપો. ' ભગવાન તો ભક્ત ને ભક્તિને આધીન. તેમને દર્શન આપવાજ પડ્યા એટલે તેણે તે

બાઈને બહાર કાઢી. ભગવાનનાં દર્શન થતાં કેળી સાધુના મનના મેલ નાશ પામ્યા, તેનો કંઠ રૂંધાઈ ગયો, આંખમાંથી ચોધાર આંસુ વહે જાય છે. તે ભગવાનના ચરણમાં આળોટી પડ્યો. પેલી બાઈને પણ સાષ્ટાંગ દંડવત પ્રણામ કર્યા પણ તે તો બિચારી ‘મહારા ગુરુદેવ ! મહારા ગુરુદેવ !’ એમ કહેતીજ ત્યાં ઉભી રહી. આ રીતે ગુરુમાં વિશ્વાસ અને પોતાના વિષે દીન ભાવનાથી બાઈ અને તેને લીધે દુષ્ટ કેળી સાધુ પણ તરી ગયો. તો પછી તમે તો બધા શુદ્ધ અંતઃકરણવાળા છો તે કેમ નહિ તરે ?

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ દશમે સમ્પૂર્ણ થયો.

— :: ૦ :: —

( ૧૧ )

**શ્રી**ગુરુદેવની અનંત વાણીનો વિસ્તાર મહારા જેવા અદ્વય જીવથી થઈ શકવો સંભવો નથી. આજે એ પ્રસંગોને વીતી ગયાને ૬ વર્ષ થઈ ગયાં છે. શ્રીગુરુદેવને ભૂમંડળમાંથી સ્વધામમાં ગયાને અનેક વર્ષો વીતશે છતાં જેના દીલમાં એનો રંગ લાગ્યો છે તે કદીપણ બલી શકવાનો નથી. આ વચનામૃત અને પ્રસંગો જે અણિશુદ્ધ ભાષામાં લખવાં જોઈએ તે નહિ લખી શકાય તો તેમાં બેઅદબી અથવા બૂલ મારા જેવા અજ્ઞાન પ્રાણીની છે. શ્રીગુરુજીનું વક્તવ્ય એટલું સુમધુર હતું કે જેમ સાકરનો સ્વાદ

ખાધા પછી રહી જાય છે, તેમ તેના પ્રેમનો અને મધુર વાણીનો સ્વાદ દીલમાં રહી ગયો છે. એમના ભાવો, ચેષ્ટાઓ એટલા આહ્લ્લાદકારી હતા કે આળાલવૃદ્ધ જીવોને તેની સંસ્મૃતિ કોઈ ને કોઈ રૂપમાં યાદ આવીને તલ્લીન કરે છે.

એક વખત શ્રીગુરુદેવ સવારના પહોરમાં શ્રીસેવાની ઓરડીની બહાર શ્રીમંદિરમાં ભીંતને અઢલી ખાટલા પર લીલી સાલનું સોડીયું તાણી બેઠા હતા; મુખેથી ભગવન્નામ સ્મરણ થતું હતું. જે જે કોઈ હરિજનો આવતા તેઓને અતિ ઘણા પ્રેમથી બોલાવતા અને પ્રેમભર્યા આવકાર આપતા, એટલામાં હું ગયો. મારી સાથે નગીનલાલ શેઠ હતા. અમે પ્રણામ કરીને શ્રીગુરુદેવની વાતો સાંભળવા બેઠા. શ્રીગુરુદેવ ટટાર બેઠા છે, અર્ધ મીચેલી આંખ છે અને કપાળ પર જ્યોતિનો પ્રકાશ છે. થોડીવાર રહીને તેઓ બાળક અવસ્થા અનુભવતા હસતા હસતા કહેવા લાગ્યા.

‘નગીનલાલ, કેમ, દુકાને જાઓ છો!?’

‘નગીનલાલ બોલ્યા—‘હા પ્રભુ!’

‘જુઓ એમ નહિ ચાલે. તમારે સવારમાં વહેલા અહીં આવવું અને કંઈક સાંભળવું જોઈએ. શંકરાચાર્યનું દ્વિરત્ન પંચરત્નનું પુસ્તક મુંબઈથી નારાયણ મૂળજીને ત્યાંથી મંગાવેો અને આપણે તેના વિવેક ચૂડામણિ આદિ રત્નોનો અભ્યાસ કરીએ. ‘જુઓ શેઠજી! એમ નહિ ચાલે,’ શ્રીશુકદેવજીને મંદીરે આવ્યા છો તો કંઈક સમજવું જોઈએ!’

નગીનલાલે નમ્ર ભાવે કહ્યું, ‘હા પ્રભુ મંગાવીશું. આપણે આજે જ મુંબઈ કાગળ લખી દઈશું.’

‘પણ જો જો કિંમત એની બહુ નથી હોં’ મહારાજશ્રી ખૂશ થતા બોલ્યા. એટલામાં તારાબેન, મોતીબેન, પાર્વતીબેન વેદાંતી વિગેરે આવ્યા અને એક બાજુ પર બેસી માળા લઇને બેઠા અને સાં મનમાં પણ મોઢથી જપ કરવા લાગ્યા. ‘આ જોયાં બેન ? સવારના પહોરમાં કેવા ગુરૂ મંદીરે આવે છે અને ભજન કરે છે ! એ તો મનુષ્ય જન્મનું સાર્થક કરે છે.’ દમ્યાન મોહનલાલ, મૂળચંદભાઈ, રણછોડભાઈ વિગેરે ભકતો દર્શન કરવા આવ્યા. શ્રીબાલકૃષ્ણજીનાં દર્શન કરી મહારાજને પગે લાગી તેઓ પોતપોતાને કામે જવા લાગ્યા, એટલે મહારાજશ્રીએ બૂમ મારીને કહ્યું, ‘આપણે અહીં શ્રીશંકરાચાર્યનાં દ્વિરત્ન પંચરત્નનો કલાસ કાઢવાનો છે. જે આવવાના હોય તે નામ નોંધાવજો.’ આ ધંધાધારીમાં મશગૂલ હુરિજનો જવાબ વાળ્યા વિના જતા રહ્યા. એ લોકોના ગયા પછી મહારાજશ્રીએ કહ્યું:—‘એ લોકોને હુગમરટપર આવડે તેને વળી અન્યનો અધિકાર કેવો ? ઠીક, પેલા મુંબઈની ભગવદ્ગીતા પાઠશાળાવાળા નરહરિ શાસ્ત્રી છે, ત્યાં કાગળ લખીને કાવ્યવિનોદની ચોપડીઓ મંગાવે! તો તમને હું કંઈક સંસ્કૃત શીખવું.’

‘હાજી, તે પણ આજે લખી દઈશું’ નગીનલાલ બોલ્યા. આ પ્રમાણે શ્રીશુકદેવજીના મંદીરમાં શ્રીશુકદેવ પાઠશાળા જેવું કરવાને તેઓ બહુજ ઉત્સુક હતા, પણ ગ્રામ્ય પ્રજા એમના આવા મનોરથો પૂરવાને અસમર્થ હતા. મૂળ તો ભાવ ભક્તિ અને તેમાં ભાષા પણ જાડી એટલે આવા અન્યની ભાષા અને વ્યાકરણ વિગેરેની કડા-

ફૂટમાં પણ કેણુ પડે ? છતાં શુદ્ધદેવને જે અધિકારી દેખાતું તેના મોઢા આગળ વાંચવું અને સંભળાવવું એ ઘણું ગમતું. ગમે તેવા વિદ્વાન્ હોય પણ એમની ભાષાના સરળ અર્થ અને બુદ્ધિ બોધને સૌ કોઈને આનંદ થતો. આ રીતે ભારેમાં ભારે અને ઉંચામાં ઉંચું તત્ત્વજ્ઞાન તેમની વાણીમાં સહેલામાં સહેલું થઈ જતું—શ્રુતિના અર્થો અને પુરાણનાં વ્યાખ્યાનો અણિશુદ્ધ અર્થથી તેઓ ગામડીયા ભાષામાં કરતા એજ તેમની ઉત્તમતા હતી. ‘જલે વિણ્ણુઃ સ્થલે વિણ્ણુઃ’ એ શ્લોકને સમજાવતાં તેઓ ‘આસપાસ આકાશમાં અંતરમાં આભાસ’ વિગેરે બોલતા અને ‘સ एव सर्वेश्वरः सर्वान्तर्यामी’ વગેરે શ્લોકને પણ તેઓ ઉપલી કવિતાના રૂપમાંજ બોલતા. પ્રભુના સ્વરૂપ વિનાની વાત તેમની પાસે ન હતી. ‘આ દેખાય છે તે વિષય છે, તેને બ્રહ્મ કરનાર ઇન્દ્રિયો છે. ઇન્દ્રિયો ઉપર મન છે, મનની ઉપર બુદ્ધિ છે અને બુદ્ધિ ઉપર આત્મા છે.’

‘વિષયો—અકાર; ઇન્દ્રિયો—ઉકાર; મન—મકાર; બુદ્ધિ—અર્ધમાત્રા; આત્મા—બિન્દુ; આ આખું જગત્ ઈકાર રૂપજ છે. આ રીતે ઈકારજ સર્વશ્રેષ્ઠ છે.’

‘જળથી આકાર પામેલી વસ્તુ બ્રહ્મરૂપ છે.

વાયુથી રક્ષાયલી વસ્તુ વિણ્ણુરૂપ છે.

આગ્નિથી રૂપને પ્રાપ્ત વસ્તુ મહાદેવરૂપ છે.

નામાદિને પ્રાપ્ત વસ્તુ માયારૂપ છે.

અસ્તિત્વને પ્રાપ્ત વસ્તુ બ્રહ્મરૂપ છે.’

‘વિષયો આકારવાળા છે માટે તે અકાર સ્વરૂપ બ્રહ્મરૂપ છે. ઇન્દ્રિયોથી તેનો ઉપયોગ થઈ વ્યવસ્થિત થાય છે માટે

તે ઉકાર રૂપ વિષ્ણુ રૂપ છે. મનથી તેનો ઉપયોગ અથવા નાશ થાય માટે તે મકાર રૂપ મહેશ્વર છે, બુદ્ધિથી તેનું સ્વરૂપ ઓળખાય છે માટે તે — અર્ધમાત્રા રૂપ મહા માયા છે. આત્માથી તેનું હોવાપણું અસ્તિત્વ છે માટે • બિન્દુરૂપ પરબ્રહ્મ છે ‘આ રીતે દેહ ઔંકાર જુદા નથી.’ પોતાના દેહમાં ઔંકારનું કેમ ધ્યાન કરવું તેને માટે તેઓ કહેતા:-આ જે મસ્તક છે-તાળવું ત્યાં • બિન્દુ છે-કંઠ છે ત્યાં — અર્ધમાત્રા છે.—હૃદય, નાભિ, અને ત્રિંગ સુધી અ ઉ મ્ રૂપ ઉ છે. છેવટનું ચક્ર તે — અલ્લાયો છે. આ દેહમાં ઔંનું ધ્યાન ધરવું. આ રીતે ખટ્વક અને તેનું તાત્પર્ય, તેમાં ખિરાજતા દેવમાં ખિલકૂલ ભેદ ન આવે તેમ સમજાવતા. જે જેવું શીખવા આવે તેને તે મળતું. ખટ્વકની ધારણામાં પણ એવુંજ છે.

ચક્રો- મૂલાધાર, સ્વાધિષ્ઠાન, મણિપૂર, અનાહત, વિશુદ્ધિ, આજ્ઞા  
 દ્વાર- ગુહાદ્વાર, લિંગદ્વાર, નાભિદ્વાર, હૃદયદ્વાર, કંઠદ્વાર, મસ્તકદ્વાર  
 દેવ- ગણપતિ, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ્વર, માયા, બ્રહ્મ  
 ઔંસંજારૂપ- — અ ઉ મ્ — •  
 ઔં

શરીરો-સેનભેગ, સ્થૂલ, સૂક્ષ્મ, કારણ, મહાકારણ, કારણાતીત

અવસ્થા-સેનભેગ, જાગૃત, સ્વપ્ન, સુષુત્તિ, તુર્યા, તુર્યાતીત

કોશ-સેનભેગ, અન્તમય, પ્રાણમય, મનોમય, વિજ્ઞાનમય, આનંદમય

સમષ્ટિદેવ-સેનભેગ, વિરાટ, હિરણ્યગર્ભ, દેવદત્ત, પરબ્રહ્મ સત્તા

વ્યષ્ટિદેવ-સેનભેગ, વિશ્વક, તેજસ, પ્રાજ્ઞ, જ્ઞાનસ્વરૂપ, સ્વરૂપ, સામાન્ય  
 ઔંક્યસ્વરૂપ

ભોગ-સેનભેગ, સ્થૂલભોગ, માનસિક, આનંદમય, આનંદ, અનુભવ

ઉપર જે ભેજસેજ શબ્દ છે તેમાં ભૂલાવામાં પડવું નહિ કારણ જગત વ્યાપાર કેઈ સ્થૂલ સૂક્ષ્મ ગમે તેવા વ્યબિટ સમબિટ રૂપ ચાલ્યાજ કરે છે—

આ રીતે શ્રીગુરુદેવે બતાવેલા ધ્યાનના પ્રકાર બાણી ઘણાય સાધકો સતપથે વળ્યા છે. સાધનાના રસ્તામાં જતાં ઉપલા બનાવો ધ્યાનમાં લેવાજ પડે છે અને તે બને છેજ. આગળથી લખી દીધા છે તે સમજવાને માટે; માટે એ તો સમજીને અનુભવવા જોઈએ. કેવલ પાંડિત્યથી તેનો ઉપયોગ થઈ શકતો નથી.

‘હરિજનો ! જુઓ આ જગતમાં જે વસ્તુ છે—ખાવું અથવા પીરસવું. ક્યાં તો પાધરા પાધરા ખાઓ ક્યાં તો પાધરા પાધરા પીરસો. નકામી ચર્ચા નહિ કરો, નકામા નદીનાં મૂળીયાં નહિ શોધો. આ માણસ હૂંબે છે તે શું હૂંબતા હૂંબતા એમ પૂછવાનો છે કે ‘એઈલા એ આ નદી ક્યાંથી કયા પર્વતમાંથી નીકળે છે?’ તે તો ગભરાયલો નદીને પાર જવાજ મહેનત કરશે; તેમ તમે સંસાર સમુદ્રમાં ફળી રહ્યાં છો તો હવે નકામા વિતંડાવાદ મૂકી અને તર્ક મૂકી નીકળવાની મહેનત કરો. આ નથી ખવાતું નથી પીરસાતું. માત્ર અળોટીયું પહેરીને મહાલવું છે. આ મહારાજે આમ કહ્યું, પેલા મહારાજે બીજુંજ કહ્યું, એવી નમાલી ચર્ચાથી કંઈ વળશે નહિ. વળશે માત્ર મન મુકીને સાધન ભજન કરવાથી. વળી તેઓ ચરૂને ચંપાણુનો દાખલો આપતા:—

પેલા બજારમાં ચરૂ વેચવા આવે છે તેમાં બૂમ પાડે છે કે ‘ચરૂ લ્યો રે ચરૂ, પાણી ઉતું કરવાનો ચરૂ લ્યો.

રે ચરૂ'!! જે ચરૂ લે તેને ચંપાણુ લેવાનુંજ છે એમ તહિ સમજનાર કહે કે 'ભાઈ, ચરૂની કિંમત શું?' તો તે કહે 'ચાર રૂપીયા.' પછી પેલો કહે કે 'ભાઈ, આ ચંપાણુની કિંમત ઓછી કરીને કહે,' ત્યારે તે કહેશે કે 'નાભાઈ, એ તો ચરૂ સાથેજ ચંપાણુ લેવું પડે.' તેમ તમારું મૂળ સ્વરૂપ છે તેની સાથે દેહ તો રહેવાનો જ. તમે દેહને જુદો પાડીને આત્મા માંગશો તો તે કેમ કરીને મળવાનો છે? એ તો દેહ અને આત્મા મળીનેજ જીવ થયો છે. ચોખો અને દાળ મળીનેજ ખીચડી થઈ છે. ચોખો એ પુરૂષ અને દાળ એ પ્રકૃતિ મળીનેજ જીવ થાય છે, પણ એ જન્મેનો વિવેક કરવાનો છે. ચોખાને ઓળખવા જોઈએ અને દાળને પણ ઓળખવી જોઈએ. જન્મેને જુદા જુદા કરીને જાણવાના છે, દાળને દાળમાં ને ચોખાને ચોખામાં વિવેકથી સત્ય અસત્યના વિચારથી નાખી દેવાના છે, તોજ જીવપણું જતું રહેશે.

એક હતો ચકલો અને એક હતી ચકલી, ચકલો લાવ્યો ચોખાનો દાણો ને ચકલી લાવી દાળનો દાણો. જન્મેએ મળી ખીચડી કરી.

‘ચકલો પુરૂષ, ચકલી પ્રકૃતિ’ જન્મેએ મળી ‘જીવ’ પેદા કર્યો.

બાકી મૂળમાં તો ‘રાધિકા કૃષ્ણ ને કૃષ્ણ રાધા વિષે, રાધિકા કૃષ્ણને એક જાણો.’

પુરૂષનીજ પ્રકૃતિ. એજ મૂળ છે, મૂળનુંજ થડ છે, થડને મૂળીયાં જુદાં નથી; એમ એકજ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા



છે પણ વ્યવહારમાં જાણવાને માટે વિવેક કરવો જોઈએ. એ વિવેકજ ખરું ખોટું સમજાવે છે અને ખરામાં લઈ જાય છે.

લાકડામાં અગ્નિ છે પણ અગ્નિ કંઈ લાકડાથી જુદો છે ? દરીયામાં તરંગ છે પણ તરંગ કંઈ દરીયાથી જુદો છે ? અગ્નિમાં તણખા છે પણ તણખા કંઈ અગ્નિથી જુદો છે ? પાણીમાં તાડાશ છે તે તાડાશ કંઈ પાણીથી જુદો છે ? મરચામાં તીખાશ છે પણ તીખાશ મરચાથી કંઈ જુદો છે ? પુષ્પમાં વાસ છે પણ પુષ્પથી તે કંઈ જુદો છે ? એ રીતે, ‘પુષ્પમાં વાસ વસે છે જેવો, અનુરૂપલીઓ આતમતત્વ વિચારો.’ અરે હરિજનો ! ચેતો ચેતો !

‘રહેવેગા ગંદલત તો ખાવેગા માર, હરદમ તું યાદ કર બંદા હોજ હોશિયાર’ ! ગંદલતોમાં રહેવાથી ‘નો નીર નો તીર’ એવો ઘાટ થશે. એ તો પછી પેલી કપુર કાકી જેવો ઘાટ છે.

પેલા કપુરકાકી હતા. તે બિચારા દરરોજ નદીએ ધોવા જાય. એક દિવસ એવો જનાવ બન્યો કે નદીમાં એક મહોરથી ભરેલી તાંબડી તરતી તરતી આવતી હતી. એટલામાં એક જુવાળ આવ્યો કેની તે કિનારે પેલી તાંબડી આવી. કપુરકાકીનો હરખ તો માય નહિ તેણે આસપાસ જોઈ પોતાની પાસે એક ધોવામાં પીછોડી હતી તે તાંબડી પર છાનામાના ઢાંકી દીધી ! વહેલા વહેલા ઘેર જવાને લુગડાં ધોવા માંડ્યાં; એટલામાં એક જુવાળ એવો આવ્યો કે પેલી તાંબડી ને પીછોડી બન્ન તણાઈ ગયા. કપુરકાકી તો પાછું ફરીને જુએ છે તો તાંબડી અને પીછોડી ન મળે ! એટલે તો તેની નજરે તાંબડી ને પીછોડી પાણીમાં સાથે

તણાતાં દેખાયાં. ડાસીનું મગજ ચસ્કી ગયું. તે તો ખૂબો પાડવા મંડયા....‘હાય....હાય....જતી ગઈ ને લેતી ગઈ’.... ‘હાય-હાય જતી ગઈ ને લેતી ગઈ.....’ પેલી બીજી પાડા-શણેને તો એમ થયું કે કપુરકાકીને આ એકાએક શું થઈ આઈવું ! તે તો તેને વળીવળીને પૂછવા લાગી; ‘કાકીજી શું થયું ?’ ‘કાકીજી શું થયું ?’ પણ ડાસીની તો ડાગળીજ ચસ્કી ગઈ હતી. તે તો એમ બોલ્યા કરે કે ‘હાય હાય જતી ગઈ ને લેતી ગઈ’ ‘હાય હાય જતી રહીને લેતી ગઈ !’ આ રીતેનો ઘાટ નહિ થાય તેને મારે ચેતો ચેતો;

ચેતે તો ચેતાવું તુજનેરે પામર પ્રાણી,  
હજી હાથમાં છે બાજી કરી લે પ્રભુને રાજી....

એમ કહી તેઓ વારંવાર ‘નો નીરં નો તીરં,’ કહીને ચેતાવતા.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજયોતીના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંનો પ્રસંગ ૧૧ મો સમ્પૂર્ણ.

—:૦:—

(૧૨)

ને

વખતે કાવ્યવિનોદ અને શ્રીશંકરાચાર્યનાં દ્વિરત્ન ને પંચરત્ન નામનાં પુસ્તકો આવ્યાં તે વખતે વિવેકચૂડામણિનું વાંચન મેં, નગીનલાલ, તારાબેન, મોતી-

બેન વિગેરેએ શરૂ કર્યું. શ્રીગુરુદેવ હું મેશ તેના પર પ્રવચન કરે ને અમે સાંભળીએ, તેમાં વૈરાગ્યનું વિવેચન તેઓ એવી રીતે કરતા કે આપણને સહજજ દેહ ઉપર કંટાળે. આવે—હાડકાં માંસ ચામડાં મેદ મજ્જા સપ્ત ધાતુ વિગેરેનું વર્ણન તેઓ આગેહૂબ કરતા કે જેથી મારો દેહ મારું શરીર એના પર ખરેખરો કંટાળે. આવે અને વાસ્તવિક હું કેણુ ? મારું કર્તવ્ય શું ? હું કયાં જઈશ ? વિગેરે વાતોનું સ્પષ્ટીકરણ એવી રીતે કરતા કે જેથી મનમાં જ્ઞાન પેદા થઈ જતું.

પ્રભુ તો સત્તા સામાન્ય રૂપે વ્યાપી રહ્યો છે. જેવી રીતે પંચમજ્જેર્જ વિલાયતમાં છે છતાં અહીં તેની સત્તા કેટલી છે ? એવી રીતે ‘સત્તામાત્રં કેવલવિજ્ઞાનમજં સત્.’ સત્તા રૂપે તે દરેક પ્રાણીપદાર્થમાં છે. આ દેહ છે તે કોડીયું છે. આયુષ્યરૂપી તેલ અને બુદ્ધિરૂપી દીવેટ, તેના ઉપર આત્મ સ્વરૂપે તે જ્યોતિર્મય પ્રકાશે છે. ધ્યાન કરો તો એ જ્યોતિનું જ કરો. અદ્ધર જ્યોતિ ઝળઝળાયમાન બિમ્બાયમાન થઈ રહી છે. એનો પ્રકાશજ આણુઆણુમાં વ્યાપી રહ્યો છે. જેવી રીતે આ ગુખ્ખારો સળગે છે અને તેનુંજ તેજ આખા મંદીરમાં પ્રકાશી રહ્યું છે; જેવી રીતે સૂર્યનારાયણ પ્રકાશે છે અને આખા વિશ્વમાં તેનું તેજ વ્યાપી રહ્યું છે, એ તેજો અને ગુખ્ખારો સૂર્યનારાયણ જુદા નથી, તેવીજ રીતે પુરૂષ અને પ્રકૃતિ જુદા નથી, તેવીજ રીતે પરમેશ્વર જગતમાં પ્રકાશી રહ્યો છે. છતાં વિવેકને ખાતર શાસ્ત્રકારોએ જીવ જીવના ભેદ, જીવ ઇશ્વરના ભેદ, ઇશ્વર માયાના ભેદ અને માયા બ્રહ્મના ભેદ પાડેલા છે, બાકી “જીવ ઇશ્વર ને માયા તેનો જુગતે

જાણ્યો ભેદ, નેહ અક્ષરથી અક્ષર નીકળ્યા નીકળ્યા ચારે વેદ. ” એક માણસ તમારે ત્યાં આવે અને સાંકળ ખખડાવે ત્યારે તમે પૂછશો ‘કેણુ ?’

પેલો માણસ જવાબ આપશે ‘કેઈ નહિ.’ આપણે ફરી પૂછીશું. ‘કેઈ નહિ તે કેણુ ?’

ત્યારે પેલો કહે, ‘એ તો હું’ એમ કહે ને આપણને ઓળખાય તો ઠીક, નહિ તો પાછો સવાલ પૂછશો કે :— અથવા ‘હું’ હું’ કહે છે તે નામ બોલને, નહિ તો હું’ ઉઘાડનાર નથી.’ ત્યારે તે હસતો હસતો કહેશે, ‘એ તો હું’ મગનલાલ’....આપણે તદ્દન ઓળખી લઈએ એટલે બહેલા બહેલા ‘ઓહો મગનલાલ ! આવો આવો — માફ કરજો, મેં તમને ઓળખ્યા નહિ.’ આ રીતે મૂળમાં કંઈ જ ન હતું પછીથી હું’ થયું અને પછી નામ પડ્યું. મૂળમાં તો અસ્તિત્વ છે છે ને છેજ, નહિ તો સાંકળ ખખડેજ શાની ! પણ સાંકળ ખખડાવનારને આપણે ન ઓળખવાથી મનથી વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે એમ સમજાય છે કે જાણે કંઈજ નથી. એ કંઈજ નથી એ વિચારને માયા કહે છે પણ એટલેથી સંતોષ ન થતાં પાછા વિચાર કરીએ ત્યારે જણાય છે કે ‘હું’ ‘હું’.. ‘એને ઇશ્વર કહે છે.’ એમ કરીને ડાલવા મંડીએ છીએ તોપણ બરોબર બોલી શકતા નથી. પછી છેવટે એવું જણાય છે કે ‘હાં હાં એ તો મગનલાલ’ એમ સમજાય છે તેને જીવ કહે છે. આ રીતે ‘જીવ ઇશ્વર ને માયા તેનો જીગતે જાણ્યો ભેદ’ ‘નેહ અક્ષરથી અક્ષર નીકળ્યા નીકળ્યા ચારે વેદ,’

‘આનંદ તો થયો સંશય ગયો, સદ્ગુરના શબ્દથી મેં આતમા લહ્યો.’

શ્રીસદ્ગુરુદેવની આ વાગ્ધારા હું મેંશ અખંડજ ચાલતી. આખી ચરાચર સૃષ્ટિમાં પંચતત્ત્વ વ્યાપી રહ્યાં છે, તે જાણવા ઉપરાંત દરેક વસ્તુમાં જીવ, જગત ઈશ્વર, બ્રહ્મ અને માયા તેને દેખાડવા તેઓ હરકોઈ વસ્તુ પાસે પડેલી હોય તેને હાથમાં લઈને પૂછતા—‘હીરાલાલ, આ વસ્તુમાં જીવ, જગત, ઈશ્વર, માયા, અને બ્રહ્મ જતા-વશે? બહુ થાય તો અમે એમ કહેતા, ‘પ્રભુ આ નામ રૂપ ને ગુણવાળી વસ્તુ જીવ છે તે.’ એટલું કહીને અટકી જતા. ત્યારે ‘શાબાશ, શાબાશ,’ કહીને તેઓજ હસતા હસતા અમારું કહું કબૂલ રાખીને કહેતા, ‘ખરોખર છે.’ આ વાડકી છે તેના પ્રત્યેક પરમાણુ જીવ છે. એ પરમાણુનો જથ્થો છે તે જગત છે. એ પરમાણુના જથ્થાવાળી વસ્તુને જોડી રાખે છે તે ઈશ્વર છે. એના ઉપર વાડકી નામ છે તે માયા અને એ છે છે છે અસ્તિત્વ વાડકીનું હોવાપણું બ્રહ્મ છે. આવી રીતે દરેક વાતને પરંપરામાં ગોઠવી સમજાવવાની કારીગીરી શ્રીગુરુદેવમાંજ હતી. પંડિતા ચોપડા લઈ વાંચવા બેસે—શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ એક પણ દૃષ્ટાંત અનુભવનું આવડે નહિ અને વાણી કંટાળા ભરેલી અને કઠોર લાગે એ અમને પ્રત્યક્ષ અનુભવ છે. જે વાણીમાં અનુભવ વધારે અને એ અનુભવને શાસ્ત્ર અનુસરે તેનેજ પરાવાણી કહે છે.

‘વેદ હમારા ભેદ હૈ હમ વેદનકી માંહી,

જો વસ્તુ હમમે રમ રહી સો વેદનમે નાહિ.’

‘ત્રૈગુણ્યવિષયા વેદા નિર્લૈગુણ્યો ભવાર્જુન।’

આ રીતે ત્રણ ગુણમાં રમી રહેલી વાણી તેનું રહસ્ય સમજાવી શકતી નથી. પેલાં માળાપ હોય છે તે છોકરા છોકરીને પરણાવે છે; પછી મુરત જોઈ છોકરા છોકરીને એકાંતમાં પથારી કરી આપે છે; પછીથી મેળાપ વખતે શું કરવાનું તે માળાપ બતાવતાં નથી એ તો છોકરા છોકરીએજ સમજવાનું છે. તેમ શાસ્ત્ર પુરાણ વેદ તો તમને અંતઃપુરની બધી વ્યવસ્થા કરી આપે છે, પણ સાક્ષાત્કાર અનુભવ કરવો તે તમારું કામ છે. અમે ગુરુ પણ સાખાચન્દ્રન્યાયે ચન્દ્ર બતાવી આપીએ છીએ. હાથ ઝાલીને પ્રભુને બતાવી આપીએ પણ તેને ઓળખવો તમારું કામ છે. ચિત્રકૂટ પર રામચન્દ્રજી બે વખત આવ્યા પણ તુલસીદાસજીએ ઓળખ્યા નહિ—છેવટે ગુરુકૃપા હતી તો ઓળખ્યા ત્યારેજ—

‘ચિત્રકૂટકે ઘાટપે, લયી સન્તનકી ભીડ;  
તુલસીદાસ ચંદન ઘસે, તિલક કરે રઘુવીર’  
માટે એ કેવો? તો જગ જેવડો!

x

x

મુંગો મિસરી ખાય મુસક મુસક મલકાય,

x

x

આ રીતે ‘પ્રભુ ઓળખ્યાની એહી નિશાની દુબહી ભરમ મીટાયા.’ પેલા કહે છે ને કે;

‘જેરે રમે ઢીંગલે પોટલે તે, મેરમને શું જાણે રે!!  
સાચા ધણીની હોય પ્રીતડી, તે સુખમાં નિશ્ચય મ્હાલે રે’

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંનો બારમો પ્રસંગ સમ્પૂર્ણ થયો.

(૧૩)

**મે**રા હીરા હરાયા કચરોમે', કેાઇ પાંચ પચીસકે ઝઘરોમે.'

એ પાંચ એટલે પંચભૂત અને પચીસ એટલે પચીસ તત્ત્વવાળી પ્રકૃતિ. એ પ્રકૃતિ કઇ? પંચકર્મેન્દ્રિય, પંચજ્ઞાનેન્દ્રિય, પંચપ્રાણ, પંચતન્માત્રા, પંચવિષય, ચાર અંતઃકરણ અને એક આત્મા (પ્રથમ સ્કૂરણ); પંચ કર્મેન્દ્રિય એટલે બહાર કામ કરનારી ઇન્દ્રિયો—વાણી, હાથ, પગ, ઉપસ્થ ને શુદ્ધા; પંચજ્ઞાનેન્દ્રિય એટલે કાન, ત્વચા ચામડી, આંખ, જીભ અને નાક; પંચપ્રાણ એટલે—પ્રાણ, અપાન, વ્યાન, ઉદાન, સમાન; પંચતન્માત્રા (પંચવિષય) શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ અને ગંધ; ચાર અંતઃકરણ એટલે—મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત, અહંકાર; આત્મા—પ્રથમ સ્કૂરણ.

—આ રીતે—આટલા પડની નીચે મારો હીરો એટલે સ્વરૂપ ઢંકાયું છે. એને નિરાવરણ કરવાને ગાયત્રી છે તેનો મન્ત્ર ચોવીસ અક્ષરનો છે.

ૐ મૂર્મુચઃ સ્વઃ તત્સચિતુર્વરેણ્યંભર્ગો દેવસ્ય ધીમહિ ધિયો યો નઃ પ્રચોદયાત્ ।

—એને ગાયત્રી કહે છે. એના શબ્દે શબ્દે ઉપર બતાવેલાં તત્ત્વોને લેદવાની શક્તિ છે—વેદ ધર્મ પ્રમાણે ઉપરોક્ત મન્ત્ર ઉપનયન સંસ્કારવાળા દ્વિજને જપવાનો અધિકાર છે. દ્વિજ એટલે જન્મ સંસ્કાર—ઉપનયન સંસ્કાર. સંસારમાં જન્મ સંસ્કાર અને ધર્મમાં ઉપનયન સંસ્કાર એ બે જન્મ છે એટલે બે વખત જે જન્મે છે તેને દ્વિજ

કહે છે. હાલમાં ચાલુ જમાનામાં ઉપનયન સંસ્કાર વાણીયા વિગેરે કરતા નથી, ત્યારે તેઓ કેાઈ ગુરૂની કંઠી બાંધે છે તેને બીજો જન્મ કહે છે. એ દિવસને ગાયત્રીનો અધિકાર છે, પણ આપણે એ અધરામણમાં પડતા નથી. આપણે તો શ્રીશુકદેવજીની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલીએ છીએ. આપણા મન્ત્રમાં કેાઈ દેવદેવી કે શાસ્ત્રનો બાધજ નથી આવતો. વળી આપણા શ્રીશુકદેવજીના મન્ત્રમાં શ્રીશુકદેવજીનું નામ સુદ્ધાંત નથી પણ શ્રીશુકદેવજીનું સ્વરૂપ છે. અહીં આવનાર કેટલાક લોકો કહે છે કે ‘અમે તો મહારાજનો મન્ત્ર બાણીએ છીએ. અમે ઉપદેશ લીધો નથી તેથી શુ’ ?’ આવું બોલનાર શક છે, સાક્રુટ છે.

‘આડો કાગળ ને પારસ લોઢું નહિ ટળે રે,

પાડો માંદો ને પખાલી કૂંખે ડામ, હડીઓ કાઢે રે  
હરિ તમને નહિ મળે રે.....’

એમ અંતરમાં ભેદ રાખી ભક્તિ કરનારને સાચી વસ્તુ મળતી નથી. કેાણુ ગુરૂ છે ? હું ગુરૂ છું ? કેાણુ ગુરૂ છે ? ગુરૂ તો શ્રીસદ્ગુરૂ શુકદેવજી છે, જેણે શ્રીશંકર ભગવાન કનેથી અમર મન્ત્ર સાંભળ્યો છે.

÷

\*

÷

અરે સ્વતન્ત્ર સ્વતન્ત્ર કરીને સ્વતન્ત્ર થવાના નથી. ‘સ્વતન્ત્ર’ બોલનાર કઈ રીતે સ્વતન્ત્ર છે ? અરે બંડલ બંધાશે તોજ પારસલ થઈ ધારી જગ્યાએ જવાશે. આવા શબ્દો મનમુખીજ બોલે છે. ગુરૂમુખી બોલેજ નહિ.

‘ભેદ જેણે જાણ્યો રે, તે તો ખરો તરત બન્યો.’



લેદ જાણ્યા વિનાની વાતો કરનારના હાથમાં ધૂમાડાના બાચકા આવે છે. એમ મોઢેથી શ્રદ્ધા ભક્તિ વિનાનો જપેલો મંત્ર ફળતો નથી. અરે ! એ મંત્ર ક્યારે ફળે છે ? જેનો મંત્ર જપે છે તેના પર સમ્પૂર્ણ ભક્તિ અને શ્રદ્ધા હોય ત્યારે. આ તો ચરૂ અને ચંપાણમાં લેદ પડ્યો— લાકડાને અગ્નિમાં લેદ પડ્યો. એ કેમ કરીને તુગરો પાર ઉતરશે ?

“ ગુરુ તો એસા ચાહીએ, શિષ્યસે કછુ ન લેત;

શિષ્ય તો એસા ચાહીએ, ગુરુકુ સળ કૂછ દેત. ”

આ તો ‘હુ’ હુ’ પાણનો ભાર તો ઉતારવો નથી અને અમે તો બા જાણીએ છીએ. ગુરુ ઉપદેશ લીધે શું વધારે છે ? અરે ! એ બધા મનમુખીનાજ ચાળા છે. એ તો બધી મનની ચાલાકી; હા...ચાલાકી છે... ચિત્તની ચોરી છે.

‘લોભી ગુરુ ને લંપટ ચેલા, દોનો જેલે દાવ;—

વો કૈસે પાર ઉતરે, જૈઠે પથરકે નાવ.’—

એવા ગુરુ અને શિષ્ય કરતાં એવા ગુરુએ નહિ અને એવા ચેલાએ નહિ, એમ હોય તોજ સારું.

અરે ! આ તો હડહડતો કળિજીગ આવ્યો છે....એમાં શ્રદ્ધા સમ્પત્તિ રહેવાની નથી. કોણ કેના પર શ્રદ્ધા રાખે ! મહાકાળી, મહાસરસ્વતી, અને મહાલક્ષ્મી નાચવા નીકળી છે. મહાકાળીએ એવો પ્રભાવ બતાવ્યો છે, કે ટપ દઈને માણસ મરી જાય...એટલે એવું બનવા લાગ્યું કે ભાઈ એ તો મરી ગયા પણ ખાઈદ્યોને ખાધા વિના ચાલવાનું છે ? પછી સૌ થઈ રહેશે. આ રીતે નાચવા નીકળેલા મહાકાળી સ્નેહને ખાઈ ગયા. મહાસરસ્વતીનો પરચો

એવો છે કે જ્યાં જોઈએ ત્યાં બી. એ. ને એજ્યુએટ મુખ્યનાં ઢેઢાંની પેઠે ભણેલાં જડી આવે. એને પરતાપે અસલ જે વિદ્યાવાળાં ભણેલાંનાં માન હતાં તે છાપખાનાઓ થવાથી અને ભણેલાં વધવાથી વિદ્યાની કિંમત ઓછી થઈ ગઈ, એટલે મહાસરસ્વતી શ્રદ્ધા ચરી ગયા. મહાલક્ષ્મીનો ચમત્કાર એવો છે કે પહેલાં તો એક પૈસો કેમ થતો ! કેટલી વિશે એક પૈસો મળતો. એ આખો દહાડો દૂળી દૂળીને થાકે એટલે ચાર પૈસા માણુ માણુ દેખતા. આ તો હાલતાં ચાલતાં રૂપીયા ને ગોળી. પછી પૂછવુંજ શું ? એનું પરિણામ એ આંધુ કે સંપ જેવી વસ્તુજ નહિ ! તું મોટો તો તારા ઘરનો મોટો. આ રીતે સ્નેહ, શ્રદ્ધા, અને સંપ કળબુગમાં નાશ પામ્યા, સાપ વિધુના મન્ત્રો વહેલા ફળવા લાગ્યા. ચમત્કારને પરચામાં દુનીયા દૂળી ગઈ. હાથ વેંત ઉંચા ચાલતા આવનાર પાખંડીઓ પૂજવા લાગ્યા. સત્યની કિંમત ઘટી ગઈ અને શુદ્ધ મન્ત્રોના સાધનાર ઓછા થઈ ગયા. હવે તો ઢાંગી ધૂતારાજ ફાવવા લાગ્યા છે. એવા વખતમાં તમારા જેવા શ્રદ્ધાળુ હરિજનો ભક્તિ ભજન કરો છો એ શું ઓછું છે ? તમેજ સાચું સમજ્યા છો, એજ શ્રીશુક-દેવજીની તમારા પર કૃપા સમજો.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંનો પ્રસંગ તેરમો સમ્પૂર્ણ થયો.

(૧૪)

**જે** મ જેમ વખત જતો જાય છે તેમ તેમ પ્રગટ પુરૂષની વાતો યાદ આવતી જાય છે અને આનંદમાં વૃદ્ધિ થતી જાય છે. શ્રીગુરુદેવ કહેતા હતા ‘હુરિજનો ! પ્રગટ પુરૂષને જોયા વિના ચાલવાનું નથી.....કદાચ તમે તેના દર્શન કરશો તો પણ તેની માયા તરવી અધરી છે. તે તો મમ માયા દુરત્યયા-માટેજ કહું છું કે:—

‘પ્રગટ પુરૂષની ખુજવી વાણી, સમશ્યામાં સન્ત ખતાવે એંધાણી; પળમાં ભેટાડે પુરૂષ પુરાણી તો, તનમનધન તેને અરપીએ રે’.

આ રીતેનો જે નિશ્ચય કરશે તેના ત્રિવિધ તાપ જતા રહેશે. તમને ખબર નથી....ખબર નથી. લોકો કહે છે, કે ખહુ ભજન કરીએ તો ગાંડા થઈ જવાય, પણ ભક્તિની ડીચ દીઠી નથી ડીચ. ચૈતન્ય પરમાત્માનું સ્મરણ કરવાથી કદીપણ અચેતન ગાંડા થઈ જવાનું નથી. એકલો પ્રારબ્ધવાળો માણસ કરી કરીને કેટલું કરશે ? કરવાવાળો તો કરશે, પણ કંઈ દેવની કૃપા સહાયતા હશે તો આડફેંટ જતો અટકી જશે માટે આ માયાની ધાણીના બેલ મટી કંઈક હુરિજનની ગણત્રીમાં આવે. પશુઓમાં અને માણસમાં શું ફેર છે જાણો છો ? ॥ આહારનિદ્રામયમૈથુનં ચ સામાન્યમેતત્ત પશુભિર્નરાણામ્ ॥ તો ખાવું—ઉંઘવું—ભયપામવું—અને છોકરાં પેદા કરવાં એમાં કયા મોટા પુરૂષાર્થની જરૂર છે વારૂ ? અરે ! પુરૂષાર્થ તો તેનું નામ, કે કંઈ દાન છે, ધરમ છે, સન્ત પુરૂષની સેવા છે, શાસ્ત્રનું વાચન છે. આતો સવારમાં ઉઠવું કે ડાચે લઈને દાતણ આવવું, નહાવું કે બોરકેરીના અથા-

જાંની પેઠે ઠાકોરજીને ધોધ નાંખી બેસાડવા, મન વગરની માળા ફેરવવી, એ કીકારે હે હે હે હે એમ છોકરાંના મોઢા આગળ નાચવું, વેપાર ડોળવો, ખાધું કે પાછું બપોરે જરા આરામ કરવો, સાંજ પડે કે દુકાનેથી ઘેર આવવું, પાછું ખાઈને સુઈ જવું, આનું નામ ખટકર્મ. અરે ! પુરૂષો તો પતંગ જેવા છે. સ્ત્રી રૂપી દોરો જેમ ગોથ ખવડાવે તેમ ખાય; જેમ નચાવે તેમ નાચે, અરે ! એ તો પેલા કહે છે કે:—‘કનકને કામિની આડી ચોકી રામની, રામની રમતમાં તેજ લૂટે; વૈરાગ્યના પદને વિદ્ય આડાં ઘણું કઠિણ મન કામના કોક છૂટે.’

‘જનની જણજે તો ભક્ત જન, કાં દાતા કાં શૂર;  
નહિ તો રહેજે વાંઝણી મત ગુમાવીશ નૂર.’

ભક્તિ ભક્તિ શું કરો છો ? ભક્તિ કંઈ આપણા ખાપની નથી. એતો મારા પ્રભુની છે. એની કૃપા થાય તોજ ભક્તિ કરી શકાય, પણ કેને ભક્તિ કરવી છે ! કરવું છે ‘સોળપંચા પંચાહી’ અરે ! જેસા કરેગા વેસા પાવેગા. ખા ગયા સો ખો ગયા, દે ગયા સો લે ગયા. તો પછી મનુષ્ય દેહ મળ્યો છે તો કંઈક કરીલો—કરીલો. ‘કાયા ગાયારે તહારી, કારમી દીસે બહાલા.’

આમ ઘાટ છે. અરે ! આપણને વૈરાગ્યજ કયાં થાય છે ! આધા પછી એમજ થાય છે હવે ખાવુંજ નથી. સંસારને અન્તે પણ એમજ થાય છે કે હવે આમ નહિ કરવું અને માણસ મરી જાય છે અને શ્મશાનમાં બાળવા જાય છે, ત્યાંથી વૈરાગ લઇને પાછા આવે છે, કે આ દેહની આવીજ ગતિ છે, તો લડવું વઢવું શું કામનું ? પણ

જોરભાઈ સમજતો નથી કે એ બધું ક્ષણિક છે. જરીવાર રહીને ભૂખ લાગવાનીજ, સંસાર ભોગવવાનાજ અને લડવા વઢવાનાજ. એ કંઈ પૂર્વ પુણ્યના ઉદયથી જ્ઞાનપૂર્વક વૈરાગ થયો છે ? કે ચાલો, ભાઈ આ બધું ખોટું છે ! એ તો ક્ષણિક વૈરાગ છે. સંસારીઓનાં મન એટલાં સાફૂટ થઈ ગયાં હોય છે, કે કોઈ પણ એક વાતનો ચિત્ત દઈને વિચારજ કરે નહિ. વિચાર કરે તો એટલો કરે કે મહારાજે આ વાત કહી તે ફલાણી વાત ઉપરથી કહી અને ફલાણા માણસને કહી; આપણે થોડા એવા છીએ ! ? માટે,

‘ ધન્ય ભાગ્ય તેનું રે, વૈરાગ્ય જેના મનમાં વસ્યો. ’

એ રીતે પ્રભુ પરમાત્મા તો આડ પર પાકેલી શાખજ છે, તેને કંઈ કંડીયામાં ઘાલી પકાવવાની નથી. તે તો આડપરજ પાકેલી કેરી છે. કાચી કેરીનેજ કંડીયામાં ઘાલીને પકાવવાની હોય છે. તો આપણે પાકા થવાને વિવેક વૈરાગ્યરૂપી કંડીયામાં વસી ઘાસરૂપી યમનિયમમાં ચાલવું જોઈએ, તોજ પાકીએ અને ખાવાને લાયક થઈએ, ત્યારે જ આપણા હૃદયમાં મીઠાશ આવે. અત્યારે આપણે તો ખાટી કેરી જેવા છીએ કોઈની સાથે વાંત કરતાં પણ બોસરું બોસરું અને વાકું વાકું બોલવાના. સંસારીઓની દૃષ્ટિજ જુદી. જુદાંને સાચો અને સાચાને જુદો કહે, માટેજ પાપાણુ પત્થરની પૂજા કરે તેથી મહાદેવ પ્રસન્ન થઈ જવાના નથી, પણ કંઈક નિષ્કપટભાવથી ભગવાનને ભજશે તો જરૂર તમારું કામ થઈ જશે આ તો આ કાને સાંભળી ને પેલે કાને કાઢી નાખે ? એવાઓ પત્થરના નાવમાં બેઠેલા છે તે તરવાના શી રીતે ? મહારો પ્રભુ તો સૌમાં સરખો, અરે ! કંઈ પારખ હોય તો પરખો.

ધર્મમાં પણ સિદ્ધાંતોનો મતભેદ. પેલા વૈષ્ણવો દરજીની દુકાને જાય, ત્યાં કેઈ દિવસ એમ નહિ કહે કે શિવી આપ; કારણ શિવી આપ કહે તો શિવનું નામ આવે ને ? અને શિવને ભજનારા ટિલાવાળા ભગતને શુવારસિંગ તાણી કહીને ખીજવશે. મૂળ વાત તો એવી છે, કે પરબ્રહ્મ પરમાત્માને તેઓ કંઈ જાણતાજ નથી હોતા. હા, ટેક એ ઉત્તમ વસ્તુ છે. ‘જેણે રાખ્યો છે ટેક તેને મળશે અલેખ;’ પણ ધર્મને નામે વિતંડાવાદ શું કામ જોઈએ ? પેલા આંધળા હતા તે હાથીને જોવા ગયા. એકના હાથમાં પૂંછડું આવ્યું, તે કહે કે અરે, આ તો સાવરણી જેવો દેખું ! વળી બીજના હાથમાં કાન આવ્યો, તે કહે, કે આ તો સુપડાના જેવોજ છે. ત્રીજના હાથમાં પગ આવ્યો, તે કહે, થાંભલા જેવો છે. ચોથાનો હાથ પેટ ઉપર અડક્યો, તે તો એમજ ઘરાડવા લાગ્યો, અરે ! તમે જઘાજ ખોટા છો એ તો ભીંતના જેવો છે. આ રીતે લડાઈ તો મોટી થઈ ને વધી ગઈ, પણ કરે શું ? એટલામાં હાથીનો જાણકાર મહાવત આવ્યો. તેણે કહ્યું ‘ભાઈ એ તો તમારા કહેવાથી તદ્દન જુદોજ છે. એ નથી સાવરણી જેવો, નથી સુપડા જેવો, નથી થાંભલા જેવો, અને નથી ભીંત જેવો. એ તો સાવરણી, સુપડું, થાંભલો, ને ભીંત ચારેને ભેગા કરો, તેવો છે.’ તમે મૂળમાં તો આંધળા છો એટલે હાથીને તમે જોઈ શકતા નથી, એજ હાથીને ઓળખવામાં ખામી છે, માટે દેખતા થઈને આવો એટલે એની મેળેજ સાચી વાત જણાશે. પેલા આંધળાઓની લડાઈનું પરિણામ કંઈજ નહિ. એનું નામ કંઈજ નહિ.

આ રીતે સાચી વસ્તુની સમજ વિના આ મતપંથ ને વાડાવાળા લડતા જાય છે અને વાદવિવાદ કરતા જાય છે. એમને આંખજ નથી પછી સાચું શી રીતે જણાય ? શ્રી વલ્લભાચાર્યજીનું એમ કહેવું છે કે હરિરેવ જગદ્ જગદેવ હરિ : શ્રી શંકરાચાર્યજીનું કહેવું એવું છે કે 'ब्रह्म सत्यं जगन्मिथ्या' શ્રી શુકદેવજીના મત પ્રમાણે જન્મે ખરા છે પણ વાદવિવાદ ખોટા છે. 'જુઓ આ વાડકી' આ વાડકી જે મૂળમાં પિત્તળ છે તે નામ રૂપ ગુણથીજ વાડકી થઈ. 'જુઓ આ લોટો' એ લોટો મૂળમાં જર્મન છે, પણ નામ રૂપ અને ગુણ વડે તે લોટો થયો છે. હવે શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્યજી એમ કહે છે કે એ નામ રૂપ અને ગુણ મૂળ જર્મનનાંજ છે માટે તેને મિથ્યા કહી તેનો ઘાટ જગાડી નાખી લોટો નહિ કહેતાં નકામું જર્મન જર્મન નહિ કહેવું અને લોટોજ કહેવું, અને એ લોટો કંઈ જર્મનથી જુદો નથી પછી લોટાને મિથ્યા શા માટે કરી નાંખવો ? એ રીતે જે જગત પ્રભુથી જુદું નથી, બધુંજ પ્રભુરૂપ છે, પછી તેને મિથ્યા શા માટે કહેવું ? માટે જગતજ હરિરૂપ છે અને હરિજ જગતરૂપ છે.—તે કંઈ જુદા શરીરવાળો નથી. માટે જગત સત્ય અને સાકાર હ્રસ્વર સાચો—

હવે શ્રીશંકરાચાર્યજી એજ વાડકી લઈને કહે છે. આ વાડકી મૂળમાં જે પિત્તળ છે તેા આ નામ રૂપ ગુણ જીવે પાડેલા છે, તેમાં પ્રીતી રાખી પિત્તળને ભૂલી જઈ નામ રૂપ ગુણમાં એટલે વાડકીના સ્વરૂપમાં મોહ પામવું એ શા કામનું ? આ લોટો જે શુદ્ધ જર્મનનો છે તેને નહિ જોતાં માત્ર જર્મનનાં નામ રૂપ ગુણમાં એટલે લોટામાં મોહ વશ થઈ

જર્મનની બલિહારી ભૂલી જઈ અથડાયા કરવું એ શા કામનું ? અને નામ રૂપને ગુણ એ ત્રણે મળીનેજ જગત, માટે જગત મિથ્યા અને શુદ્ધ નિરાકાર બ્રહ્મ સાચું— આવી લડાઈમાં શાસ્ત્રવાળા અને પંડિતો પોતાના આયુષ્યનો ક્રમ વૃથા ગાળે છે. આપણે તો એમજ કહીએ છીએ કે :—

જન્માद्यस्य यतोऽन्वयादितरतश्चार्थेष्वभिज्ञः स्वराट् ।  
તેને બ્રહ્મ હૃદય આદિકથયે મુહ્યન્તિ यत् सूरयः ।  
तेजोवारिमृदां यथा त्रिनिमयो यत्र त्रिसर्गाऽमृषा  
धाम्ना रवेन सदा निरस्तकुहकं सत्यं परं धीमहि ॥

આ રીતે આપણે તો કેઈપણ મતકૃતમાં નહિ પડતાં વિરૂદ્ધમાશ્રય એવા પરમ સત્યરૂપ શુદ્ધ સન્નિવહાનંદ પ્રભુ-નેજ માનનારા છીએ. દરેક મત પંથ કે વાડાનાં મૂળીયાં શ્રીહરિમાંજ છે. તો તેને ભૂલી સાકાર નિરાકારના બધામાં પડવાની જરૂર શી ? એ સર્વ શક્તિમાન છે. ધારે તે કરી શકે એમ છે. તેણે જગતને ચાલવાને નિયમો બાંધી આપ્યા છે—લક્ષિત કરવાને ઓવારાઓ બાંધી આપ્યા છે પછી આપણે શા માટે નાહુક લડી મરવું ?

। ईश्वरस्य द्वयं रूपं चलं चाचलमेवच ।

ઈશ્વરનાં બે રૂપ છે. એક ચળ અને એક અચળ ચળરૂપ એટલે ચેતન=જંગમ. અચળરૂપ એટલે જગત=સ્થાવર.

હવે સમજો, બે પાંખ વિના પંખી ઉડી શકે નહિ. બે હાથ વિના તાળી પડે ખરી ? એમ કહી તેઓ તાળી પાડતા. એ રીતે ‘સોપાધિક’ બ્રહ્મ ‘નિરુપાધિક બ્રહ્મ’ આપણે તેની લીલામાં એટલુંજ સમજીએ છીએ કે :—



તું તો ન્યારો રહીને ખેલે છે નારાયણા રે,  
એક કળે સૌ જગત ચલાવે, ચમક દૃષ્ટિ જેમ લોહ ચળાવે

તું નિર્ગુણ પણ ગુણ તુજમાં દિસે ઘણા રે....

અરે એ તો:- કરીએ શ્રીકૃષ્ણ ઉપાસના,

લીલા કેાઈ લહેતું નથી, એની ભૂલવણી સોચ (૨)

નટ જેમ નજરખંધી કરે, કળી શકે ન કેાઈ

કરીએ શ્રીકૃષ્ણ ઉપાસના....

આ રીતે આપણે સમ્પ્રદાય કે મત-પંથ-કે વાડો  
નથી. આપણે તો વિહંગમાર્ગ છે. આકાશમાં ચારે દિશા  
સરખી પણ દિશાનું ભાનપણું ખરું. પૃથ્વી પર ચીલલા પડે,  
આકાશમાં નહિ. આપણે તો મોટા પુરૂષનાં વચન એજ માર્ગ.

શ્રુતયશ્ચભિન્ના સ્મૃતયશ્ચ ભિન્ના । નૈકો ઋષિર્યસ્ય

વચઃ પ્રમાણમ્ ॥ ધર્મસ્ય તત્ત્વં નિહિતં ગુહાયાં ।

મહાજનો યેન ગતઃ સ પન્થાઃ ॥

આ આપણે માર્ગ છે.

આપણે નથી કેાઈને કંઠી ખાંધવી કે તિલક તાણવાં.  
દુનિયામાં જેટલા જેટલા શ્રૌતસ્માર્તસનાતનવેદધર્મને  
માનનારાં શાસ્ત્રો છે, તે શ્રીશુદ્ધસચ્ચિદાનંદ પ્રભુની તરફ  
લઈ જનારાંજ શાસ્ત્રો છે. ‘વાંકાવળીને નમો ને ગુરૂને મન  
ગમો.’ ‘જેતાં નાનો ને જગ જેવડો’ એવો મહારો બહાલો છે.

‘સખિરે, આરે અવસરની હું તો ગાઉં બલીહારી—  
શૂન્ય શિખરની સેજે મહાસુખ પામી મારો વેળા વળી છે.’

x x x  
બહાલાની વાત મને લાગે બહાલેરી.

x x x

આ રીતે શ્રીશુકદેવજીનો ડીમ ડીમ અવાજ છે, કે  
કલો કૈશવકીર્તનમ્ । વળી શ્રીમદ્ભાગવતજીમાં તેમણે  
ઉપસંહારમાં કહ્યું છે કે,

નામસંકીર્તનં यस્ય સર્વપાપપ્રણાશનમ્ ।  
પ્રણામો દુઃસ્વશમનસ્તં નમામિ હરિં પરમ્ ॥

માટે આપણે માટે તો:-

‘કલિમાં કેવલ કૃષ્ણ નામનો આધાર,  
સર્વ શાસ્ત્ર વેદ જોયા નીકળ્યો એ સાર.’

વળી ભગવાને કહ્યું છે કે,

અપિ શ્વપચોડતો ગરીયાન્ યજ્ઞિહ્વાગ્રે વર્તતે નામ તુમ્યમ્ ।

માટે શ્રીશુકદેવજીએ તો કલિયુગમાં ભવપાર જવાને  
નિમ્ન્યુ’ નામ રૂપ મોટું જ હાજ. હરિજનો શું જુઓ છો ?  
શું વિચાર કરો છો ?

‘હમ હમારે જાતે ચલો કોઈ આતે,  
નીરભરી નદી આવી ધોયા સળ ધાગે;

જાનીજન નહા ગયે તો ક્યા નીચાવે નાગે-હમ હમારે’  
આ રીતે પ્રભુજીની વાણીમાં સરળતાના ઓઘ ઉતરતા હતા.

x

x

x

અરે ! આતો ગાડી આવી. નથી બહુવાર ઉભી રહેવાની.  
સ્ટેશન પર ગાડીમાં બેસવાને આવ્યા છો તો વિચાર શેનો  
કરો છો ? લઈલો ટિકિટ ને બેસી જાઓ. કાંની કાંની  
શું કરો છો ? કાંની કાંની શું ? આંની. તમે જાણો છો ?  
પ્રભુ તો સર્વવ્યાપક સર્વેશ્વર સર્વાન્તર્યામી છે. તેના રૂપને  
તમે શું જાણો છો ? લોકો કહે છે કે માણસ તે પરમાત્મા

થઈ શકતો હશે ? હું પૂછું છું ત્યારે કોણ થાય ?  
નથી સાંભળ્યું ?

પશુ ચામછી પનીયાં બને, નરકા કછુ ન હોય;  
નર નરછી કરણી કરે, તો નરકા નારાયણ હોય.

તો પછી આ વાત ખોટી ? અરે ! દુન્યા તો એવી છે  
કે પ્રભુ બે ચતુર્ભુજ સ્વરૂપે દર્શન આપે તો તેને પણ  
ભૂત ભૂત કહીને ભગાડી મૂકે. દુન્યાના તો રંગઢંગજ  
બુદ્ધા. દુન્યાની જાળમાં સપડાયો તે કદી પણ માથું ઉંચું  
કરી શકવાનોજ નહિ. અરે, છળી મરશો છળી. પાણી  
માગશો અને આખી દુન્યાતું પાણી ઉછળીને તમારા  
ઘર પર આવશે તો ડૂબી મરશો. તેને માટે તો લોટો  
પાણી બસ છે. આખી દુન્યાનો અગ્નિ આવશે તો ઘર  
મૂકીને ભાગી જશો અને બાંધવા બેટલો લાકડામાં અગ્નિ  
આવશે તો ખુશીથી કાન થઈ શકશે. માટે સર્વવ્યાપકમાં  
મોહ પામી ગુરુ, પ્રાદ્ધાનુ, સન્ત, સાધુમાં રહેલા શુદ્ધ  
સન્નિવદાનંદની અવજ્ઞા નહિ કરો. ‘એ તો મારા જેવા  
સાધાવણ હાથના દેહધારી જીવને માટેજ મને દર્શન  
સ્પર્શન સેવા કરવાનેજ મારા જેવડા થઈ ભૂતલ પર  
પધાર્યા છે.’ એમ સમજશો તો ભક્તિ થઈ શકશે. તમારી  
જાણમાં છે કે ગાયમાંથી દૂધ નીકળે છે તે આખા શરીર-  
માંથી નહિ પણ આંચળમાંથીજ નીકળે છે. શીંગડાને  
દો’વાથી નીકળશે નહિ. હવે ગાયને શીંગડું બહાણું કે  
આંચળ અળખામણ કે આંચળ બહાણા કે શીંગડું  
અળખામણ નથી. પણ જેનું કામ તે જે કરે. માટેજ

દરેકના કામની વહેંચણી પ્રભુએ કરી છે. બધી વ્યવસ્થાસર કામની વહેંચણી કરી છે.

જપ કરવાને બ્રાહ્મણ સંન્યાસી, તપ કરવા સંન્યાસી.

વેપાર કરવાને વાણીઆ સંન્યાસી, રહી ગયા કંઈક ઉદાસી—

આ રીતે સૌ સૌના કામની વહેંચણી થઈ છે. તેમાં હાથ જાણે હું પગનું અને પગ જાણે હું હાથનું કામ કરું તે ન થઈ શકે. તો તમને ઉપદેશ આપવાને અમને પ્રભુએ બનાવ્યા છે. હવે અમારી અદેખાઈ કરીને વાણીયાઓ શું ગુરુ થઈને બેસશે ? તેથી શું વળશે ? માટે જેને જેનો અધિકાર તે પ્રમાણે આચાર અને આચાર પ્રમાણેજ વિચાર આવે છે. માટે આપણો માર્ગ તો સનાતન માર્ગ છે. સનાતન માર્ગમાં ગોટાળો નહિ ચાલે. દીકરાએ બાપને માનવાજ જોઈએ. બેરાંએ ધણીને માનવાજ જોઈએ. એમાં દેખાદેખી કરવાનીજ નહિ. કંઈ બાપની ન્યાત નથી કે ચાલો તેની સભા ભરીએ. એ તો જેને જે અધિકાર તે તેને કરવાનુંજ. તેમાં સ્વતન્ત્રતા કેવી ?

ભક્તિ ભજન કરવા તો તે સ્વતન્ત્રતા ! ચાહ પીવી તે પણ સ્વતન્ત્રતા ! ફરવા જવું તે પણ સ્વતન્ત્રતા ! અરે ! સ્વતન્ત્રતામાં શું વધારે દીકું ?

‘ વાડામાંથી પાડું એક, છટું થઈને નાહું છેક;

મનમાન્યું ચરવાને ઘાસ, વળતી વાઘે લીધા પ્રાણ. ’

પછી પ્રાચીન પ્રદ્ધતના રીતરિવાજનો તિરસ્કાર કરી વધારે શું મેળવવાના ?

‘ ગુરુને નહિ માનવા ’-શા માટે ભાઈ ? એમાં કંઈ દોષ લાગે છે ? જે કરશે તે પામશે. વાવશે તે લણશે. ગુરુ હુન્નરો લક્ષ્મી લુશે તો તેનું કુળ તેને મળશેજ.

એ પત્થરને કેાણુ માને ? અરે, પત્થર પત્થર કહેનારજ પત્થર છે. એની સોટ્સાઈટ થઈ ગઈ છે તે દેખાતુંજ નથી. મછી બિચારા પત્થરજ દેખે ને ? જડને કહે જડ ત્યાં તો થઈ છે વઢાવઢ. એવા લોકોને શું સમજાવવું ? જેણે પોતાના મનનેજ તપાસ્યું નથી તેને શું કહેવું ? બસ માનવુંજ નથી અને માને છે તેને ચળાવવા છે. આવો કળિયુગ હડહડતો આવ્યો છે, માટે હુરિજનો ! જેવી શ્રદ્ધાભક્તિ છે તેવી રાખશે તો જરૂર તરી જશે.

આ પ્રમાણે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંનો પ્રસંગ ચૌદમો સમ્પૂર્ણ થયો.

—: ૦ :—

( ૧૫ )

**હ**ન્નામાં પાંચ ગુરુ-

પહેલા ગુરુ માતાપિતા, બીજા ગુરુ કુળગૌર, ત્રિજા ગુરુ વિદ્યાગુરુ, ચોથા ગુરુ કંઠી બાંધે તે, પાંચમા ગુરુ સદ્ગુરુ.

( ૧ ) માતાપિતા ન હોત તો જનમજ થતે નહિ. માટે તેનો ઉપકાર તો માનો તેટલો ઓછો છે. સુકામાં સુવાડે ભીને પોઢી પોતે-

અમારે મા નથી. નહિ તો અમને પણ તેની સેવાની ઘણી હોંસ હતી. હવે શ્રીશુકદેવજી અમારા માતાપિતા તે તેની અને તેનાં બાળકોની સેવા બને એટલી કરીએ છીએ. (૨) કુલગોર નહિ હોતે તો શ્રદ્ધા સમચરી તિથિ વિગેરે પંચભાગ વિગેરે કેણુ લેતે ! અને કરાવતે ! આપણા સનાતન ધર્મમાં દેવ, ગુરુ, બ્રાહ્મણ, અગ્નિ અને અતિથિનો ભાગ કાઢવાનું લખ્યું છે, ને તેમ નહિ કરે તેને ગીતામાંજ સ્તેન-ચોર કહ્યો છે—એકલા પેટભરાનો અવતારજ એવો સમજી લેવો.

(૩) વિદ્યાગુરુ નહિ હોય તો ભણાવે કેણુ ? અને વગર ભણેલાનાં ગૃહસ્થાશ્રમ નહિ પણ ગદ્દાશ્રમ કેવાક ચાલે છે તે આપણે જોઈએ છીએ. આ જમાનામાં વિદ્યા વિનાની કિંમતજ નથી.

(૪) કંઠીગુરુ, વૈષ્ણવ, શૈવ, વિગેરે—તેઓ આપણને આપણા ધર્મનું ભાન કરાવે છે. વળી ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ કરાવે છે, એ લોક નહિ હોય તો આપણને આપણા ઇષ્ટ કે ધર્મની શું સમજ પડે ? લોકો કહેશે જોયા એવા કંઠી ગુરુ ! એ કંઠી બંઠીના વળત ગયા,—પણ એવું બોલનાર સમજતા નથી કે આ વાત વ્યવસ્થા બહારની છે. એમ કંઠી જનોઈ વિનાના રહેવાથી પણ શું વધારે ફાયદો છે ? નકામા મતમાં ને મતમાં વાંકા વળીને છાશ પીવી તેના કરતાં સીધા ચાલવું સારું. દરેક ધર્મમાં મત તો છેજ. વળી તમે જેની નોકરી કરશો કે વેપાર કરશો, તેની નિશાની તો રાખવીજ પડશે ગાયકવાડી પોલીસ અને સરકારી પોલીસને પાઘડી પહેરવેશ રાખવા પડે છે.

વળી વેપારીઓનાં પણ મંડળ હોય છે. તેના પણ કંઈક કાયદા કાનુન હોય છેજ. પછી ધર્મનું મંડળ શું નકામું છે ? તેના નિયમો શું ખરાબ છે ? આ તો વર્ણ-સંકર પ્રજા થઈ ગઈ તે બીજી કંઈ દેખાતું કે જડતું નથી માટેજ ધર્મને ધર્તીંગ ધર્તીંગ કહીને વગોવી માર્યો; અરે ! કંઈ કરવું નથી ને કરે છે તેને કરવા દેવું નથી. કરનારની નિંદા કરવી છે અને કરવું છે ધર્માત્મા થઈને, ધર્મની ડીચની ખબર નથી અને ઉપદેશ આપવા નીકળવું છે. પોતાને માન આપે તે કેવું સારું લાગે છે ! અને બીજાને કેઈ માન આપે તો અદેખાઈ કરવી છે. ‘હાં—એ તો જોયા—માને છે બે ચાર ઘેરાં, પણ એમ નથી સમજતા કે આપણે પુરૂષમાં પણ એવું મનાવવાની શક્તિ નથી. હાં એ મહારાજ ઠીક છે. પુરાણી છે પુરાણની કથા કરે છે અને બેચાર અભણ માણસો એલા કર્યા છે અને ચરી ખાય છે. પણ મૂખાને લાન નથી કે તમારા જેવા વિદ્વાનોની બીચમાં ચરી ખાવાનું કંઈ સહેલું છે ? કેઈ દહાડો સવાલ જવાબ કરી જોયા કે પુરાણી છે ને આમ છે ! તેમ છે ! આઘા રહ્યા રહ્યા ચર્ચા કરવી તેના કરતાં મંદિરમાં આવીને સાંભળી જવું.

એ તો ના, બા મંદિરમાં જાય તો એલા થઈ જવાય. એક અક્ષરનું તો જ્ઞાન ન હોય અને વાતો સારા ગામની સપાટે.

(૫) સદ્ગુરુ—શ્રીસદ્ગુરુ એનું નામ કે જે કેઈ પણ મત પંથ કે વાડાને વખોડે નહિ. દરેક ધર્મમાં પ્રભુ છે એમ સમજી જેને જેવું તેને તેવું સમજાવે. હંમેશા સ્વ-

રૂપના ધ્યાનમાંજ મગ્ન રહે. પરમેશ્વરને હાથ ઝાલીને  
બતાવી આપે. અહં બ્રહ્માસ્મિ તું જ્ઞાન કરે. માટે કહ્યું છે કે,

‘કા’ન કુંકાવે ને કંઠી બંધાવે, તેથી અર્થ નહિ સરે.  
પાંચમા સદ્ગુર મળે તો, સહેજે તુગરો તરે.’

એવા ગુર કલિયુગમાં મળવા કઠણ છે. હવેના  
ગુરુઓ તો એવા કે કંઈને કંઈ ઘાલી આપે, ને એવું  
ઠસાવી આપે કે પેલાને બીજું દેખાયજ નહિ. પેલા  
ઢોસી વાણીયાઓ વેપાર કરે છે તે ધરાકને ફેસલાવવાને  
પથરો મૂકી આપે. પેલો બિચારો દુકાને દુકાને રખડે  
અને વળી ત્યાંજ આવે ત્યારે ના કહે અને એવી જુકિત  
લગાવે કે પોતાને ત્યાંથીજ તે સોદો કરે છે. વળી કંઈ  
વાંધો આવે તો એવા બાના કાઢે કે પેલાના મગજમાં  
વાત ઉતરી જાય. માટે જેનાં પુરાં પુણ્ય હશે તે આવા  
હડહડતા જમાનામાં શુદ્ધ સન્નિદાનંદ પ્રભુનો નિશ્ચય  
કરી શકશે.

વળી ગુરુદેવ વારંવાર હસીને સદ્ગુરુનું સ્વરૂપ સમ-  
જાવતા. તેઓ કહેતા ‘અમુક ટીલા કે ભરમવાળા સદ્ગુર  
છે એમ નહિ જાણવું. એ તો પછી એવું થાય, કે

‘માફનો તો ભરમ ભારીને માંહી બેઠી છે ઢોસી’

તમે જાણો છો કે ટીલાવાળાજ ગુરુ છે કે ભગત છે  
પણ ના, ના. કડાંવાળી પાંછેરી, ઘંટીવાળો બેલ, ટીલાવાળો  
ભગતડો એ ત્રણમાં ફેલ. એનું સ્વરૂપ તો કળી શકાતુંજ નથી  
કેઠવાર જડ તો કેઠવાર ઉન્મત્ત તો કેઠવાર પિશાચ તો  
કેઠવાર બાળક, કેઠવાર ટીલું તો કેઠવાર ભરમ તો કેઠ



વાર આરસીયો તો વળી કોઈકવાર સુંદર સુંદર કોકા ને વાગા તો કોઈવાર ધોતીનું બાનજ નહિ. આ રીતે સદ્-ગુરનું કોઈ અમુક સ્વરૂપ કે માર્કો નથી. માર્કો કેના પર હોય ? જે બનેલું છે તેના પર, પણ જે આણુધડ છે તેને મારે તેઓ કહેતા, અરે ! ‘ કોઈ પારખ હોય તો પરખો, જેણે બનાવ્યો આણુધડ ચરખો ’

આ રીતે સદ્ગુરની વાત છે, સદ્ગુરને મન કોઈ પણ કાયદો નથી. એતો—

હૃદ ચલે સો માનવી, બેહૃદ ચલે સો સન્ત;  
હૃદ બેહૃદ જામે નહિ, વાકા મતા અનન્ત.

માટે હરિજનો ! પરીક્ષા કરવા આવ્યા છો તો પરીક્ષા કેની કરશો ? સદ્ગુર તો આરસી છે. તેમાં તો તમારું જ મોહું દેખાશે. જેવા તમે હશે તેવાજ તે દેખાશે. બાકી તેને કાણ ઓળખી શકે ? જે તેના જેવો હશે તેજ તેને ઓળખશે. તેની કૃપા હશે તેનેજ તે ખરા સ્વરૂપમાં જણાશે. આ તો ભગવદ્કૃપાસાધ્ય માર્ગ છે તમે જાણો છો ? તમારું ધ્યેય કે જ્ઞેય ત્યાંજ છે. ધ્યેય એટલે ધ્યાન કરવા યોગ્ય સ્વ-સ્વરૂપ. જ્ઞેય એટલે જાણવા યોગ્ય મૂર્તિનું સ્વરૂપ. તમારું ધ્યેય જ્ઞેય એનામાંજ છે અને તમે ઓળખશો તો બીજું કંઈ બાકી રહેવાનું નથી. એ તો સદ્ગુર. સદ્-ગુર એટલે સત્+ગુર=સત છે તેજ ગુર એટલે સત જ તમારો ગુર છે. સત્યં પરં ધોમહિ.

શ્રીશુકદેવજીના સાધકોએ તો ‘ સત્યં પરં ધોમહિ ’ મોજ સિદ્ધાંત રાખવાનો છે. તેને બ્રમણમાં ભટકવાની જરૂર

નથી. જામણામાં કેણુ ભટકે ! મનમુખી હોય તે, પણ  
ગુરુમુખી છે તે કદીજ નહિ ભટકે.

‘ બા’નો બડો દયાળકો, ઉસમેં અટક કહાં. ’

જેને સાચા દયાળુનુંજ ખડાનું છે તેને અટકવાનું  
નથી. જેને ‘ સળ ભૂમિ ગોપાલકી, ઉસમેં અટક કહાં, ’

જેણે છે છે રૂપે પ્રભુનેજ જાણ્યો તેણે અટકવા  
નથી. પછી તો ‘ ખડાનાની પત રાખ પ્રભુ તહારા બા’ના  
રાખ. ’ પુંડરિકને માટે પથર પર પંઠરપુરમાં ઉભા છે. એવે  
મારો પ્રભુ દયાળુ છે. એની દયાનો પાર નથી.

‘ એક શબ્દ ગુરુદેવકા, વાકા અનન્ત કોટિ વિચાર;  
જ્ઞાની મુનિ થક ગયે, વેદ ન પામે પાર; ’

એવી રીતે શ્રીસદ્ગુરના એક શબ્દમાં પુરણ થઈ જવા  
છે. જ્યાં સુધી વર કન્યાનો હસ્તમેળાપ થયો નથી--જર  
સુધી આડો પડદો છે ત્યાં લગીજ સંશય બહેમ વમળર  
ગોથાં ખાવાના છે, પણ જ્યાં--“ ભટ ભણ્યાને થાળી વાગ  
દૂર થયો અંતર પટ એટલે જોયા ધણીને ઝટપટ, ઘટર  
ધર્યો પટ અંતરપટ. ” એ અંતર પટ ખસી ગયો કે બહારે  
મહારો નજરે આવે રે. માટે હરિજનો ! પૂર્વેનું સગપણ મે  
તો શોધીને લીધું. આપણે શ્રીશુકદેવજીનું સગપણ શોધી લીધું  
છે. હવે તો--‘ નહિ મુકું નહિ મુકું સંગ તારો શામળીર  
રંગ લાગ્યો મુને તહારો--જન્મે જન્મ શામળીઆ સંગ  
મુકું તહારો રંગીલા રંગ લાગ્યો મુને તહારો. ’--એવી રી  
જ્યારે દૃઢ શ્રદ્ધા અને ટેક આવે ત્યારે જાણવું કે હ

આપણું કામ થઈ ગયું, પણ જ્યાંસુધી ડગમગ છે ત્યાં લગી એમ થવું મુશ્કેલ છે.

પેલો આંખો વાવે છે ત્યારે ગોટલીને પોચી જમીનમાં દાટે છે અને ખૂબ પાણી સિંચે છે. પછી તાપ પડે છે અને ધીરે રહીને તેમાંથી અંકુર નીકળે છે. તેમાં જે પાંખડી હોય છે, પછી તેમાંથી ઝાડ થાય છે. એવી રીતે પહેલ વહેલા તો પ્રભુ રૂપી ફળ મેળવવાને અંતઃકરણરૂપી જમીનમાં પ્રભુનામરૂપી ગોટલી વાવવી જોઈએ, તેમાંથી પ્રેમ અને શ્રદ્ધારૂપી અંકુર સ્મરણ રૂપી પાણી અને વૈરાગ્યરૂપી તાપથી ફુટે છે, એમાંથી છેવટે પ્રભુરૂપી ઝાડ થાય છે અને તેનાં દર્શનરૂપી ફળ આપણને મળે છે. એક ગોટલી વાળ્યા પછી વારંવાર ઉખેડીને જોયા કરીએ તો તેમાંથી કંઈજ પાકે નહિ, તેમ આંખ વીંચીને પ્રભુસ્મરણરૂપી નિયમ ચાલુ રાખશો તો તમને અધરું નહિ પડે. જન્મારો બદલઈ જશે અને જમની ફાંસીમાંથી છટી જશે; નહિ તો પેલા શેઠ જેવું થશે.

પેલા શેઠ હતા. ડોશી વાણીયાનો વેપાર કરે તે દરરોજ તેને તેજ ધ્યાન. એક દિવસ શેઠ ભરઉંઘમાં હતા. પાસે શેઠાણી પણ હતાં. તેમાં તેને સ્વપ્ન આપ્યું. એક ચોધરો ચાદર ઓરવા આવ્યો. શેઠ કહે ‘અધ્યા ! ચાલ ચાલ, એક રૂપીયો ને ચાર પૈસા ઉપર ચાલજે.’ પેલો ચોધરો કહે ‘ના, ના, હેઠળ મારે નહા.’

‘અરે કેમરે ? તું કંઈ ઓરવા આવેલો લાગતો નથી. જો લ તહારે, લેવીજ છે.’ લે, ચાલ ચાલ તારું એ રહ્યું ને

માફં પણ રહું, એક રૂપીયો પુરો આલજે. ' એમ કહીને શેઠે તો ચાધરો તો રકબક કરતો રહ્યો ને ચરાક દઈને ચાદરનો જોટો ચીરી કાઢ્યો. બિંધમાં ચીરકાનો અવાજ તો એવો મોટો થયો કે શેઠાણી જાગી પડ્યા—તેને તો પ્રાણ પડી કે શેઠને તે શું થયું ? તેણે તો તેને ઢંઢાળીને ઉઠાડ્યા. શેઠનો તો મીજાજ ગયો તેણે ખૂમ મારી. તું કેવી છે ? માફં ઘરાક જતું રહ્યું ? અરે તમાફં તો મગજ બગજ ગયું છે કે શું ? આ મારી દોઢ રૂપીયાની ચાદર ચીરી કાઢી. શેઠ વિચારમાં પડી ગયા અને એકા થઈ માથે ટાલકી થર હાથ ફેરવવા લાગ્યા. આ રીતે જે જેનું ચિંતન કરે તે તે રૂપ થઈ જાય. તો આપણે પણ મરતી વખતે આ શેઠ જેવો ઘાટ ન થાય તેને માટે હરિસ્મરણ પ્રભુસ્મરણ કરતાં રહેવું જોઈએ. નહિ તો:— ' અંતે યા મતિ સા ગતિ ' અંતકાળે જેવી મતિ તેવી ગતિ. તે માટે ભુલાવામાં પડશે નહિ, ભુલાવામાં પડશે નહિ; નુગરા રહેશે નહિ, નુગરા રહેશે નહિ; ગુરૂ કેાણુ છે તે તમે જાણો છો ? ગુરૂ તો તમારા વકીલ કહેા કે બેરીસ્ટર, અને ભગવાન તો તમારા ન્યાયાધીશ જડજ.

વકીલ અથવા બેરીસ્ટર જેવો હશે તેવો તમારો બચાવ થશે. જ્યારે પલપલકા લેખા લીયા જાયગા, જ્યારે જમરાજ તમારી જીભાની લેશે, ત્યારે તમારો બચાવ કેાણુ કરશે ? તમે તમારી બ્રીફ કેાઈને સોંપી દીધી છે ? તમારો વકીલ કેાણુ ? તે વખતે આ દુન્યાના દેહ દ્રવ્ય આખરૂ છોકરાં કે સ્ત્રી તમારો બચાવ કરવાને સમર્થ

નહિ થાય. તે વખતે તો કરેલુંજ કામ લાગશે. ધર્મજ તમારો સાથી છે. તમે માના પેટમાં કેરીની પેઠે ઉંધા લટકતા હતા, ત્યારે તમે શું કોલ આપ્યો છે તે યાદ છે? જનમ થયો એટલે ઉંઘાં ને તું તુંતાં એમજ કેની? ગરજ સરી કે વૈદ વેરી! પણ તે ત્યાં ચાલવાનું નથી.

‘ધમક ધમક પૃથ્વી ઉપર પગ ધરતા’ ખમારે ખમા કહેવાતા પડતા આખડતા,, હીઠારે એવા નરને ઠાઠડીઓમાં ઠરતા, અનુરેલવીઓ આતમ તત્વ વિચારો. ‘અમે તો ભજનજ કરીએ છીએ. અમે કંઈ બહાર ડોળ બતાવતા નથી’ પણ એવું બોલનારને પૂછો કે તમને કોનામાં ડોળ દેખાય છે? ડોળ શું તમારામાંજ નથી અને બીજામાં છે? અરે જેવા હોઠએ તેવુંજ દેખાય. આપણે ચશ્માજ લીલા પહેર્યા હોય તે પછી લીલું દેખાય તેમાં નવાઈ નથી. કમળાવાળાનેજ પીળું દેખાય!

લુઠ્ઠા ધનમયં વિશ્વં, કામુકા કામિનીમયમ્।

નારાયણમયં વિશ્વં, પश्यन्ति शुद्धवैष्णवाः॥

આ રીતે, આશા ત્યાં વાસો અને સુરતા ત્યાં મુકામ. આપણે કવચનાં બીજ વાવીને તુલસીની આશા રાખીએ તે ખોટી. ‘કવચના બીજમાંથી તુલસી કદી ન થાય, તુલસીના બીજમાંથી કવચ ન ધારીએ.’ એ રીતે થોરીયા વાવીને બાજરીની આશા રાખીએ એ કદી બનવાનું નથી, માટે આશા રાખો તો ઈશ્વરની અને સુરતા રાખો તો રામની. આશામાંથીજ જન્મ મરણ થાય છે, અને સુરતાથીજ મુકામ થાય છે, માટે ખોટી વાત તો સુરતાની છે. હરિ-

જનો! સુરતા સુધારો સુરતા સુધારો. ‘રહેવેગા ગફલત  
તો આવેગા માર, હરદમ તું યાદ કર બંદા હોબ હુશીઆર.

એક વખત શ્રીગુરુદેવની સાથે ડેલાડ, (સાયન સ્ટે.  
શનથી ગાઉ ભોંય છે ત્યાં) બીબા આમ્ય હુરિજનોના  
આમન્ત્રણથી હું તથા મહારાજશ્રી જતા હતા. ત્યાં સાયણુમાંજ  
એક હુરિજન વૃદ્ધ બાઈ આંખે નથી દેખતા એવા ઘણા  
માંદા હતા તેના છોકરાઓ મહારાજને તેડવા સ્ટેશન પર  
આવ્યા અને પાસેની ગલીમાંજ એ ભાવિક બાઈના સુકામ  
પર તેડી ગયા— બાઈ બિચારી માંદી માંદી બેઠી થઈ, તે  
તો ગદ્ગદ થઈ ગઈ અને પ્રેમાળ અવાજે કહેવા લાગી.

‘મહારાજ! મારા પર બહુજ કીરપા કરી’ મહારાજશ્રીએ કહ્યું, ‘બા, ગભરાશો નહિ. તામ રમરણ ચૂકશો નહિ. હું તો વારેવારે તમને યાદ કરું છું.’  
‘હવે મારા પર કીરપા કરો’—બાઈ બોલ્યા. મહારાજશ્રીએ  
કહ્યું ‘બા તમે તો ઘણા સત્સંગી છો. આ તો એક લુગડું  
બદલીએ તેમ બોળીયું બદલવાનું છે. ગુરુ મહારાજ તો  
તમારી સાથેજ છે. જુઓ સાંભળો.’—

‘હા મહારાજ આજે મને તાઢેક વળી.’  
અલિ પોરી! પાણીની ઝારી લાવ. કંકુ લાવ. મારે  
મારા મહારાજની પૂજા કરવી છે.’ હું તો બાઈનો ભાવ  
જોઈને રડવા જવો થઈ ગયો. બિચારી મહારાજનો પગ  
બોળવા લાગી. મહારાજશ્રીએ તરત પોતાનો પગ આગળ  
ધરીને પોતાને હાથેજ પાણીની ઝારી લઈને બાઈનો  
હાથ પકડી પૂજા કરાવી. એમની દયા જોઈને તો મારા

રૂવાં ઉભાં થઈ ગયાં, ભેટ કરી. પછી મહારાજશ્રી કહે, 'રહેવા દો, રહેવા દો. જુઓ, તમે જાણો છોને કે તુલસીને એક ઠેકાણેથી કાઢીને બીજી ઠેકાણે વાવીએ છીએ ત્યારે પહેલાં તો તેનાં જુનાં પાન ખરી જાય છે, પછી જેમ જેમ મૂળ ખંધાય તેમ તેમ નવાં નવાં પાન ફૂટે છે. તેમ આપણો કર્મનો જનલો આ દેહ, જુનાં પાંદડાં જેવો છે. હવે આપણી વાસના આપણે ગુરુમહારાજમાં લગાડી છે ત્યાં મૂળ ઘાલશે, એટલે નવો દેવરૂપ જેવો દેહ મળશે. માટે સુરતાને સાખીત રાખવી. આશા ત્યાં વાસો ને સુરતા ત્યાં મુકામ. હવે છોકરા છોકરી બધાં ઠેકાણે પડી ગયાં છે. પછી ખોટી સુરતા જોડી રાખવી નહિ' 'હા, મહારાજ, હવે મને કંઈ ફર નથી.' પેલા માણસે કહ્યું.●

ત્યાંથી હવે દેલાડ ગયા. દેલાડના પ્રસંગો કેઈ અફ-ભૂત છે. એક હરિજન હતા. તેમણે મહારાજશ્રી અને હું ભાગવત પારાયણ કરતા હતા ત્યાં બેઠા બેઠા વાત કરવા માંડી. 'મહારાજશ્રી ! આ મન તો પંખી જેવું છે. પંખી જેમ આમ પાંખ ફફડાવે તેમ ફફડાવે તેમ મન આમ ને તેમ ફર્યાજ કરે છે.' મહારાજશ્રી ભાગવત વાંચતાંજ બેસી રહ્યા. તેમણે પછી કહ્યું, 'જુઓ મંછારામભાઈ, એ તો એમજ છે. એ મનને કંઈ પણ કામ જોઈએને ? એને નવરૂં બેસાડી મુકીએ તો તે તો તેના ધર્મ પ્રમાણે ચંચળ રહેવાનુંજ, પણ તેને કંઈ અઘરું કામ આપીએ તો તે જરા દોદરું થાય ખરું. મનનેજ વશ કરવાનું કામ અઘરું છે ને ! એ મોનજીભાઈજ જ્યાં ત્યાં મોટા થઈને ફરે છે. એનો તે

હુ'મેશ નિયમમાં બાંધેલુંજ રાખવું. લોકો સંકલ્પ કરીને તેને બાંધે છે તોજ તે પુરતું કામ કરે છે, માટે તો આ બધી માથાફૂટ છે.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ પંદરમો સમ્પૂર્ણ થયો.

—: ૦ :—

(૧૬)

**સ** બ જુગમે' અધિકાર્ય, કલિજુગ સબ જુગમે' અધિકાર્ય  
જા જુગમે' શ્રીવલ્લભ પ્રગટ હોઈ કે, સેવા રીતિ શિખાઈ-કલ.

કલિયુગ કલિયુગ કહીને કરતા હોય તે પણ નહિ કરવું એનું નામજ દોઢ ડાહ્યાપણું. દોઢ ડાહ્યો હુ'મેશ કોઈપણ કામની નિંદા કરે. જરીક ભૂલ થાય તો 'આ તો કલિજુગ છે' એમ કહે. પણ મુરખા એમ સમજતા નથી કે કલિજુગનું મહાત્મ્ય સૌથી વધારે છે. જ્યારે ઘણું પાપ હોય ત્યારેજ થોડાંક પુણ્યનો પ્રભાવ વધારે પડે છે. આ તો કરવું નથી, અને કરનારને ઉત્તેજન આપવું નથી. શ્રી વલ્લભાચાર્ય મહાપ્રભુજીએ પ્રગટ થઈને કલિજુગના જીવોને સેવાની રીત શીખવી છે.

‘જો વલ્લભ પ્રગટ ન હોત તો વંધ્યા વસુધા રહેત’

જે બલિહારી જુઓ છો તે શ્રીમહાપ્રભુજીની છે. માટે વૈષ્ણવો ભગવાનની મોટાઈ જાણો.



‘ મહાત્મ્યજ્ઞાનપૂર્વસ્તુ સુદઢઃ સર્વતોઽધિકઃ । ’

કેઠપણ વસ્તુનું મહાત્મ્ય જાણે અને ત્યાર પછીથીજ તમારી ભક્તિ દઢ થશે. આ તો પથર પથર કહીને કૂટી મારે તેનો હાથ કંઈ પકડાવાનો છે ? અમે તો ધ્યાન કરીએ છીએ. એ ધ્યાન કરતાં કરતાં આળસ પેંસી ગયું. અમે તો તપ કરીએ છીએ એ તપ કરતાં કરતાં અભિમાન વધી ગયું. અમે તો શાસ્ત્રાભ્યાસ કરીએ છીએ એમ કરતાં કરતાં મદ પેંસા ગયો. અમે તો પૈસાને અડકતા નથી એમ કરતાં કરતાં લોભ વધી ગયો. અમે તો કામિનીનું મોઢું જોતા નથી એમ કરતાં કરતાં કામ પેંસી ગયો. ‘ અરે તપાસી જોને તહારે ખાતું, અંતકાળનું શું બાધ્યું રહે લાથું ? ’

મહારાજ તો પહેલી ભૂમિકામાં છે અને મહારાજ તો બીજી ભૂમિકામાં છે. અરે તેનું કામ તહારે શું છે ? તું તો પાંચમી ભૂમિકામાં છે ને ? પછી શું ? ભક્તિનાં વગોવણાં કરે શું હાથમાં આવે છે ? ભક્તિ તો સાચીમાચી પ્રગટ છે. કલિજુગમાં ભક્તિજ એક સારરૂપ છે. ભક્તિથીજ મહારો બહાલો પ્રસન્ન થાય છે.

મહારો બહાલો તેવશ થયો રાજીરે, તેમાં શું કરે પંડિત ને કાજીરે.

ભક્તિની બલિહારી જુદીજ છે. ભક્તિ તો ભગવાનનાં અંતઃપુરની મહારાણી છે. એનો અધિકાર કંઈ જોવો તેવો નથી પણ એ ભક્તિ કંઈ રહેલેરહેલે મળે એમ નથી. એ તો ‘વસ્તુ ઝીણી છે ઝીણી છે, કેઠ વિરલાએ હાથે વીણી વીણી છે.’ એને માટે તો ખડા પગે તૈયાર રહેવું જોઈએ ‘રહેલ સદે રામ મળે, તો હમકુ ભી કહીઓ; ઓર શીર સદે રામ મળે, તો ગુપચૂપ રહીઓ’ એવો ઘાટ છે. માટે

ભક્તિ ભક્તિ શું કરો છો. ? 'એ રસનો સ્વાદ શંકર જાણે  
જાણે વ્રજની ગોપી. કંઈએક જાણે નરસૈયો, કે જાણે  
શુકદેવ જોગી.'

'ભૂતલ ભક્તિ પદારથ મોટું, બ્રહ્મ લોકમાં નહિ  
ર.' એ રીતની વાત છે. 'ખડ્ગાનાની પત રાખ, પ્રભુ  
ત્વારા ખડ્ગાનાની પત રાખ.' ભક્તિનું નામ સાંભળતાંજ  
કામ ક્રોધાદિ છ શત્રુઓ ઉભે પગલે ભાગી જાય છે. જેઓ  
ભક્તિનું વર્ગોણું કરે છે તેઓએ ભક્તિના ચમત્કાર જોયા  
નથી, તેઓજ કહે છે કે 'અતિ વેપારે દેવાળું ને અતિ ભક્તિએ  
છીનાળું.' ભક્તિનો અર્થ જાણો છો ? ભક્તિ એટલે તન્મયતા.  
ભગવાનના રૂપમાં મળી જવું એવી ભક્તિ ! ધ્રુવ પ્રહ્લાદ  
અમ્બરિષ, દુર્વાસા, બલિ, હનુમાન વિગેરેએ કીધી છે.

'હરિભજન થકી, છોટા હોય તે સૌથી મોટા થાય છે.

'મૂઝી માન શુમાન (૨) હરિજન થઈને હરિરસ જો પીવાશે'

શ્રવણંકીર્તનં વિષ્ણો સ્મરણં પાદસેવનમ્ ॥

આર્ચનં વંદનં દાસ્યં સરવ્યમાત્મ નિવેદનમ્ ॥

આ રીતે શ્રવણ, કીર્તન, સ્મરણ, પાદસેવન, અર્ચન,  
વંદન, દાસ્ય, સખ્ય અને આત્મનિવેદન એમ નવધા ભક્તિ છે.

શ્રવણ ભક્તિ પરીક્ષિત રાજાએ કીધી. કીર્તન ભક્તિ  
શ્રીશુકદેવજીએ કીધી. સ્મરણ ભક્તિ પ્રહ્લાદજીએ કીધી.  
પાદસેવન ભક્તિ શ્રીલક્ષ્મીજીએ કીધી. અર્ચન ભક્તિ પૃથુરાજ  
વિગેરેએ કીધી. વંદન ભક્તિ અકૂરજીએ કીધી. દાસ્ય  
ભક્તિ હનુમાનજીએ કીધી. સખ્ય ભક્તિ અર્જુનજીએ  
કીધી. આત્મનિવેદન ભક્તિ બલિરાજાએ કીધી અને  
દશમી પ્રેમલક્ષણ શ્રીગોપીજનોએ કીધી. આ રીતે

ભગવાવનની ભક્તિજ કલિયુગના સાર રૂપ છે. આ નવધા ભક્તિની ઉપર પ્રેમ લક્ષણા ભક્તિ છે. જે ગોપીકાએ કીધી. પ્રેમ લક્ષણા ભક્તિના ત્રણ લક્ષણ—આસક્તિ, વ્યસન, તન્મયતા. રાત્રિ દિવસ પ્રભુમાં આસક્તિ પછી તેના વિના તેના દર્શન વિના ચેનજ નહિ પડે તે વ્યસન અને હુંમેશ તેનીજ તોમાં તેવાનામાંજ એકરૂપ થઈને રહેવું તેનું નામ તન્મયતા. આ રીતે ગીતાજીમાં પ્રભુજીએ કહ્યું છે કે,

મચ્ચિતા મદ્ગતપ્રાણા बोधयंतः परस्परम् ॥

कथयंतश्च मां नित्यं तुष्यन्ति च रमन्ति च ॥

આ રીતે પ્રેમ લક્ષણા અથવા પરાભક્તિનાં લક્ષણ છે. એવા ભક્તોનેજ હું વશ છું એવા ભક્તોથી હું જુદો નથી. ॥ एवं सततयुक्तानां भजतां प्रीतिपूर्वकम् ॥

એવી સાચી ભક્તિ તેજ ભક્તિ છે એને ભજવામાંજ દહેજત પડે છે. ‘ભક્તિ ભક્તિ સખ કેાઈ કહે, ભક્તિ જીમનાકે તીર; એક ગોપીકે પ્રેમમે’, વહ ગયે સહુસ કખિર.’ એવી ભક્તિના પરચા ભક્તજનને મળ્યા છે. ભક્તિ અને ભગવાન જુદા છે કે ? ‘॥ स्वरूपानुसंधानमिति भक्तिः ॥’

આ રીતે સ્વરૂપાનુસંધાનનેજ ભક્તિ કહે છે માટે ભક્તિ જ મુખ્ય વસ્તુ છે. ભક્તિરૂપી કમળમાંજ ભાવનાનો ભૂંગ નિવાસ કરે છે. ભાવના વિનાની ભક્તિજ શું ! ભાવનાથીજ ભગવાન દેખાય—ભક્તનેજ ભગવાન દેખાય છે. પુત્રનેજ પિતા દેખાય છે. નોકરનેજ શેઠ દેખાય છે, માટે એ બધી ભાવનાની વાત છે. ભગવાને તો અર્જુનને કહ્યું છે કે, હે અર્જુન !

॥ यद्करोषि तदश्नापि यज्जुहोसि ददासि यत् ॥

જે જે કરે તે તું મને જ અર્પણ કર. મને અર્પણ કરવાથી કર્તાપણના બંધનથી તું મુક્ત થઈ જશે. માટેજ ‘પત્રં પુષ્પં ફલં તોયમ્’ જે જે કંઈ કરે તે મનેજ અર્પણ કર તેમાં તને કંઈ ખોટ જવાની નથી.

સુદામાના તે તાંદુલ લીધા, તેના મહેલ કનકના કીધા; ‘હુરિ ભજ્યાની એજ નિશાની, વહારે ધાયા તે સારંગપાણિ.’

‘કોઈનો ભાર ન રાખે મુરારી, આપે વ્યાજ સુદાંત તે વાળી’ તો હુરિજનો, આપી દો આપી દો. અર્પણ કરી દો. અરે ! તમે નમસ્કાર કરો છો તે શું છે તે જાણો છો ? તમારું માથું એટલે અભિમાન. તમે ભગવાનને અર્પણ કરો છો, પણ માથું ઉંચકતાજ પાછા અભિમાનમાં સપડાઓ છો ? રાવણને દશ માથાં એટલે શું ? દશ માથાં એટલે અભિમાન. એ અભિમાનનો રામચન્દ્રજીએ નાશ કર્યો માટે, ‘અભિમાન મત કરના બંદા, અભિમાન મત કરના બંદા’ અભિમાન જેવી જુરી ચીજ ખીજી શું છે ! ‘અભિમાનથી રાવણ, હિરણ્યકશિપુ, વિગેરેનો નાશ થયો છે. એને છોડો છોડો. એ છૂટશે તો જરૂર ભગવદ્દામને પ્રાપ્ત થશે. કદી અભિમાન કરે જન કોઈ, હુજાર વસા હલકો જન હોય.’

અભિમાન એટલે અંધારું. જ્યાં અંધારું છે ત્યાંજ દીવો ચેતાવવાની જરૂર છે. દીવો ચેતાવતાં અંધારું ઘડીક વાર પણ ઉભું રહેવાનું નથી. પછી પેલો વર પરણવા જાય છે અને કન્યાવાળાના માંડવે ઉભો રાખે છે પછી સાસુ વરને પોંકવા જાય છે ત્યારે મુસળ, જૂસળ, ખાંડણી, તરાક, રવઈ વિગેરે બતાવે છે, ને કહે છે કે જો જો સંસારમાં

ખાંડણીમાં ખંડાઈ જશે—તરાકની પેઠે કાચાઈ જશે. અને આ દોરી ખાંધી છે તેની પેઠે ખંચાઈ જશે. ત્યારે પેલો વર તડ દઈને કોડીયું ભાંગીને દોરી તોડી નાખીને અભિમાનથી બહાદુરી મારી હોય તેમ ટટાર ઉભો રહે છે ત્યાર પછી સાસુ એનું નાક ખેંચીને જતાવે છે કે ચાલ નકટા. એમ પરીક્ષા પછી વરરાજાને ચોરીમાં બેસવાનો અધિકાર મળે છે. આ અભિમાન છતાં પ્રાદ્વળો એને સાવધાન સાવધાન કરીને ચેતાવે છે, પણ કોઈકજ રામદાસ સ્વામિ જેવાજ ચેતીને ભાગી જાય છે. એ વરરાજા જમાઈ થઈને ટેકચંદ થાય છે. એવી રીતે ભક્તિમાં પણ પેલા ટેકચંદ જેવું નહિ થવું જોઈએ.

એક જોરભાઈ હતા. તે ખરેખરા ટેકચંદ હતા. એક દહાડો સાસરેથી સાળો જમવા કહેવા આવ્યો.

‘જોરભાઈ, આજે જમવાનું છે આવજો.’

‘અરે હું આવે ? મારે જરા બળદીઆ પાદરે મોકલવાના છે તે નહિ અને.’—જરા ટેકીલા થાય છે.

‘પણ મારા બાપાએ અને બાએ ખાસ કહ્યાંયું છે તે આવ્યા વિના નહિ ચાલે’—સાળો આગ્રહ કરે છે.

‘હાર તીઆરે આવા—પણ રસોઈ કેટલા વાગે તીઆર થાઉં. મારાથી થોભાહે નહિ’—જોરભાઈ પીગળ્યા.

‘અરે તીયાર થવા પણ આવી હોસે. અમણાજ ચાલો’ સાળો ખુશ થયો.

‘જા તીઆરે આવું છઉં. જરા લુગડાં પહેરી લઉં.’ જોરભાઈ તૈયાર થવા લાગ્યા. સાળો તો જતો રહ્યો. ઘરમાં એક આરસી પડી હતી. દૂધ જેવાં લુગડાં પહેર્યાં હતાં

અને પાઘડી ખાંધવા માંડી. ૨૧ હાથની પાઘડી ખાંધવી કંઈ સહેલી હોય કે ? પણ તે દિવસે તો એવી સક્કાઈ પાઘડી એસી ગઈ કે જોરભાઈ તો ખુશખુશ થઈ ગયા. આરસીમાં જોતા જાય અને કપાળે પાઘડીના વળને તપાસતા જાય. બસ ‘આવી ગઈ....તે આવી ગઈ.’

એમ વિચાર કરતાં આનંદમાં આવી ગયા. પેલી પાઘડી ઉતારી બાજુએ મુકી અને કંઈક કામ કરવા ગયા પણ તેની કામ તેને રહી નહિ. પેલું કામ કરતાં પણ આવી ગઈ તે આવી ગઈ એકજ ધૂન. હાથમાં લાકડી લઈ ફેરવતાં ફેરવતાં અને મોઢેથી ‘આવી ગઈ તે આવી ગઈ. બોલતા’ સસરાજના મુકામે આવી લાગ્યા. સસરા તો બિચારો ભલો માણસ, તેણે જોરભાઈને તાનમાં ને તાનમાં આવતા દીઠા. તેણે ઉભા થઈ જમાઈ રાજને માન આપ્યું અને કહ્યું ‘આવો આવો જોરભાઈ પણ એનું સાંભળેજ કેણુ ! ‘બસ આવી ગઈ તે આવી ગઈ’, ‘આવી ગઈ તે આવી ગઈ’ સસરાએ ધાર્યું, ડાગળી ચરકી લાગે છે. તેને જોરથી એક લપાટ મારી ને જોરભાઈની લાકડી પકડી લીધી. શું આવી ગઈ તે આવી ગઈ ? ‘જોરભાઈ તો ભોંઠા પડી ગયા અને માથા ઉપર હાથ ફેરવીને જોયું તો, ‘આવી ગઈ તે રહી ગઈ’.

આ પ્રમાણેનો ઘાટ અભિમાનીઓનો છે. જેમાં તેમાં જીદ અને આપ મતીલાપણું, પોતે જ પંડિત, બીજાને કંઈ આવડતું જ નથી, પણ જ્યારે ખરો ગુરુ મળે છે ને અનુભવની લપાટ લગાવે છે ત્યારે ખબર પડે છે કે જે આપણે જાણતા હતા કે આપણામાં બધું આવી ગયું છે

તે તો રહી ગયું છે પાછળ. આ રીતે સદ્ગુરુની ક્ષીલા છે.

“ શબ્દના ગોળા છૂટવાને લાગ્યા ત્યારે મોખરે રહ્યા સૌ રાચી કાયર હતા તે તો નાસી ગયા અને બીજની બ્રમણા ભાંગી. ”

‘ લેખધર લેખધર ગુરુકા બાળકા, કાળની ચોટ પર મેખ મારી. ’ એમ કહી ગુરુદેવ પૂર્ણ જીવસામાં આવી સત્ય સ્વરૂપનું જ્ઞાન કરતા, અને એકજ પ્રભુ પરમાત્માના સ્વરૂપને સમજાવી સમજાવીને શાસ્ત્રનો સાર પોતાની વિમળ વાણીમાંથી નીતારતા, ‘સર્વોપનિષદો ગાવો દોઘાગોપાલનંદન’

ગીતાજીને મોઢે તાળું છે. તેની કુંચી કેને હાથ છે તે તમે જાણો છો ? ‘ તાળાકુંચી મહારા ગુરુજીને હાથ. ’ સર્વ ઉપનિષદોરૂપી ગાયોને દોહનારા શ્રીકૃષ્ણ છે અને તે ગાયો પા’નો કેને માટે મૂકે છે ? વત્સરૂપી અર્જુનને માટે, અને બાકી જે દૂધ વધે છે તેના લોકતા કેણુ છે ? ‘ સુધી. ’ જેની મતિ સવળી છે, સરળ છે, સાચી છે, સારી છે, અધિકારી છે તેજ. જેમ પિતાનું દ્રવ્ય દીકરાને માટે છે, જેમ ગુરુનું જ્ઞાન શિષ્ય માટે છે, જેમ પતિનો પ્રેમ સ્ત્રીને માટે છે, તેમ ગીતાજીનું જ્ઞાન અર્જુનને માટે છે અર્જુન શિષ્ય અને ગુરુ શ્રીકૃષ્ણ. શિષ્યસ્તેઽહં શાધિ માં ત્વાં પ્રપન્નમ્ ॥

તો જે શિષ્ય છે તેજ ગુરુનું રહસ્ય જાણી શકે, ગુરુમુખીને માટે ગીતા છે, નહિ કે નુગરાને માટે. સાકૂટને માટે એ તાળું મોટું છે. એ તાળું ખોલવાની કુંચી શ્રી ગુરુદેવનેજ હાથે છે એટલે તે જ સમજાવે તોજ ગીતાનું જ્ઞાન થાય, બાકી ગીતામાં આમ કહ્યું છે ને ગીતામાં તેમ કહ્યું છે !! એ બધું મોઢથી ખોલીએ એટલુંજ. બાકી ગીતા

સુગીતા કર્તવ્યા ગીતાને સરળ કરવાની છે. એ સરળ તેજ કરી શકે કે જેને અનુભવ હોય. અનુભવ થવો સહેલો નથી. દરીયાનું પાણી કેટલું તપે છે, ત્યારે તે વરાળ થઈને વાદળ બંધાય છે. અને એ વાદળ કેટલાં તપે છે ત્યારે ચોમાસામાં ખાડું પાણી મીઠું થઈને વરસે છે. આ બધી વાત કુદરતી છે. તેમ અનુભવ એ મીઠું પાણી છે અને દરીઆડપી શાસ્ત્રનો ભંડાર અને અનેક વચનો રૂપી ખાડું પાણી તેને એકજ રૂપમાં મીઠું કરીને બહાર કાઢવું અનુભવરૂપમાં કહેવું એ કંઈ સહેલું નથી. માટે વાંચો તો ભલે પણ વિચાર કરતા રહો. ‘વાંચીને જે કરે વિચાર તે સમજે છે સઘળો સાર.’ થોડું વાંચો પણ વિચાર કરો. વિચારથીજ સઘળો સાર જડશે. આતો ‘વાંચતો વાંચતો ચાલ્યો જાય ને વૈશંપાયન કેળી માય’ ગીતાજીનું રહસ્ય અને ઉપનિષદોનું રહસ્ય બાણવું સહેલું નથી. કળિયુગમાં ત્રણ અન્થ વરદાની છે. એક શ્રીમદ્ભાગવત, ગીતા અને તુલસીકૃત રામાયણ. એ ત્રણે શાસ્ત્રોનું અધ્યયનજ સદ્ગતિ આપવાને સમર્થ છે.

વેદાન્તની પ્રસ્થાનત્રયી બ્રહ્મસૂત્ર, ઉપનિષદ અને ગીતા તેના કરતાં પણ ઉપલી ગીતાનું મહાત્મ્ય વધારે છે માટે ગુરુ મુખીને જેવી ગીતા ફળે છે એવી બીજા કોઈને ફળતી નથી. જે શાસ્ત્રો રચાયા છે તે શિષ્યોને માટેજ છે, નુગરાને માટે નહિ.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંનો પ્રસંગ સોળમો સમ્પૂર્ણ થયો.



(૧૭)

**અ**મે તો ભજન કરીએ છીએ, ભાગવત ગીતાનો પાઠ કરીએ છીએ, અમે તો બધું જ બાણીએ છીએ, એવી વાત કહેનારા ઘણા છે; પણ એવાં લોકો એમ વિચાર નથી કરતાં કે પોતાનો નિશ્ચય શું છે ? નિશ્ચય જ મુખ્ય વસ્તુ છે. નિશ્ચયથી જ દરેક વસ્તુ પામી શકાય છે. એ તો પેલા ડાહીના ઘોડાની રમત, જેવું છે. છોકરાઓ ભેગા થઇને ડાહી ઘોડો રમે છે તેમાં પૂછે છે, ‘ઘોઘરે ઘોઘ તારા મનમાં કેણુ ?’ એ તો પેલો સત્યનારાયણ. હાં—પકડાઈ ગયો. પેલાના માથાપરનો દાવ ઉતરી ગયો. આખી દુનિયામાંથી સત્યનારાયણનો નિશ્ચય થઈ ગયો એટલે જન્મમરણનો દાવ ઉતરી જાય છે. એમ નિશ્ચય થાય છે.

‘માયા પડળ પરાં કરે, તેનાં દિવ્ય લોચન ઉઘડે.

તેને સત્ય સૂઝે સહેજમાં, જગદીશ જેમનો તેમ જડે.’

બાકી તો બધા ફાંફાં છે. સળ સળકે તાનમેં ગદ્દાભી મસ્તાન.

પેલા સસરાજી માળા ફેરવતા હતા. એટલામાં કેઈ મળવા આવ્યું, ત્યારે નાની વહુ બહાર આવી તેને પેલાએ સવાલ કર્યો. તેણે જવાબ વાળ્યો ‘એતો ઢેડવાડે ગયા છે.’ પેલો તો જતો રહ્યો. માળા ફેરવતા સસરાએ સાંભળ્યું. પછી તેણે વહુને પૂછ્યું કે ‘કેમ વહુ ખોટું બોલ્યા ?’ તેણે કહ્યું ‘તમે માળા ફેરવતા હતા પણ તમારું મન તો કોશ સાંધવા આવ્યો છે તે ઢેડવાડામાં હતું’ સસરાએ બોલ્યું ‘વહુ તો ચતુર છે. આ રીતે ભક્તિ નથી થતી. જેને જેનો નિશ્ચય થાય તેને તેમાં તે દરશાય. નિશ્ચય થવો

જોઈએ. નહિ તો ગમે તેનું નામ દેવાથી દાવ ઉતરતો નથી. તેમ ગમે તેમ ભજન કરવાથી જન્મ મરણ મટતાં નથી. પેલી ગીતા ફેલ ગઈ જેવો ઘાટ થાય છે. એક બાવાજી દરરોજ ગીતા વાંચ્યા કરે. ગીતામાંથી એને એમ સમજ પડી કે ‘હે અર્જુન ! તું સર્વનો ત્યાગ કરી મારે શરણે આવ.’ એટલે તેઓ અધોરવનમાં જઈને ભગવત્સમરણ કરવા લાગ્યા. ઝુંપડી બાંધી પોતે એક કૌપીન, લંગોટીલેરજ રહેવા લાગ્યા. ઝુંપડીમાં ઉંદર થયા હતા તે બાવાજીની લંગોટી કાતરી ખાવા લાગ્યા બાવાજીએ વિચાર કર્યો ઉંદર દરરોજ કાતરી ખાય છે તો એક ખિલાડી રાખું.’ એમ કરતાં એક ખિલાડી પાળી. પણ ખિલાડી તો પાળી હવે એને ખવડાવીશું શું ? અહીં કંઈ અન્ન બન્ન થોડું છે ? લાવ એક ગાય રાખું; જેથી તેનું દૂધ પાઈ શકાય. એમ કરતાં એક ગાય પાસેના ગામ લોક કથા સાંભળવા આવે તેને કહીને રાખી. પણ ગાયની ઉઠવેઠ સેવાચાકરી કેણુ કરે ? તેને ચારો નાંખવાનો ! એમ વિચાર કરતાં એક માણસ રાખું એમ થયું. એક ભાવિક ભક્ત ચાકર થઈને રહ્યો પણ વસ્તીથી જંગલ દૂર હતું તે દરરોજ ત્યાં ખાવા જવાની અડચણ પડવા લાગી. એને ખવાડે કેણુ ? એમ કરતાં એક ભક્તે ભલામણ કરી ‘બાવાજી તમે આમ એકલા રહો છો તેના કરતાં કંઈ લગન કરો તો ઠીક.’ બાવાજીએ પહેલાં તો બહુ ના કહી પણ મનમાં ભાવતુંતું ને વેઠે રહ્યું એટલે પીગળ્યા અને લગન કર્યાં. હવે લગન થયા પછી એમ ને એમ કેમ રહેવાય એટલે તેમાંથી ચેતનદાસ અને રામકૃષ્ણ પેદા થયા.

એક દિવસ બાવાજીનો શુરભાઈ ત્યાંથી જતો હતો તેના મનમાં થયું 'લાવ બાવાજીને ઘણા વખતથી મળ્યો નથી તે મળી આવું.' ત્યાં તો બાવાજીનું નામ પૂછતો પૂછતો એના બારણામાં આવી પહોંચ્યો. તેના મનમાં બાવાજી કેટલાએક સમાધિમાં ચઢી ગયા હશે. ત્યાંતો બાવાજી ચેતનીઆને રમાડે અને રામકી બહાર બિલાડી સાથે રમે, પેલી બાવીજી રસોઈ કરે. પેલાને આશ્ચર્ય થયું અને બોલી પડ્યો, 'બાવાજી આ તમે?' 'હા ભાઈ' બાવાજી ઝાંખા પડી ગયા.

'આ શું કયું?' 'મેં કયા કરું ગીતા ફેલ ગઈ.'

બાવાજી ઝંખવાણા પડી ગયા. આ રીતનો ઘાટ છે. બેઉ બગડે બાવી. જ્ઞાનવૈરાગ્ય વિનાની ભક્તિના આ ઘાટ થાય છે. જ્ઞાન અને ભક્તિ કેમ ઉત્પન્ન થાય છે તે જાણો છો ?

'સત્સંગ દેશમાં ભક્તિ નગર છે, પ્રેમની પોળ પૂછી જાળે હોજી; મેહ તાપ પોળીઆને મળી મહાત્મે મહાલ-જેરે, સેવા સીડી ચઢી જાળેરેજી.'

આ રીતે કરશો તોજ જ્ઞાન વૈરાગ્ય અને ભક્તિ વિગેરે મળશે. માટે સત્સંગજ મુખ્ય વસ્તુ છે. એ સત્સંગની દીકરી કોણ છે તે તમે જાણો છો ? શ્રદ્ધા ! અને દીકરા વિશ્વાસ છે. માટે સત્સંગ કરતાં પ્રતીતિ થાય, શ્રદ્ધા બેસે, વિશ્વાસ આવે ત્યારેજ પ્રેમ પેદા થાય છે. એ પ્રેમથીજ બીજા બધા મોહ છૂટી ભગવાનમાં પ્રેમ થાય છે. એ પ્રેમ પહેલાં મોહ છૂટી જાય અને સમજ પડે તેનેજ વૈરાગ્ય અને જ્ઞાન સમજો. હુરિજનો ! એ વિશ્વાસથીજ વિશ્વંસર છે. જેને એ વાતનો નિશ્ચય નથી પછી તેને

વિશ્વાસ શેનો બેસે? અરે! વિશ્વાસ હોય તો પણ નિશ્ચય નહિ પછી તેનું કામ પણ શી રીતે થાય? માટે વિશ્વાસ રાખો. વિશ્વાસ રાખો. વિશ્વાસ વિના તમારાં કામ દુનીયામાં પણ કોઈ કરતું નથી. ‘અરે! છોકરા એક પૈસાનો સાબુ લઈ આવને,’ પણ વિશ્વાસ નહિ હોય તો તે પણ લાવે નહિ. રખે એમાંથી એકાદ પૈ ખાઈ જશે! આવી રીતે અવિશ્વાસથી દુનીયામાં એક છોકરું પણ કામ કરતું નથી તો પછી પરમેશ્વર પણ શું કરવાનો છે? વિશ્વાસ તો ભારે ચીજ છે. જેણે જેણે વિશ્વાસ રાખ્યો તેનેજ પ્રભુજીએ દરશન દીધાં, પણ એ વિશ્વાસ આવવો સહેલો નથી. એ તો કૃપા હોય શ્રીરામકૃષ્ણ ત્યારેજ વિશ્વાસ બેસે છે. માટેજ વિશ્વાસમાં વિશ્વંભર. તળીયું તાડું હોય અને પછી કહે ‘અમે તો બહુએ વિશ્વાસ રાખ્યો પણ પ્રભુએ તો અમને દાદ દીધીજ નહિ.’ અરે! તારો વિશ્વાસ તારા તળીયા પર હોતો પછી પ્રભુને શું કામ વગોવે છે? હુરિજનો! પ્રભુને વગોવો નહિ, જો કે તેને તો તેમાં કંઈ લેવાદેવા નથી. આ અજવાળામાં કોઈ કાવાદાવા કરે કે કોઈ મોતીના ચોક પૂરે તેમાં સૂર્યનારાયણને શું! તેમ તેને તો ખેલવું છે તે ખેલે છે. તમે તમારે ફાવે તેમ ચાલોને! પણ યાદ રાખજો—એના કાયદાની બહાર જશો તો કુદરતી ગોદો ઘાલી દેશે.

એક બ્રાહ્મણ હતો. તે શંકરપાર્વતીના મંદિરમાં જપ કર્યા કરે. એક દહાડો શંકરપાર્વતી વાત કરે, ‘આ બ્રાહ્મણે આપણી ધણી આરાધના કરી છે, આપણે તેને કંઈ આપવું જોઈએ.’ મહાદેવજી કહે ‘ત્યારે કેટલા આપવાનો વિચાર

છે ! મારો તો સો આપવાનો વિચાર છે. ' પાર્વતી કહે  
' એ બિચારને સોમાં શું ચાલે એને તો ખસો આપવા  
જોઈએ. ' ત્યારે પોઠીઓ કહે ' ના, ના, માતાજી ખસો તો  
ઓછા પડે ત્રણસો આપો. ' એટલામાં ગણપતિ રમવા ગયા  
હતા તે આવીને બોલ્યા ' અરે ! ભગતને આપતાં ગણત્રી કરો  
છો ? હું તો કહું છું કે ચારસોજ આપો. ' બધાંએ મળીને  
રૂ. ૪૦૦ આપવાનું નક્કી કર્યું ? અને આવતી કાલે સવારે  
કાચબાની આગળ મુકવાનો નિશ્ચય કર્યો. હવે એ વાત  
શંકર પાર્વતીની પૂજા કરવા આવનાર વાણીયાએ સાંભળી.  
તેના મનમાં આવ્યું આ તો ઘણો સારો ધંધો છે. આપણે  
આ બ્રાહ્મણ સાથે કોન્ટ્રાક્ટ કરીએ. તેણે તરત ને તરત બ્રાહ્મણ  
જે બહાર બેઠો બેઠો જપ કરતો હતો તેની પાસે જઈને  
કહ્યું; ' બોલો મહારાજ હું તમને ખસો (૨૦૦) રૂપીયા  
આપું, તમારે તમારા જપ માંડી વાળવા છે ? આ બધીજ  
ભક્તિનું પુણ્ય મહારૂં. ' બ્રાહ્મણ તો બિચારો રાજી રાજી  
થઈ ગયો. તેણે કહ્યું ' બહુજ ખુશીથી, શેઠ સાહેબ ' પણ  
શેઠજી, હું બહુજ ગરીબ છું. જરા વધારો તો બહુ સારૂં થાય. '

' ચાલ ભાઈ, તહારૂં એ રહ્યું ને મહારૂં એ રહ્યું,  
ત્રણસો. ' મનમાં વિચાર કર્યો આમ કરીશું તોપણ સો  
રૂપીયા નફો રહેશે. વળી ક્યાં નવો આસામી શોધવા  
જઈશું ! તેણે રોપથી કહ્યું—' જુઓ મહારાજ, બહુ લોભ  
સારો નહિ. ' બ્રાહ્મણે કહ્યું ' સારૂં માળાપ. ' એમ કહીને  
વાણીયાએ ત્રણસો રૂપીયા લાવી બ્રાહ્મણને ગણી આપ્યા  
અને સંકલ્પ કરાવીને પુનઃ ખંખેરી લીધું. બીજે દહાડે  
સવારના ચાર વાગાનો આવીને તે કાચબાની સામે બેઠો.

તપોધન જાણે એ ભાવિક વાણીયો છે, એટલે કોઈને શક  
 ગયો નહિ. એમ કરતાં આઠ વાગ્યા, નવ વાગ્યા, દશ  
 વાગ્યા, અગ્યાર વાગ્યા, બાર વાગ્યા, બપોર થયા, પેલાને  
 કંઈ કળ કે એન પડે નહિ. હવે કરવું શું? પેટમાં તો  
 કકડીને લાગી. જો જતો રહે તો પગપતિ પોટલી મૂકી  
 જાય ને કોઈ ખીજે લઈ જાય તો? વાણીયાનો ક્રોધ તો  
 વધી ગયો. છેવટે બહુજ કંટાળ્યો અને કુંકાડા મારતો  
 ગણપતિની પાસે ગયો અને તેના પેટમાં એવી તો લાત  
 મારી કે પગ ગણપતિની વાંકી ગોળ સૂંઠમાં ભરાઈ ગયો.  
 તે નીકળેજ નહિ. તે તો બૂમબરાડા પાડવા લાગ્યો, પણ  
 એનું ખરી બપોરે કોણ સાંભળે? છેવટે તપોધન આવ્યો  
 અને બહુ મહેનતે તેનો પગ છોડાવ્યો પણ પગનું હાડકું  
 સળી ગયું અને ૪૦૦ લેવા જતાં ૮૦૦ નો ખર્ચ થયો  
 તે બુદ્ધો. આ રીતે વગર વિશ્વાસે પરમેશ્વરની સાથે વેપાર  
 કરે, તેમ આપણે બધા અને વિશ્વાસને નામે છેતરીએ એ  
 કંઈ સારું કહેવાય? પેલા બ્રાહ્મણને ખોટ લગાડી રાગવા  
 ગયો તેના હાલ કેવા થયા! આ તો, દરરોજ અકબર  
 પાદશાહ હતો તે ‘અલ્લાહ! મુજે પૈસા દે! મુજે  
 રાજગાદી દે.’ એમ કહે. એક ફકીર આવ્યો તેના મનથી  
 બાદશાહ મને કંઈ આપશે. પણ તેણે તો પાદશાહને આવી  
 ધનદૌલતની નિમાજ પઠતા દીઠો. તેણે વિચાર કર્યો ખુદ  
 બાદશાહજ ભિખારી છે તો તે મને શું આપી નાંખવાનો  
 છે! હુંજ અલ્લાહ કને માંગીશ.

આપણે જોઈએ છીએ ભગવાનનું ચરણશરણ અને  
 તેને લીધે ભક્તિ કરીએ છીએ અને પાછા માગીએ છીએ

‘ધનદોલત. આ તો એમ વિચાર કરે, ‘લાવો, શુકદેવજીના શિષ્ય થઈશું’ તો મહારાજ લાગવગ લગાડીને કન્યા અપાવશે.’ શું શુકદેવજી અહીં બેઠા છે તે એવું કરવાને બેઠા છે? એ તો નજર જ એવી. જઈ જઈને આવી વાતો પર જાય અને પછી નિસાસા નાખે તે શું કામનું? આ કરમના બજારમાં લગવાન કને શું માંગો છો? એ તો મારો દયાળુ છે તેને તો કંઈ ખોટ નથી પણ આપણેજ શરમાવું બેઠાએ. તેને કંઈ તમે માંગો તેમાં રાગદ્વેષ નથી. સુદામા લગવાનને મળવા ગયા. તેને એમ શરમ આવતી હતી કે સાક્ષાત્ પ્રભુ કને જઈને આ નાશવંત દુનિયાના વૈભવો માગું? એમાં શું માગવું! પણ સ્ત્રીહૃદને માન આપીને ગયો તો પણ માંગતા એનો જીવ નહિ. એ તો મારો અંતરજામી તે જાણી ગયો અને તે તો ભાવનો ભૂખ્યો તે તેના મહેલ કનકના કરી આપ્યા.

ગોવિંદ તો ભાવનો ભૂખ્યો...શબરીના બેર સુદામાના તાંદુલ મુઠ્ઠી ભરી ભરી ભુક્યો—ગોવિંદો—માટેજ કહું છું, કે પેસો પેશ્વા હતો શિકારે નીકળેલો, તે એક બ્રાહ્મણ જંગલમાંથી જતો હતો તેણે એક સાપને પેશ્વા સરકારને કંબ મારવા જતો જોયો. પેલા બ્રાહ્મણે ખૂમ મારી પેશ્વા બચી ગયો. તે બ્રાહ્મણ પર ઘણો ખૂશ થયો. આ વખતે બ્રાહ્મણને બહુ જ તલપ લાગેલી પણ તેમાં ચોળવાને ચુનો ન હતો એટલે તેણે પેશ્વાએ કંઈ માગવાનું કહ્યું, ‘સરકાર ખૂશ થયા હો તો ચુનો આપો.’

અરે માગી માગીને આટલુંજ માગ્યું!—આવુંજ માગ્યું! પેલા બ્રાહ્મણે વ્યસનને વશ થઈ એજ માગ્યું.

છેવટે સરકાર તો દયાળુ હતા તેણે પોતાના પ્રધાનને હુકમ કર્યો 'આ બ્રાહ્મણના ધરમાં ચુનાની ગુણેની ગુણે મોકલી આપો.' આ રીતે જ્યારે મોટા પુરૂષ પ્રસન્ન થાય ત્યારે સ્ત્રી છોકરાં ધન માંગવા તરફ જ લોકની વૃત્તિ જાય છે, ત્યારેજ આપણે કમચક્કલના અને કમલાગી ગણાઈએ છીએ. માગવું તો એવું માગવું કે જન્મનું દળદર નીકળી જાય ! જન્મમરણ મટી જાય ! પ્રહ્લાદે શું માગ્યું ! ધ્રુવે શું માગ્યું ! અરે ધ્રુવે માગ્યું તો માગ્યું પણ મારા બહાલાએ અમર પદ આગ્યું. એના જેવો કૃપાળુ કેણુ છે ? એ મહારાજધિરાજ કેટિ કેટિ બ્રહ્માંડાધિનાયક છે. સમ્પત્તિમાં જેટલું સુખ છે તેટલુંજ દુઃખ છે. દુઃખરૂપી પદાર્થની ઇચ્છા કરી ભક્તિ કરે અને જ્યારે તે મળે અને દુઃખ પડે ત્યારે ભગવાનને દોષ આપીએ છીએ. આપણા ભજનનાંજ કયાં ઠેકાણાં છે ?

પેલો સાંઘમૈલા હતો તે જંગલમાં રહે. તે દરરોજ અલ્લાને પ્રાર્થના કરે—'અલ્લા મુઝે બેઠનેકુ ઘોડા દે—'

આમ કેટલોક વખત પસાર થઈ ગયો. એક વખત કેટલાક ઘોડેસ્વારો ત્યાં થઈને જતા હતા તેઓમાં એક ઘોડી હતી તે ભારેવાઈ—તેને એક ઘોડું નીકળી પડ્યું—પેલા ઘોડેસ્વાર તો ગભરાઈ ગયા. તેઓને આવા જંગલમાં માણસ પણ કેણુ મળે ? એટલામાં આ સાંઘમૈલાની ઝુંપડી તેમની નજરે પડી. એક સ્વાર ત્યાં આવ્યો અને રાપથી બોલ્યો, 'એઈ સાંઘ મૈલા ! ચલો ચહુ ઘોડીકા બચ્ચાકુ ઉઠાલો, નહિ તો માર પડેગા.' સાંઘ મૈલા બિચારા શું કરે ? તેણે તો આવીને ઘોડાને ખભા ઉપર ઉંચક્યું અને વાલે મોઢે



નીચું જોઈને ચાલવા માંડ્યું. રસ્તામાં તેનો એક સાથી મળ્યો. તેણે પૂછ્યું ‘કયું સાંઈ કીધર ચલે ?’

‘રે કયા ચાર ! યહ દેખ ! અલ્લાને સુની તો સુની લયકીન ઉલટી સુની. મુઝે ઘોડેપે જૈઠના થા લયકીન ઘોડા મુઝપે જૈઠ ગયા.’ સાંઈ મૌલા આટલું જોલી ચાલતા થયા. આ રીતે સાંઈ મૌલા જેવો આપણો ઘાટ ન થવો જોઈએ. આપણે તો પ્રભુની નિષ્કામ ભક્તિજ કરવી જોઈએ. છોકરાં માગીએ ને છોકરાં થાય ને મરી જાય, તો પછી ભગવાનને દોષ દઈએ, કે ‘પાછાં લઈ લેવાતા ત્યારે ભગવાન આપે છે શું કરવા ? એવું કરવું તું તો આપવાજ નહોતા.’

લે, આતો આવતુંએ વહેરે ને જતુંએ વહેરે. છે જીભમાં હુકાર ? એવી દુન્યા માગે છે અને મળે છે ત્યારે આપનારનોજ દોષ કાઢે છે. એ દુન્યા દોરંગી છે એમાં કોઈ નહિ તારો. સંગી માટે સાચું સમજો. સાચું સમજવુંજ નથી અને રાત દહાડો નિંદા સ્તુતિમાંજ દટાઈ રહેવું છે તેને ઉપદેશ શું આપવો ?

उपदेशो हि मूर्खाणां प्रकोपाय न शान्तये ।

पयःपानं भुजंगानां केवलं विषवर्धनम् ॥

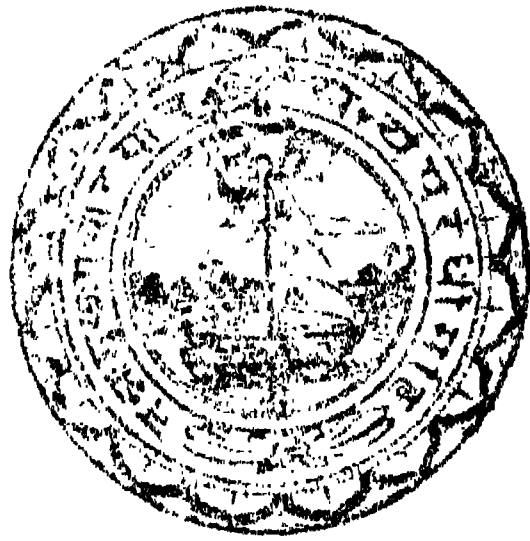
વાંદરાને શણગાર અને મૂર્ખાને માન વળી “આંધળાને આરસી આપીએ તો તેમાં દોષ કેનો ? માટે “સંસાર દુઃખનોરે દરીયો, માંહે મોહજળ અથાગ ભરીયો; કીચડમાંડી રે કરમણા, સૌને વળગી વિધવિધ ભ્રમણા.” એ દુઃખનો દરીઓ આવા મૂર્ખોના સંગથીજ થાય છે.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ સત્તરમો સમ્પૂર્ણ.

પ્રથમ કલા સંપૂર્ણ

શ્રી સદ્ગુરુ ચન્દ્રોદય

દ્વિતીય કલા



— : લેખક : —

શ્રી દિવ્યજ્યોતિ

દીરાલાલ ઇમનલાલ તારકસ

**પે**લા ગૃહસ્થાશ્રમી લોકો ગૃહસ્થાશ્રમ ચલાવે છે પણ ગૃહસ્થા-  
શ્રમની આવડત નથી અને કાંઈ સમજી માણસ સમજાવે છે ત્યારે  
કહે છે કે મહારાજ એમ શું કહે છે ? ગૃહસ્થાશ્રમી નહિ હોય તો  
તમને ખાવાનું કાણ આપે ? આ વેરાગડા સાધુઓને ચપટી ધાન પણ  
ન મળે. વાત તો સાચી. ગૃહસ્થાશ્રમીનો ધર્મ સાથી ઉત્તમ અને મોટો  
છે પણ ગૃહસ્થાશ્રમની હહેજત લેવી જોઈએ તે લેવાતી નથી. આ તો  
સવાર પડે ને શોરખંકાર અને ઘાંટાઘાંટ-નહિ ડેકાણાં બોલવાનાં કે નહિ  
ડેકાણાં પહેરવાઓવાનાં. ગોર પંચમાગ લેવા આવે કે નહાતા નહાતા  
હીને પંચમાગ પુરી આપવાનો-કાંઈ પરોણાં આવ્યાં તો નાખો વખારે  
અને માત જોઈએ છે ગૃહસ્થાશ્રમનું. ઝેરાનુંજ રાજ્ય એનું નામ તે  
ગૃહસ્થાશ્રમ કે ગદ્દાશ્રમ ?

પેલી જીતી હતી તે દરેક બધીને ધાકે ઉઠાડે ને ઘોક બેસાડે-  
તે ઉઠાડે ત્યારે ઉઠવાનું ને બેસાડે ત્યારે બેસવાનું, વરનું તો ત્યાં ચાલેજ  
નહિ. સુતેચૂકે બોલાઈ જાય તો બાર વાગ્યાજ સમજવા. એક દિવસ  
તેની પાડોશણ વીજીને ઘેર તે ગઈ હતી, એટલામાં વીજીનો ધણી  
આવ્યો. તે ખાંડતી હતી. એના વરે ઘરમાં જઈને પાણી માગ્યું-તે  
વખતે વીજીનો લાથ ખાંડતાં ખાંડતાં સળિલા સાથે ઉંચો હતો તે તેણે  
તરતજ સળિલું પડતું મેલ્યું અને દોડી, પણ ખૂબી એ થઈ કે  
સળિલું અદરનું અદરજ રહ્યું. પેલી જીતી તો દિગ થઈ ગઈ. પેલી  
પોતાના ધણીને પાણી આપી આવીને પાણી ફરી અને સળિલું જે  
અદરજ હતું તેને પકડીને ખાંડવા માંડ્યું. જીતીને મન તો ચટપટી  
પેંડી. તેણે વીજીની વાત પોતાના ધણીને કહી ‘લાંભજો સો ? આજે  
મેં એક કોતક દીધું.’

ધણીના મનમાં થયું ‘એને વળી શું દીધું ? એમાં આપણા તો ભાગ  
લાગવાના નથીને ?’ ‘કેમ લાંભજો સો ! પેલી વીજીનો તર ઘરમાં આજો

અને વીજી ખોડતી'તી, તે એના વરે પાણી માગ્યું એટલે સાંખેલું અદ્ધરજ લટકી રીયું અને એ તો પાણી આલીને પાસી ખોડવા બેઠી ! ' જીવીએ ધણીને વાતો કરવા માંડી.

‘ એમ, ભારી તો તો ’—જીવીનો વર બોલ્યો.

‘ હું ભારી તો તો ?—હું પણ એવી થવા, જોજોને ! ’ જીવીએ ટકાર કરી.

‘ તો તો આમનો હુરજ આમ ઉગે. ’—જીવીના વરે પાણી ચલાવ્યું.

‘ હું આજે વીજીને પૂમવાની સું, એમ કેમ કરીને થાય ? ’ જીવીએ ચલાવ્યું.

‘ જોજો એમાં ઉદરાનું દુદરું નો કરતી ’, વરે શિખામણ આપી.

‘ એ તો હું એવી થોડીજ છેઉં ? જોજોને ! ’ જીવીએ પોતાન વખાણ કર્યું.

‘ બહુ હાડ. ’ કહી વર તો બપોરે ઉઘી ગયો.

જીવી તો વીજીની પાસે ગર્ધ ને સાંખેલું શી રીતે અદ્ધર રહ્યું તે પૂછ્યું :

વીજી તો બચારી બોળીભાળી તેણે કહ્યું ‘ જોને બોન ! એતો ધણું હેવાનો પરતાપ છે. ’ ‘ એમ ? એ હેવા તે હું વળી ? ’ જીવીએ સવાલ કર્યો.

‘ જોને બોન, ધણીની પહેલા ઉઠવું, દાતણ પાણી કરી નામ ધોષ પરવારી, ધણીને માટે દાતણ ને પાણીનો લોટો તૈયાર કરી, પાટલો માંડી રાખી તેને મોં ધોવાને પાણી તૈયાર કરી ઉંઘમાંથી ધીરેથી જગાડવા પછીથી તેને નહાવાને ઉંડું પાણી તૈયાર કરી જાતે દીલ ચોળ નવડાવવા, તેને લૂછી નાખી રોમનું નામ લેવાને પાટ માંડવો, એટલામ રસોષ તૈયાર કરી રાખી તેને જમવાને બોલાવવા—જમતા વાયરો નાખવે પછી સુવાડી દધ તેના પગ ચાંપવા, પછી તે બહાર જાય અને આવે ત્યારે પણ પગ ધોષને બટકું શીરામણ કરાવી તાજી ભેંહનું દૂધ અને જો હોય તે ખવાડી લઈ તેને તરદી પહોંચે નહિ તેમ ઉંઘાડી દેવા...આનું નામ હેવા. એ હેવાથી ધણી પરસન થાય સે અને સાંખેલું ઉભું રહે સે. ’

જીવી મનમાં બબડી. ‘જોઈ મોટી હેવા. એવી હેવા તો હું કરી લાખું.’ એ તો ઘેર આવીને પોતાના ધણીને રોપથી કહેવા લાગી, કાલે તમારે મારા કહ્યા વિના ઉઠવું નહિ. મારે તમારી હેવા કરવી સે. ધણી તો બિચારો વિચાર કરવા લાગ્યો, ‘આ તે વળી કેવીક હેવા કરવાની સે!’

સવારના પહોરમાં જીવી વહેલી ઉઠી પરવારી ગઈ અને વીજના કહેવા પ્રમાણે ધણીને ઉઠાડ્યો, તેને હાથ પકડી લાવી પાટને દાતણ કરવા બેસાડ્યો. પેલો તો બિચારો ગભરાવા લાગ્યો. પછી મોટી ચોળા ખૂમ ધસી ધસીને નવાડ્યો. પેલાનું તો અંગ ચમચમવા લાગ્યું. પછી કકડે એવા જોરથી લૂછવા માંડ્યું કે પેલો બોલ્યો ‘રહેવા દે રહેવા દે.’ ‘જાનારો છાનારો,’ મારે તમારી હેવા કરવી સે ! જો બબરદાર ! બોલ્યા તો ? પેલો તો ચૂપજ થઈ ગયો. પછી ઉનું ઉનું ફફળતું બવાડ્યું. પેલાને ડામ પડી ગયા. પગ ચાંપ્યા તે પગ મચડાઈ ગયા. ત્રિજે દિવસે તેણે ધણીને બદેઆદ બદાર કહાડ્યો અને કહ્યું ‘તમે બદારથી આવીને પાણી માગજો. હું બોડવા બેસું સું.’ ધણી તો બિચારો બીતો બીતો બદાર ગયો અને બીતો બીતો ઘરમાં આવી ખાટલા પર જઈને સૂતો અને ‘પાણી’ એમ બૂમ મારી—પેલીએ સાંભેલું ઉંચું ધરીજ રાખેલું તે છોડી દીધું અને વહેલી વહેલી પાણી આપવા ઉઠે છે ત્યાં તો સાંભેલું માથા પર પડ્યું અને રાતું પાણી નિકળ્યું. તે તો વીજને અને એના ધણીને ગાળો દેવા મંડી અને ધણીને મારવા લાગી. આડોસી પાડોસી ભેગા થઈ ગયા અને તમાસો જોવા લાગ્યા. ‘અલિ બેન, આ વીજની શિખામણથી મેં આ કપરું ને આમ થીયું !’ ત્યારે પડોશીએ કહ્યું, ‘મેર રાંડ ! એમ દેખાદેખી તે થતું હશે ? આ તે તમારો ગૃહસ્થાશ્રમ કે ગદ્દાશ્રમ ?’

જુઓરે જુઓ જગતના લોકો કુંભારજી નારી છે—

આ રીતે ગૃહસ્થાશ્રમ નથી કરવાનો. ગૃહસ્થાશ્રમ તો બધા આશ્રમોમાં મોટો છે.—જનક, રામ, કૃષ્ણ—વિગેરે ગૃહસ્થાશ્રમી હતા, પણ એ વાત કાને રહે છે ? કડવું ઓસડ કાને સાઈ લાગે ? જેને પોતાના રોગની બબર હોય તેને આતો પોતે રોગીજ નથી એમ માને

છે તેને ઝોસડ શેનું ગમે ? પોતાના છોકરા મ્હોમાં છાણું ચાંપે તેને માટે તો તેઓ કીકારે, એમ હસે હસે કહીને છાતી સાથે દબાવે છે, પણ પુત્ર કોનું નામ તેની તો ખબર નથી. ॥ પુત્રામ નર્કતિ તારચતોતિ પુત્રઃ ॥ પુત્રામ નર્કથી તારે તે પુત્ર બાકી બીજા બધા છોકરા એટલે જા અને કરા-કાદવ સમજે. આ તો આમન્યાજ નથીને ! પેલા વકીલ સાહેબ બેઠા બેઠા અસીલ સાથે વાતો કર્યા કરે અને ગામથી બાપ આવ્યો તે દીકરો અસીલો સાથે વાત કરે છે બાણીને, ગામડાનો માણસ, તે જોડા આગળ બેઠો. પેલા અસીલે પૂછ્યું ‘આ કોણ ગામડીયો બેઠો છે ?’ ત્યારે વકીલ સાહેબ બોલ્યા ‘એતો અમારા ઘરનો નોકર છે.’ એટલે પેલાથી રહેવાયું નહિ તેણે બરાડો પાડીને કહ્યું ‘ના, ભાઈસાહેબ ! હું તો એના ઘરનો નોકર નથી પણ એની માંતા માટી સું !’ બધા અસીલો દસી પડ્યા. આ જમાનોજ એવો છે, કલિયુગ છે, પણ કલિયુગ કલિયુગ કરીને બગડી જશે તો સુધરવા અધરા થઈ જશે. બહુ બાણીને સંતોષાત થઈ જશે તો ગાંડાની ઈસ્પીતાલમાં નાખવા પડશે.

પેલો હજમ હતો તે સાહેબને ઘેર નોકરી કરીને ગામડે પાછો આવ્યો. આંધળા ગામમાં એરંડીયો પ્રધાન, તેમ આખા ગામમાં એ લાલીઆજુજ જાણે બાણીયા. તે એક દિવસ એક અંગ્રેજ ત્યાંથી નિકળ્યો. તેને કંઈ જોઈતું હતું પણ કોઈને સમજ પડે નહિ, એટલે લોકોએ જાણ્યું પેલો લાલીયા અંગ્રેજ ભાંગા જાણે છે તેને બોલાવો. ભાઈસાહેબ તો આઈયા. પેલાએ સેકીન કરી, લાલીયાએ પણ કરી. પેલાએ વાત કરવા માંડી ત્યારે પેલો પણ બોલવા લાગ્યો યસ-તો-યસ તો. પેલાને જે ચીઠ ચઢીને તે બે ધોલ લગાવી પાડી. એજ લાલીઆ માંદા પડ્યા અને તાવ વળ્યો તે ઝેરીને કહે ‘વાતર’, પણ પેલી ઝેરી બિચારી સમજેજ નહિ અને રામશરણુ થઈ ગયા.

પેલી બાઈએ કોઈ બીજાને આ વાત પૂછી ત્યારે તેણે કહ્યું, વાતર એટલે પાણી. પેલી બિચારી રોઈ પડી અને કૂટવા લાગી, ‘વાતર વાતર કહેતા જીવડા ગયા અને ખાટલા નીચે વાતર.’

માટે બહુ બણીને માનમર્યાદા મુકી દેશો તો આવા ઘાટ થશે. પેલા બણેલાને તો સાત તાપ અને અબણુને તો ત્રિવિધ તાપ. અબણુ તો બિચારો આધિ વ્યાધિ ને ઉપાધિથીજ ઘેરાયો છે, જ્યારે બણેલાને અભિમાન, અદેખાઇ, બણેલું ભૂલી જવાનો ભય અને માનભંગ એ ચાર વધારે તાપ છે અને ત્રિવિધ તો લાગેલાજ છે. માટે સમજો. પેલા બણેલા છે ને વિલાયતી જોડા છે તે કપાટમાં બેસસે અને અબણુ છે તે ગામડીઆ જોડા છે તે બારણાંની પાસે રહેશે. બાકી જોડા તો સરખાજ છે. એ તો પ્રભુની અનુકુળતા હોય તોજ પોતાની વિદ્યાનો સદુપયોગ થાય. બહુ ડોક્ટર થયા તેવા રોગ પણ જુદી જાતના થયા. અમારા વખતમાં રોગરાષ્ટ્ર જવલ્લેજ થયા. આતો ઝાડો સાફ ન થાય તો પણ ડોક્ટર-અને સર્વેખમ થાય તોપણ ડોક્ટર, એતો જમાનોજ એવો આવે છે.-સાધના પણ જુદી જુદી જાતની નિકળી છે. ડાઘ ભૂત પ્રેત સાપ વિષ્ટુ એજ વિદ્યાના સાધનારા વધારે નીકળ્યા છે, પણ એ કંઈ કામ લાગવાનું નથી.

‘અન્ય દેવકુ ધાવે કુશળતા કેસે પાવે  
ફરી ફરી મુરખ જન્મ નકામો ગુમાવે’.

માટે સાચું તો હંકારી ગયું-આટલો આટલો પૈસો છે પણ એ પૈસો દેખાતોજ નથી. અમારા વખતમાં પૈસો ન હતો પણ લોકનાં શરીરો પણ કેવાં મજબૂત હતાં? આ તો એક રોટલી કે અડધો લાટુ ખાય કે હેં થઈ જાય, એવા જમાનામાં વિદ્યામાયાનો પ્રભાવજ વધી ગયો છે.

પરા પ્રકૃતિ અને અપરા પ્રકૃતિ

પંચમહાભૂતનીજ રમતોના ખેતો એ બંદા અપરા પ્રકૃતિ. પરા પ્રકૃતિ તો ગુરૂ મહારાજની સાથે છે. સમજજ પડતી નથી. ભૂતોની ચાદગારીમેં કલમા કુરાના ભૂલ ગયા. આપણાં અસલનાં શાસ્ત્રો અને અનુભવો ક્યાં જતા રહ્યા? એ બધો કાળનો પ્રભાવ છે. બાકી હવે તો, કુતરું તાણે ગામ બણી ને શિયાળ તાણે સીમ બણી. દરેકને પોતપોતાનાજ મતજ તાણવા છે ત્યાં શું સમજવું?

‘આપમતમાં ચાલો ન હઠીલા, નહિ સમજે માર ખાશે મતિલા’  
 માટે મતમાં ને મતમાં માર ન ખાવો એજ સારું છે. આ તો ફલાણો  
 મત અને આતો ફલાણો મત. અરે! મત ફત કરતાં કાંઈ માર પડી  
 જશે અને ફસાર પડશે. આ તો નવસો ગાઉની નર્મદા છે તેના ઉપર  
 અનેક તીરથ અને અનેક ઓવારા છે, પછી તે બધેજ ભટકી આવ્યમન  
 કરવાથી શું? સીધા સીધા જે ઓવારે ઉભા છો તેના પરજ પગ  
 બરાબર ગોઠવી શાન્તિથી પાણી પીઓ. ધાખીનો કુતરો નહિ ધરનો  
 નહિ ધાટનો એમ કરવામાં શું સાર છે? ‘સાર તો એકજ છે તારા  
 ભજનમાં હો સ્યામળીઆજી, સદ્ગુરુએ આવીને કહ્યું’ મારા કરણમાં હો  
 સ્યામળીઆજી, બાકી આતો બધા ધૂમાડાના બાચકા છે.—અંધારામાં ને  
 આકાશમાં બાથ ભીડવાથી શું મળવાનું છે? અજવાળાને માટે તો  
 ભીંત તોડી નાખો-ભેદ છોડી દો અને જુઓ, પ્રભુ પરમાત્મા કેવો રમી  
 રહ્યો છે! ‘મુજમાં તુજમાં સખમાં ભાસે શ્રીગોપાલ’ ‘દીલકી ગઠરી  
 દૂર કરે તો નિજ નામ નજરે આવે રે.’ એમાં ડાહ્યા થવાની જરૂર  
 નથી. એ તો આપણું મનુષ્ય જન્મનું કામ છે નહિ તો પછી,

‘જો માનો તો માનજો, નહિ માનો તો મોજ;

ફાવે ત્યાં ભટકો સદા, પશુ જે છો તે છોજ.’

‘જેસા ઓધા માધવકુ, વૈસા માધવ ઓધાકુ.’

‘જેસા તુલસી રામકુ, વૈસા રામ તુલસીકુ.’

માટે—‘કવિ કહે સાખી, ને કબિર કહે સાખો,’

‘જો તરવાનો ખપ હોય, તો બખ્ખે જૈરી રાખો.’

જો—જો—આનો અર્થ ઉંધો ન કરતા—બખ્ખે જૈરાંનો અર્થ—  
 ‘નીતિ ને ભક્તિ’—સંસારમાં નીતિ ને આચારમાં ભક્તિ. ‘નીતિમાં  
 નારાયણ અને ભક્તિમાં ભગવાન.’ નીતિ ને ભક્તિ વિના વ્યવહાર ચાલી  
 શકતો નથી. શ્રીમહાદેવે જો જૈરી રાખી ‘ગંગા ને પાર્વતી.—ગણપતિએ  
 જો ‘સિદ્ધિ અને ખુદ્ધિ.’ નારાયણને જો ‘લક્ષ્મી ને પૃથ્વી’—બ્રહ્માએ જો  
 ‘સાવિત્રી ને ગાયત્રી.’—એ બધામાં ગંગા શંકરને માથે છે તે ભક્તિ,  
 કારણ ભક્તિને માથે ચઢાવી—પાર્વતી નીતિ, તેને ખોળામાં બેસાડી; એ



રીતે દરેક વસ્તુ સમજી લેવી. એ એ વસ્તુ વિના કાઈ ને કંઈ ચાલેજ નહિ. આ પ્રમાણે ભક્તિ ભજનમાં પણ નીતિ મર્યાદા બાંધી છે તે પછી સંસારમાં જેમ બને તેમ હાંકે રાખે તે ચાલે કે ?

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ અઢારમો સમ્પૂર્ણ થયો.

૧૮

એ

વા ફટલાએ ભકતો છાના છાના થઈ ગયા છે.

પેલો ખેડુત હતો તે ખેતરમાં હળ હાંકે અને ડચડચ ડચડચ દૂરદૂર કરીને બળદો હાંકતો જાય, અને મોઢે તે ભગવાનનું નામ લેતો જાય, પણ મોઢે શુદ્ધ ઉચ્ચાર થાય નહિ. ગુરુએ એને ગોષાળજીનું નામ લેવા કહેલું પણ તે તો ગોષાળજી ગોષાળજી કહે. એક દિવસ લક્ષ્મીજી કહે ‘ મને તમારા ભકતનું દર્શન કરવાનું મન છે. ’ ભગવાને કહ્યું ‘ બહુ સારું, ચાલો ફરી આવીએ. ’ ફરતાં ફરતાં તેઓ પૃથ્વીપર આવી ચઢ્યા. ત્યાં ઉપલેખો ખેડુત હળ હાંકતો હતો તેને બતાવીને ભગવાને કહ્યું ‘ આ મારો ભગત છે. ’ ‘ આવો તમારો ભગત ? ’ લક્ષ્મીને આશ્ચર્ય થયું, ત્યારે લક્ષ્મીજી કહે ‘ હું એની પરીક્ષા કરું. ’

ભગવાન કહે ‘ લાવ હું આ ખાડમાં સૂઈ જાઉં. ’ તમે પરીક્ષા કરો. લક્ષ્મીજીએ કબૂલ કર્યું. પછી લક્ષ્મીજીએ તો વાડની બહાર ઉભા ઉભા ખૂમ મારવા માંડી. ‘ અલ્યા એ તું કેનું નામ લે છે ? ’ પેલાએ કહ્યું, ‘ કેમ નથી જોણતી ? તારા મારીનું. ’

લક્ષ્મીજીને વાત તો ભારી લાગી. તેણે ફરીથી પૂછ્યું ‘ પણ એ ક્યાં છે ? ’ પેલાએ કહ્યું, ‘ કેમ નથી જોણતી ! એ હોતો પેલા ખાડમાં. ’ લક્ષ્મીજીને તો ભગવાનનો ભગત સારો લાગ્યો. તેને છેવટની એક વાત પૂછવાનો નિશ્ચય કર્યો અને પૂછ્યું. ‘ પણ એ રહે છે ક્યાં ? ’ ‘ કેમ ! એ પણ ભૂલી ગઈ ! ત્હારી હોથે ! ’

લક્ષ્મીજી તો હારી ગયા અને ભગવાનની પાસે આવીને કહેવા લાગ્યા, ‘ ભગવાન ! તમારાં ભગતડાં તો ભારી છે.’ આ રીતે ભગવાન તો અવળાનું સવળું કરી શકે છે. **કર્તુમ્ અકર્તુમ્ અન્યથા કર્તુમ્ સમર્થ** તેજ છે.’ તે તો જ્ઞાતીમાં જ્ઞાતી અને અજ્ઞાતીમાં અજ્ઞાતી છે. સૂર્યનારાયણનાં કિરણમાં કંઈ રંગ નથી પણ કાચ તેવો તેનો રંગ.’ તેવો પ્રભુ છે. પેલો કહે કે ‘ પોપી ’ તો મા લાવે ‘ ટોપી. ’ એવો ઘાટ મારા વડાલાલો છે. એના સર્વાન્તર્યામી સચ્ચિદાનંદરૂપ છે. ઘટઘટમાં તેજ બોલી રહ્યો છે અને બોલાવી રહ્યો છે.’

બોલવેકા કરલો તોલવારે, કાઠ બોલે અધરખીય બોલાવા;

એ બોલવાએ સારી સૃષ્ટિ નિપજવી, બ્રહ્મા વિષ્ણુ મહેશ્વરારે...કાઠ

આવી રીતે અંતેક ઉપદેશી વાતો કરતા કરતા ભગવાનશ્રી સ્વસ્વરૂપની વાતો પર ઉતરી પડતા. જાણે નાના બાળકની પેટે. એ ભગવાન વિશ્વાસમાંજ છે, એ એમનો મુદ્રાલેખ હતો. ॥ **હિત્વા દમ્ભં મયં શુચમ્** ॥ ‘ દંભ, ભય, અને શોક ત્યજીને પ્રભુ ભજો-પ્રભુ ભજો. પછી ક્વણ દંભથી પ્રભુને હેતરશે તો તે હેતરાવાનો નથી.

પેલા ટીલાવાળા ભગતડાની પેડે કરશે તો અવળો ઘાટ ઘડાઈ જશે. ‘ કડાંવાળો પાંછેરી ઘંટીવાળો બેલ, ટીલાવાળો ભગતડો એ ત્રણેમાં ફેલ.’

દષ્ટાંત:-એક ટીલાવાળો ભગતડો ખેડુત-દરરોજ સવારમાં ઉઠે અને મોઢેથી રામરામ ક્યાં કરે-ખેતરે ટીલાંટપકાં કરીને જાય અને મુખમાંથી રામરામ ક્યાં કરે. ગામનાં લોક પણ તેનો ભગતરાજ કહે. એમ કરતાં શિયાળું પાકતી મોસમ આવી. તેના અને આજુબાજુનાં ખેતરોમાં પોંકનાં કણુસલાં ઉભાં હતાં. સવારના પહોરમાં ભગતજી વહેલા આવે અને કાંટાતી વાડમાંથી કાંટા કાઢી અંગેડી ચેતાવે અને પાસેના ખેતરમાં જાય અને ધીરે રહીને, વાનીના કણુસલામાંથી પાંચદશ કણુસલાં ભાંગી લાવે અને રામરામ કરતા પોંક પાડે અને ખાસ્સી તરેહથી ખાય. પણ તેનો નિયમ એવો કે, તે કંઈપણ કામ કરે તેમાં રામનામ તો લેજ, એટલે તે ભાંગતી વખતે એમ કહે કે ભાંગુંરામ ?

અને પાછો પોતેજ, ‘ભાંગારામ’ એમ કહીને ભાંગે. પેલા પડોશીને ખજર પડી કે આમ દરરોજ કણુસલાં કેમ ઓછાં થાય છે ! ગામમાં કાંઈ ચોર પેદા થયેલો લાગે છે, એટલે તે ચોરની ચોકસી કરવા બહેલો મળશકે ઉઠીને જુવારીઆમાં ભરાઈ રહ્યો. અજવાળી રાત તે સવારમાં પણ અજવાળું તો ખરુંજ, એટલામાં પેલા ભગતજી દરરોજના રિવાજ પ્રમાણે કણુસલાં પોંકીઆ તોડવા લાગ્યા. પેલાને તો કંઈ સમજજ નહિ પડે, તે તો દિગજ થઈ ગયો કે આ રામ રામ કરનાર ભગતડો ચોરી કરે છે ? પછી લાગ જોઈને એની પાછળ આવ્યો—ભગતરાજે તો ‘ભાંગુરામ’ તો કે ‘ભાંગારામ’ કરીને કણુસલું તોડ્યું, અને પેલાને જાણ ચઢીને, તે હાંગ ઉગામીને બોલ્યો—‘મારું રામ’ તો કે ‘મારો રામ’ કહીને એવો તો સપાટો લગાવ્યો કે ભગતરાજનો વાંસો બેવડ થઈ ગયો, તે દિવસથી ભગતરાજ ચોરી કરવાનું બંધી ગયા.

એવા રીતે ભક્તિ કરવાની નથી. ભાવભક્તિપૂર્વક ભક્તિ કરવી કે જ્યો તેમાં કંઈ ખાત્યા નહિ આવે.

કસોટી કસોટી શું કર્યા કરો છો ? કસોટી ડોની થાય તે જાણો છો ? જે સોતું છે તેની. સોતું કેમ પાકે છે તે ખજર છે ? સૂર્યના કેટલા તડકા ખાય છે અને જમીનનો પાવર મળે છે ત્યારે કેટલે કાળે સોતું થાય છે ત્યારે તેની કિંમત અને કસોટી તેથીજ થાય છે. ગીતામાં શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું છે કે—

बहूनां जन्मनामन्ते ज्ञानवान् मां प्रपद्यते ।

वासुदेवः सर्वमिति स महात्मा सुदुर्लभः ॥

બહુ જનમમાં સત્સંગ ભજન કરે અને સાચો વિવેક વેરાગ્ય ઉત્પન્ન થાય તેની પરીક્ષા થાય. તરતના નિશાળીઆની કસોટી કે પરીક્ષા શી ! પાકી વસ્તુની કસોટી થાય. જાણો છો કે તેની કસોટીમાં કાણુ કાણુ આવ્યા ? કસોટીમાં તો પ્રદહાદ, નારદ, શુક, સનકાદિક, જનક વિગેરે. કલિયુગમાં...રામદાસ, રોહીદાસ, મીરાં, પાપા, ધના, નરસૈયા વિગેરે.—એ બધા કંઈ કાચા છોડ ન હતા. ઉનાળાનો સખત તાપ પડે છે ત્યારે ઉપર ઉપર જેના મૂળીયાં બાઝ્યાં છે એવા વડ

પીપળો ઉદુંબર આંખો વિગેરે ઝાડો પ્રપ્રુલ્લિત થઇ જાય છે. જેમ જેમ પરીક્ષા થતી જાય છે તેમ તેમ તેઓ હસતા અને આનન્દમાં પ્રપ્રુલ્લિત થતા જાય છે. એવા ભકતો તે ઉપર કહ્યા તે. કંસે નાદાન બચ્ચાનો નાશ કર્યો, શ્રીકૃષ્ણનો નહિ કર્યો. જે ભક્તિ ઉપલક્ષીયા છે તેનોજ નાશ થાય છે. ઉડી ભક્તિનો નાશ થઇ શકે નહિ માટે જરીક જરીકમાં ભગવાને કસોટી કરી એમ માની લેશો નહિ. પરીક્ષાઓ જાણકારની થાય પણ જેનો નિશ્ચયજ નથી તેની પરીક્ષાજ શું ? આ તો ભજન કર્યું અને ફોલ્લી થઇ તો કસોટી થઇ, ઝાડા થયા તો કસોટી થઇ, પેટમાં દુખ્યું તો કસોટી થઇ, વેપારમાં ખોટ ગઇ કે કસોટી થઇ એમ નહિ માનવું. કેટલીક વખત આપણી પોતાનીજ મૂખાંધથી આપણે દુઃખી થઇએ છીએ. તેમાં પ્રભુને ખોટાં દોષારોપણ નહિ કરવાં જોઇએ, તેમ પ્રભુ પોતાના ભકતોનું યોગક્ષેમ વધન કરે છે તેમાં શંકા પણ કરવી નહિ જોઇએ. —“પેલા મહારાજ હતા તે ગીતાનોજ પાઠ કરે.” એનો નિશ્ચય નિયમ ગીતાજીજ હતો. ઘરમાં ખાવાનું નહિ. એક વખત ચાર, પાંચ, છ એમ લાંબણો થઈ. ઘરમાં છોકરાં અને સ્ત્રી બૂમો પાડવા લાગ્યા, પણ મહારાજ તો ભગવાનને આસરે બેઠેલા.

પેલી બાઇ ચીઢાઇ તેણે કહ્યું, ‘એમ ઉઘમ કર્યા વિના શું ભગવાન ઘેર બેઠાં અનાજ નાખી જશે ?’

‘હા, જરૂર જરૂર.’ મહારાજે કહ્યું.

પેલી બાઇએ કહ્યું, ‘એમ ! તો મને બતાવો કે એને ગીતામાં ક્યાં એવું લખ્યું છે ? પેલાએ

अनन्याश्चिन्तयंतो मां ये जनाः पर्युपासते ।

तेषां नित्याभियुक्तानां योगक्षेमं वहाम्यहम् ॥

એ વાક્ય બતાવ્યું. પેલી બાઇએ એ વાક્ય પર હરતાલ વતી છેકા માર્યો. ગીતા પડ્યા તો ગભરાઇ ગયા. ‘અરેરે આ તેં શું કર્યું ?’ એમ પોકારતા બહાર જતા રહ્યા—થોડીવાર ન થઇ તે એક શ્યામ બાળક વજન ઉપાડીને ગીતા પડ્યાના બારણાં ઉપર આવી ચઢ્યો. તેનું રૂપજ એવું હતું કે ભલભલા ભાન ભૂલી જાય. તેણે ગીતા-

પંડ્યાનું મકાન પૂછ્યું અને પેલી બાઈને કહ્યું ‘ગીતાપંડ્યાને આ આપી આવવાને મને આજ્ઞા થઈ છે તે લાગ્યો છું તે લઈ લો.’ પેલી બાઈએ તો આશ્ચર્ય પામી ઘરમાં જગો કરી આપી. જોતજોતામાં ઘર તો ભરાઈ ગયું. પેલા બાળકે જવાની રજા માગી. પેલી બાઈની રજા લઈ તે શ્યામ બાળક તો જતો રહ્યો. બાઈનો તો હરખ માય નહિ. તે પોતાના મકાનની પાછળ કેટલેક દૂર ગીતાપંડ્યા ભગવાનનું ધ્યાન ધરતાં ઉઘી ગયા હતા ત્યાં ગઈ અને સવળા સમાચાર કહ્યા. ગીતા પંડ્યા સમજી ગયા. તે બીજા કાંઈ નહિ પણ મહારા શ્યામ-સુંદરજી હશે, તે તો દોડતા ઘેર આવ્યા પણ પ્રભુ તો જતા રહ્યા હતા. તેણે પોતાની સ્ત્રીને પૂછ્યું ‘તહેં એમને જોયા? એમનું મોઢું કેવું હતું? એમનું રૂપ કેવું હતું?’ ‘અરે શું કહું?’ સ્ત્રી આનંદ પામતી કહેવા લાગી ‘એમના મોઢામાં સિંધુરની રેખા હતી.’ ‘બસ બસ તેજ મારા પ્રભુ’—તહેં મહારા પ્રભુને હડતાળ વતી મેં જ મારી તે મારા પ્રભુનાં વચન ઉપર—મેં પર મારી, બસ હવે મારે સંસાર શું કામનો છે?’ એમ કહી ગીતાપંડ્યા ત્યાંથી ચાલી નિકળ્યા. આ પ્રમાણે ભગવાનના સિદ્ધાંતનો નિશ્ચય જોને થયો છે—ભગવાનના શબ્દ-માંજ જોતી મતિ ગતિ છે, તેનીજ પરીક્ષા થાય છે—હરિજનો! એ કંઈ આપણી પરીક્ષા કરવાને બેસી રહ્યો નથી. તું મેરી જીકરમેં તો મેં તેરી શીકરમેં, તો આપણે એને માટે શું કર્યું! અરે, વૈષ્ણવ નથી થયો રે, શીદ ગુમાનમાં ધૂમે ‘તારી સંગે વૈષ્ણવ થાયે, તો તું વૈષ્ણવ સાયો; તારા સંગનો રંગ ન લાગે, ત્યાં લગી તું કાયો—વૈષ્ણવ નથી થયોરે શીદ ગુમાનમાં ધૂમે.

જ્યાં સુધી હું ને મારું છે ત્યાં લગી અંધારું છે અને જ્યાં સુધી અંધારું છે ત્યાં લગી અજવાણું થવાનું નથી. તેને માટે પ્રયત્ન કર્યો છે? પ્રયત્ન કરો તો કુદરત અથવા પ્રભુ તમને સહાયતા કરે, આતો બોલવું છે, કરવું ક્યાં છે?

કરશે તેજ ભરશે. આ તો ગાંગર થઈ ગયા—નહિ અડીના નહિ ત્યાંના. પેલા મગ પત્રાડો છે તેમાં પાછળ ગાંગડુ રહી જાય છે. તે નહિ

ખાવાના ખપના કે નહિ વાવવાના કામના. અધકચરી દાળના જેવા થઈ જશે-તો તે નથી પચવાની પણ પેટમાં ચૂંકવાની છે. કાઈ પણ ઠેકાણે જશે ત્યાં તમને એકલી ખાંડ મળવાની નથી. અરે! ખાંડની તે ન્યાત થઈ સાંભળી છે? ન્યાત તો થાય લાડુની-જલેખીની. ભારોભાર ઘીમાં ભારોભાર લોટ તો આવવાતો જ, ચાગીશ રૂપિયે મણુના ઘીમાં ચાર રૂપીએ મણુના ઘઉં જેવવાનાજ, નહિ તો શું એકલા ઘીના લોંદા ખવાવાના છે?

બસ, અમે તો નિરાકાર બ્રહ્મ થઈ ગયા છીએ, અરે ગીતામાં પણ કહ્યું છે કે,

क्लेशोऽधिकतरस्तेषामव्यक्तासक्तचेतसाम् ।

अव्यक्ता हि गतिर्दुःखं देहवद्भिरवाप्यते ॥

આ રીતે આકાશમાં માથાં ન મારશે, અમે સીધા સીધા ભજન કરો. ‘પ્રભુને જાણે જડ ત્યાં તો થઈ છે વદાવદા’ જડ ચેતન સૌ જાણે એક, સમજણુ સાર કર્યો વિવેક. ભાગત્યાગ કરશે પણ કાતો કરશે?

જે શુદ્ધ સુવર્ણની મૂર્તિ છે, તેમાં ભાગત્યાગ શેનો કરશે? સર્વત્ર જ્યાં શુદ્ધ સચ્ચિદાનંદજ ગિરાજમાન છે ત્યાં ભાગત્યાગ શેનો કરવા નિકળ્યા છો? માટેજ કહ્યું છું કે ગાંગડુ નહિ રહે.

ક્યાં તો ચઢીને મીણુ જેવા થઈ જઈએ, નહિ તો પાણીમાં પડીજ નહિ. પેલી રાંધનારી છે તે ચોખાપાણી તપેલીમાં ધાત્રીને બળતણુ ચૂલામાં કરે છે અને વારે વારે ચોખા દવાવે છે. જો ચોખા દબાય તો તેને ઉતારીને પાણીની નીચે ચચણાવે છે અને નહિ દબાય ત્યાં લગી કડછી વતી હલાવ્યા કરે છે અને બળતણુ વધારે છે, તેમ આપણે ચોખા એટલે જીવ ભજનરૂપી પાણીમાં પડ્યા છીએ. નીચે વૈરાગ્યરૂપી કાષ્ટ અને જ્ઞાનરૂપી અગ્નિથી તાપ કર્યો છે. જો ચઢી જઈશું તો કડછી એટલે માયાના ગોદા ખાવાના નથી, નહિ તો ગોદા ખાવાનાજ છે. માટે એ ગોદા ખાવા કરતાં પાધરા પાધરા ચઢી જઈએ તો શું?

આ તો સેવા સમરણ કરવાં નથી અને કરવાં છે તો ચિત્ત ભટકતું રાખવું છે.

‘ચિત્ત ભટકતું રાખો ત્યાં લગી શું વળે એમ છે?’

‘પેલા કખીરજી મુસલમાન કાજી સાથે મસીદમાં નિમાજ પઢવા ગયા. ત્યાં શહેરનો રાગ પણ હતો. ત્યાં એકાએક કખીરજી ઉઠીને ઢોલ વગાડવા લાગ્યા. પેલા કાજીનો મિજાસ ગયો. તેણે કહ્યું ‘એ કાફર શું કરે છે.’ તેણે જવાબ આપ્યો—‘કાજી સા’બ કીસીકે મન ઘોડા ઘોડી તો કીસીકે મન તાલ પખાજ’ ‘ખર’ કહે છે. હું હમણાજ પુરાસાનથી ઘોડા નવા આવ્યા છે તેનો વિચાર કરતો હતો.’ એમ કહી કખીરજી સાથે સાધુ છે એમ જણાવ્યું માંટ એમ નહિ કરવું. કરવું થોડું પણ નિયમસર કરવું, નહિ તો શું થાય?’

પેલા પુરાણી કથા કરતા હતા તે ડોસીઓ સાંભળે. એક ડોસીની આંખમાંથી ચોધાર આંસુ ચાલ્યા જાય. પુરાણી જાણે ડોસીમા કેટલાં ભાવિક છે! તેણે એક દિવસ ડોસીમાંનું રડવાનું કારણ પૂછ્યું. ડોસીએ દાવકાઈથી કહ્યું.

‘મદારાજ, તમે મોટેથી કથા કરો છો તે વખતે મને મારું પાડીયું થાદ આવ્યું. મદારી બેંસ હતી તેને પાડીયું આવ્યું અને તે તમારી પેઠે આરડા આરડાંનું મરી ગયું.’ પુરાણી તો ઝંખવાણો પડી ગયો. એ રીતે બહુ સાંભળ સાંભળ કર્યેથી પણ યથાર્થ જ્ઞાન થતું નથી. સાંભળીને તેનું મનન થવું જોઈએ. આતો જાણે પણ નહિ કરે વિચાર તે સમજે નહિ સવજો સાર’ આમ વાત છે.

તિલક કરતાં વ્રત ગયાં, ને જપમાળાનાં નાકાં ગયાં

એક મુરખને એવી ટેવ, પથર એટલા પૂજે દેવ’

આ તો પછી—અખાએ ક્યોં હખો તે ગોપાળે રાંધી ઘેસ એમ માની લેવાનું છે. સોટી તો મારે તેના બાપની.

આ જોટલું શ્રીગુરુદેવજીનું જ્ઞાન છે તેનો નીરસરી નદીના જેવું છે. ‘તેમાં જ્ઞાનીજન આ ગયે ને સો રહે અભાગી.’ આજે વીશ વીશ

વર્ષથી આ જાનનો પ્રવાહ અખંડ વહે છે, પણ કાણુ તેનો ઉપયોગ કર્યો ! સાંભળી સાંભળીને ઘંટ થઇ ગયા, બાકી અહીં કંઈજ ગુપ્ત નથી.

‘ દડી પડી મેદાનમાં સખ કોઇ ખેલત જાય ’

‘ નહિ કાઈકા બાપકા જીતે સો લે જાય. ’

અહીં કંઈ ભગવાનને સંતાડી રાખ્યો નથી. ગુપ્ત જેવી વસ્તુ જ અહીં શું છે ? આજકાલનો જમાનોજ એવો છે કે ભક્તિના અધિકારીજ ઓછા છે.

વાગડ દેશમાં માવજી ભગત થયા. તેમને રાસલીલા કરવાની ઇચ્છા થઈ. તેણે બ્રાહ્મણોને કહ્યું ‘ પણ કોઇ પાઠ લે નહિ. પછી વાણીયાઓને કહ્યું ‘ પણ કોઇ હા કહે નહિ. છેવટે તે તો ઢેડવાડે ગયા અને ઢેડાઓને કહ્યું ‘ અલ્યાઓ ’ ભક્તિ મરી ગઈ છે કાઈ ઉચકવા આવશે કે ? ’

ઢેડાઓએ કહ્યું ‘ હા મદારાજ ઘણીજ ખૂશીથી ’

આ રીતે આપણા ઉચવણુમાંથી ભક્તિ નીચ વર્ણુ તરફ વળતી જાય છે, ‘ પણ એની આપણને શું પડી છે ? ’ એમ બોલનારા જ શ્રીશ્રીતરમાર્તસનાતન ધર્મની હાનિ કરી રહ્યા છે. નાટકો જોવાં છે, સીનેમા જોવા છે, પણ પૈસો ધર્મની સુધારણા કરવામાં વાપરવો નથી. ‘ હરિની સેવા કરતી વેળા કાયા તારી કમ્પે ’

‘ ગંજીશ સોગટાં ફૂટતાં સારી રાત ન જાંપે-પ્રભુ તને પ્રસન્ન ’

‘ બે પૈસાની ગુરુસેવા બતાવે ત્યાં ગણગણતું બોલે ’

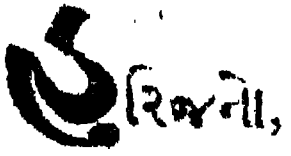
‘ ધરની સ્ત્રી જ્યારે માગે ધરેણું ત્યારે હસી મગન થઇ ડોલે-પ્રભુ તને પ્રસન્ન ’

પેલા સાકૂટો પોતાની બૈરીઓને ધરમ કરવાની ઇચ્છા થાય ત્યારે ત્યારે ધરેણું કરાવી આપવાને તૈયાર થાય, પણ હરિજનો ! એ કંઈ સાથે આવવાનું નથી. એ તો મરી જશે તો વાલની વાળી પણ ઉતારી લેશે માટે એતો.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક

પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ ૧૯ માં સમ્પૂર્ણ થયો.





રિજનો,

આ દિવ્ય નરતન દીધું તેની નહિ તહે કિંમત કીધી

મણિ સારે ભેંસ લીધી રે... પામર પ્રાણી

આવો દિવ્ય મનુષ્યદેહ સોનાની થાળ જેવો છે તેમાં પકવાન્ન ન ખાતાં ખેળ ખાધો. હવે એવાંએને શું કહેવું, માટે કહીએ છીએ કે ફરી ફરી અવસર નહિ મળે આવો રે, ગોવિન્દ ગુણ ગાવારે ગુણ ગાઓ.

ગોવિન્દ એટલે ઈન્દ્રિયોને પોપનાર, ગોવિન્દ એટલે વાણીને ખોલનાર, ગોવિન્દ એટલે ગાયોને ચારનાર. આ રીતે ગોવિન્દનું સ્વરૂપ છે.

‘ગો ઈન્દ્રિય વાણી ને ગાયો, જે પ્રભુથી અતિ શોભે’

માટે ગોવિન્દ નામ તમારું, ભક્તોનાં મન લોભે.’

આવા પ્રભુના ગુણ ગાવાનેજ મનુષ્યનો અવતાર છે. બાકી સંસારનો રામારેલો કંઈ અટક્યો છે? જગતનાં માણસોનાં મનજ એવાં ચર્મ ગયાં છે, કે પોતે છે તેનાથી કંઈક વધારે છે અને તે જાણવું જોઈએ એમ સમજે નહિ. માટે મુંગા મુંગા ભજન કરો અને મનુષ્ય દેહનું સાર્થક કરો, ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરો કે જેથી ભટકવાનું મટી જાય. અને માટે તો—

‘સન્તને શરણે જાતા સુકિત ધણું, ને ડગલે ડગલે ફળ જગત તણું;  
સન્ત સેવાનાં શા વચન ભણું—’

‘હરિભજન થકી છોટાં હોય તે સૌથી મોટાં થાય છે.’

સવારનો પહોર થાય છે અને મંદિરે આવો છો. જે મહારાજ, જે મહારાજ, કરો છો, એ કંઈ એણું નથી, પણ મનમાંથી કપટ જ નથી એજ પાપ છે, પાપને કંઈ શિંગડાં નથી ઉગતાં. મહારાજની સાથે વાત કરો અને મનમાં ભેદ રાખો, પછી મહારાજનો ઉપદેશ ક્રમ કરીને લાગો. વખતે મહારાજ મુંડી નાંખશે, એટલે વધારે વાર

મંદિરમાં ખેસાય પણ શેનું? બાકી અંકુશશ્વરમાં જે ભાવ ભક્તિ છે તેવી બીજી ઠેકાણે નથી.

‘આડો કાગળ ને પારસ લોટું નહિ ટળેરે, ચિત્રામણનો તો મારે નહિ વાધ.—હડીઓ કાઢેરે હરિ તમને નહિ મળેરે.’

આ રીતે છે. પછી તમારી જેવી મોજ. આ તો સ્વતન્ત્ર માર્ગ છે. દુઃખ લાગે તો બેહુલું બેહુલું. મોતી જેવો દાણો લઈને ધંટીમાં દળે, કેવડો કસ્તૂરી લઈને તેલમાં તળે, લેને લેને લાલ જીવને જોતાં નહિ જડે.’ માટે આમાં છિદ્ર વિનાનાં મોતી રહેવા કરતાં, ‘વિધાયાં સો મોતી, બીજા પથરા જાણારે.’ સમજો, છિદ્રવિનાનું મોતી કોની પંક્તિમાં ખેસી શકશે? તેની કિંમત પણ શેની વધે? માટેજ વિધાયા સો મોતી, માટે તુગરા ન રહે, તુગરાને માથે બહુજ પાપ છે. ભગવાનના રૂપનો નિશ્ચય નહિ થતો હોય તો કબિર કહે છે કે :—

‘નિરાકાર નિજ રૂપ હું, જે ટાળે અહમેવ;  
જે ચાહે સાકાર તો, સન્તહી પ્રગટજ દેવ’

માટે સન્તની સેવા એજ પ્રભુ પ્રાપ્તિનો પવિત્ર અને મુખ્ય માર્ગ છે. સાકાર નિરાકારનો ભેદ તમારે શા માટે રાખવો જોઈએ? જ્યારે બ્રહ્મ સત્ય ને જગત મિથ્યા છે, ॥ **जीवोब्रह्मैव नापरः** ॥ જીવ બ્રહ્મથી જુદો નથી પછી જીવની બુક્તિ લગાવીને શા માટે અથડાવો છો? નામરૂપાત્મક જગત એટો ઈશ્વરની કલ્પના છે, અને પુરસી, ટેમલ, વાડો અને ભોંત એ બધી જીવની કલ્પના છે. એ જીવની કલ્પના એજ મિથ્યા છે બાકી ઈશ્વરની કલ્પના એ તો દેહ છે. ભગવાનનો દેહ વિરાટ છે, માટેજ વિરાટસ્વરૂપ ભગવાન કહીએ છીએ. આ રીતે ભરમણા ભાંગી મને રામ નામ ધૂન લાગી. બ્રમણા ભાંગી જવી જોઈએ ત્યારેજ નામ ધૂન લાગી.

સંશય થાય છે, સંશય થાય છે, શેનો સંશય થાય છે. ?

ભગવાનને કંઈ નવો શોધવાનો છે, કે બનાવવાનો છે, કે સંશય થાય છે? સંશય થવોજ ન જોઈએ, સંશયાત્મા ચિનશ્યતિ ॥

નચિંત થવું જોઈએ. નચિંત થઈ ગયા એટલે એ કંઈ જાનો રહેવાનો છે? ‘વિણાજન્ત્ર વાગે, વિણાજન્ત્ર વાગે, કોઈ જાની હોય તે જાગે વિણાજન્ત્ર વાગે; ‘કોઈ જાની હોય તે જાગે વિણા જન્ત્ર વાગે,’

એ મારો બંસીવાનો કંઈ જાનો રહે એવો નથી. એની બંસીયા બધીજ ગોપીઓ જાગી પડી હતી. એ કંઈ ગોપીઓ તે જાણો છો? એ ગોપીઓ ત્રણ પ્રકારની હતી.

‘પુષ્ટિ’ ‘મર્યાદા’ ને ‘પ્રવાહ’

‘પ્રવાહ’=એટલે જગતના માર્ગ સાથે ચાલનારા ‘જીવ’

‘મર્યાદા’=એટલે શાસ્ત્રગુરુનાં વચન સાથે ચાલનારા ‘જ્ઞાતુ.’

‘પુષ્ટિ’=એટલે પ્રભુના પ્રેમમાં તદ્દલીન થઈ દેહભાવ બલનારા (મુક્ત)

આ રીતે બંસીના શબ્દથી ત્રણ પ્રકારની ગોપીઓ જાગી અને બંસીવરને મળવા લાગી. એ કંઈ ઘણી એટલે આહંકારની અટકાવેલી અટકી નહિ. અભિમાન તો બહુએ કરે કે એમાં શું સાંભળવું હતું? એમાં તે શું મોટું? પણ બંસીના, સદ્ગુરુના શબ્દનો ચમત્કારજ એવો કે અભિમાનવું ત્યાં કંઈ ચાલે નહિ અને કદાચ કોઈ અટકી જઈ તો તેથી શું? દેહ છોડ્યા પછી બંસીના ધ્યાનમાં જીવન્મુક્ત થઈ ગઈ. આવી સમસ્યાઓમાં ન સમજનાર લોકો ભાગવતકાર પર દોષો મુકે, ભગવાન ઉપર દોષ મુકે. એણે સમજવું જોઈએ કે શ્રીકૃષ્ણ એ ચિન્મય અખંડ ચૈતન્ય સ્વરૂપ, કેવળ મિસરીનું જ પૂતળું, એવો દેહ મિસરીનો, એની નાડી નસ હાડકાં મિસરીનાં, એનું મન પ્રાણ મિસરીનાં; એમાં કંઈ ભાગ ત્યાગ કરવાનું નહિ, એમાં માયાનો ભેગ નહિ-કાળકર્મથી ઉત્પન્ન થયેલા જીવ નહિ. સ્વયં સ્વેચ્છાથી અગ્નિ જેમ દાવાનળમાં પ્રગટ થાય છે તેમ પ્રગટ થયેલા, એને કર્મ કરવા પણું કે કર્મ નહિ કરવાપણું પણ નહિ. પોતેજ કાળપુરુષનું

સ્વરૂપ. નારિયેળમાં જેમ નીર એની મેળે પ્રગટે છે તેમ પ્રગટ થવાની ઇચ્છા પણ એની મેળે પ્રગટે છે. માટે એ ચિદાનંદરૂપ ચૈતન્ય પરમાત્માના સ્વરૂપમાં સંશય કેવો? અરે! એ તો ધરમાં રહ્યો રહ્યો બધુંજ જાણે છે. એને છેતરવાની જરૂર નથી.

‘મન માને તો મનડા મનાવજોરે, રહેણી રહેતાં થાશે રંગની રેલ, વિશ્વંભર નથી વેગજોરે.’ આ રીતે પ્રભુ તો પ્રગટજ છે, પણ મન માનતું નથી એટલે શું કરવું?

‘મન તું હરિયાની હહેરી સમાન છે, હહેરી સમતામાં સમુદ્ર જાણાય, બીજો નથી બોલતો.’

બાકી કૃષ્ણ !! શ્રીકૃષ્ણ તો અમારાં ધરમાં ખેસીને બંસરી બજાવે છે. ‘પોતે શ્રીકૃષ્ણ ને કૃષ્ણ પોતા વિષે, કૃષ્ણ વિના બીજું અન્ય નહિ.’ એવા સ્વરૂપનું જ્ઞાન જેને હોય તેને તો ‘સખિ હવે જોડે તો આકાશમાં ને, નીચે જોડે તો મારી પાસે રે, સખિ, સૂતો રહે મ્હારી સેજમાં ને, તકતે જોડે તો હું પોતે રે;’ સખિ શું રે કરું હવે સાધના, મારી સુરતામાં શ્યામ સમાણોરે.’ આવી રીતે ભગવાનના સ્વરૂપમાં જ્ઞાન ભૂલી જઈએ ત્યારે ચોર્યાસીની ધાણી પણ અટકી જાય. જે જે પ્રેમી ભકતો થયા છે તેમની પ્રેમ ભક્તિ અલૌકિક છે. ‘તું તો ચોંટ્યો મ્હારે ચાંદલીએ, આંઠે અંગે લૂંટી કરી હવે, તારા દયાળાં કોણુ દળે!’

આ રીતે છે, માટે...

‘ભક્તિ ભક્તિ સૌ કોઈ કહે, ભક્તિ જીમનાકે તીર,  
એક ગોપી કે પ્રેમમેં વહ ગયે સહસ્ર કબિર.’

પ્રેમ પ્રેમ શું કરો છો? પ્રેમ ભક્તિ એજ પુષ્ટિ, સાધન ભક્તિ એજ મર્યાદા. ખરી ભક્તિજ એવી છે જેમાં આસક્તિ, વ્યસન, ને તન્મયતા આવી જાય છે, ‘દશમી વસમી રે ભાઈ, એ તે જે તે વાત છે? ભક્તિના જીવો તો જ્યાંના જ્યાં હોય ત્યાંના ત્યાં જાય. માટે ભક્તિ કરો ભક્તિ કરો.

‘ ભક્તિ ભક્ત ભગવંત ગુર, ચતુર્નામ વપુ એક;  
ઉનકે પદ વંદન કરે, વિદ્ય દરત અશેષ. ’

એવા ભક્તોની ઉત્પત્તિ જોવાની નહિ. હરિભજન થકી છોટા હોય તે સદુથી મોટા થાય છે આમ સમજીને દુન્યાના લોકોની પેઠે ઉચનીચ જોવાય નહિ. મહાભારત, કસ્તૂરી, મધ, સન્તની ઉત્પત્તિ વિગેરેનાં મૂળીયાં જોવાય નહિ. તેરીએ ચૂપ ને મેરીએ ચૂપ.

“ ભક્ત બીજ પડે નહિ, જો જુગ જન્ય અનન્ત;

ઉચ નીચ ઘેર અવતરે, આખર સન્તહી સન્ત. ”

માટે એમાં તો સંશય રાખવોજ નહિ. ગુરના મનથી ગમે અને જ્યાં નાંખે ત્યાં સમે. મહાદેવજીનું સ્વરૂપ કેવું છે? ‘ છે જોળમટોળ. ’ એવુંજ નામ બ્રહ્મ. એમાં તર્ક ચલાવવાના નહિ. મુખ્ય તો ભાવના છે અને ભાવનાને પ્રગટ કરવાને મન્ત્ર છે. વેદની ઋચા શ્રુતિ વિગેરે ગોપી છે, તે શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માના ગુણ ગાય છે. એ બધી ભાવનાની નદી પાછળના પ્રવાહ છે. મૂળ ભાવના. એ ભાવના ક્યાંથી આવી? એ ભાવનાનું મૂળ શું? એમ પૂછવુંજ નહિ. ભાવનાજ મુખ્ય વસ્તુ છે. ભાવના અને સત્તે બહુ સંબંધ છે. જો થઈ વસ્તુ હોય તો તેની ભાવના, નહિ તો કોની ભાવના કરવાની છે? જે વસ્તુ નથી તેની ભાવના શું વળી? માટે ભાવનાનો સંબંધ અસ્તિત્વ સાથે છે. ભાવનામાંજ ભગવાન. ભૂ-ભવ-ઉપરથી ભાવના થઈ છે માટે ભગવાનને મેળવવાને ભાવના કરવી. જે છેજ તેમાં શું ભાવના? પણ મન આપણું વિશ્દ્ધ વિચાર કરે છે તેને શુદ્ધ વિચાર કરવાને મૂળ સ્વરૂપનો વિચાર આપવો એનું નામજ ભાવના. બાકી ભાવના કરવી છે એમ જોલવાનું કારણ પણ મનને લીધે. એ મનજ મોહનરૂપ થઈ જાય તો ભાવના તો છેજ, સ્વતઃ સિદ્ધ છે; એમાં થોડું ધારી લેવાનું છે? માટે દરેક સાધનમાં ભાવજ મુખ્ય સાધન છે. ભાવના વિના ખરું થાયજ નહિ. ખરું પણ ત્યારેજ દેખાય કે ભાવના હોય

ત્યારે. માટે યાદશી ભાવના યસ્ય સિદ્ધિર્ભવતિ તાદશી ॥  
માટેજ જેની જેવી ભાવના તેને તેવી સિદ્ધિ. ભાવના થવી સહેલી નથી.  
જ્યાં ત્યાં પ્રભુનીજ અથવા સાચાનીજ ભાવના થાય પછી બાકી  
પણ શું રહે?—

જેવો અમર અમર રસ જે પીયે, તેનાં તેણુ વેણુ પલટાય,  
હરિરસ પીજીએ.

આ ભાવનાથીજ હરિરસ પી શકાય છે. એ હરિરસનું પાન  
કંઈ જે તે નથી માટે હરહંમેશ ભાવના પ્રદેશમાં રહે. જેવો ભાવ  
રાખશે તેવું મળશે. દુન્યામાં જેવો ભાવ આપશે તેવી વસ્તુ મળશે.

भावे हि विद्यते देवो तस्माद् भावस्य कारणम् ॥

પાપાણુ પાણીમાં પરમેશ્વર નથી પણ ભાવનાથી પાણીમાં  
પ્રાણેશ્વર તે પાપાણુમાં પરમેશ્વર દેખાય છે. સંસાર બધીજ  
ભાવનાથી રચાયો છે.

સત્ મૂળ છે, ભાવ એની શક્તિ છે; જેમ વડનું ઝાડ વડના  
નાનાં સરખાં બીજમાં રહ્યું છે, તેમ ‘સત્’ ‘ભાવનામાંજ’ રહ્યું છે.  
એ ભાવ પહોંચે થવો એમાંજ પ્રભુની કૃપા દેખાય. ત્હારી કૃપા વિના  
સાત સાધુ ત્યાં તેર તૂટે. સાત સાધન સાધન સાધું તો ત્યાં તેર વિદ્ય  
આવે. માટેજ હરિજનો! ગુરૂને ગોવિંદ તમે એક કરી બોલો,  
ગુરૂમાંજ ગોવિંદ છે એમ બોલો, નહિ જણાતું હોય તો બરેબાદ બુઝો.

પેટો કાઢો નહાતો નથી તો, એના માખાપ ચિઠ્ઠીયાં દાંતીયાં  
કરીને બરેબાદ નવગ્રવે છે, તેમ મન નહિ માનતું હોય તો બરેબાદ  
મનાવો. જેને તાવ આવ્યો છે તેને બરેબાદ દવા પાઓ-તાવ  
બે પ્રકારના છે, ઝીણો તાવ અને મોટો તાવ. મોટો  
તાવ તે હું અભિમાન, ઝીણો તાવ તે ‘હા મહારાજ હું  
તો કંઈજ કરી શકતો નથી, હું કંઈ જાણતો નથી.’ મનમાં તો છે  
કે હું જાણું છું પણ બોલવામાંજ હું જાણતો નથી. એને ઝીણો

તાવ કહે છે. પેલો મોટા તાવ તો એમજ કહે કે હું જાણું છું. તમે શું જાણો? મોટા તાવને માટે તો મોટી દવા અથવા સાધારણ દવા ગમે તે ચાલે. એનો ઉપાય તો તરત થઈ શકે પણ ઝીણા તાવની દવા શું થઈ શકે? હ મહીના દવા ખાય પણ હાડકામાં ભરાયલો તાવ ફેરી ફેરીને મરીએ ત્યારે જાય. માટે મીઠું કડવું લાગે ત્યારે જાણવું કે તાવ આવ્યો છે. સીરો ખાધો અને કડવો લાગ્યો ત્યારે જાણવું કે તાવ છે, વિકાર છે, જીભ ઉપર સાકર મુકી ને કડવી લાગી ત્યારે જાણવું તાવ છે. માટે ઝીણા તાવની દવા અધરી છે. હા, તો પણ જાય, પણ રોજ દવા લે ત્યારે. તેમ દરરોજ પોતે પોતાનો વિચાર કર્યા કરે ત્યારે એ ઝીણું હું પણું નિકળે.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ ૨૦ મો સંપૂર્ણ થયો.

—=:૦:=—

૨૨

“સંપત દેખી ન દરખાએ, વિપત પડે મન રોય,  
સંપત હૈ વડાં વિપત હૈ, દરિ કરે સો રોય.”

માટે જુઓને બા! દુઃખ તો આવ્યુંજ. કીકા તો ધણોજ ડાહ્યો હતો! પણ એતો,

“ઋણ સંબંધે આવી મળે, સૂત ત્રિત દારા દેહ;  
લેણું દેણું પૂરું થયે, રસ્તે પડશે તેહ”

આપણે પણ એ માર્ગે જવું છે, કોઈ કંઈ અમર થઈને આવ્યા છીએ? આવી રીતે શ્રીગુરુદેવ સુખીયા દુઃખીયાના દીલાસાનું સ્થાન

હતા. તેઓની વાણીમાંથી માધુર્ય ઝરતું. સંસાર તો એવોજ છે. બાપના બાપ ને તેના બાપ અત્યારે કોઈ છે? કંટલીએ વાર આપણે પેટે આપણો બાપ અને આપણા દીકરાને પેટે આપણે એમ રેંટમાળની પેડે આવ્યા ગયા છીએ. મારે ભજન કરવું. (પ્રભુ ત્હારી ઈચ્છા.) ત્હારી ઇચ્છા શું છે તે કાળા માથાનો માનવી શું સમજે? આ રીતે શ્રીસદ્ગુરુદેવનાં વચના-મૃતથી દુઃખ તો તરત જતું રહેતું. વળી મરનારની મરણ ક્રિયા મારે તેઓ કહેતા, 'એની પાછળ જે કરવાનું છે તેતો કરવાનુંજ. એ જીવનું સ્વરૂપ તો એવું છે, કે હું ને મ્હારું. 'હું' એટલે અંદરનું ચેતન તે તો જતું રહ્યું અને (મ્હારું) એટલે જડ આ બધી વસ્તુ. હું જતું રહ્યું પણ મ્હારું-મમત્વ રહી ગયું, તે તેને જે વ્હાલામાં વ્હાલી વસ્તુ હોય તે આપવીજ જોઈએ. મરેલાને તે કંઈ પહોંચે? એમ ધણાને સંશય થાય. હું કહું છું કે પહોંચે. તમે જાણો છો કે આ સરકારનું રાજ્ય છે. તેમાં જુદે જુદે સંદેશા પહોંચાડવાને પોષ્ટ એક્સિસ છે. જેને કાગળ લખવો હોય તેનું ચરનામું કરી પોષ્ટ કરવાનો, તે સરકાર પહોંચાડે છે, તેમ ધર્મનાં કાર્ય કરાવવાને ભગવાને બ્રાહ્મણ પેદા કર્યા છે. જે યજ્ઞમાનનું કાર્ય હોય તે તેમનાદ્વારા કરવામાં આવે છે તો તે સિદ્ધને પામે છે. જેમ મહેસુલનું ભરણું ભરવું હોય અને તે મામલનદારની કચેરીમાં ભરે એટલે તે સરકારનેજ પહોંચે છે, તેમાં સંશય નથી, તેમ કોઈપણ પ્રાણિપદાર્થને અંગે કરવાની ક્રિયા વ્યવસ્થાના નિયમ પ્રમાણે કાયદા પ્રમાણે કરવામાં આવે તો તે જરૂર મળે છે અને તેથીજ આપણે કોઈ અકસ્માતથી બચી જઈએ છીએ ત્યારે ધરડાં-વરડાંનાં પુન આડે આવ્યાં એમ કહીએ છીએ. કુદરત અનુકૂળ ક્યારે દેખાય છે? હવામાન વિગેરે અનુકૂળ હોય ત્યારે. જ્યારે તેમાં ફેરફાર થાય છે ત્યારે ધરતીકંપ વાવાઝોડાં અને દુકાળ વિગેરે આધિદૈવિક કષ્ટો પડે છે. તેમ લહેણાંદિણાંની કુદરતમાં જ્યારે નિયમ, મર્યાદા, અને શાસ્ત્ર વચન પ્રમાણે પ્રજા ચાલે છે, ત્યારે સુખશાન્તિ અનુકૂળતા રહે છે. એ વ્યવસ્થામાં ફેરફાર થાય છે, ત્યારે દુનિયામાં પાપ વધી ગયું સમજવું. આ રીતે ધર્મને અંગે જે જે ક્રિયા થાય છે તે નકામી



જતી નથી. પરમાણુઓના ફેરફારથી પરમાણુનો નાશ થતો નથી, તો ક્રિયાને અંગે ક્રિયા નિષ્ફળ કેમજ થાય ? માટે ન હિ કલયાણકૃત્ કશ્ચિત્તદ્વર્ગતિ તાત ગચ્છતિ ॥ આ રીતે કલ્યાણનું કરેલું જરાપણ નાશ થતું નથી. સ્વલપમપ્યસ્ય ધર્મસ્ય ત્રાયતે મહતો ભયાત્ ॥

આમ સમજી આત્મા સાથે રામ અને દેહ સાથે કામ કરવું. ગીતામાં કહ્યું છે કે ‘મામનુસ્મર યુદ્ધય ચ ।’ આમ હોવાથી ‘સદા સંસારમાં સરસો રહે ને મન મારી પાસ’ ‘સંસારને લેપે નદિ તે જાણુ મારો દાસ’ ‘અર્જુન સૂણો ગીતા સાર’

જળમાં કમળ જેમ લેપાતું નથી તેમ સંસારમાં નિર્દોષ રહેવું. સંસારમાં ભવ પામવાનું કંઈજ નથી. જેને હરિ ગુરુ સન્ત પર પ્રીતિ રે તે હર કોઈ નો નવ રાખે.’ હરવાનું દુર્જનને, હરિજનને તો સંસાર સારરૂપ છે. કારણ તે પોતાના ધર્મ પ્રમાણે ચાલે છે. તપસા હરિ તોષણાત્ । કર્મ ભગવત્પ્રીયથે કર્યાં કરે છે, વળી ગુરુનો ઉપદેશ વારંવાર સાજાં છે, તેથી તેની બુદ્ધિ સુધરે છે માટે આ દુનિયામાં સૌ કોઈ રહતા, તન ધન આગરવાળા, તે સર્વેમાં હરિજન માત્ર સુખાળા.’ હરિજનોના જેવા સુખીયા બીજા કોણ છે ? જેને માથે બાપ છે તેને શું કરશે પાપ ? પરમેશ્વરરૂપી બાપ છે પછી પાપ શું કરશે ? ‘મુજમાં તુજમાં સદુમાં ભાસે શ્રીગોપાળ’ એટલુંજ સમજવાનું કે, ‘ગોરીનું ઘર ક્યાં છે દીવો બગે ત્યાં છે.’ દુન્યાનાં માણસો અને હરિજનોમાં ત્રણો ફેર છે. ભાવનું ખાવ ને ફાવતું બોલે તે દુન્યા. ‘ગાય ગાય ગાય, તે તો ચરવા જાય; તે તો ઘાસ ખાય, ને વૈકુંઠે જાય.’

આ રીતે હરિજનો તો ગોવિન્દની ગાયો છે, તેઓને ગમે તેવું રૂચે તેવું ગોવિંદ આપે છે, અને પરમ ધામના અધિકારી બનાવે છે.— માટે હરિજનો,

‘જુનાં તે ઘર લ્યો જાણી મારા સંતો, જુના તે ઘર લ્યો જાણી.

‘દેહી દેવળમાં એજ બિરાજે જૈસા બીજમેં બટક,’  
 એમ સમજી ચેતનનું ધ્યાન ધરવું? સવારના પહોરમાં ઉઠીને એકાસને  
 પવિત્ર જગ્યામાં ટટાર બેસવું અને નખથી તે શીખા સુધી અંદરના  
 ચેતનનો સ્વાદ લેવો—પછી હૃદય કમળમાં પ્રથમ સૂર્યનારાયણની  
 ધારણા કરવી. મોટું તેજ છે, તેની અંદર અગ્નિની જ્યોત છે, તેમાં  
 અંગુઠા જેટલી પ્રભુની પ્રતિમા બિરાજે છે. ચતુર્બુજ સ્વરૂપની ધારણા  
 કરવી. મોરમુકુટ પિતાંબર પહેર્યાં છે. કાળા મેઘ સરખા વાંકાડીઆ  
 કેશ છે. લલાટે કંકરું તિલક છે. સૂર્ય ચન્દ્ર જેવી તેજસ્વી આંખ છે.  
 કમળ જેવી નાસિકા છે. તેમાંથી સુગંધીદાર પવન આવે છે.—દાડમની  
 કળી જેવા દાંતવાળું મુખારવિન્દ છે. હૃદયથીએ હીરો ઝળકે છે. શ્રીવામાં  
 વૈજયંતી માળા છે. આગ્નનળાડુ છે. એક હાથમાં દુઃસ્મનને  
 ભયરૂપ સુદર્શન ચક્ર છે. બીજા હાથમાં પાપને નાશ કરનારો શંખ  
 છે નીચલા હાથમાં હૈમુદી નામની ગદા પૃથ્વીનું રક્ષણ કરવા માટે  
 ધારણ કરી છે. ચોથા હાથમાં કમળપુષ્પ ભક્ત બ્રમરને નિવાસ  
 કરવાને ધારણ કર્યું છે. કટિમાં સુવર્ણની મેખલા રૂમઝૂમ થાય છે,  
 એનાથી ભકતોનાં પાપ તાપ મટી જાય છે. સુંદર જાંગ-ગુંટણ-અંત  
 ઘુંટી પ્રદેશ—પગમાં ઝાંઝર છે અને મારા કલ્યાણને માટેજ મારા  
 હૃદય કમળમાં બિરાજે છે. કાટિ કાટિ સૂર્યના તેજનો અંગાર છે.

કાટિકંદર્પલાવણ્યમય એ શ્યામસુંદર મહત્તમનમોહન પ્રભુનું  
 ધ્યાન ધરવાથી મન સૂક્ષ્મ થાય છે અને પરમાત્મદારૂપદ—પરમાત્મદરૂપ  
 થઈ જવાય છે. આટલું બોલતાં તો ગુરૂદેવ સમાધિષ્ઠ થઈ જતા.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરૂદેવ સાથેના અનેક  
 પ્રસંગોમાંનો પ્રસંગ ૨૧ મો સંપૂર્ણ થયો.

૨૨

‘ચે’તી લે ચેતાવું તુને રે પામર પ્રાણી;—

x

x

x

ચેત ચેત જીવું ચાલી રે માયાને મેલી.

માયા થકી માર ખાશે, પછીથી પસ્તાવો થાશે  
કશું ન કરી શકાશે રે—પામર પ્રાણી...ચેતી લે.

કાયામાંથી ગયા પછી, તું એનો માલિક નથી;  
દામ બાપુ કહે કથી રે—પામર પ્રાણી...ચેતી લે.

આ રીતે પ્રભુજીનાં ઉપદેશામૃત જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિપ્રચૂર નિત્ય  
નિરંતર વહાંજ જતાં હતાં. તેઓ વારંવાર હરિજનોને જીવંતિ આપવાને  
ભજન, ઉપદેશ, જ્ઞાન, ધ્યાન, વિગેરે સાધનો પર ભાર મુકતા—  
‘પાંચ ચોર વસે પાસેરે આતમ ધન ચોરે.’ કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ  
અને મદ કપી પાંચ ચોરો કાયામાંજ છે. તે આતમરૂપી અમૂલ્ય ધનનો  
નાશ કરે છે. એવા માણસનાં લક્ષણુ ઠોર જેવાંજ હોય છે. જેને જ્ઞાન  
કે ભાન નથી તેને તો અડકવુંજ નહિ. તે તો એમજ કહે કે,  
‘લે તારી કંઠી ને હું તો મારે વંઠી.’—સ્નેહમાં માણસ સમજી શકે  
છે.—લાગણીના ત્રણ પ્રકાર—

પ્રેમ, સ્નેહ, નિર્દયતા.

પ્રેમ = મુક્ત પુરૂષ, સ્નેહ = માણસ, નિર્દયતા = ઢોર.

જેને આ વાતની સમજ છે તેજ સાચું સમજી શકે છે—  
આપણે તો જ્યાં સુધી વખાણુ કરીએ ત્યાં સુધી સાંતે સારા લાગીએ.  
પણ જે કદાચ સાચું કહેવા ગયા કે ઢોરની પેઠે ઉઠણીયું મારવા  
દોડીએ. એવું લક્ષણુ હરિજનનું ન હોવું જોઈએ. હરિજને તો અવળાનું  
સવળું કરીને માનવું જોઈએ. અવળાનું સવળું માને તે હરિજન.

પાણીમાં લાકડી મારો તો સોળ લીસોટા ક્યાં સુધી રહે છે ? એવું નરમ હૃદય જોઈએ:—

‘દયા ધર્મના મૂલ છે, પાપ મૂલ અભિમાન,  
તુલસી દયા ન છોડીયે, જબલગ ઘટમે’ પ્રાણુ.’

દયાજ મોટા પુરૂષનો ગુણ છે. બાકી માણસમાં તે દોરમાં શું ફરક ? શ્રીશુકદેવ શ્રીનારદ વિગેરે દયાને લીધેજ લોકાને ઉપદેશ આપતા ફરે છે.

‘કારી આ સંસારમાં, જળ જળ જળે અંગાર;  
જે સન્તો નહિ હોત તો, બળી મરે સંસાર.’

દયાજ મુખ્ય સાધન છે. પછી માયાને દયા કહેવી નહિ. પહેલી દયા પછી માયા. ભરત રાગને દયા ઉત્પન્ન થઈ પછી માયા પેંચી ગઈ. આ રીતે દયાના માયામાં પડેલા થઈ જાય તો જન્મ મરણ બગડી જાય, માટે દયા કરવી પણ માયામાં પડી જવું નહિ. માયામાં પડેલા તો લખ ચોર્યાસી ફરશે. પ્રભુએ દયા કરી માટે દયાગુ કહેવાય છે. માતા પેટમાં હતો ત્યારે પહેલેથી દૂધ ઉત્પન્ન કરનાર પણ તેજ હતો, જેણે દાંત આપ્યા તેણે ચવેણું પણ આપ્યું. એ દયાળુની દયાના પારજ નથી. આટલું છતાં તે કશામાં બંધાયો છે ? આખા જગતની ઉત્પત્તિનું અભિન્નનિમિત્તોપાદાન કારણ તે છે. તે નહિ હોય તો આપણે કાંઈ કરી શકીએ નહિ. એખલી ભીંત હોય તો પછી રહેવું ક્યાં ? માટે આકાશ પણ પેદા કર્યું. ભીંત એ પ્રકૃતિનું સ્વરૂપ છે. આકાશ પુરૂષનું સ્વરૂપ છે. ગુણ વિનાની વસ્તુનો ઉપયોગ નથી. જ્યાં સુધી ગુણ છે ત્યાં સુધી પ્રભુનો વાસ છે. શેરડીમાં રસ છે ત્યાં લગી તેનો ઉપયોગ છે. કુંચો થયા પછી તે શું કામમાં આવે છે ? માટે ગુણનેજ પ્રભુ જાણવો. જે ગુણ જાણે તે પ્રભુને જાળવે છે. ટોપીમાં પહેરવાપણાનો ગુણ છે ત્યાં લગી કામની છે. ફાટી જાય કે નાખી દેવાની. વાસણમાં પાણી ધારણ કરવાનો ગુણ છે ત્યાં લગી તે કામનું નહિ તો કાણું થાય કે ભંગારમાં નાંખવાનું. માટેજ સંગ કરવો તો ગુણીજનનો. ગુણીજન

તેજ સજ્જન અને નુગરા તે દુર્જન. માટેજ દુર્જન થવું—નુગરા થવું એના જેવું પાપ મોટામાં મોટું બીજું કાઈજ નથી. માટેજ

‘સંગ કરવો તો સજ્જનનો, દુર્જનથી દૂર ટળવું રે.’

એવા નુરગાઓ કદિપણ ગુણ જાણેજ નહિ તેથી તેને ગુણ સ્વરૂપ પ્રભુનાં દર્શન થાય નહિ એટલે જ્ઞાન શેવું થાય?

આ રીતે શ્રદ્ધિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ ૨૨ માં સમ્પૂર્ણ થયો.

૨૩

**એ**ક વખત શ્રી ગુરુદેવ વલખડ કરીને શ્રી શુકદેવજી ક્ષેત્રની પાસે ગામ છે ત્યાં ગયા હતા. ત્યાંના શ્રીશુકદેવજીના હરિજનો બહુજ ભાવિક અને ભક્તિવાન હતા. પ્રભુજી ત્યાં થોડો વખત એક બંગલીમાં રહ્યા હતા. ત્યાંના હરિજનોને અમારા માતૃશ્રી એટલે પૂજ્યપાદ મહારાજશ્રીના પતિના દર્શનનું મન થયું, તે ગુરુદેવ પાસે કાગળ લખાવ્યો. માતૃશ્રી ને હું બન્ને જણ અંકલેશ્વરથી નાદોદ લાઈનમાં જેઠા અને નાદોદ રટેશને ઉતર્યા. હવે નાદોદથી હજરપરા થઈ નાની નાની ધૂળવાળી ટેકરીઓ અને બે નદી ઓળંગી શ્રીશુકદેવજી થઈ વલખડ ગાડામાં જવાય છે. હજરપરામાં પણ એક ભક્તરાજ મોરારભાઈ રહેતા હતા. તેઓ અમારા લક્ષ્મણપ્રભુના શિષ્ય હતા, પણ દાદાગુરુ એટલે અમારા ગુરુદેવપર તેનો સારો ભાવ હતો. એક ભાવિક ગાડવાળો મળ્યો. એકજ બળદની ગાડી હતી છત્રીવાળી. દોદરપાયે ઠેરવી અમે ચાલ્યા. માતૃશ્રીની પ્રકૃતિ ઘણીજ માયાળુ અને શાન્ત હતી. અમે બન્ને જણ

એકા અને ગાડાવાળાએ વાત કરવા માંડી. આ તમારા કાણુ થાય ? મેં કહ્યું ‘અમારા માતૃશ્રી થાય.’ ‘એ તો ભાઈ તમારા માતૃશ્રી તે હમારા પણ માતૃશ્રી.’ એટલે માતૃશ્રીએ કહ્યું, ‘ભાઈ, એ તો અમારું કામજ છે. લોકોને સારે રસ્તે ચલાવવાનુંજ અમારું કામ છે ?’ એમ ? ગાડાવાળો ખૂશ થયો. ‘હજરપરા કોને ત્યાં જાયો છો ?’ અમે કહ્યું ‘મોરાર, પટેલને ત્યાં.’ ‘એ તમારા શું થાય છે ?’ ‘એ અમારા શિષ્ય થાય છે,’ અમારા માતૃશ્રીએ જવાબ વાળ્યો. ગાડાવાળો પૂજ્યભાવથી પહોંચી ગયો. એમ કરતાં હજરપદ આવ્યું. મોરાર પટેલને ત્યાં ગાડી ઉભી રહી. એની પત્નિ બહાર આવીને ખોળા પાથરી પગે પડી. ‘એ તો વલખડ ગયા છે’ એમ બોલી પડી. ‘હા અમે પણ ત્યાંજ જઈએ છીએ, હોચકાપર બેસાડી તેણે ગાડાવાળાને ખેતરેથી બળદીઆ મંગાવી ગાદું તૈયાર કરવા કહ્યું. પા કલાકમાં ટેકરી અને ધૂળનો દળ ફાકતાં ફાકતાં મહામહેનતે વલખડ સાંજે પાંચ વાગે જઈ પહોંચ્યા. ગામમાં કાંઈ નવું ગાદું આવે કે તરત આખા ગામમાં ખબર પડી જાય. માતૃશ્રીને જોઈ ખેતરેથી આવતા હરિજનો—પાણીએથી આવતી હરિજન બેનો—હરિજનના રમતા છોકરા છોકરીઓ ત્રિગેરેએ દોડીને એક-બીજાને ખબર આપવા માંડી. એમ કરતાં મોરાર પટેલ સામું મળ્યા ! ‘ઓહો’ ‘આ’ ‘તમે !’ ‘હા ભાઈ સારા છો ને ?’ ગાંધે ભાવથી ઉત્તર આપ્યો. ‘દળ તો તો બહુ નજીકે લાગે છે.’ ‘હા તો’ બાંધે દસતાં દસતાં કહ્યું. ગુરુદેવ એક બંગલીમાં મુકામ નાખીને પડ્યા હતા. દરરોજ કંઈ ને કંઈ કયા વાર્તા થયાજ કરે. ગુરુદેવ કંઈ જાહેર સાંજે દંડવત્ પ્રણામ કર્યા. —બાંધે ભક્તિબેન વગેરે બેનો તેડી ગયા. સાંજને વખત હતો. મહારાજશ્રી કંઈ મોરાર પટેલ આવ્યા અને પૂછ્યું ‘આ કાણુ છે ?’ પ્રભુ ?’ ગુરુદેવે કહ્યું એ પણ ‘આપણા હરિજન છે. બહુ જ્ઞાની છે.’ મને શરમ આવી. મોરાર પટેલે મને કહ્યું ‘ત્યારે ચાલશે મારી હાથે ? જરા ફરી આઈએ !’ હું મહારાજશ્રીની સામે જોવા લાગ્યો—મહારાજશ્રી કહે ‘જઈ આવો.’ એક ઘાંટીયું અને લોટા લઈ મોરાર પટેલ આગળ ચાલ્યા અને નદીનો ધાટ જેના ઉપરજ મથાળે મહારાજશ્રીનો મુકામ

હતો તે પગથીયાં ઉતરવા લાગ્યા. એટલામાં મોરાર પટેલને સામેથી માતુશ્રી સ્નાન કરીને આવતાં મળ્યા.

‘કમ બા’ મોરાર પટેલ લાડથી બોલ્યા.

‘સાર’ ભાઈ’ માતુશ્રીએ કહ્યું.

‘હવે અમને લક્ષ્મી કેદલાડે આપવી છે?’ મોરાર પટેલ હસવા લાગ્યા. ‘એતો તમારા મહારાજ લક્ષ્મણપ્રભુ છે તે આપશે? બાએ સ્મિત કર્યું.’ આ રીતે વાત કરીને ઘાટ ઉતરી નર્મદા કિનારે આવી પાણીનો લોટો ભરી આવીને પટેલે કહ્યું ‘જાઓ કળસીયે જઈ આવો.’ મારે જવું તું તે ગયો અને પાછો આવ્યો, પછી મોરાર પટેલ કહે ‘આ કપડા હાથવું છું, નાહી આવો, જો જો બહુ દૂર જતા નહિ હોં કે?’ મેં કહ્યું ‘સાર.’ એકાદ બે ટુપકા મારી હું પાછો આવ્યો એટલે ઘાટ પરના લોક મને જોવાને બેગા મળ્યા. મોરાર પટેલ ‘હિયા પથર પર મને બેસાડી નાખે બેઠા અને કહેવા લાગ્યા. ‘હવે કંઈક સત્સંગ કરો, બાપણ.’ મેં કહ્યું ‘ભાઈ સત્સંગનો ભંડાર તો તમારી પાસે છે હું તમને શું કહું?’ ‘પણ ના તમારા બોલ અમને મીઠા લાગે છે.’ મોરાર પટેલે આગ્રહ કર્યો. તે વખતે શ્રીગુરુદેવના ચિત્તવન સિવાય મને કંઈજ ભાન ન હતું. થોડોક સત્સંગ કરી પાછા ગુરુદેવની પાસે આવીને બેઠા. ગુરુદેવને મોરાર પટેલ કહે ‘આ બુટી કામ જાણુભદ્ર છે’ ગુરુદેવ કહે ‘અને હાથે તો અંકેશ્વરમાં ભક્તિ વધી છે. અમારા અંકેશ્વરમાં પ્રેમભક્તિના કાળુ સમજવું હતું? એના આવ્યા પછીથીજ આ બધું વધ્યું.’ હું તો શરમાઈ ગયો, પણ ગુરુદેવ તો મોરાર પટેલ અને ગિરજશંકરની સાથે મારીજ વાતો કર્યા કરે. આ રીતે રાત પડી અને સૂવાને માટે પટેલ મને સાથે લઈ ગયા. પછી કહે ‘બાપણ તમને આટલી નાની ઉંમરમાં આટલો વેરાગ શી રીતે થયો?’ મને તો શરમ લાગે પણ મેં કહ્યું ‘ભાઈ એ બધી ગુરુદેવની મર્યાદા અજાણ્યારી થવું રહેલું નથી.’ જાઓ ભાડમાં જોઈએ એટલા ખીચીખીચીને જુવારના દાણા નાખે છે પણ કાઈક પક્કો થઈને સંદેહ રૂઝ જેવી ધાણી થઈને

બહાર નિકળી જાય છે, બાકીના અંદરજ રહે છે; તેમ તેની ઈચ્છા વિના કંઈજ થતું નથી. આપણા ગુરુદેવ કહે છે ને કે ! ‘ધંટીના ખીલાની સાથે જે વળગી રહે છે તેજ દાણો સાખિત રહે છે, બાકીના ભયડ ભયડ ભરડાઈ જાય છે;’ તેમ આપણે શ્રીગુરુદેવનેજ નિશ્ચય પૂર્વક વળગી રહીએ તો કંઈ ભરડાઈ જવાનો ભય છે? માટે નિશ્ચયરૂપી ખીલો સાખિત રાખવો.’

‘વાહ, બાપજી તમે તો ટુંકમાં બધું કહ્યું.’ એ ચાર જણા સતસંગ સાંભળતા હતા તે ખૂશખૂશ થઈને બોલ્યા—

‘એ તો પેલા કબિરના જેવો ઘાટ છે.’ ‘તમને યાદ છે?’ મેં મોરાર-ભાઈને કહ્યું.

‘એક ડોસી દાણા ભરડતી હતી. એટલામાં કબિર ત્યાંથી નિકળ્યા અને તેણે માથે હાથ દઈ મોટેથી રડવા માંડ્યું. લોકો ભેગા થઈ ગયા. મહારાજને શું થયું શું થયું!’ તેણે કહ્યું, ‘આ ધંટીમાં દાણા ભયડાઈ ચાલ્યા તે મને રડવું આવે છે.’ આ કાળરૂપી ધંટીમાં શાણા જીવો ભયડાઈ ચાલ્યા.’

‘ચકકી શીરત દેખ કે, કબિર ભાગત રોય;  
નિશ્ચય કે ખીલે રહે, સો જન ઉગરત કાય’

આ વાત આપણા ગુરુદેવ વારંવાર કહે છે તે માટે આપણે ઘાટ છે. શ્રીગુરુદેવના ઉપદેશથી આડા જઈશું તો ભયડાઈજ મરવાના. લોટ થઈને પ્રાણીના પેટમાં વિષ્ટારપ થઈ જવાના અને પુનરપિ જનનં પુનરપિ મરણમ્ એમ થવાનું.

મૂળમાં મહારી ઉમર તે વખતે ૨૦ વર્ષની હતી અને જમીન પર સૂઈ છું તેમ સૂતો હતો, એટલે મોરારભાઈ વિગેરેને તો નેડલો લાગ્યો. રાતના એક વાગે મોરારભાઈને હું સૂતા. સવારમાં જુલો ઉઠી ધ્યાન કરતો હતો ત્યારે મોરારભાઈ કહે, ‘બાપજી સૂતા મોડા ને ઉઠ્યા જુલો?’ ‘હા ભાઈ.’ ટુંકે પતાવી સ્નાન વિગેરેથી પરવારી શ્રીગુરુદેવ



કને આવ્યા. ગામનાં નાનાં મોટાં શ્રીગુરુદેવનો ઉપદેશ લેતાં હતાં. એક બાઈ ઉપદેશ લેવા આવ્યા તેની સાથે તેના ધણી હતા. વળી બે ચાર હરિજનો અને બહેનો હતાં. મહારાજશ્રી કહે ‘આ લોટો છે તેને જુઓ છો?—“હા મહારાજ,” બેન બોલ્યા.

‘તેમ તમે તમારા દેહને જુઓ છો કે નહિ?’

‘હા, મહારાજ’ ઉપદેશ લેનાર બાઈ બોલી.

‘આ લોટાને ભાંગી નાખીએ તો શું રહે? એક હરિજન બોલ્યો ‘પિત્તળ.’

‘તેમ આ દેહ મરી જાય પછી શું રહે?’ ‘જીવ’ ખીજ હરિજને ઉત્તર વાળ્યો.’

‘હા...હવે સમજ પડી.’

લોટો જેમ પિત્તળનો તેમ દેહ પણ જીવનો.

હવે લોટો ભાંગી જાય તેમ દેહનો પણ નાશ થાય. ત્યારે પિત્તળમાંથી લોટો થયો, તેમ જીવમાંથી દેહ થયો. લોટો ભાંગીને પિત્તળ રહ્યું તેમ દેહ મરીને જીવ રહ્યો. હવે આવો વાત ઉપર. જીવ કેવો છે તે તમે જાણો છો? વાત જરા ઝીણી છે. જીવ શી રીતે ઝાળખાય? મહારી સામું ગુરુદેવે જોયું. હું મનમાં બબડ્યો ‘સુરતાથી.’ હાં-એજ સુરતાથીજ જીવ ઝાળખાય. કેવી રીતે કે, ‘જોને ભાઈ હું તો ‘આં’ બેઠો છું પણ જીવ મારો તો ડીકામાં ને ડીકામાંજ છે.’ એ આપણે કેવી રીતે બોલ્યા? સુરતા જવાથી બોલ્યા. એ સુરતા જે સંસારના પદારથમાં છે તે સુરતા ભગવાનમાં લાખી દષ્ટએ તો આપણો જીવ ભગવાનરૂપ થાય કે નહિ? બાઈએ કહ્યું, ‘હા મહારાજ થાય.’

ત્યારે એ ભગવાનમાં જીવ લાખી દષ્ટએ, પણ કેવી રીતે લાખી દષ્ટએ?

તો બાધ કહે—ગુરુ ઉપદેશથી.

‘ખરી વાત; મહારાજશ્રી નાના બાળકની પેઠે ખૂશ થતા બો-  
 ‘એ ગર નાદિ પણુ ગુરુઉપદેશ લેવાથી આપણે ભગવાનનું  
 જડે છે. એ નામમાંજ સુરતા રાખવી એટલે પછી આશા ત્યાં વ-  
 ને સુરતા ત્યાં મુકામ. માથે ગુરુ હોય તો ખાંચાખુંચીમાંથી બચી જઈ  
 એ ખાંચાખુંચીના ગુરુ બોમીયા હોવાથી તે આપણને  
 લઈ જાય છે. તમારે તો માત્ર સુરતા રાખવાની એટલે કીકામાં જ  
 ગયો હતો તે ભગવાનમાં જાય, વધારે કંઈજ કરવાનું નથી. ‘  
 હાર મહારાજ’ પેલી બાધ બોલી. એમ કહી નારિયેળ ધરી તે  
 લાગી અને ગુરુદેવે મન્ત્રોપદેશ આપ્યો. ગામમાં થઈ રહ્યું કે અફૂર  
 આવ્યા, ભગવાનને લઈ જવા અફૂરજી આવ્યા. આ રીતે સત્સંગ  
 અમારા બે દિવસ નિકળી ગયા. અમે ગિરજાશંકરને ઘેર જમતા હ-  
 વિજે દિવસે અમારે જવાનું હતું. તે ગિરજાશંકરની પ્રીતિ મારા  
 એટલી બધી કે ‘આપજી, નાદિ આવે શું? જમવાને ખાંચે ઉંચ  
 જાઉં.’ ગાડાં બોડાવી ગાડામાં બેસા. કેટલાકિનાં ખાનગી ચરિત્રાં  
 મહારાજ જાણકાર હતા તેમને એકાંતમાં તેઓએ સમજ પાડી અ-  
 કુંભસ ગામ ઉતરી પડ્યા. રસ્તામાં પણુ તેઓ ગિરજાશંકર આ-  
 શિષ્યિવજ અને મુકાલાની વાતો કરતા હતા. એ એક અપૂર્વ પ્રસ-  
 હતો, જેમાં ગુરુદેવની સરળતા હું સમજી શકેલો. જયગુરુદેવ.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક  
 પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ ૨૩ માં સંપૂર્ણ થયો.

શ્રી

ગુરુદેવે એક વખત અધિક માસમાં મોટું અનુષ્ઠાન કરેલું, તેમાં ૧૨૦૦૦ વિષ્ણુસદસ નામના પાઠ અને છેલ્લે દિવસે આદિત્યો વિગેરેના પ્રોત્રામો હતા. અગીયારસ આવી. શ્રીગુરુદેવે કહ્યું ‘હરિજનો ! આપણે ચોવીસ કલાકનું ઉભું ભજન કરીએ પણ ફસલનો ટાઇમ તે કાઈ હા કહે નહિ. ગુરુદેવ અંતરંગીમાં તે બાળી તો ગયા. તેજ દિવસે સાંજે નાગવ ગામમાંથી કેટલાક હરિજનો ગાડાં લઇને આવ્યા. મદારાજશ્રી ખૂશ થયા, તેમણે પ્રશ્ન ‘કેમ ‘કંઈ અચાનક ?’ ત્યારે હરિજનો કહે ‘કેમ મદારાજ તમે ગામમાં આવી ગયા તે કહેતા ગયાને ? કે અગીયારસે ચોવીસ કલાકનું ઉભું ભજન કરવાનું છે તે આવળે.’ આ વખતે હું તો પાસે જ હતો. મેં વિચાર કર્યો ‘પ્રભુ તો ગયા નથી ને આ વાત શું કરે છે ?’ ગમે તેમ પ્રભુની લીલાનો પાર નથી. તેજ તો સર્વેશ્વર સર્વાન્તર્યામી છે. અગીયારસે ઉભું ભજન એટલા દાહથી અને મોજથી થયું કે બધા છટ થઇ ગયા. કેવલના દિવસ આવ્યો. શેઠ નાથુભાઈ, શેઠ નગીનલાલ, પૂ. રણુછોડા ત્રાકા, ત્રિલોકભાઈ, મગલભાઈ, મોટા નગીનલાલ, મૂળચંદલાલ, હકિર-લાલ, અને ખેરલાલનો વેળાંતી હરિજન ત્રિલોકભાઈ વાંચી એટલા દેવામાં એવા તો તસ્લીન થઇ ગયા હતા, કે એક બાબુ પર બાવીસ પ્રાણણો સ્વાદા સ્વાદા કરતા હતા, અને તેમના આગ્રે ધ્વનિથી ગુરુદેવ મંદિરનો ધૂમટ ગાળી રહ્યો હતો અને બીજા બાબુથી નાથુભાઈ રણુછોડલાલ, વિગેરેનો ‘અઠત્તા નગીનલાલ, આ દૂધ તો હલાવેને મારે બહાર જવું છે.’ ત્યારે રણુછોડલાલ ખૂબ મારે ‘પણ દૂધ તો ઈઈ ગયું છે. એઈ જડભરત, ચાલ હાલ દૂધને વચલી ઓરડીમાં દૂડી આવીએ.’

અમે લોકો બટાકા ઓલતા હતા. તણ મણ દૂધ હતું ખળખળતું. ફેલલાલ અને રણુછોડલાલએ દૂધનું તપેલું ઉંચક્યું અને પાછલા

એકમાંથી બા વાળી ઝોરડીમાં લાવતાંજ તપેલું ઉંધુ વળી ગયું તે વિઠ્ઠલભાઈના દીલ પર. તે તો એટલું જ બોલ્યો ઓ! ઓ! પણ વિઠ્ઠલભાઈ તે જડભરત બહુ સમજી ચકાર અને જ્ઞાની. રણછોડભાઈના મોઢાં પર અને જડભરતના દીલ પર. એકાએક શોરબકાર થઈ ગયો. એક દરિજને યજ્ઞમંડપમાં જઈને પ્રભુજીને ખજાર આપી પણ પ્રભુજી તે પ્રભુજીજ. યજ્ઞ વિધિના ધ્વનિ તો ચાલુજ રહ્યો. આ બાજુ પર ચુનો તેલ વિગેરેના મલમ વિઠ્ઠલભાઈ અને રણછોડભાઈના દીલ પર રેડવા લાગ્યો. પણ આ બન્ને નિષ્ઠાવાળા ભકતો એક બીજાને પૂછવા લાગ્યા.

‘અહ્યા તું બહુ દાઝ્યો કે?’ ત્યારે જડભરત કહે,

‘ના રણછોડભાઈ તમે બહુ દાઝ્યા કે?’ વળી મંદમંદ સ્મિત કરે. આખા શરીર અને મોઢે ખળખળતું દુધ પડેલું તેના ચકામા તો એવા પડેલા કે આપણને રડવું આવી જાય. બધા દરિજનો આસપાસ ફરી વળ્યા. મંદિરનાં પાછલે બારણે પાટપર ખેસાડી તેલ ને ચુનાનો રસ એળસેળ કરી રેડવા માંજો જોઈ અણિ એળી થાય. રણછોડભાઈ તો કહે ‘ખેસને હવે એમાં હું મોટું થાયું છે?’ જડભરતને નગીનલાલ કહે ‘ભગતજી, બહુજ વેદના થાય છે ખરું?’ ત્યારે તેને જવાબ વાળ્યો ‘નગીનભાઈ, અનુપ્રસાદજીએ કહ્યું છે કે મરણ વખતની વેદનાનો જીવતાંજ અનુભવ કરી લેવો જોઈએ. એક ક્ષણ પણ એ વેદના વીસરી જવી નહિ જોઈએ. અમારા નગીનલાલ તો ઉનાવળીઆ અને પોચા તે તો ‘જય ગુરદેવ, જય ગુરદેવ’ કરીને તપેલીમાંથી પેલો મલમ રેડ્યા કરે અને ગદગદ થતા જાય. થોડીવારે યજ્ઞ પૂરો થયો અને ગુરદેવ કાનીઆ ટોપી અને પિતામ્બર પહેરી પગમાં પાવડી સાથે ત્યાં આવ્યા અને જાણે રડતા હોય તેમ આંસુ સહિત પૂછવા લાગ્યા. ‘ભાઈ બહુ દાઝ્યા?’ એડલે રણછોડભાઈએ કહ્યું ‘ના મહારાજ, અમને તો કંઈ નથી થયું, તમે તમારે અહીંથી જતા રહો.’ પછી નાથુભાઈને કાનમાં કહે ‘એને ક્યાં અહીં આવવા દીધા? એ તો બેઠા બેઠા રહ્યા કરશે.’

જડભરત ભગતજી કહે ‘મહારાજજી, અમને તો કંઈ થયું નથી.’

આ વખતે શ્રીગુરુદેવની ગદ્ગદ મૂર્તિ હજુ મારી આંખ આગળ તરવરે છે. એમનું ક્ષાણ કુવાપર પાવડી સહિત ઉભેલું સ્વરૂપ હજુ મારી આંખોને લલચાવી રહ્યું છે. એમના પ્રેમના શબ્દો અને ટુંકાણુમાં વેદનાયુક્ત બોલ મને હજુ પાણુ રડાવી રહ્યા છે.

હરિજનો ઉપરની એમની અથાગ પ્રીતિ હજુ પણ મારા દીલમાં આવી આવીને સતાવે છે, એ સુંદર મનહર સ્વરૂપનાં એવારણાં લઘુએ એટલાં એછાં છે. ગુરુદેવ તો ત્યાંથી નજર નાખીને જતા રહ્યા. આ તરફ દાઝેલા હરિજનોની વેદના એસરવા લાગી. એકપણુ ઝઝેલો ફૂટ્યો નહિ અને ગુરુદેવે શ્રીદાકારજીની સેવાની ઓરડીમાં જખને રડવા માંડ્યું અને કહ્યું 'હે શુકદેવજી તારી સેવા કરનાર તારા હરિજનોને સેવાનું આ ક્ષણ આપ્યું ?'

ત્યારે શ્રી શુકદેવજી હસતા હસતા આવીને કહે છે,

'હે વત્સ !' એમ ગજરા નહિ, આજના ત્હારા આ અમૂલ્ય મહોત્સવમાં મારારૂપ થયેલા હરિજનોની પવિત્ર સુરતાનો પ્રકાશ તારા એ વ્હાલા બાળકો ઉપર જાય તેટલાજ માટે મહેં આ પ્રકાર ધડ્યો. આજે આખો દહાડો ત્હારા આ બે લાડકા બાળકોનું સ્મરણ ત્હારા દરેક બાળકો કરશે એટલે તેમનાં પાપ તાપ મટી જશે. આ રીતે ઉત્સવમાં ભંગ પડ્યો તોયે બે કલાકમાં તો પાછા હતા તેવા થઈ આ બે પવિત્ર હરિજનો પાછા સેવામાં દાખલ થયા.

આ રીતે શ્રી દિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ ૨૪ એ સંપૂર્ણ

# એ

કે વખત હું દિવ્યજ્યોતિ હીરાલાલ અંકજેશ્વર છોડી મુંબઈ આવ્યો પણ ગુરુદેવ મ્હારા ઉપર વારંવાર કાગળ લખીને આશ્વાસન આપતા રહ્યા, કારણ મેં શું સંજોગમાં અંકજેશ્વર મુક્યું હતું તે તેઓ જાણતા હતા. એ કાગળો એવા તો હૃદયસ્પર્શી અને ભાવનામય હતા કે તેનું સ્મરણ કરતાં અનાથોની અનાથતા ઉડી જઈ સનાથતાનું સ્થાન થાય છે.

ગુરુદેવ લખે છે— ‘હીરભાઈ હું તમારી પાસેજ છું’

“જો જાહીકે મન વસે, સો તાહીકે પાસ,

જળમાં વસે કમોદિની, ચંદ્ર વસે આકાશ”

અહા!—શું ગુરુદેવની મીઠી મધુર વાણી ! મારા ગુરુદેવ મારી પાસેજ છે મ્હારી નજીકજ છે, મ્હારા હૃદય કમળમાં ઘિરાળે છે, એવા દિવ્ય ગુરુદેવનું વચન મને અમૃત કરતાં વધુ મીઠું અને પ્રાણ કરતાં પણ અધિક પ્યારું છે. જ્યારે હું અનેક કવિત્વ ભર્યા અલંકારોથી કાગળ લખું કે તેમનો વળતોજ પત્ર આવે તેમાં મારું અભિમાન તૂટી તૂટી જાય. મ્હારા ગુરુદેવ કંઈ આમ્ય ન હતા. મારા ગુરુદેવ અહભૂત છે. હું કાવ્ય લખું તો તે મને ગામડીયું કાવ્ય લખે પણ મને મારી નિરસતા જણાઈજ આવે.

જેનાં વચનથી અભિમાન દૂર ભાગે એવા પ્રગટ પ્રભુનો મહિમા આવેને આ રંક જીવ સમર્થ નથી. તેમના હસ્તાક્ષર જેતાં મને તે હૃદયમૂર્તિસમા ભાવતા, તેમનાં વચનો વાંચી અંતરમાં ગલગલીયાં થતાં. તેમાં પત્રમાં એવો વિવેક રાખે કે, આપણે જાણે મોટા હોઈએ. આપણા લોકો આપણને હીરાભાઈ કહે ત્યારે તે તો હીરભાઈ સિવાય બોલાવેજ નહિ. કોઈવાર દિવ્યજ્યોતિ કહે અને અંકજેશ્વરમાં મારા

પર તૂટી પડનાર સખા મિત્રમંડળીએને મારો કાગળ વાંચવા આપે  
અને વારંવાર આશીર્વાદ વચ્ચે ઉચ્ચારે.

‘વિધાયુ તે મોતી બાકી બીજા પથરા જાણો રે’

x

x

x

‘ત્હારી સંગે વૈષ્ણવ થાયે તો તું વૈષ્ણવ સાચો,  
ત્હારા સંગનો રંગ ન લાગે ત્યાં લગી તું કાચો,  
વૈષ્ણવ નથી થયો રે શીઠ ગુમાનમાં ઘૂમે’

એમ કહી કાઢવાર એવું કહે કે આપણે આપણાં સાધન  
ભજનની મર્યાદા ભૂલ્યા હોઈએ તો દેકાણે આવી જઈએ. ગમેતેમ  
પણ પ્રભુની લીલા એવી હતી કે હું તો વારંવાર એમજ કહું કે—

‘જન્મોજન્મ શામળીયા વડાલા,

સંગ ન મુકું ત્હારો,

રંગીલા રંગ લાગ્યો મને ત્હારો—’

એમની સમસ્યારૂપની વાણીએ અને તેનું સ્વરૂપ જાણતાં એટલો  
આનંદ થતો કે સંશયો હેઠાઈ જતા અને દીલમાં દીનતાના ડાઘ રહી  
જતા. એ પ્રેમજ્ઞાનવૈરાગ્યપ્રચૂર વાણીના પ્રચારક શ્રીશુકદેવજી તેજ મહારા  
ગુરુ એવી વાત જ્યારે મને યાદ આવે ત્યારે મને તો એમજ થાય,  
“ગુરુ મારા ઘેર પધાર્યા હોતારે, હવે મહેં તો કુળમરજ્જા મેલી રે.  
જગત તણું વેણુ લાગે છે મને ખોટું રે, હવે હું તો ગુરુચરણરજ લોટું રે.  
જગત તણાં વેણુ તે ઝેરના પ્યાલા રે, ગુરુજીના શબ્દ લાગે છે વડાલારે.  
હતું અવળું સવળું ક્યું મારે વડાલેરે, હવે સખિ કાણુ માથામાં ધૂળ ધાલેરે.  
સગાને તે લેવું દેવું લાગે ખોટું રે, ગુરુજીને ભાવે કરીને ભેટું રે.  
વડાલો અમને લાડ તો બહુ લડાવે રે, બંગલામાં બેઠાં રે ઘાટ ધડાવેરે.  
બંગલો તો આપે અટકાવે આપ બોલે રે, બંગલામાં વડાલા વડે સૌ બોલેરે.  
બંગલાની ફૂંચી વડાજાને હાથે તાણું રે,

બાપુ કહે ગુરુનામ લાગે મને વડાલુરે.”

એમની અજબ જ્યોતિના ઝખકારા, આજે છ છ વર્ષોનાં વ્હાણાં વાયાં, મારા હૃદય મંદિરમાં થયા કરે છે. એમના એકાંતમાં સંકેત, એમના સંદેશ અને હૃદયના વેશ મારા મનને હળુ પણ ક્ષોભ પમાડે છે. એ અવધૂતનો યોગીન્દ્ર વેશ દીલના દીલને ચટકે ચઢાવે છે. પાપ તાપની ઘડી એના સ્મરણથી જતી રહે છે. એના અંતર્યામીપણામાં ખિલકૂચ ખામી નથી, તેમ એના કાલાકાલા બોલ મોંઘામાં મોંઘાં રત્નોના પ્યાર કરતાં વધુ પ્યારા લાગે છે. સ્વપ્નામાં જાગ્રતમાં, હરતાં ને કરતાં એની મધુર વિણુ સંભળાયા કરે છે. ખરેખર પ્રગટ પુરુષ તેઓ પોતેજ. તેઓ વારંવાર કહેતા કે, ‘ઓળખો રે ઓળખો’ આવો અવસર આવ્યો છે તો ઓળખી લ્યો. શું કામ ભૂલાવામાં પડે છે? પેલા કબિરને આવીને મળી ગયા અને લોકો ભૂલાવામાં રહી ગયા. પેલા નામદેવને આવીને દર્શન દીધાં અને દુનિયા જોતી રહી. છે વિચાર? નક્કી કરો—જેને ભગવાનનાં દર્શન કરવાં હોય તે આવજો મળરૂકે મારી પાસે. જોજો ચૂકતા. શ્રદ્ધાળુ નાથુભાઈ શેઠ સવારના પહોરમાં ત્યાં જતા અને ગુરુદેવની સાથે સંતલસ કરીને પાછા ફરતા. એ સંતલસની સમસ્યા તેઓએ જાણી લીધી છે. તેઓ હજી પણ માયાળુ દયાળુ ગુરુદેવને યાદ કરીને ગમે ત્યાં ગમે તે ઠેકાણે રહી પડે છે.

થોડા વખત પહેલાં ગેરજી મુંબઈ આવેલા. એમની પવિત્ર પુત્રી મદનબેન અને પવિત્ર જમાઈ રમણુલાલ સાધુ જેવા છે. તેમની ઇચ્છા થતાં તેઓ માંદાને માંદા મુંબઈ આવ્યા. ઘેર આવતાં માંદગી ઝાડાની લાગુ પડી ગઈ. છેવટે અંકુલેશ્વરથી તેમના પતિને બોલાવવા પડ્યા, તે વખતે તેમની સેવામાં ગં. મોતીબેન, શ્રી. મદનબેન, અને બપોર સપોર શ્રીલીલાબેન વિગેરે આવતા હતા. ગુરુદેવની દયાથી તેઓ સારા થયા. અમારે ત્યાં ધરગથ્થક સાધન ભજન થાય છે, તે વખતે જાણીતા ઓળખીતા પાળખીતા આવે છે. તેમાં એક શનિવારે શ્રી નાથુભાઈ શેઠ વિગેરે બેઠા હતા. તે વખતે તેમણે શ્રીગુરુદેવનાં ભજનો અને પ્રસંગો એવાં કહેલાં કે અમને આંખમાં આંસુ આવ્યાં. વળી તેજ



રાત્રે તેઓ અમારી પાસે સૂતા હતા અને રાત્રિના બે વાગે મોટેથી રડી પડ્યાં, જે સાંભળી અમે સૌ જાગી પડ્યાં,

તેમને પૂછતાં જણાવ્યું, ‘અરે! હું આમજ એમની પાસે સૂતો હતો. શ્રીગુરુદેવજીમાં હું ને શંભુભાઈ આગળ પાછળ સૂઈએ અને અંધારામાં તેઓ મારી પાસેથી જરી પણ ખસે કે હું તેમનેજ શોધું કે કંઈ જતા તો રહ્યા નથી? છાતી પર ને છાતી પર હાથ રાખી મુકું.’

એ તો અવધૂત. આવી રીતે અમે...અમે સાથે ને સાથે ફરતાં ફરતાં અને સંવત્સરાં મહામહેનતે અંકુશેશ્વર લાવ્યા અને છેવટે ‘મને છૂટે પાડી લાઈએ—’

એમ કહી ફરી રડવા લાગ્યા, ત્યારે મેં કહ્યું ‘શેઠજી! પ્રભુના તો નમે લાડીલા. તે તો તમારી પાસેજ છે, તમો કંઈ તેનાથી અજાણ્યા નથી.’ હા, ભાઈ છે તો એમજ. શું એમની અનુભવની વાણી! શું એમના મીઠા ખોલ! મંદિરની તો તેને ફકર જ નહિ. જે કંઈ કરે તે નાથુભાઈ અને છેવટે મને આવું કંઈ? અહ્યા તારા નામ પર નાદારી નોંધાવીને બેઠો કે જગતનું દેવું પુરાત્ન શકે એમ નથી, ચોપડા તને સોંપી દીધા. હજુ શું કામ તપાવે છે? ‘કંઈ શીકર નહિ! એ જવાનો ક્યાં!’ એવી એવી મધુર વાતો કરી શ્રીગુરુદેવનું સ્મરણ કરાવતા અમારા કે અમારા હરિજનોના પ્રસંગ શ્રીગુરુદેવથી જુદા નથી. કામ કહેશે કે આપ બગાઈ લખી કાઢી છે! અરે ભાઈ, આપ બગાઈ ભગવત્ નામ સ્મરણમાં રહેતી નથી. ભક્તિ ભજન કરવું.

‘હરિ હરિજન ગુરુ આતમા, ચારે એક રૂપ જાણુ,’

‘ગણુપત મુક્તિ જો ચાહે, લિન્ન ભાવ નહિ આણુ’

તો પછી તેમના પ્રસંગો વચ્ચે આવે તેમાં લિન્ન ભાવ કેવો આણવો?

મુંબઈ આવ્યા પછી શ્રીગુરુદેવના પ્રતાપી પત્રોથી મ્હારા દીલમાં તાલાવેલી જાગી થોડો વખત રહી પાછો તેમને શરણુ ગયો. તે વખતે તેમણે મને સપ્તાહ પ્રસંગ પર તેડેજો.

હીરભાઈ તમે જરૂર આવજો.....

તે વખતે શ્રીચીમનલાલ હગનલાલ તારકસ શ્રીગુરુદેવના ઉપદેશી ન હતા. ધરમાં રાત્રિદિવસ જે કામ વેપારી આવે કે ભાષખંધ આવે. તો વાત તો તેની તેજ થયા કરતી. છેવટે શ્રીચીમનલાલે શ્રીગુરુદેવનો પત્ર લખી પોતે ઉપદેશ લેવાની ઇચ્છા જણાવી. તે તેમની કૃપાભૂત થઈ. તે પ્રસંગ આગળ કહીશું. આવા પ્રસંગોમાં આત્માને જુદો ન પાડી શકાય તેમ ગુરુદેવને જુદા પાડી ન શકાય.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજયોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ રૂપે મો સમ્પૂર્ણ થયો.

૨૬

**શ્રી**

ગુરુદેવની વાણીની બલિહારીજ છે.

પ્રભુ પરમાત્મા અભિન્નનિમિત્તોપાદાન કહેવાય છે. એ શ્રીશંકરાચાર્યનો સિદ્ધાંત-વિવર્તવાદ-શાંટરમત.

વિરુદ્ધધર્માશ્રયબ્રહ્મવાદ-શુદ્ધાદ્વૈત-વૈષ્ણવ મત.

કરોળીઓ જાણું પોતાનામાંથીજ ઉત્પન્ન કરે છે. પોતેજ બાંધે છે અને પોતેજ તેમાં રહે છે, પોતેજ તેનો નાશ કરવાને સમર્થ છે.

મકાન બાંધવું હોય તો પહેલાં પોતે-પછી ઇચ્છા. એ ઇચ્છા વિકાસ પામી એટલે હુંમાંથી શક્તિરૂપે ઇચ્છા વિકાસ પામી.

જ્ઞાનશક્તિ, ક્રિયાશક્તિ, દ્રવ્યશક્તિ (૧) જ્ઞાનશક્તિ એટલે બુદ્ધિ-અક્ષલ આપી, (૨) ક્રિયાશક્તિ એટલે શિખવ્યું-ઇન્દ્રિયો, (૩)

દ્રવ્યશક્તિ - પદાર્થ - વિષયો. બુદ્ધિ - મેનેજર. ઇન્દ્રિયો - કારીગર,  
પદાર્થ - સંચા.

દ્રવ્ય કેને કહે? પૃથ્વી, પાણી, તેજ, વાયુ, આકાશ, કાળ, દિશા,  
આત્મા ને મન એ નવને નવદ્રવ્ય કહે છે.

અંતઃકરણ = સત્વગુણ = જ્ઞાનશક્તિ

ઇન્દ્રિય = રજ્જેગુણ = ક્રિયાશક્તિ

વિષય = તમેગુણ = દ્રવ્યશક્તિ

ઉપલી ત્રણ વસ્તુઓ મળાને મકાન ત્રણગુણાત્મક બને છે અને  
તેના ઉપર શેઠ અને તેની ઇચ્છા એ બે રહે છે. એટલે પંચતત્ત્વજ  
સારી વસ્તુઓમાં કામ કરી રહ્યાં છે. ‘પંચતત્ત્વકા સખદી પસારા-  
જલયલ જગમે’ એકલી ધારા. (ધારા એટલે કાચદો)

ઉપલા દર્શાત ઉપરથી પ્રભુજ અભિન્નનિમિત્તોપાદાન કારણ  
છે એમ સમજી શકશો. આટલું સ્પષ્ટ છે. હવે પછી વધારે વાંચીને  
વધારે ગુંચવાશો માટે,

‘એક શબ્દ ગુરુદેવકા, વાકા અનન્ત કોટિ વિચાર’

‘જ્ઞાની મુનિ થક ગયે, બેદ ન પામે પાર.’

આ રીતે આ એક પંચતત્ત્વાત્મક શબ્દ ઉપર વિચાર કરો તો  
જે વસ્તુ અધરી છે તે સહેલી થઈ જાય છે, પણ વિચારજ કેને  
કરવો છે? રખેને બા, એમાં કંઈ જાદુ હોય! અરે! જાદુ તો પ્રભુના  
નામમાં છે. લલાલલા મોટા મોટાને સ્વપ્નાં થયાં અને ઘરબાર સમ્પત્તિ  
પ્રભુને સોંપી રાધાકુંડ અને કૃષ્ણકુંડ પર આવીને પડ્યા. જીવનો શું  
ચમત્કાર છે ચમત્કાર તો ઇશ્વરનો.

એક વખત અકબર આદશાદને કાને તુલસીદાસજીનું નામ પડ્યું.  
તેને એમ લાગ્યું કે દિન્દુ ફકીર કેવોક હશે? તેણે તો પોતાના માણસો  
એકલી બારેબાર કેદખાનામાં નાખી દીધા. તુલસીદાસજી કહે ‘મારો  
શો અપરાધ છે?’

બાદશાહ કહે છે કે ‘તમારો ચમત્કાર દેખાડો!’ ભક્તવીર તુલસીદાસજીએ હનુમાનજીનું રમરણ કર્યું. જોત જોતામાં હજારો વાંદરાનાં ટોળે ટોળાં શહેરમાં ધસી આવ્યાં અને દરેક અમીરથી હિમરાવોને તમાચા લાત મારીને કચ્ચરધાણ વાળી નાખ્યો. પૂકાર કચેરીમાં પહોંચ્યો ત્યાં પણ એજ દશા હતી. બાદશાહે તુલસીદાસજીનો ચમત્કાર જોયો અને તેમને છૂટા કર્યાં. આ રીતે ચમત્કાર પ્રભુના નામમાં છે. ચમત્કાર કરેલો થતો નથી, પણ આપણી સુરતારૂપી ગાયને મોહરૂપી કસાઈ મારી નાખે છે એટલે શું કરવું? સંસારમાં આસક્ત થયેલા પુરૂષોની વાસનાનો છેડો નથી. જેમ પૂર્વ દિશાનો કે પશ્ચિમ દિશાનો છેડો નથી તેમ વાસનાનો અંત નથી.

આવીજ રીતે કોઈપણ વસ્તુનો છેડો કાઢવા જઈએ તો છેવટે કાઠી ધોઈને કાદવજ નિકળે. એ વાસનાને તો નાખી દેવી જોઈએ.

ક્યાં નાખી દેવી જોઈએ? વિશ્વેશ્વરમાં? વિશ્વેશ્વરમાં વાસના ગત એટલે કામ થઈ ગયું.

તુલસીદાસે કામિનીમાંથી કામેશ્વરને પ્રાપ્ત કર્યાં. સુરદાસજીએ પણ ચિંતામણિમાંથી ચિંતામણિ પ્રભુને મેળવ્યા. આ રીતે રમાથી રામ મળ્યાના દર્શાત મોજીદ છે, પછી સંશય નકામો છે. એ વાસના છે તોજ વિશ્વેશ્વર મળે છે. માત્ર મલિન વાસના અને શુદ્ધ વાસના એવા એના બે ભેદ છે. શ્રાદ્ધમાં દહીં અને તલ વપરાય છે તેનું કારણ શું! દહીં ઉપરથી નાનાં દુંડાં લાગે છે પણ તેનાં મૂળ જમીનની ઉંડાણમાં ઉતરી ગયાં છે. તલનો છોડ થાય છે પણ તેનાં મૂળ જરાક ખોદો કે નિકળા આવે; એવી રીતે દહીં તે મલિન વાસનાનાં મૂળ અને તલ તે શુભ વાસનાનાં મૂળ. જન્મેનાં મૂળ તો ખરાં પણ મલિન વાસનામાં ‘હું ને મહાર’ એટલું વધારે હોય છે, કે મરી ગયા પછી સાપ થઈને કે કુતરો થઈને રખેવાળ થાય છે, ત્યારે શુભ વાસનામાં રાજા મહારાજા થઈ પ્રજાનું પોષણ કરે છે.

એક શેઠ હતા તે વેપાર કર્યા કરે. એક દિવસ નારદજી આવી ચઢ્યા. શેઠે તેને આસન આપી બોસાડ્યા.

નારદજી પ્રસન્ન થયા. તેમણે શેઠને કહ્યું ‘શેઠજી, મારે તમને કંઈ વાત કહેવી છે.’ શેઠજીએ કહ્યું, ‘મહારાજ, હમણાં મને વખત નથી. છ મહીના રહીને આવજો.’ છ મહીના રહીને નારદજી આવ્યા પણ શેઠને તો કુરસદ નહિ. તેણે કહ્યું ‘મહારાજ, ભલે પધાર્યા પણ એક વર્ષ રહીને આવજો.’ એમ કરતાં કરતાં બે ત્રણ વાયદા કર્યા અને નારદજી તો જતા રહ્યા પણ તેમને તેનું કહ્યાણુ કરવું હતું તે વાયદા પ્રમાણે ત્યાં જાય ખરા. એવામાં શેઠજી તો મરી ગયા. નારદજી આવ્યા તેમને છોકરાઓએ કહ્યું ‘બાપાજી તો મરી ગયા.’ ‘એમ નહિ હોય’ નારદજી બોલ્યા—‘તો હીક. ‘હું તેને હસણાંજ શોધી કાઢું છું.’ ધ્યાન કરીને જોયું તો ઘરની પાસે એક કુતરું બેસી રહેલું.’

તેની પર અંજળિ છાંટી અને નારદજીએ પૂછ્યું, ‘કેમ શેઠજી, હજુ મારી વાત સાંભળવી છે કે?’

કુતરો કહે, ‘ના મહારાજ આ મારો નાનો દીકરો બહુ રમતીઆળ છે અને છોકરાઓ માટે માટે વડા મરશે માટે હું તેમની ચોકસી રાખું છું.’

‘હીક’ બાધા પીધા વિના કુતરો તો થોડો વખત રહીને મરી ગયો.

ફરી નારદજી ત્યાં ચઢેને ગયા તેમણે છોકરાને પૂછ્યું ‘અહ્યાઓ તમારો કુતરો ક્યાં ગયો? છોકરો કહે, મહારાજ, એ તો બહુ ભલો કુતરો હતો. ઘરમાં કશામાં મોટું ન ધાલે, ખાય નહિ પીએ નહિ અને ઘર સાચવતો હતો તે મરી ગયો.

નારદજી ડાકું ધુણાવીને કહે ‘એમ નહિ હોય.’ ફરી ધ્યાન ધરીને નારદજીએ જોયું તો ઘરમાં પતરાળાં નાખવાની ચોકડી તેમાં કીડા થઈ જન્મેલો અને કીડીઓ બાઝેલી. નારદજીને દયા આવી, તેમણે

અંજળિ છાંટી અને પૂછ્યું, ‘કેમ શેઠ હવે તમને મારી વાત સાંભળવાનો વખત છે?’

શેઠ કહે, ‘શુ’ મહારાજ, મહારા છોકરાને ઘેર છોકરાં છે તે કેવા મજાનાં રમે છે, તે હું પડ્યો પડ્યો જોડે છું પણ આ છાંટી રૂપી વાસના ઠરવા દેતી નથી.’

નાદરજીને જે ચીઠ આવીને તે તેના પર મન્ત્ર ભણીને પાછી અંજળિ છાંટીને કે પેલા છાંટાનો દેહ છૂટી ગયો અને શેઠીઆને જ્ઞાન થયું અને આંખ ઉઘડી ગઈ.

આ રીતે મલિન વાસનાનાં મૂળ ઉડાં હોય છે. શુભ વાસનાને મૂળ તો છે પણ ભરત રાગને વાગતાંજ આંખ ઉઘડી ગઈ અને તરત મોક્ષનો અધિકારી થયો.

ભરથરી રાગ દતો તેને પિંગળામાં કેટલી આસક્તિ હતી પણ વાગતાની સાથે માયા છૂટી ગઈ. ભરથરી તે જીવ, પિંગળા તે બુદ્ધિ, વિક્રમ તે વૈરાગ્ય, અશ્વપાળ તે મન, અને વેશ્યા તે વાસના. પેલો જીવરૂપી ભરથરી પિંગળારૂપી બુદ્ધિની ચતુરાઈમાંજ ટૂંપી ગયો પણ બુદ્ધિ તો અશ્વપાળ રૂપી મનના કાણુમાં હતી, પણ સદગુરુએ આપેલું મન્ત્રરૂપી અમરકૂળ બુદ્ધિરૂપી પિંગળાએ મનરૂપી અશ્વપાળને આપ્યું કે એ કૂળ વાસનારૂપી વેશ્યાને મળ્યું; પણ એ વાસના જીવરૂપી ભરથરીની ઉપર પ્રેમ ધરાવતી હતી એટલે તેણે તે અમરકૂળ મન્ત્ર જીવને પાછો સાંખ્યો. પિંગળારૂપી બુદ્ધિનો સંગ છાંટી-વિક્રમરૂપી વૈરાગ્યને માળવા એટલે દેહનું રાજ્ય આપી પોતે પરમાત્મારૂપી ગુરૂના સંગમાં ભળી ગયો, આ રીતે ઠંસારત છે પણ સમજવું કેને છે? એવા પુરૂષોની વાસના તલના ઝાડનાં મૂળ જેવી છે. બાકી દુન્યા તો, ‘ભૂતોંકી ચાદગારીમાં કલમા કુરાના ભૂલ ગયા.’ પંચભૂતમાંજ મોહ પામીને કલમા એટલે મન્ત્ર અને કુરાન એટલે પુસ્તક ભૂલી ગયા.

બાકી ગુરૂ તો કેનું નામ? કો વા ગુરૂયોં હિ હિતોપદેષ્ટા ॥ એ રીતે હિતનો ઉપદેશ આપે તે ગુરૂ. તે તમને વારંવાર જગાડે પછી

હવેમાં ઘેરવું શું કામ ? ધારો કે ગુરુ કાઠ વાર એવું બોલે કે તેમાં તમે ન સમજો તો સમજવું કે પ્રકૃતિ બોલે છે. બાકી આખા જગતમાં રાજ્ય તો ગુરુદેવનું જ છે. તે તમારા હિતને માટે તમને હવે રસ્તે ચઢાવવાને કાઠને કાઠ રીતે નિમિત્ત શોધે છે. માટે ગુરુ વિનાનો કામ કંઈ કાઠો જ નથી તો પછી તેને શરણે જવું શું બોલું છે ?

આ રીતે શ્રીદિવ્યજયોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના  
અનેક પ્રસંગોમાંનો પ્રસંગ ૨૬ માં સમ્પૂર્ણ થયો.



૨૭

**ત**મે જાણ્યો છો કે ગુરુ માદરાજને ગરજ છે તે કાલાવાલા કરે છે.

‘હા-હા-ગુરુ માદરાજને તમને હવે ચઢાવવાની ગરજ છે અને તેથીજ કાલાવાલા કરે છે. રખે એમ માની લેતા કે બીજી કાઠ ગરજ છે. તમારા ઉપાધિ ભર્યા પદાર્થો અમને બિલકૂલ કામના નથી, તમારા હાર ચંદનો અમને શરદી કરે છે અને ફાંસા જેવાં લાગે છે. પણ શું કરીએ ? જે આજ્ઞા થઈ છે તે બળવળીજ જોઈએ. પૈસા બખડાવીને અહીં તમે અમને લલચાવો છો પણ એમ અમે લલચાવાના નથી. અમને તો અહીં સોનાનો ટુંગર દેખાય છે. માટે ગુરુ કંઈ તમારા પૈસાથી લલચાવાના નથી, તમારા માનથી અંજનવાના નથી. જાણો છો ? કુતરે પ્રસન્ન થાય તો— મોટું ચાટે અને ગુસ્સે થાય તો બચકું ભરે, બહુ બહુ તો ખરડેલા પગે સેડીન આપે. અમારે એવાં માન આખર જોઈતાં નથી. અમારે તો શ્રીશુકદેવજીનું ભજન કરે એવા નિષ્કંચન હરિજન વ્હાલા છે. આ કાકારજીએ મંદિર બાંધ્યું તો મંદિરનો ટેક્ષ કંઈ મ્યુનિસીપાલ્ટી લેતી નથી. તમારે તો ટેક્ષ આપવો પડે છે, એનાથીજ અમને તો સમજ

પડી ગઈ છે. પ્રભુનું બહાનું મોટું છે. તમારા પૈસા અમારા જેવા ગામડીઆઓ અને વળી બ્રાહ્મણ શું વાપરી જાણવાના? અમે તો બીજા માગી લાવીને પાસેર ચોખ્ખા લોટામાં રાંધીએ તો તેમાં આનંદ છે અને એજ અમારો ધર્મ છે. કાંઈ દિવસ ગાય તે વળી વાછરડાને ધાવીને મોટી થઈ છે કે? તમે તો ગુરૂ મહારાજના વાછરડા છો. તમારી મોટાઈથી ગુરૂમહારાજ મોટા થવાના નથી. અમારો અહીં છેલ્લો નંબર હશે તો ત્યાં અમારો પહેલો નંબર છે. શ્રીગુરુદેવજીનો ત્યાગ જોયો? પરીક્ષિત રાજા જોનો શિષ્ય તેને એની હસ્તિનાપુરની ગાદી શું કામ લાગી? ‘માટે ત્યાગે ઉસસેં આગે ને માગે ઉસસેં’ લાગે.’ માયા તો ઉંધી છે. એને વળગવા જશો તો તે બીજાને વળગી પડશે. માટે છાનામાના ભજન કરો ભજન કરો. તમે જે કંઈ પૈસા આપો છો તેના હિસાબના ચોપણ આ નાથુભાઈ કને છે તે જોઈ લ્યો. મંદિરમાં આવા મોટા આચ્છવ કાર્તનો થાય છે તે શેમાંથી થાય છે તેનો વિચાર કરો. અહીં તો મુઠ્ઠી ખુદલીજ છે. અહીં કંઈ ગુપ્તજ નથી. અમારે ક્યાં દીકરો છે કે તેને ગોંસાઈના બાલની પેટું ફેરવવો છે? માટે પૈસા આપી મોટા થવાવાનું નથી! આ સરાધ ખવડાવીને લોટા મોટાઈ લે છે પણ એ અન્ન કેવું છે તે જાણો છો? એ મરનારનાં પાપ ખાઈ ખાઈને તેજોહીન થવાનું કરાણુ છે, પણ બ્રાહ્મણ નહિ ખાય તો બીજા કાણુ ખાય? બ્રાહ્મણ અને આગને પાપ ધોવાનો અધિકાર છે. આ જાડુવાળો ધણુંએ સમજે કે મારે જાડુ કાઢી કાઢીને મરી જવાનું, પણ જન્ય ક્યાં એ એની નોકરી છે—ફરજ છે, તેમ બ્રાહ્મણનો ધર્મ છે તે તેને કરવાનુંજ. એ એની નોકરી છે, માટેજ ખા ગયા સો ખો ગયા ને દે ગયા સો લે ગયા, અમારે તો પરમાત્મા જે નોકરી આપે તે બજાવેજ છૂટકા. પછીથી અમને એ પ્રોમોશન આપશે. જે તમારા કાલાવાલા નહિ કરીએ તો તમે અહીં આવોજ નહિ. એ તો ગુરૂત્વાકર્ષણ છે, જેવું અમે કરીએ તેવું તમે શિખો. ઓફિસમાં ઓફિસર માન આપે તેને તમે ખૂશામદ સમજો છો? પછી અમે માન આપીએ તેને તમે



કેમ ખુશામદ સમજો છો? અરે એતો પ્રસન્નતા કહેવાય, માટે અવળી મતિને સીધે રસ્તે વાળતાં શીખો.

અરે! આવું સવળું સમજનાર પાંચ પચીસ જણ થઈએ તો ધારીએ તે કરી શકીએ. માત્ર આપણે આપણું કર્તવ્ય જાણી લેવું જોઈએ. માટે જે કંઈ કરો તે હક્ક રાખીને કરો. આ તો મંદિરમાં નાથુભાઈ ધણાએ કરશેજ, તો નાથુભાઈ જાણે નગીનલાલ કરશેજ; તો આ ઉપર સૂઈએ છીએ ત્યાં છત સડી ગઈ છે પણ તેની કાને પડી છે? હમણાં આપણાં ઘરમાં એવું કંઈ હોય તો તરત ખરચ કરવા મંડી પડીએ, જ્યારે અહીં કંઈ લેવું દેવું નથી; મંદિરને પૈસે મંદિર સુધારવું તેમાં પણ સુધાર મળુર લાવવાનું ભારે પડી જાય છે. તો પછી હક્ક જેવું રહ્યુંજ ક્યાં. ‘મારા મારાજ.’ અરે! મારાજ મહારાજ એમ માને, મારુંજ મંદિર ‘મહાર’ એમ માને ત્યારે હક્ક કરેલો કહેવાય. આ તો કાને કાની પડી છે? એ હક્ક નહિ કહેવાય. આ મંદિરની પાસે પડોસીની બારી પડી છે એને બાર વરસ થવા આવ્યાં. કાને એમ છે કે લાવ જે જણ વચ્ચે પડી બંધ કરાવી દઈએ? આપણે એક ઈચ્છા જમીન માટે લાઇકેન્સ સુધી લડીએ, પણ મંદિર માટે ઉત્સાહ કાને રહ્યો છે? ના, બા, એવું વેર કાણુ કરે! કેમ કાણુ કરે! એમાં વેર જેવું છેજ શું? જો, જો, કાંઈને દુઃખ લાગતું હોય તો બેહુ બેહુ પણ નહિ કહું તો કાંઈની ઉંઘ ઉડતી નથી. આ નગીનલાલને કહું છું તે શું શું પું પું ક્યાં કરે છે. નાથુભાઈને કહું છું તે ધ્યાનમાં લેતા નથી. બીજા હરિજનો તો ધ્યાનમાં લેજ શાના? આમ વાત છે —મંદિર સાર્વજનિક છે, તમારા સૌનું છે. તમે ધારો તેવું કરી શકો છો પણ કાંઈને કાંઈની પડી નથી. એ તો મહારાજનો સ્વભાવ પડ્યો, પણ વાહ એમાં સ્વભાવ શું? હું એકલો ખૂમો પાડું તે સારું લાગે? શ્રી શુકદેવજીનું મંડળ છે. એ મંડળપણું દરેક વ્યક્તિને લાગુ પડ્યું. હવે તો મારે તેની સોટી. આપણે તો દર્શન કરવા જઈએ. આપણે કંઈ કારભારી છીએ? કરે કારભારી હોય તે, એવા એવા કુતર્કવાદીઓ બજન કરે તો પણ ઠીક અને નહિ કરે તો પણ ઠીક છે.

## ચૈતન્યચિદાભાસ

નિરંતર સ્મરણ કરવાથી તેના રૂપ થવાય છે. જડ ચૈતન્યની અનિથનો નાશ થાય એ કળ ભજનનું. એ ચૈતન્ય ચિદાભાસમાં એકરૂપ થતાં હજારો સ્વરૂપે થાય છે. જેમ આંખમાં કીકી તો રાઈ-પુર તલ જેવડી છે, પણ અનેક રૂપને જોઈ શકે છે તેમ ચિદાભાસ અનેક રૂપે થઈ શકે છે. મન્ત્ર જપાદિક નિઃસંશય થવાથી અંતઃકરણમાં ઉડા ઉતરી જાય છે અને ચૈતન્ય અને અનુભવ નાભિથી પ્રગટ થાય છે, એનેજ અપૂર્વ કહે છે. માત્ર લક્ષ્ય જાણવું જોઈએ. જેને જેનો નિશ્ચય થાય તેને તેમાં તે દર્શાય. ચૈતન્યમાં શુકદેવ સાથે એકતા કરતાં શુકદેવ શુકદેવરૂપ રૂપ થઈ જવાય છે.

પ્રત્યક્ષ ધ્યાનજ શ્રીસદ્ગુરમૂર્તિનું છે.

ૐ સત્યં પરં ધોમહિ આદિનું ધ્યાન કરવાનું છે. પથર વિગેરેમાં શું દેવતા છે તે આપણે જોતા નથી, પછી શું ગુરમૂર્તિમાં જોવું? પથરમાં જેમ પથર વિગેરેનો દોષ જોતા નથી તેમ ગુરમાં મનુષ્યપણુના દોષ જોવાના નથી. બાકી મૂર્તિ અને સદ્ગુરનાં સ્વરૂપ એકજ સરખાં છે. બાલકૃષ્ણલાલજીના મંદિરમાં મૂર્તિની ઉપાસના છે તેમ ગુર મંદિરમાં શ્રીસદ્ગુરની ઉપાસના છે. ચૈતન્ય જેમ મૂર્તિમાંથી પ્રગટ થાય છે અને ભજનારને સંશય રહેતો નથી તેમ ચૈતન્યગુર, સ્વરૂપજ છે તે દેખાય છે અને ઉપાસકને સંશય રહેતો નથી. આ રીતે ઉપાસના ક્યાં વિના છૂટકોજ નથી. એમ નહિ કરીએ તો સનાતન ધર્મ બગડી જાય. નહિ શ્રદ્ધા હોય તો પણ બરેઆદ ભજન કરવું કારણ શાસ્ત્રસંતે પ્રતિપાદન કરેલું છે અને તેમાં મૂર્તિ કરતાં પણ વધારે અંશે ગુરમૂર્તિનું પ્રતિપાદન કરેલું છે. ઉપાસના તો સરખીજ છે અને ગુરમૂર્તિની ઉપાસનાની અનેક શાખો મળે છે, પણ પાપાણની મૂર્તિની પૂજા કરતાં ચૈતન્ય ગુરમૂર્તિની પૂજામાં વધારે સમજની જરૂર છે.

‘એક ખાતું પડાવીએ પછી તેમાં અત્ર મતુ અને તત્ર શાખ કરીએ છીએ, તેમ આપણી ઉપાસનામાં ઉપાસના એ આપણું મતુ

અને શાખ સન્ત અને શાસ્ત્રની, આમ હોય તોજ ફારટમાં ચાલે તેમ પરમાત્માના રાજ્યમાં ચાલશે. ગમે તેમ ઝોડ ઝોડ નહિ ચાલવાનું— સમજીનેજ, કે પાછળથી બગડી જાય નહિ. જે કંઈ કરીએ તેનું રહસ્ય પૂરેપૂરું જાણવું જોઈએ.

શ્રી કૃષ્ણરાધાની વાત મુસલમાનોને ન ફાવે અને ફાવે તો સામાન્ય વ્યક્તિ તરીકે કદાચ માને, પણ શ્રીકૃષ્ણ જગદ્ગુરુ હતા તે લો શિષ્યજ દેખે, દીકરો આપને દેખે તેવી રીતે. જેવી રીતે આચ્છવ કીર્તન વખતે મંદિર શણગારીએ છીએ સમારીએ છીએ તેમ શરીર પણ ભજન કરવાને યમનિયમાદિથી સમારવું જોઈએ. જેટલા દોષ આપણા શરીરના છે તે દૂર કરી ગુરુદેવની સેવા કરવી. ॥ દેવો ભૂત્વા દેવં યજેત્ ॥ ’ તેવી રીતે સાધકે ગુરુમૂર્તિને એટલીજ સાડાતણુ લાથની નથી માની લેવાની. દીવો છે તેટલોજ અગ્નિ છે એમ માની લેવાનું નહિ, પણ એ અગ્નિનો સુમાર નથી તેમ એ ગુરુમૂર્તિના સ્વરૂપનો સુમાર નથી અને જે દીવો છે તે અગ્નિથી જુદો નથી તેમ સાડાતણુ લાથની ગુરુચૈતન્ય મૂર્તિ વિશાળ સર્વ વ્યાપકથી જુદો નથી. પિત્તળથી લોટી જુદો નથી પણ લોટી છે તેટલુંજ પિત્તળ છે એમ નહિ માની લેવું. એવીજ રીતે ગુરુચૈતન્યનું માની ગુરુ ગોવિંદ એકજ છે, એમ નિશ્ચય કરવો. ‘મત્સ્થાનિ સર્વભૂતાનિ.’ ‘સર્વોડક સર્વ ભૂતેષુ’

આ રીતે શ્રીદિવ્યજયોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ ૨૭ માં સમ્પૂર્ણ થયો.



તેત્રૈવ ગંગા યમુના ત્રિવેણી ગોદાવરી સિન્ધુઃ સરસ્વતી ચ ।  
સર્વાણિ તીર્થાણિ વસન્તિ તત્ર યત્રાચ્યુતોદારકથાપ્રસંગઃ ॥

શ્રીહરિની કથાના પ્રસંગોએ દરેક તીર્થો આવીને ત્યાં નિવાસ કરે છે, પછી શ્રીહરિની સાક્ષાત્ જ્યાં મૂર્તિ છે એ સ્થળનું મહાત્મ્ય કેટલું હશે ?

‘સર્વ તીરથ મારા ગુરુજીના ચરણે ગંગા જમના રેવા’

‘આનંદ મંગળ કરે આરતિ હરિગુરુસંતની સેવા’

x

x

x

‘કહે પ્રીતમ ઝોળખો ઝેંઘાણી હરિના જન હરિ જેવા,’

‘નહિ જાઉં તીરથ યાત્રા ગુરુ ઘટમાં ગંગા બતાવે રે.’

આવી આવી સન્તવાણીના ઉચ્ચારો શ્રીગુરુદેવના મુખમાંથી નિતર્યા કરતા હતા, જ્યારે અંતઃકરણ શાન્ત સંતોષપ્રપૂર્ણ બની જતું. એક વખત શ્રીસદ્ગુરુદેવ સહિત હું હરિપ્રસાદ મહારાજશ્રીના સુરત મુકામે હરિપુરામાં સપ્તાહ હતી ત્યાં ગયો હતો. સપ્તાહના છેલ્લા દિવસે ભગવાનની પધરામણી કરવા, એ હરિપ્રસાદજીના નિયમ. શ્રીહરિપ્રસાદજી એ કંઈ સાધારણ હરિજન નહિ. જેવી રીતે પંચતત્ત્વ એ જગતનાં મૂળીયાં છે, તેમ શુકદેવ સંસ્થાનાં પાંચ મૂળીયાં પણ ગણાય છે. પહેલું મૂળીયું પોતે-માતૃશ્રી, તેના ત્રણ મુખ્ય શિષ્ય શ્રીલક્ષ્મણ મહારાજ, શ્રીહરિપ્રસાદ મહારાજ, અને શ્રીજગન્નાથ મહારાજ, આ રીતે બ્રહ્મ-માયા-જલ-વાયુ-અને અગ્નિ એ શ્રીશુકદેવ સંસ્થાનાં બીજાં ગણાય.

શ્રીહરિપ્રસાદજીની જેવી ભક્તિ શ્રીગુરુદેવ પર હતી અને છે તેવી બીજા કોઈની ભાગ્યેજ હશે, એમની ગુરુભક્તિ અને અનુભવ કોઈ ઝોરજ છે, એ તેમના પ્રસંગો ઉપરથી જાણી શકાશે. તે વખતે અમારો મુકામ ધલાયદોજ હતો. સપ્તાહ પૂરી થઈ મોટા વરઘોડા

નિકળ્યો, રસ્તામાં મોટો માંડવો બાંધ્યો હતો ત્યાં સભા થઇ અને ગુરુદેવનું તેજ અજળ ઝળકી ઉઠ્યું તેમણે સનાતન ધર્મ અને તેણે રચેલી બાંધેલી પ્રણાલિકાજી જીવને માટે તરણતારણ છે એમ જણાવી શ્રીહરિપ્રસાદજી તેના સુરત મુકામે સંચાલક છે તેને પોતાને હસ્તે એક સુંદર હાર પહેરાવ્યો. શ્રીહરિપ્રસાદજીની આંખમાંથી પ્રેમની ધારાઓ ચાલી જતી હતી. તેમણે ઉભા થઈ એક ટુંકુ વ્યાખ્યાન કર્યું અને શ્રોતાજનના દીલ ઉપર અજળ છાપ પડી. સભા બરખાસ્ત થઈ. અમે મુકામે ગયા ત્યાં શ્રી જગન્નાથજી મહારાજ પણ પધારેલા હતા.

મને પૂછે ‘હીરભાઈ આ સુરત જેવા શહેરની વચમાં અને જ્યાં અનેક વિદ્વાનો છે ત્યાં હરિપ્રસાદ કેટલો નિર્ભયતાથી કથા કરે છે? કોઈની તહેને બીકજ લાગતી નથી. વળી પ્રાકૃત ભાષામાં સમાહ કરે છે?’

મહેં કહ્યું ‘પ્રભુ એમાં કાણ બોલે! એનામાં પોતે બિરાજે છે. જ્યાં પોતે હો ત્યાં શી વાતની ખોટ હોય વાડ?’

મહારાજશ્રી હસવા લાગ્યા અને પાસે બેઠેલા શ્રીજગન્નાથજી મહારાજને કહે, ‘બોયા, આ સાંભળી સમજીને ઘંટ થઇ ગયા છે. વળી હું ગાડી ઉપર બિમો રહીને ચમ્મર ઢાળતો હતો—તેમને તો એમ લાગ્યું કે આનો હાથ મચકોડાઈ જશે—’ આ સાંભળી મને ધણું લાગી આવ્યું કે હું સેવા કરું છું તેમાં પણ પ્રભુને મારી કેટલી દયા છે। વળી કથા પ્રસંગે મહારાજશ્રીનું વૈરાગ્યમય પ્રવચન ચાલતું હતું તે એટલું સજ્જડ અસરકારક હતું કે, જે બાઈના ઘરમાં એ સમાહ થઈ હતી તે વચ્ચે બોલી પડેલી કે, મહારાજ આ મકાનમાં ભલે દરરોજ કથા થાય? મહાડં શું છે?’ આ નહિ ધારેલો જવાબ સાંભળી બધા છક થઈ ગયા. ગીતાના પ્રસંગે જ્યારે એમણે પ્રવચન પાછું શરૂ કર્યું તે વખતે ત્રિશ્વરૂપનાં દર્શન અર્જુનને કરાવ્યાં તે વખતનુંજ આમેહૂંજ સ્વરૂપ તેમનામાં આવિર્ભાવ થઇ ગયું; જે જોઇ મારાં તો હાંમજ ગગડી ગયાં. હજારો મસ્તક અને હજારો હાથપાણું વિરાટ સ્વરૂપ જેમાં જીવે

તો મોટા મોટા દાંતની અંદર ભચડ ભચડ ચવાઈ ગયા છે, એમ બોલતાં તો તેમની હલ એટલી ભયંકર રીતે બહાર નિકળી અને આંખમાંથી તેજ નિકળ્યું કે અમારું મન તેટલી મિનિટ શાન્ત થઈ ગયું. હરિજનો! એ સ્વરૂપ અર્જુનનેજ દેખાયું? મહાભારતમાં ઉમેલા કાષ્ઠને કેમ નહિ દેખાયું? એના જવાબમાં કહે, 'ના ભાઈ' દિવ્યં દદામિ તે ચક્ષુઃ પश्यમે યોગમૈશ્વરમ્ ॥ દિવ્ય ચક્ષુ આપું છું, મારું યોગેશ્વર્ય જો! એ દિવ્યચક્ષુ તે શું હશે? તે કેવાંક હશે! આ શાસ્ત્રકારની યુક્તિ અને ભાષામાં ભલાભલા ગોથાં ખાય છે.

પડોશમાં રમતી છોકરી અને પડોશમાં રમતો છોકરો રમ્યા કરે અને જરા ઉમ્મરનો અધિકાર થાય એટલે મોટાં થાય. સમજણા થયાં કે તેમનાં માબાપ તેજ છોકરા સાથે વિવાહ કરી નાંખે, પછી પેલી બાલપણની રમત તો જતી રહે અને દિવ્ય સ્વરૂપ દેખાવા મડિ. તે વખતે તે છોકરો એને સાધારણ ન દેખાય. તે વખતે તેને તે પતિ પરમેશ્વર થઈ જાય, એ પણ સંસ્કારનાં ફળ છે. એજ રીતે ભાવનાનો પલટો વિધિથી થાય છે. એ વિધિ થાય છે એટલે તરત પલટો થઈ જાય છે. જ્યાં સુધી સાધારણ ઇતરાપિ પરાયા માણસ તરીકે તમે અહીં આવો છો ત્યાં લગી તમને હું કે હરિપ્રસાદ પુરાણીજ જણાઈશું, પણ જ્યારે તમે અમારો ઉપદેશ લેશો ત્યારે તરત ભાવ પલટો થઈ જશે અને જે પારકાપણું હતું તે જતું રહેશે અને ગુર મહારાજ દેખાશે. એની તોલે ન આવે ત્રણ લોકમાં રે.'

એવી દિવ્ય સમજ, દિવ્ય દષ્ટિ, સદગ્રમાં પ્રાપ્ત થઈ જશે.

આ વાતમાં સંદેહ નથી, તેમજ શ્રીકૃષ્ણે અર્જુનને આવી દિવ્યદષ્ટિનો સંસ્કાર કર્યો, જેનાથી તેને તેનામાંજ વિરાટ સ્વરૂપનાં દર્શન થયાં અને એ દિવ્યલોચન વડેજ વડના બીજમાં આખો વડ દેખાય તેમ શ્રીકૃષ્ણમાં તેને સાક્ષાત્ પરબ્રહ્મનું દર્શન થયું. આમ વાત હોવાથી બીજા કાષ્ઠને એ સ્વરૂપ ન દેખાયું તેનું કારણ આજ છે.

તમને જે સમજ પડે તે બીજાને નહિ પડે, કાંઈ કીણું સમજે કાંઈ બાંધું સમજે એ બુદ્ધિ સંસ્કારના ખેલ છે. તમે કહી શકો તેવું કાંઈ ના પણ કહી શકે. તમે માની લ્યો તેવું બીજું કાંઈ માની ન પણ શકે. એ સૌ મનમનમાં ફેર છે. તમે સ્વમામાં જોઈ શકો, તેવું બીજા નહિ જોઈ શકે. તમે જે અનુભવી શકો તે બીજા ન પણ અનુભવી શકે, એ દરેક વાતમાં સંસ્કારની જરૂર છે, એમ એ દિવ્ય સંસ્કાર શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર પરમાત્માએ અર્જુનને ક્યો તેથી તે જોઈ શક્યો, વ્યાસાદિ ઋષિ તે જોઈ શક્યા તેવું કારણ તેમને એ સંસ્કાર પ્રાપ્ત થયો હતો. એ રીતે શંકાને સ્થાન વગર ગીતા તે ગીતાજ છે. ગીતા ન હોતે તો કળીયુગ બહુ જોરમાં આવી જતે. કલિયુગને હાલવાને એક ગીતાજ છે. એ ગીતાનાં વખાણ શું કરીએ! આ રીતે પ્રભુજીના ગીતાના ઉપસંહારના ઉદ્ધારો જે મહારી સામું જોઈને ઈસારતથી સમજાવેલા તે હજી તાજાજ છે. ‘હું અર્જુન ટૂંકમાં એજ કે:—

મમના ભવ મદ્ભક્તો મયાજી માં નમસ્કુરુ ।  
મામેવૈષ્યસિ સત્યં તે પ્રતિજાને પ્રિયોઽસિ મે ॥  
‘બસ આટલુંજ કરજે.’

(તું મારો ભક્ત પુરા મનથી થા. મારે માટેજ સર્વ કાંઈ કર. જ્યાં ત્યાં મનેજ નમસ્કાર કર, આટલા નિયમથી તું મનેજ પ્રાપ્ત થશે. આ હું તને સત્ય કહું છું. નહિ વિશ્વાસ બેસતો હોય તો (પ્રતિજાને) પ્રતિજ્ઞા કરું છું. આટલું કહેવાનું કારણ કંઈ સ્વાર્થ નથી પણ તું ‘પ્રિયોઽસિ મે મને પ્રિય છે, બહાલો છે. મહારા બહાલ-પણને લીધે આ પ્રતિજ્ઞા કરીને કહું છું.) મહારં હૈયું ભરાઈ આવ્યું. વાહ પ્રભુ! તમારી દયા કરણાનો પાર નથી. આવા કટોકટીના પ્રસંગમાં જ્યારે દુનિયા જડવાદ તરફ ધરી જાય છે, ત્યારે મહારા પ્રભુ મને આટલી અભય વાણીથી તેમના તરફ ખેંચી રહ્યા છે. એ જન્મ-મરણનો ભાર, એ અશુભ સંસ્કારોનો બોળો આવા વિકટ પ્રસંગે કાણ ઉચકનાર છે! વાહ! ધન્ય ધડી!

ઉપરોક્ત પ્રસંગને દશ વર્ષ વીતી ગયાં છે પણ હજુએ મંદમંદ હસતી મનહર પ્રાણુ ચૈતન્ય મૂર્તિ વિસારી વિસરતી નથી. ધન્ય પ્રભુ જય જય.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંનો પ્રસંગ ૨૮ માં સંપૂર્ણ થયો.



૨૯



વખતે ‘શ્રીશુકલીલામૃત’ માસિક ચાલતું હતું તે વખતે પ્રભુજીએ મને મુંબઈ છોડાવતા શ્રીભાગવત આશ્રમમાં મુકામ આપેલો. મારી સાથે શ્રીજગન્નાથ મહારાજ, શ્રી. દત્તપતરામ શુક્લજી મહારાજ લીંડીઆદવાળા, ગં. દયાકારમા તથા હું, એમ ચાર જણ અંકલેશ્વરમાં આવેલી માળીની વાડીમાં રહેતા હતા.

એ ભાગવત આશ્રમમાં શ્રીગુરુદેવનું પૂજન અને અને શ્રીમદ્-ભાગવતજીનું સ્થાપન કરેલું. શ્રીઐતર્યમાર્ત સનાતન ભાગવત ધર્મનાં મૂળ દઢ થાય અને આ સંસ્થા દ્વારા સત્યં પરં ધોમદિ નો મુખ્ય ઉદ્દેશ સફળ થાય તેને માટેજ સ્થપાયેલી. તેમાં આવનાર જનારને ધર્મ પ્રત્યેનું જ્ઞાન સંપાદન થાય અને શ્રીશુકદેવજીના હરિજનોને અરસપરસ જ્ઞાન ગાઠી થાય એટલા માટે ભાગવત આશ્રમ ખુલ્લો મુકાયેલો અને તેને અંગે શ્રીશુકલીલામૃતની પ્રવૃત્તિ ચાલુ કરેલી. શ્રીગુરુદેવ દરરોજ કથાવાર્તા મંદિરમાં કરે તે વખતે અમે ત્યાં જતા. એમનું મોક્ષશાસ્ત્ર તે વખતે પૂર્ણ જોશથી લખાતું અને છપાતું. એ નવ મહિનાના પ્રસંગ પછી શ્રીજગન્નાથ મહારાજની શિષ્ય મંડળી આવીને તેમને



તેડી ગઘ પછીથી મારે પણ મુંબમ આવતું થયું. તે પ્રસંગે એક સમાહ મહોત્સવ થયેલો. તે વખતે સુરત મુકામેથી ગં. રતનબેન, ગં. મોતીબેન વિગેરે મંડળી મારી સાથે આવેલી અને તેમને સુરતમાં શ્રી. વિક્રમદાસ ઘેલાભાઈ ખાડવાળાને ત્યાં બાર ભાગવત સપ્તાહ વખતનો પરિચય હોવાથી કથામાં ઘણોજ રસ પડેલો. દરમ્યાન એક પ્રસંગે સુરતથી શ્રીમદ્ ગોસ્વામિ શ્રી ૧૦૮ વ્રજરત્નલાલજી મહારાજ સહકુટુંબ પરિવાર સહિત શ્રીગોરધનનાથજીને મંદિરમાં પધાર્યા અને અનેક વૈષ્ણવોને ઘેર તેમની પધરામણીઓ થવા લાગી. સપ્તાહનો પ્રસંગ— ગામડે ગોહડેથી ઘણા હરિજનો આવેલા. ભાગવત આશ્રમમાં તો વસ્તી માય નહિ. **શ્રીશુકોપનિષદ્**, જે શ્રીગુરુદેવે શ્રીશુકદેવ મન્ત્ર રહસ્ય માટે લખેલું તેનું પઠન પાઠન કરાવવાનું કામ મારે માથે સોંપેલું અને દરેક હરિજનને મારે ફરજિયાત એ જણાવવું પડતું અને મન્ત્રરહસ્ય સમજાવવું પડતું. દરમ્યાન એક આઈ. સી. એસ. થયેલા યુવાન યોગિરાજ સપ્તાહમાંજ આવી ચઢેલા. તેમણે શ્રીશુકદેવજીનું હિંદી ભાષામાં સારું ભાષણ કરેલું. શ્રીગુરુદેવને વૈષ્ણવ ધર્મની દીક્ષા હતી કારણ પુરાણ વ્રતિ કરે તેને વૈષ્ણવ તો હોવુંજ જોઈએ, નહિ તો અણુમાર્ગીની કથા સાંભળે નહિ. આ બાબત પર બ્રાહ્મણ શરીર એટલે સન્ધ્યા ગાયત્રી ભસ્મ તો કરવાનીજ? એ નહિ કરે તો બ્રાહ્મણો કહે કે પેટ ભરવાને ગુવારસીંગ તાણી! આવા ધર્મના ઝખડાઓથી કંટાળીને અંકુલેશ્વર મુકામે પારેખ ફળીઆમાં ગુરુદેવે એકાંત વાસ સેવેલો. અને ત્યાંજ ૩૬ કલાકમાં આખા ભાગવતનું પારાયણ પૂરું કરવાનો નિશ્ચય નિયમ લીધેલો. તેમાં તેમની પ્રતિજ્ઞા હતી કે, આવા ભેદભાવવાળા ધર્મોર્મિયા હે પ્રભુ! તું મને સત્ય રહસ્ય સમજાવ.

શ્રીગુરુદેવનું શરીર તો અસલથીજ નબળું અને રોગયુક્ત હતું પણ તેમણે શિષ્યોને સખત આજ્ઞા કરેલી કે વારંવાર શરીરના સમાચાર પૂછવા નહિ. એ પ્રકૃતિનાધર્મ છે, પ્રકૃતિ બળવશે. દેહ તો મુમાદર-આનું છે તે રોગરાઈ રૂપી મુસાફરો આવે તેઓનો અતિથિ રૂપે સત્કાર

કરવો જોઈએ, અને અમે તો સન્નિધાનંદરૂપ એટલે ગુરુને પ્રકૃતિ બનાવી દેવાના નહિ. એવું વારે વારે પૂછીએ તો મંદિર ઇસ્પિટાલ થઈ જાય. તમારે ભજન કરવાનો અધિકાર.

‘ગુરુ વિદેહી રૂપ હૈ, વાકા જન્મ મરણ નહિ કાળ;  
જીન્ને દેખા ગુરુ વણસતા, વાકા કયા હવાલ.’

આ રીતે શ્રીગુરુદેવનું રૂપ છે, પછી પ્રકૃતિને વળગાડી દેવી ઠીક નથી. એટલે વારે વારે પગ દબાવવા, માર્થા દબાવવાં, શરીર ચોળાવવું, એતો એમને ગમતુંજ નહિ. જ્યારે વધારે તાવ ભરાયો હોય ત્યારે શ્રીમદ્ભાગવતજીનું પારાયણ કરવા બેસી જાય, અને ૫૦-૬૦ અધ્યાય અરખલિત વાણીથી એકાસને એકાંતમાંજ કરતા. ખાવાનું ચૂકતા નહિ. દેહને ભૂખ્યો તો રાખવોજ નહિ. અંદર કેણુ છે? જાણો છો! શ્રીશુકદેવજી છે. એમને તો ભોગ લગાવવોજ. આવું કહે ત્યારે અમે હસતા અને એ પણ અમારી આંખમાં આંખ ઘાલી માથું અડાડી હસતા અને તારામૈત્રકની સંજ્ઞાથી આનંદ રેલાવતા. આ રીતે એકાંતમાં બેસી સત્ય ધર્મ માટે ગુરુદેવે શ્રીમદ્ભાગવતજીનો આશ્રય લીધે તે વખતે તેમને એક સ્ફૂરણ થઈ.

“તેનેયં શાઙ્ગમયી મૂર્તિઃ પ્રત્યક્ષા વર્તતે હરેઃ”

એટલે શ્રીમદ્ ભાગવતજીમાંથીજ પ્રભુ સંદેશો આપશે. તેમનાં અનુષ્ઠાનો કેટલાં કટમય હતાં કે ધરમાં ખાવાને અન્ન નહિ, સ્ત્રી નહિ, અને ઝાડાપીસાખ થઈ જાય તો પણ પારાયણ તો ચાલુજ. મૂર્છિત દશામાં પણ તેઓ ભાગવતજીના શ્લોકો પાના વિના બોલ્યે જાય. આ અનુભવ મારો નથી પણ મહારા પ્રભુના મુખનો સાંભળેલો અને ગામના બીજા ઘણા લોકોનો કહેલો છે, અને જોયેલો છે. શ્રીમદ્ભાગવતમાં શ્રીશુક ડાહ્યાચ । શ્રીશુક ડાહ્યાચ આવે તેના પર તેમની નજર બેઠી. પછી આદિનારાયણથી પરંપરા ગોહવી અને ગેડ ઉકલી ગઈ. તેમણે જાણ્યું આપણે ડાળ પાંખડાને પકડવાં નહિ તેમ ડાળપાંખડાનો

તિરસ્કાર કરવો નહિ. હવે થડને બાઝવું એમ કહી તેઓએ શ્રીશુક-  
દેવજીની આરાધના કરવા માંડી. શ્રીશુકદેવજીનું સ્વરૂપ સમજાયું. નર્મદા  
કિનારે જ્યાં શ્રીશુકદેવજીની ઉપાસના કરી અને સાડત્રણ દિવસમાં  
તેમને સાક્ષાત્કાર થયો. પછીથી આજા પ્રમાણે અંકલેશ્વર આવ્યા  
અને ત્યાંજ રહ્યા. અહીં રહી તેમણે ગુરુગાદી સ્થાપન કરી. એ શ્રીશુકદેવ  
પીઠના નામથી પ્રાપ્ત થયું. અહીંનું જ્ઞાન તે તત્ત્વજ્ઞાન. આ જ્ઞાનમાં શ્રી-  
આત્મમાર્તસ્નાતન ધર્મનો ઓષ ઉતરેલો. ભગવાન સિવાય બીજા કોઈ  
વસ્તુજ દુન્યામાં છે નહિ એ એમનો નિશ્ચય, પછી વૈષ્ણવ હોય, શૈવ હોય,  
અધ્યાને માનનાર કે ખ્રીસ્તી ધર્મને માનનાર હોય, જેને જેવું જોઈએ  
તેને તેવું આપવું એજ એમનો નિશ્ચય? કોઈને કોઈ ઠેકાણેથી ખસેડવા  
નહિ. કંઠી બાંધવાની નહિ કે ટીલામાં ફેરફાર કરવાનો નહિ. લુગડા કે  
પહેરવેશ બદલવાનો નહિ. સિદ્ધાંત પણ ફેરવવાનો નહિ. બ્રહ્મવાદ કે  
વિવર્તવાદ તેમાં જરી પણ ફરવાનું નહિ. શુદ્ધાદ્વૈત કે કેવલાદ્વૈત કે  
વિશિષ્ઠાદ્વૈત કે દ્વૈતાદ્વૈત તેમાં કોઈનો મત ફેરવવાનો નહિ.

‘જેનો જે મત હોય તે મતજ ખરો છે અને તેમાં પંચતત્ત્વ-  
રૂપે પરમાત્માજ છે એમ નક્કી કરી આપવાનું.’ જેનો જે ઇષ્ટ હોય  
તેના ઇષ્ટને ત્યાંજ લાયક ઝાલીને બતાવી આપવાનો. સોડયં દેવદત્તઃ  
જેને તમે માનો છો તે આજ છે એવો નિશ્ચય દઢ કરી આપવાનો  
પછી ભેદ ખેંદની વાતજ ક્યાં? સમુદ્રમાં નાવ ચાલે પછી ચિલ્લા ક્યાં  
પડવાના? માત્ર સુકાનજ બળવી રાખવાનું. એનાથી જે દિશામાં જવું  
હોય ત્યાં ચાલી જવાનું.

આ રીતે દત્તોપાસક, કે સત્યોપાસક, નર્મદાના ઉપાસક કે અંબા  
માતાના ઉપાસક, હનુમાનજીના ઉપાસક કે ભૈરવના ઉપાસક—જેનો  
જેમાં નિશ્ચય હોય પ્રીતિ હોય તેને તેમાં તેજ દર્શાવી આપવું અને  
ખૂશી કરી મોકલી આપવાના ત્યારે શંકા રહે છે કે શ્રીશુકદેવ મંદિર  
કેમ નામ રાખ્યું? એતો વ્યવહારિક છે. જેનાથી આવું ઉત્તમ જ્ઞાન  
થયું તેનું નામ જોઈએ. જેણે કંડમાં રૂપિઆ તેનું નામ રાખ્યો છો કે

નહિ ? તેમ અમારા દીલમાં જેની ઉપાસનાથી જ્ઞાન ઉતર્યું તેનું નામ રાખ્યું ?

સત્તાલ — ત્યારે ગુરુ શું કામ થયા ? અને મન્ત્રોપદેશ આપવા કેમ માંડ્યો ?

જવાબ — ડૉક્ટર નહિ થાય તો દવા લાગેજ શાની ! વિશ્વાસ પણ ખેસે કે ? અને દવા વિના કંઈ રોગ સારા થાય કે ? તો ગુરુ હોય, આદેશ મળ્યો હોય, એવી પદવી હોય તો કોઈ પૂછવા કે શંકા સમાધાન કરવા આવે. કોઈ માનતુંજ નહિ હોય તો સામાન્ય માણસની વાત કોઈ માને કે ? વળી તેમનો આદેશ એ પાસ થયાનું સર્ટિફિકેટ અને તેમને સમજાવેલું જ્ઞાન, આપેલી યુક્તિ તે મન્ત્ર. તમને યુક્તિ, આવી કે મન્ત્ર બતાવીએ તેનાથીજ બધાં કામ થાય. નહિ તો શી રીતે થાય !

તમારી દિક્ષા કે મન્ત્ર ખોટો છે એમ થોડું કહીએ છીએ ? અમે તો કન્સલ્ટીંગ ડૉક્ટર પણ છીએ અને દવાખાનું પણ રાખીએ છીએ. જેને જે રૂએ તે લે. અમારે તમારી કનેથી શી જોઈતી નથી. શી અમારા માલિક આપશે. આ રીતે ગુરુદેવની મીઠી વાણી સાંભળતાં દીલમાં સંતોષ થતો. વાત તો બાબુ પર રહી ગઈ.

આ પ્રમાણે જ્યારે ૧૦૮ ગોસ્વામી શ્રીવ્રજરત્નલાલ મહારાજશ્રી પધારેલા તે વખતે તેમને ભાગવત આશ્રમમાં પધરાવેલાઃ એનું કારણ એજ કે કોઈપણ ગુરુ પ્રણાલિકા તોડવાની વિરુદ્ધમાં તેઓ છે, પોતે અનેક શિષ્યોના ગુરુ છે એમ ન માનવાને અને પોતેજ તેમના પિતાશ્રી ૧૦૮ ગોસ્વામીશ્રી મગનલાલજી મહારાજના ઉપદેશી છે એ નમ્રતા જાળવવાને ખરી ભક્તિથીજ તેમણે તેમને ભાગવત આશ્રમમાં નિમન્ત્રેલા અને તેઓને મહારાજશ્રી ઉપર ઘણોજ પ્રેમ હતો.

એને માટે એક દૃષ્ટાંત બનેલું કે જ્યારે શ્રીવ્રજરત્નલાલજી મહારાજ મહારોગથી પીડાતા હતા ત્યારે તેમણે પંડિતોની સલા કરેલી અને ક્યા સાધનથી જીવના આધિવ્યાધિ સંતાપ મટી જાય એને માટે

કોઈ પણ નિશ્ચય કરીએ; પણ કોઈએ કોઈ પણ સધનમાં પુરેપુરી શ્રદ્ધાથી ઉત્તર આપેલો નહિ. છેવટે શ્રીગુરુદેવે તેમને પુરેપુરી ખાતરીથી અષ્ટોતરશત એટલે ૧૦૮ ભાગવતના અનુષ્ઠાન માટે પ્રાર્થના કરેલી અંત એજ શાસ્ત્ર કલિયુગના દોષોથી પીડાતા જીવોના ઉદ્ધાર માટે સમર્થ છે એમ જણાવી તે માર્ગમાં પ્રેરેલા અને તે સાધન એમણે પ્રેમપૂર્વક કરેલું અને રોગ મુક્ત થયા પછી તેઓને સમ્પૂર્ણ પ્રેમ અને સહાનુભૂતિ શ્રીગુરુદેવ પ્રત્યે વધી ગઈ. પોતે તેમના પર ઘણા પ્રસન્ન રહેતા અને વારે વારે કોઈ અંકલેશ્વરથી જનાર આવનારને તેમના સમાચાર પૂછતા અને હજુ પણ એજ ભાવ તેમનો અખંડ છે. અંકલેશ્વરમાં આવે ત્યારે ત્યાંના વૈષ્ણવો મહારાજશ્રી વ્રજરત્નલાલજીને ગુરુદેવની વિરક્તમાં ઉસ્કેરે પણ બધાને નહિ માન આપતાં પોતે મંદિરની મુલાકાતે આવતા અને મહારાજશ્રી પણ તેમની સામે બેટ સામગ્રી લઈને જતા. ભાગવત આશ્રમમાં પધરામણી વખતે તો કહ્યોલ શબ્દોથી ગાજી રહેલો. તેમની સાથે તેમના બે લાલ હતા. તેમાંથી મોટા હતા તેમણે કોઈને પૂછ્યું ‘આ કોની છબી છે?’ ભાગવત આશ્રમમાં શ્રીગુરુદેવની મોટી છબી અને શ્રીમદ્ ભાગવતજીનું સ્થાપન હતું. આ પ્રસંગ પુરો થયો પછી મહારાજશ્રીએ અમને ઉપદેશ આપ્યો. જોયું હરિજનો !!

આ રાજા આટલા નાના છે પણ તેમની દષ્ટિ કેટલી ચંકાર છે! આપણાં છોકરાંઓનું ધ્યાન આ કોની છબી છે? આ ધર્મ પુસ્તક કયું છે? એમ કદી પૂછેજ નહિ. આ ઉપરથી એમ સમજવાનું કે જેને જેવા થવાનું છે તેને તેવા સંસ્કાર પાડવા જોઈએ. આપણે હરિજન થવું છે તો આપણે આપણા ઈષ્ટને ઝોળખાવનારાં સાધનો રાખવાં જોઈએ. આતો ધરમાં અંગ્રેજની કે નાયકની છબી કે કોઈ એલ ફેલ વાણીવાળા પુસ્તકો રાખીએ, તેથી શું આપણા છોકરાં સંસ્કારી થાય કે? એમને વૈષ્ણવ ધર્મનો નિશ્ચય અને શ્રીબાલકૃષ્ણલાલજીના સ્વરૂપનો આગ્રહ છે એટલે તેમને બીજી કોઈ

છપ્પી નજરે પડતાં તે કોની હશે તે સહેજે જાણવાનું મન થાય. એવા પુરૂષોજ જીવિષ્યમાં ધર્મનો મત વધારી શકે

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ ૨૯ માં સમ્પૂર્ણ થયો.



૩૦

**એ**ક વખત પ્રભુજી શ્રીગુરુદેવ સુરત જાતે પધાર્યા, તેમની સાથે હું અને શ્રીજગન્નાથજી મહારાજ હતા. તેમને સહજ ઇચ્છા થઈ કે શ્રીવ્રજરત્નલાલ મહારાજશ્રીના દર્શને જઈએ. ચાલતાં ચાલતાં ચૌદા જગરમાં આવ્યા. મને કહે ‘હાર લઈ આવ.’ હું હંમેશા ગુરુદેવથી બહીતો કારણ એમના શબ્દોમાં હું શુન્યવાઈ જતો. હું તો દોડ્યો અને છેક નાકેથી હારો લઈ આવ્યો. વાર લાગી. મનમાં વિચાર કર્યો, પ્રભુ ઉતાવળા થશે ને કંઈક કહેશે તો? પણ હું ગમે ત્યારે પ્રભુજી શ્રીવ્રજરત્નલાલજી મહારાજની સામે બેઠેલા હતા. અને શ્રીજગન્નાથજી મહારાજ પણ પાસેજ હતા. મને અંદર જવા દીધો અને ત્યાં જતાંજ મહેં મહારા ગુરુદેવને સાષ્ટાંગ દંડવત્ પ્રણામ કર્યા અને પાસે જઈને બેઠો. તે વખતે ગુરુમહારાજનું મુખ મંડળ લાલચોળ થઈ ગયું હતું. આંખમાંથી અશ્રુ પ્રવાહ નિતરતો હતો અને શ્રીવ્રજરત્નલાલજીની સામે બેઠેને એક ધ્યાનથી:—

યં પ્રવ્રજન્તમનુપેતમપેતકૃત્યં ।

દ્વૈપાયનો વિરહકાતર આજુહાવ ॥

પુત્રેતિ તન્મયતયા તરવોઽમિનેદુ ।

સ્તં સર્વભૂતહૃદયં મુનિમાનતોઽસ્મિ ॥

આ સ્તુતિ કરતાં કરતાં તેઓ રડી પડ્યા. પછી બોલ્યા જે આપના દરશનથી મને બહુજ આનંદ થયો. આ વખતે શ્રીવ્રજરત્નલાલ મહારાજશ્રી હાલિય વાંચતા હતા. તેમણે કહ્યું તમે તો બ્રહ્મવિદ્યા પ્રાપ્ત કરી અને અમે તો રહી ગયા. મહારાજશ્રીએ હસતાં હસતાં કહ્યું આપ પોતેજ બ્રહ્મરૂપ છો હવે આપને શું બાકી છે ! પછી તમારો શું કાર્યક્રમ ચાલે છે વિગેરે વાતચિતો થઈ અને મારા લાવેલા હાર પ્રભુજીએ-જગન્નાથજી મહારાજે અને મેં ધરાવ્યા એટલે સમાધાની કને પ્રસાદ પાનનાં બિડાં મંગાવી આપ્યાં. યથાશક્તિ મેટ કરી અમે ત્યાંથી જતા રહ્યા. રસ્તામાં મહારાજશ્રી મારો હાથ પકડીને ચાલતા હતા અને હું પણ તેમની જોડેજ ચાલતો હતો અને સમાલતો કે પાવડીને લીધે વખતે આડો અવળો પગ થઈ જાય. પછી રસ્તામાં મને કહે 'જોયું કેયું નિયમસર કામ છે.' એનું નામ તે વ્યવસ્થા. બધું વ્યવસ્થાસર. એનું નામ તે રાજા મહારાજ. એટલો કાયદો નહિ હોય તો ધક્કા ધક્કી થઈ જાય તો ? બીજાની વાત ગમે તે હોય પણ શ્રીવ્રજરત્નલાલની વાત જુદી છે. ઉપનિષદ શાસ્ત્રો વિગેરેનું વાંચન કરે છે. એમની કીર્તિ બધા બાળકોમાં વધારે છે. એ તો નાનપણમાંથીજ શાસ્ત્રોનો રાખીને લાગેલા. શાસ્ત્રાર્થ કરવામાં પણ કુશળ છે. હું તે જગન્નાથજી મહારાજ હસવા લાગ્યા. શ્રીજગન્નાથજી મહારાજ મૂળથીજ થોડા બોલા તેણે કહ્યું 'બાપજી ખરી વાત છે.' શ્રીહરિપ્રસાદજીને મુકામે આવ્યા. ત્યાં આગળ રસપોળીનું જમણુ હતું. 'રસ ખાટો છે ?' એમ કાંઈએ પૂછ્યું. ભગવાને કહ્યું-'જરાક છે ખરો.' હું આંધો બેઠો હતો; પછી કહે-'તું એમ વિચાર કરે છે કે રસ હું મીઠો કેમ કરતો નથી ?' પણ સાંભળ મને એ ખટાશમાં દ્વેષ નથી પછી મીઠાશ અને ખટાશ સરખીજ. બાકી કરીએ એમાં ના પણ નહિ. આ રીતે મજા કરતાં વખત જવા લાગ્યો. બપોરે આરામ લીધો. સાંજે કથા સાંભળવા શ્રોતાઓ આવ્યા. આજે તો બાપજી પધાર્યા છે તેમની કથા છે એટલે દરરોજ નહિ આવનાર પણ ત્યાં આવ્યા અને

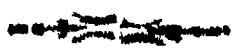
મહારાજશ્રી બધાની ખબર પૂછે. ભાગવતજીમાંથી પ્રસંગ ન બોલતાં મોટેથીજ બોલવા માંડ્યું.

આપણે બધા અહીં બેઠા છીએ પણ આપણે કાણુ છીએ તે તો આપણે બધાએ જાણવુંજ જોઈએ. એ નહિ જાણીએ તો કયા સાંભળવાથી પણ શું સાર? તમે તો ભગવાન ગુરુમહારાજ કહીને આવો છો, સેવાભક્તિ કરો છો, શ્રદ્ધા રાખો છો, એ તમારા મોટાં પુણ્ય અને ભગવાનની કૃપાજ છે, બાકી આવા વખતમાં આવી શ્રદ્ધા થવી રહેલી નથી. દુન્યામાં તો મોટાઈ વધી ગઈ છે. ગુરુ મહારાજ તો જાડા હુંડાળા જોઈએ. ગુરુમહારાજ તો શાન્તજ બેસી રહે, બહુ બોલે નહિ, બહુ ખાય નહિ, એમ તમે ધારતા હો તો તે ભૂલ છે. બહારના પદાર્થ સાથે ગુરુમહારાજનો સંબંધ છેજ નહિ. તમે પાણી પીવા આવો છો પછી લોટાનાં વખાણુ વખોડ કરવાની જરૂર નથી; પણ એ તો માયા. ચાંદીનો લોટો હોય તો વખાણુ થઈજ જાય, પણ જેને ખરી તરસ લાગી છે તેને તો પાણીનોજ ખપ છે તેને ચાંદીનો લોટો શું ને પિત્તળનો લોટો શું? માટે તમને તરવાની ખરી ઈચ્છા થઈ હોય તો તમારે મહારાજનાં બહારનાં વર્તન તરફ ધ્યાન નહિ આપવું જોઈએ. પેલા કબિર હતા. તેને દુન્યાના લોક દરરોજ પજવે. કબિરે વિચાર કર્યો ‘આ લોક શું સમજતા હશે? લાવ એવું કરું કે ખરા હોય તેજ રહે અને ખોટા હોય તે ખરી જાય!’ એક દલાડો એક વેશ્યાને બોલાવી તેના હાથમાં હાથ નાખી હાથમાં દારૂની બાટલી લઈ પીતા પીતા તે બજારમાંથી જવા લાગ્યા, પેલા લોકો તો વિચારમાં પડી ગયા કે આ તે મોટો મહાત્મા? જોયું, આ તે કબિર!! છટ્ છટ્ લોકોને ખરો છેતરતો હતો. હવે કાણુ એવું નામ લે. એમ કરતાં બજાર ફરી લોકોમાં ‘હો હા હી હુ’ થયું પણ કેટલાક ભાવિક લોકો હતા તે તો એમજ કહેવા લાગ્યા કે, ‘ભાઈઓ, વેશ્યાનો સંગ અને અને દારૂનું વ્યસન કેટલી ખૂરી ચીજ છે કે પોતાની આબરૂ, પોતાનો દેહ, અને પોતાનું સર્વસ્વ ડૂબાડી દે છે એ બતાવવાને ગુરુદેવે આ



લોભા કરી. મૂળમાં કબિર તો બહુજ્ઞ દાની હતા પણ તેમની પ્રાસંગિક આ લીલાથી લોકોએ કકલાણ મચાવી મુકયું અને તે પણ જાણી જોઈનેજ. આ રીતે ગુરૂના ઉદ્દેશ હેતુ જાણ્યા વિના તમે કેવળ બહારના દેખાવનેજ માન આપો તો અધવચ ખરી જવાવાનું છે; જો કે એવું વર્તન કરવાની હિમ્મત સત્ય સમજનાર નથીજ કરતા પણ આવા ધાટ ગુરૂના છે. માટે ભગવાનને ભજવા આવ્યા છો તો ભગવાનનેજ જોજો. આહુઅવળુ જોવાનું નથી. આહુઅવળુ જોઈને માળ ચઢ્યા જમશું તો કાતરીયું માથા સાથે ભટકાઈ પડશે, માટે ભગવદ્ ભજનમાં ચઢવું હોય તો એક સુરતા રાખીનેજ ચઢશો, જેથી મનુષ્ય દેહનું સાર્થક થશે.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ ૩૦ માં સમ્પૂર્ણ થયો.



૩૧

**‘સપ્તાહ’** એટલે સાત દિવસ. સપ્ત + અહ સપ્તાહ સાત દિવસનું ભજન કીર્તન શ્રવણ વિગેરે.

પ્રયોગ—પ્ર + યોગ = પ્રયોગ—પ્રકૃપ વડે યોગ કરવો. તે યોગ એટલે ‘મેળાપ’. આપણો આ સપ્તાહ પ્રયોગ છે. આ સાત દિવસનો કથા સાથે ઘણોજ દાખીને મેળાપ છે એટલે વિશેષ કરીને ભગવાનના સ્વરૂપનાં શ્રવણ કીર્તનને તો મેળાપ છેજ. એ વસ્તુ કેવી છે ? ॥ **वेद्यं वास्तवमत्र वस्तु शिबदम् ।** એ વસ્તુ ખરેખરી કહ્યાણુ કારી છે એમ જાણવું. એ ભાગવત શાસ્ત્રનું બંધારણ શેના પર છે ? અધિકારી, વિષય, સમ્બન્ધ ને પ્રયોજન. એ અનુબંધ ચતુષ્ઠય કહેવાય. એનો અધિકારી કાણુ ? **निर्मत्सराणाम् सताम्—**અદેખાઈ દોષ, મત્સર દોષ, જેનો જતો (૧) રહ્યો છે એવા સત્પુરુષો તેના અધિકારી.

‘વાસ્તવિક વસ્તુ એટલે સત્ય પર ધોમદિ એમાનું સત્ય. ‘સત્’ એજ એનો વિષય છે.—વાસ્તવિક વસ્તુ પરબ્રહ્મ પરમાત્માજ એનો વિષય છે.

(૩) ‘સમ્યન્ધ શું’ છે ? જીવ બ્રહ્મની એકતા.—જીવો બ્રહ્મના પર: જીવ બ્રહ્મથી જુદો નથી. એ એકતાજ એનો સંબંધ છે. જ્ઞાન પ્રતિપાદન થાય છે, અન્ય તેને પ્રતિપાદન કરે છે એ સંબંધ.

(૪) ‘પ્રયોજન શું’ ? ‘કૈવલ્ય’ એક પ્રયોજન છે. મુક્તિ એજ પ્રયોજન. આ ચારે વસ્તુ ધર્મ પ્રોજેક્તકૈતવોડજ પરમો નિર્મત્સરાણાં સતામ ॥ એ શ્લોકમાં કહીજ છે. સપ્નાદર્માં નિયમે લાઘ્ય ખેસવાનું કારણ એ કે મોનચ્છાઈ ખસી ન જાય, આગસ ન ખાય તેને માટેજ નિયમ લાઘ્ય ખેસવું, કારણ મન પવ મનુષ્યાણાં કારણં બન્ધમોક્ષયો : ॥ દેવાગ્નિગુરુસન્નિધો—દેવ ગુરુ અને અગ્નિની સમિપમાં પાણી મુકું છું. આ પાણી મુકવાથી મન રજ્જર થઈ જાય. લખાઈ જાય એટલે મન દૂદાદૂદ કરતું અટકે. એટલો નિયમમાં પાવર છે.

નિયમનું પાણી મુકવાનું કારણ ?

આ કાયદાજ સનાતન ધર્મ છે.—મનને વશ કરવું એતો સનાતન ધર્મનો નિયમ છે. દરેક અન્યમાં ઈદેવનું મંગળાચરણ હોય છે, કારણ ‘ઈદદેવતાસ્મરણં વિધેયં સાવધાન ॥’ ઈદેવતાના સ્મરણથી સાવધ થઈ જવાય છે. અહીં ઈદેવ શ્રીશુકદેવજીનેજ શ્રીશુકદેવજીના હરિજનોએ માનવાના છે, કારણ તેમનું સ્વરૂપ નીચે મુજબ છે:—

। જન્માद्यस्य यतोऽन्वयादितरतश्चार्थश्चभिज्ञः स्वराम् ।

એ વ્યાસસૂત્ર બ્રહ્મસૂત્રનું મુખ્ય સૂત્ર જેના પરથી શારિરીક ભાષ્ય લખાયલું છે અને જન્માદ્યસ્ય ચત્ત : । એના ઉપર આણુભાષ્ય શ્રીમહાપ્રભુજીએ કર્યું છે. અહીં ઇતરત:નો અર્થ જુદો થાય છે. નૈમિષારણ્યની વાતો છે. તે અયોધ્યાની પાસે છે. શ્રીશુકદેવજીની મૂર્તિ ઈડ અને એના ઉપરથી જે શબ્દો થયા છે તે તેનાં કિરણ, સૂર્ય અને

તેનાં કિરણની પેઠે. બીજા દેવાની પેઠે તેની સ્થૂલ મૂર્તિ નથી. એમની મૂર્તિ એજ છકાર અને છકાર એજ શ્રીશુકદેવજી, અને એનાજ આપણે હરિજન છીએ, બીજા કાઈના નહિ. છકાર મુખ્ય અને બીજાં નામ એનાં સ્વરૂપો, તેમ શ્રીશુકદેવજી અને તેના હરિજનો. આવી રીતે શ્રીશુકદેવજી આપણા ગુરુ છે એટલે આપણે છકારનેજ ગુરુ માનીએ છીએ. જેવી રીતે 'બાપા બાપા' એમ તો બધા કહે છે પણ કાઈ પૂછે; 'અલ્યા ! તારા બાપાનું નામ શું ? બાપા બાપા કહે તેમાં શું સમજ પડે ? ત્યારે પેલો કહેશે કે 'તલકચંદ' એટલે સમજ પડે છે, તેમ ગુરુદેવ ગુરુદેવ કહીએ છીએ પણ અલ્યા કાણુ ગુરુદેવ ? ત્યારે કહેશે 'શ્રીશુકદેવજી' એટલે સમજ પડે છે.

હવે 'તલકચંદ' બાપ થાય તો છોકરાને શું વધી છે ? તેમાં તેને દ્રેષ નથી. તેમ શ્રીશુકદેવજી ગુરુ થાય તેમાં શિષ્યોને શું વધી છે ! તેમાં તેમને રીસ નથી. છોકરો બાપનું નામ લે તેમાં દુન્યાને હારતું હતતું નથી, તેમ શ્રીશુકદેવજીનું નામ શિષ્યો લે તેમાં દુન્યાનું શું જવાનું છે ?

બધાજ આપણા બાપને બાપ કહે એ કંઈ રીત ન કહેવાય. તેમ બધાજ આપણે જેને માનતા હોઈએ તેને માને એ પણ રીત ન કહેવાય. એવી વાતમાં રામ રામ નકામો છે. કાઈ મોટો કસાઈ હાથમાં ધારીયું લઈને માથા પર ધસી આવી તે કહે મને બાપ કહે ! મને ધણી કહે ! તો જીવ જતાં પણ આપણે ન કહીએ. એવો ઘાટ નિશ્ચયવાળા ગુરુમુખીનો છે. તે તો એમજ કહે 'ભલે દુશ્મન બને દુનિયા તમે ના કેપશો બાપુ.'

‘માટે જેનાથી જ્ઞાન થાય તેજ ગુરુ.’

આ પુસ્તકમાં.

उपक्रमोपसंहार अभ्यासोऽपूर्वता फलम् ।

अर्थवादोपपत्तिश्च लिङ्गं तात्पर्यनिर्णये ॥

જેવી રીતે ઉપક્રમ તેવીજ રીતે ઉપસંહાર શાસ્ત્રોમાં જે વિષય અતિપાદન કર્યો હોય તેજ વિષય ઉપસંહારમાં આવી રહે. જેવી રીતે આંખાની ગોટલી. આંખાની ગોટલી વાવી હોય અને પાછી અખિા ફેલાઈ ગયા પછી ફળમાં તેની તેજ આવી રહે. આ રીતે શ્રીમદ્ભાગવત શાસ્ત્રમાં સંત્ય પરં ધીમહિથી ઉપક્રમ થઈ સંત્ય પરં ધીમહિ ઉપસંહારમાં આવી રહે છે. આ રીતે શ્રીમદ્ભાગવતશાસ્ત્રનું બીજુંજ સત્ય પરં ધીમહિ છે. દુન્યામાં પોતાનું મોઢું જોવું હોય તો આરસીની જરૂર છે, તેમ ગુરુ તો આરસી છે. શાસ્ત્ર પણ આરસી છે. તેમથી તમારું મન માનવું કાઢવું હોય તો પોતેજ શુદ્ધ થવાનું છે. પોતે જે શુદ્ધ થાય તે અરેખરું મોઢું દેખાય.

દુન્યામાં જે વસ્તુ છે. આરસી અને છખીવાળો આયનો. આરસી એ શાસ્ત્ર ગુરુ સન્ત—અને છખીવાળો આયનો તે મૂર્તિઓ.

‘પોતે પોતાના દોષને દણે, અને પારકા દોષને હાથે નવ ગણે; નન્ના તેની નિર્મળ દશા, જેના હૃદયમાં દરિ વરયા.’

આરસીમાં કાંઈ દેખાય અને આરસીને સાફ કરશે તો તેથી કાંઈ દેખાતો બંધ થવાતો નથી. પોતેજ શુદ્ધ થઈ નદાવની જરૂર છે. જેવા તમારે થવું હોય તેવા તમારા દોષ સુધારવાથી થઈ શકે. દુન્યાની મૂર્તિમાં તો તમને એકજ સ્વરૂપ દેખાશે પણ ગુરુમાં તો તમે જે માગશો તે દેખાશે—બંસીવાળો, મહાદેવ, દત્તાત્રેય વિગેરે. કારણ મોઢું જોવાને જેમ આરસી છે તેમ પોતાના ઈષ્ટદેવ જોવાનેજ ગુરુમૂર્તિ છે.

આ બધી વાતો ભાવનાથી થાય છે. કવી રીતે ? સોપારીમાં વિષ્ણુ જલમાં નર્મદા ગંગા કાવેરી વિગેરે વિગેરે. પોતાના દોષ દૂર કરવાને ગુરુમૂર્તિ છે. આ રીતે સાત દહાડામાં તમને તમારા ઈષ્ટદેવનો પરચો મળવોજ જોઈએ. પછી ‘વાચિતો વાંચનો ચાલ્યો બધ ને વૈશંપાયન તે કાની માય’ એમ નહિ. કહ્યું જે તે ‘હુ’ જે કહ્યું તે ‘હુ’ એમ નહિ. આજે સમાહ છે તે શ્રી. શુકદેવજી મંદિરની સપ્તા છે. અહીં તો પ્રભુને હાથ ઝીલીને બતાવીએ છીએ. ‘નામ’ રૂપે ‘ગુરુ’ અને ‘છે’ રૂપે ‘ગોવિંદ’

આ વાત છે. 'હડી પડી મેદાનમે' સખ કાઈ ખેલન જાય.' 'નહિ કીસીકા આપકી, જીતે સો લે જાય.'

કાઈ ચોક્કસાને ત્યાં જાય ત્યાં બધી જાતના દાગીના છે પણ જે ખરચે તેને મળે છે. તેવી રીતે જેની જેટલી શ્રદ્ધા તેટલુંજ તે લઈ શકશે. ખીન શ્રદ્ધાવાળાથી કંઈજ નહિ બની શકે, સંસારમાં પણ વિશ્વાસવાળાના હૃદયમાં કંઈક રહેશે અને તેવાનોજ શબ્દ માન્ય થાય છે, તેવીજ રીતે વિશ્વાસવાળાના હૃદયથી ભગવત કથા સાંભળવાનું બાંધુંજ ફળ છે. તેને તો માર્ગે માર્ગે જાયતે સાધુસંગ : સંગે સંગે જાયતે કૃષ્ણકીર્તિઃ ॥ કીર્તો કીર્તો જાયતે બ્રહ્મજ્ઞાનમ્ ॥ જ્ઞાને જ્ઞાને સ્યાત્તદાકારવૃત્તિઃ ॥

આ માર્ગમાં 'ભગવત્' સિવાય નથી કાઈ પંથ કે વાડો તે સમજાવે. ભણતર તો એકજ છે. આ બધી ગવર્મેન્ટનીજ શાળાઓ છે અને જુદે જુદે ટેકાણે ભણવાનું છે પણ ભણવાનું જુદું નથી. હવે શ્રીશુક દેવજી જગતની ઉત્પત્તિનું મૂળીયું વર્ણવે છે.

। स एवेदं ससजगि भगवानात्ममामाया ।

આ રીતે ભગવાનેજ આ જગત નિપજાવ્યું પણ તેમાં પ્રકૃતિનો ભેજ કયો. એમ ન કયો હોતો તો છુટા ઘીની ન્યાતમાં જેમ હાથ ધોવા પડે છે, અને તે પચી શકતું નથી, તેમ અજ્ઞાન છે માટેજ જીવોની રૂચી માટે નામરૂપાત્મક જગત રચ્યું. અજ્ઞાની જીવને રૂચીકર થવાનેજ આ જગત્લીલા છે. બાકી જીવને જેમ ઘી ચોંટતું નથી કારણ તે સ્વસ્વરૂપ પાણીમાં છે તેમ જ્ઞાનીને મન એક પ્રભુ આનંદમય છે. તેનેજ જગલીલા બાધ કરી શકતી નથી. આવી રીતે ઈષ્ટદેવના સ્મરણમાં રહે, સ્વસ્વરૂપમાં રહે તેને જ્ઞાન છે. માટે તે માયાથી ચીકટાતા નથી. આરસીમાં કંઈજ નથી છતાં બધુંજ કદપી લીધું છે. મૂળ તો અન્ન શુદ્ધ હતું પણ શરીરનો સંગ થવાથી દુર્ગંધયુક્ત થઈ વિષ્ટા થઈ, તેમ મૂળ શુદ્ધસચ્ચિદાનંદ

પ્રભુજ; પછી અજ્ઞાનથી તેને જગત્સૂત્ર બનાવી દીધો. આવીજ રીતે ગુરુમહારાજમાં કંઈજ નથી પણ માણસે તેમાં ખોટી ખરી કલ્પના કરી બધુંજ બગાડ્યું.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજયોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ ૩૨ માં સંપૂર્ણ થયો.

—(૨)①(૩)—

૩૨

**મ.** માણસેજ બધું બગાડ્યું. લુગડાં અન્ન વગેરે બધુંજ બગાડ્યું. નીચમાં નીચ અને ઉતરતામાં ઉતરતો આ દેહ છે. આ આપણું સ્વરૂપ પંચ મહાભૂતથીજ છે. આવા શુદ્ધ બુદ્ધ મુક્ત સ્વરૂપમાં અજ્ઞાનથી આરોપણ કર્યું, માટેજ કલું છે કે.

‘માયા પડળ પરાં કરે, તેનાં દિવ્ય લેખન ઉધડે;’

ભગવાને અર્જુનને એ દિવ્ય લેખનો આપ્યાં, સદ્ગુરુએ શિષ્યને આપ્યાં:-

“સદ્ગુરુએ તો અંજન આંજ્યાં, પડળ હમારાં નાખ્યાં કાપી,

સચરાચર લાખ્યું છે હરિમય ભાસવારે

આ રીતે ભગવાનને આપેલાં નેત્રથી અર્જુને વિશ્વરૂપનું દર્શન કર્યું તેવી રીતે શ્રીસદ્ગુરુએ આપેલાં નેત્રથી શિષ્યે પ્રભુનું યથાર્થ સ્વરૂપ ઓળખ્યું.

। અखंडमण्डलाकारं व्याप्तं येन चराचरम् ।

। तत्पदं दर्शितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥

अज्ञानतिमिरान्धस्य ज्ञानाञ्जनशलाकया ।

चक्षुरुन्मिलितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥

આમ ખરી વાત છે છતાં અડસાચડસી પર વાત આવી જાય છે. હેં તહેં આમ કયું માટે હું આમ નહિજ કરું. વળી કેટલાક એવા પણ છે કે તહેં કયું તે હું પણ કરું ત્યારેજ રહું. આવી અજ્ઞાનતા ક્યાં સુધી ચાલે? તું કરે તે હું કરું, એ ચલે કબલગ, જબલગ ચલે તબલગ. માટે આવી વાત મુઝી પ્રભુજીએ જે બતાવ્યું છે તેમાંજ આનંદ માનો.

‘સદ્ગુરુએ તો અંજન આંજ્યાં પડળ હમારાં નાખ્યાં કાપી  
સચરાચર લાગ્યું છે હરિમય ભસવારે.’

‘જ્યાં જોઇએ ત્યાં હરિહરિ ઠાલો નહિ ઠામરે, સધળે રમયો રામ રમી રહ્યો રે.’

જેમ દૂધને પાણી એકઠાં હોય છે અને તે જુદાં આગ્નથી થાય છે, તેમ અવિદ્યા નાશ થતાં વિદ્યા રહે છે અને દૂધ પણ બળીને માવો રહે છે તેમ વિદ્યા પણ દરીને અનુભવ રૂપ થઈ જાય છે. બાકી વિદ્યા અને અવિદ્યા બન્ને બધનરૂપ છે. પણ એક ખાનદાન છે બીજી તુગરી છે. ડાહ્યો માણસ બન્નેથી દૂર થાય છે.

પેલી ગામને છંડે એક ડાકણ હતી તેને એક ખારસો જુવાન જોઇ જેવો માણસ સપાટામાં લીધો. તેને જોળવાને લગન કર્યાં પણ એનો હેતુ વખત આવે કામમાં લઈ લેવાનો હતો. એક દલાડો પેલો મૂતો હતો. એટલામાં બીજી એક ડાકણ આવીને તેને ઉપાડી ગઈ, પેલો તો જામગો, વિચાર કરવા લાઇગો કે આ વળી કઈ બલ છે? પછી પેલીએ કહ્યું—અલ્યા ભાઈ, પેલી ડાકણ હતી તે ને ફસાવી મારી નાખવાની હતી અને તેથીજ હું તને અહીં ઉપાડી લાવી છું.

પેલો કહે આ વળી કેવી વાત? તે તો વિચારો મુંઝાવા લાગ્યો.

એવામાં પહેલીવારની ડાકણ ઘેર આવીને જુએ છે તો પેલો ન મળે. તેને ખબર પડી કે પેલી બીજી એને ઉપાડી ગઈ છે એટલે તે તો સમડીતું રૂપ લઇને બાજવા આવી. પેલી બીજી કઈ કિતરે એવી ન હતી તેને ખબર પડી ગઈ. પછી તેણે પેલાને કહ્યું, જો જો હાં—

પેલી તમારી આગલી મારી સાથે બાઝવા આવી છે પણ તેને હું હમણાંજ મારી નાખીશ. તમને હું આ અડદીયા મન્ત્રીને આપું છું. તે છે કાળી અને હું છું કાખરી. અમે આકાશમાંથી લડતાં લડતાં નીચે આવીએ ત્યારે પેલી કાળીના ઉપર આ અડદીયા નાખી દેજો એટલે એ મરી જશે.' પેલો તો ખૂશ થયો અને બોલ્યો સારું. પેલી કાખરી રૂપ લઈ કાળી સાથે લડવા ગઈ.

ત્યાં ખૂબ ચાંચાંચાંચીથી લડાઈ થઈ. પેલો અડદીયા લઈને નીચે ઉભો હતો. લડતી લડતી તે નીચે આવી એટલે તેણે તો ફડોંગ દઈને 'કાળીએ સ્વાદા અને કાખરીએ સ્વાદા' કરીને અડદીયા નાખ્યા તે તે બન્ને મરી ગઈ.

આ રીતે વિદ્યા અને અવિદ્યા બન્ને જ્ઞાનીને અંધનરૂપ છે પણ કાંટો કાઢવા કાંટાની જરૂર તેમ અવિદ્યા કાઢવા વિદ્યાની જરૂર છે. પછી બન્ને કાંટા ફેંકી દેવાના. કટકરેણુ મેલને લઈને પાણીની નીચે બેસે છે તેમ અવિદ્યાને લઈને વિદ્યા શાન્ત થઈ જાય છે.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ ૩૨ માં સમ્પૂર્ણ થયો.

સંવત્ર ૧૯૯૨-કાર્તિક વદ ૭ ને વાર શનિ.

૩૩

**એ**ક વખત શ્રીગુરુદેવ રાં ૨૦ રાં નગીનલાલ ગંગારામ કાપડીઆને ત્યાં પધારેલા, તે વખતે વાતાવરણ એવું હતું, કે શ્રીગુરુદેવજીના યુવાન સાધકો એક ટોળેજ રહેતા હતા. શ્રીયુત શેઠજી શ્રી નગીનલાલ તુલજીરામ, શ્રી મગનલાલ કલમ્બુગ, શ્રી પ્રદ્યુમ્નલાલ



લ. દેસાઈ, શ્રી ઝીણાકાકા, રાં મુલચંદલાઈ, રાં રમણલાલ જમનાદાસ, રાં રમણલાલ છોટાલાલ કાપડીઆ આ રીતે દરેક પોતાના કામધંધેથી પરવારીને સાંજે પાંચ વાગે કે તરત બેગા થઈ જળકુંડ તરફ ચાલી જતા અને ત્યાં શ્રીમન્નારાયણની ધૂન કે રામાકૃષ્ણગોવિંદા કે શ્રીરાધાવલ્લભ વિગેરે ભગવન્નામોચ્ચાર કરતા હતા અને અહીં તહીં ફરતા હતા. દરમ્યાન શ્રી. નગીનલાલ ગંગારામ કાપડીઆના ઘરમાં એક એવું તો સુંદર શણગારગૃહ કરેલું કે તેમાં સુગંધી અગરબત્તી અને ફૂલોનો સુવાસ એમેર ફેલાઈ રહેતો અને આનંદ આનંદ થઈ જતો. સાંજે શ્રીગુરુદેવ કને આપું ટોણું જતું અને સાષ્ટાંગ દંડવત પ્રણામ કરીને શ્રીગુરુદેવની વાણી સાંભળતું અને ત્યાંથી પાછું ફરીને શ્રીશેષજીને ઘેર આવતું. આ વખતે કાઠને પોતાનાં દેહગેહતું ભાન ન રહેતું. ખાવાપીવાનું જ્યાં મળતું ત્યાં અને સૂઈ રહેવાનું અને પક્ષંગ કે પથારી નહિ પણ સાદડી શેતરંજી ગમે તે મળે ત્યાં પડી રહેવાનું. લગભગ દશ વાગા સુધી શ્રીચિત્રનારાયણની સુંદર હાથી ઉપર ધ્યાન કરવાનું અને હરિ ૐ નો ઉચ્ચાર કરવાનો જેની ધૂનમાં જે આવે તેજ બોલવાનું પણ ભગવન્નામોચ્ચારજ કરવાનો. આ રીતે ફળીયામાંથી જહેનો અને ઘરનાં માણસો છોકરાં ઈર્ષા સુદ્ધાંત આ કામમાં સામેલ હતાં. શ્રીગુરુદેવ આ વાત જાણતા હતા. તે તો હંમેશ દરેક શિષ્યના કલ્યાણમાં હતા. “આપણું મંદિર સાર્વજનિક છે, ભજનને માટે છે, ગમે તેમ તમે ભજન મંદિરમાંજ કરો, જેથી તમને અધિકરૂચ અધિક ફલમ્. અધિકતું અધિક ફળ મળે એમ તેમનું કહેવું હતું. પણ આ સ્થાન યુવાન મંડળને કાપી ગયું હતું, વળી શેષજીનો સિતારો તે વખતે એમજ વાગતો હતો અને મને ગુરુદેવની મર્યાદા પડતી આગળ પડીને ભાષણ કરવાની કે બોલવાની તો આવડતજ નહિ. હૃદય પાંખડી ખુલ્લેજ નહિ, લખીએ બાર હજાર પણ ગુરુદેવની પાસે બોલવું એ તો અધરું, તેથી ગુરુદેવ મારા પર નારાજ પણ રહેતા પણ ઉપાય ન હતો. હું તેમનીજ ભક્તિમાં

ચકચૂર રહેતો હતો પણ ગુરુદેવનો ઉદ્દેશ સમજવા છતાં તેને અમલમાં મુકી શકતો નહિ. વળી વગર ગુણે લોકમાં અને સાધકોમાં અમુક પ્રેમ મળેલો તે મને ગમતું ન હતું. હું વારંવાર ગુરુદેવને કહેતો, પ્રભુજી, ના કહેવા ઉપરાંત સાધકો પ્રેમ કરે છે અને પૂજન ઉચ્છિષ્ટાદિ લે છે પણ પ્રભુજી તેમાં કંઈ બોલતા નહિ. તેઓનું હૃદય શું હતું તે હું સમજી શક્યોજ નહિ. તે તો મારી કોઈ વાત ધ્યાન પર લેતાજ નહિ. દરમ્યાન એક કેશવદત્ત મહારાજ અંકલેશ્વરમાં આવ્યા. તેમની પધરા-મણી શેઠજીને ત્યાંજ થઈ. તેઓ કેશવભક્તિમાં મસ્ત હતા. તેમને પોતાના ગુરુની સેવા કરવી હતી તે જળગાંવ ધૂળીઆ તરફથી આવેલા. તેઓ અમારી કને ધ્યાન કરાવે અને જય ગોવિંદ હરે-જય ગોપાલ હરે-એમ ગીત ગોવિંદની અષ્ટપદી બોલાવે. ઘરમાં ગાયનની તો દરરોજ તડીજ હોય-ગાયનમાં પ્રભુનાંજ ભજન બીજું કંઈ નહિ, કારણ નગીનલાલ શેઠ અને પ્રદ્યુમ્નલાલ વિગેરે ગાયનનાજ શોખીન અને હું અને રમણુલાલ જમનાદાસ સાંભળવાના શોખીન; આ રીતે કાર્ય ચાલતું હતું. એક દિવસ ચંપકલાલ જમનાદાસ અમારે ત્યાં એ મહોત્સવમાં આવેલા અને તેમને પણ એ સ્થળ પસંદ પડી ગયું અને ગુરુમહારાજને જઈને વાત કરી, કારણ એમનો સ્વભાવ ધણોજ ચિદ્રિત્સક છે એટલે ગુરુમહારાજને પણ ત્યાં આવવાની પ્રેરણા થઈ એટલે અમે તેજ દિવસે પ્રભુજીનું ભજન ઠેરવ્યું,

પોડશોપચાર સહિત પૂજા અર્ધ પાઘ ગુરુદેવ બારણામાં આવ્યા કે દરવાજામાં ઉભા રાખી ઝારીથી પૂજન કર્યું. શ્રી. નગીનભાઈ શેઠના ધર્મપત્ની શ્રીસરસ્વતીબેને અને તેમની પાવડીજી અમે ઉચકી લીધી અને પ્રભુને ઉપર ભજનશ્રવનમાં પધરાવ્યા. પ્રભુ તો નાના બાળકની જેઠ ખૂશ ખૂશ થઈ ગયા. ચારે બાજુ ભીંતો પર ખાદીના તાકાઓથી પડદા અને કમાનો અને તેનાં ઉપર વિષવિધ શોભિતી ઝાંઝરો અને ફાંકક ફાંકક તકતા અને જમીન પર દિવાનખાનામાં પાથરણાં પણ સુશોભિત પાથરેલાં. પ્રભુજીને બિરાજવાની ગાદી અને પૂજા વિગેરેનો

હાઠ ઓરજ હતો. એક બાળુ પર કેશવદત્ત મહારાજ ગુરુદેવના વડીલ બન્ધુ પણ આવેલા. પ્રાણશંકરજી પણ હતા. આખા હરિજન મંડળ સમસ્તનો મેળાવડો હતો. ધરમાં તો બીડ માય નહિ ને ઉપર નીચે દેવી મંડળને બેસવાની જગ્યા પણ નહિ રહી. પછી પ્રભુજીએ ધણી પ્રશંસા કરી અને વ્યાખ્યાન પણ શરૂ કર્યું. એ વખતે નવા ઉપદેશી નટવરલાલ ઓરણાવાળા અને શ્રી. ચીમનલાલ નરબેરામ દેશાઈ વિગેરે પણ આવેલા, આનંદની તો વાતજ શું કરવી. નરસિંહ મહેતાનું વ્યાખ્યાન ચાલતું હતું. રાત્રે બે વાગે ભજન પૂરું થયું અને બધાજ પ્રસાદ આરતી કરી સૌ સૌને મુકામે વિખરાયા. આવું ભજન એક શ્રી. મગનલાલ પ્રાણજી-વવદાસ કાપડીઆના ઘરે સિવાય હજી કોઈ બીજા સ્થળોએ થયું છે એમ મને યાદ નથી.

એ વખતનો વિચાર કરતાં એમ જણાય છે કે ભક્તિનો પ્રવાહ રેલની પેઠે ધસી આવેલા તેને મર્યાદા ન હતી, તે તો વધ્યેજ જતો હતો. આ મંડળ ચાર મહિના રહ્યું પછી કામકાજ અને સંસારી વાતાવરણને અંગે તે ધીમે ધીમે ઓછું થઈ ગયું. સાધકો ગામ પરગામ ગયા અને એ પ્રવાહ ઓસરી ગયો. આ પ્રસંગમાં શ્રી ગુરુદેવ સન્મત હતા. તેમને તો હરિજન ભજન કરે, ભાવ ભક્તિથી પ્રભુને ભજે એ સારી રીતે ગમતું હતું પણ મને આજે સમજ પડે છે કે જે વસ્તુ જ્યાં શોભતી હોય ત્યાંજ શોભે. સંસારીને માટે ઘર અને હરિજનોને માટે મંદિર, દર્શન માટે દવાખાના ઈરપીતાલ અને વેપારીને માટે દુકાન. પછી ધરનું ગમે તેવું સારું વાતાવરણ હોય પણ તે ત્રણ ચાર દિવસથી વધુ સારું રહી શકે નહિ. ગમે તેવો ભક્તિનો પ્રવાહ સંસારમાં હોય પણ જીવભાવ ઉત્પન્ન થવાનોજ. છતાં શ્રીશેડજીનું ઘર મંદિરની તોલેજ હતું.

બરોબર ચાર મહિના પછી વિના વિશ્લેષેજ આ મંડળ ધૂડું થઈ ગયું. આ હેતુજ શ્રી ગુરુદેવનો હશે એમ મને તેમણે ગ્રેરણાથી કહ્યું અને વધુમાં જણાવ્યું, ‘હીરભાઈ મંદિર તે મંદિર અને ઘર તે ઘર’ ‘મંદિર હરિજનોનું ભગવાનનું અને ઘર સંસારી શેઠીયાનું’.

વળી તેઓ કહેતા ‘ભાઇ, ઇસ્ટીમ્બર ને નાવડામાં ફેર છે, તેમ ભજન કરવાનું મંદિર અને ઘરમાં ફેર છે અને એવી જગ્યાના ફેરથી ફળ પ્રાપ્તિમાં પણ ફેર પડે છે. કાંઈ સરસ હેઠાણાની જમીન હોય તેમાં એક દાણો વાવો તો અચ્છેર જીવારનું ફળસહું આપે છે અને કાંઈ રેતીવાળી અથવા રાસી જમીનમાં અથવા સખત જમીનમાં દાણો વાવો ત્યાં દાણો ભાવે તો ભાવે નહિ તો ત્યાં કંઈ પાકતું પણ નથી, અને પાકે છે તો ન્હાના ન્હાના દોડવાંજ પાકે છે, માટે જ્યાં ભજનનીજ ભાવના છે, ભજનને માટેજ જગ્યા છે ત્યાં કાંઈ જાતનો મેળસેળ નથી. એવી જગ્યા તે હેઠાણાની સફ્ફર્ જગ્યા સમજો અને સંસારી વિકાર વાસનાવાળી રેતીવાળી જગ્યા તે રાસી જગ્યા ઉતરતી અને જે પાપમય વિચારોમાંજ વપરાતી જગ્યા તે સખત જગ્યા સમજો. આ રીતે જગ્યા જગ્યાના ભેદ છે. કાંઈ જગ્યામાં મંદિર બંધાય છે તો કાંઈ જગ્યામાં પાપાચાર થાય છે અને કાંઈ જગ્યામાં પાપાચાર અને પુણ્ય બન્ને થાય છે. એ મંદિરની જગ્યા તેજ ગુરુમહારાજની જગ્યા.

એ-પાપ પુણ્ય મિશ્રિત જગ્યા તેજ હરિજનની જગ્યા.

એ - પા પા ચાર ની જગ્યા તેજ-સંસારીની જગ્યા.

સખત જગ્યામાં વાવેલો દાણો ઉગે નહિ એટલે તેમાં ગમે તેવાં ભજનનાં બીજ નાંખોતે પણ તેમાં કંઈજ ફળ નહિ. ઉલ્ટા સાંભળી સાંભળીને અભિમાન વધારી ગાંગરૂ થઇ જાય. એવો ઘાટ સંસારીનો છે.

રેતી મિશ્રિત જગ્યા-તે હરિજનની. તેમાં વાવેલો ભજનનો દાણો ઉગે છે પણ એછા પ્રમાણમાં અને જોઇએ તેવો ફાલ આવતો નથી. એવો ઘાટ હરિજનનો છે.

હેઠાણાની જગ્યા-તે ગુરુમહારાજની શ્રીઠાકારજીની. ત્યાં કરેલું ભજન કે પ્રભુ નામનો એક ઉચ્ચાર હજાર ગણો વધી જાય છે અને ફાલ નહિ ધારેલો આવે છે. એવો ઘાટ ગુરુસહિત ભજન કરનારનો છે.

માટેજ લોકા.તીર્થમાં, એકાંતમાં, કે મંદિરમાં જ્યાં પ્રભુનું નામ લે છે અને ભાવના પ્રમાણે વત્તા ઓછા ફળને પ્રાપ્ત કરે છે. દરેક વસ્તુને વધારી આપવાને ઉત્તેજક પદાર્થ જોઈએ.

છોકરાને વધુ ભણવાને પુસ્તક, વિદ્યાર્થીનો સંગ કે માસ્તરની મહેરબાની વિગેરે ઉત્તેજક છે. છોકરાઓને ભણવાને જેમ છે તેમ હરિજનોને પણ વધારી આપવાને હરિજનોનો સંગ, ગુરુ મહાજના શબ્દો, અને ધર્મ શાસ્ત્રો છે. જેમ ભણવાને નિશાળ છે તેમ હરિજનોને ભજન કરવાને મંદિર છે. આ પ્રમાણે કહીને તેઓ દીવો બતાવતા અને દીવાની ઉપર કાચનો શેડ બતાવી કહેતા ‘આનાથી લાઈટ અજવાળું વધે છે, ખરું? તેમજ ગુરુના સંગથી શિષ્યનું ભજન વધે છે. તમે સ્વતન્ત્ર ભજન કરો એના કરતાં હરિજનોના સંગમાં કરો અને તેના કરતાં પણ ગુરુસંગમાં કરો તે તો ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિજ છે, એમ સમજી દમ્ભેશ ભજન કરવું. આ હેતુથી શ્રીગુરુદેવને ધાર્મિક કામો જેની જેની જગ્યા હોય ત્યાંજ કરવાનું પસંદ હતું. આ વાત અમે પાછળથી સમજેલા.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ ૩૩ માં સમ્પૂર્ણ થયો.



**એ**ક વખત મન્ત્ર પુરુશ્વરણનો પ્રયોગ શ્રીગુરુદેવે માંડ્યો. તેનો કાર્યક્રમ એવો કે દરેકે મંદિરમાં સૂવું, સવારે વહેલા ઉઠવું સાડાચાર વાગે, અને સૌ સૌને મુકામે દંત ધાવન, શૌચાદિથી પરવારી સોડે કપડાં પહેરી મંદિરમાં આવી જપાતુષ્ઠાન કરવું. દરેકે પોતપોતાની જગ્યા મુકરર કરવાની હતી. આગલી રાતે અમે એક સુંદર મંડપ

શ્રીગુરુદેવ પાઠશાળાના વિભાગમાં બાંધ્યો અને બાર જણને બેસાય એવી ગોઠવણ કરી. પછી બીજા ભલે આવે અને બેસે પણ બાર જણે તો નિયમ પૂર્વક જપ કરવાના. સવારના ૬ થી ૯ સુધીનો પોત્રામ હતો. પછીથી શ્રીગુરુદેવ પ્રવચન રાખ્યું હતું. આ વખતે હું તથા નગીનલાલ તથા મોટા નગીનલાલ શ્રી. મગનલાલના ઘેરજ સંધ્યા વગેરેથી પરવારી મંદિરે જતા. આગલે દિવસે જગ્યાની પસંદગી વખતે મંડું કહ્યું પ્રભુ! હું તો સન્મુખજ બેસીશ. ’

પ્રભુજીએ જવાબ વાળ્યો—‘ત્યારે હમણાંથીજ નક્કી કરી લે, ઉઠ! હું તો સામુજ બેઠો. પૂર્વ દિશામાં મધ્યમાં શ્રીગુરુદેવ, તેમની ડાબી બાજુ પર શ્રી. નાથુભાઈ અને જમણી બાજુ પર શ્રી. રણછોડભાઈ અને દાજુ, નાથુભાઈની નજીક મોહનલાલ સોની ત્રિકમભાઈ, દામોદર મીસ્ત્રા, નાથુભાઈ સોની. સામી બાજુ પર વચ્ચે હું મારી ડાબી બાજુ શ્રી. શેઠ નગીનલાલ તથા મોટા નગીનલાલ તથા જમણી બાજુ શ્રી મગનલાલ તથા મધુભાઈ વિગેરે હતા. આવી રીતે બાર ભાગવતોનું મંડળ જપ કરતું હતું. સવારના પહોરમાં શ્રીગુરુદેવ જોલા ઉઠે અને ઉઠાડે.

કોઇવાર રાત્રે બે વાગે ઉઠે અને પૂછે, ‘કોઇ જાગે છો કે?’ હું અથવા નાથુભાઈ ભગવાનની સામે જઇને બેસીએ, તે તાત્કાલેક્ષીયા પૂછે, નાથુભાઈ! તમને ભગવાન મળ્યા! ત્યારે નાથુભાઈ નમ્રતાથી કહે ‘હા, મહારાજ.’

પછી તેઓ વારંવાર શ્રીપ્રભુના હોવાપણાનો ખ્યાલ આપે. આશીર્વાદ આપે. કોઇ નહિ જાગ્યા હોય તો વિશ્વં વિષ્ણુર્વષટ્કારો વિગેરે વિષ્ણુ સહસ્ત્રનો પાઠ કરે અને સૌ જાગી રહે એટલે પોતે પણ સ્નાન શૌચાદિથી પરવારી મંડપ આવી બેસે. તેમનું સ્વરૂપ તે વખતે નવયુવાન બાલકિશોર જેવું તેજસ્વી લાગે, શરૂઆતમાં મન્ત્રના ન્યાસ કરાવવાનું કામ મને સોંપેલું. ‘શુચિર્ભૂત થાઓ’ એમ કહી મન્ત્ર ન્યાસ કરતા કારણ મન્ત્ર ન્યાસ વિના શરીરમાં દેવનો વાસ થતો નથી.

अथ श्रीशुकदेवमहामन्त्रस्य भगवान् श्रीशुक-  
देवऋषिः । सर्वव्यापकसर्वेश्वरसर्वान्तर्यामिश्रीसच्चिदानन्द  
परमात्मादेवता भक्तिबीजं, ज्ञानवैराग्यौ किलक  
विपद्भिदारणमस्रम् ॥ चतुर्विधपुरुषार्थसिद्धयर्थं जपे  
विनियोगः ॥

अथ करन्यासः ।

- ॐ शब्दरूपायेतत्पुण्ड्राभ्याम् नमः ।
- ॐ विश्वह इति तर्जनीभ्यां नमः ।
- ॐ सत्यरूपायेति मध्यामाभ्यां नमः ।
- ॐ धीमहीत्यनामिकाभ्यां नमः ।
- ॐ तन्नः शुकेति कनिष्ठिकाभ्यां नमः ।
- ॐ प्रचोदयादीति करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ।

अथाङ्गन्यासः ।

- ॐ शब्द रूपायेति हृदयाय नमः ।
- ॐ विश्वह इति शिरसे स्वाहा ॥
- ॐ सत्यरूपायेति शिखायै वौषट् ।
- ॐ धीमहीती कवचाय हुं ।
- ॐ तन्न शुकेति नेत्रत्रयाय वौषट् ।
- ॐ प्रचोदयादिस्त्राय फट् ।

अथ ध्यानम्

श्रीशुकदेवं मुनीन्द्रं निगमफलप्रदं भ्रान्तिहर्तारमीशम् ।  
केशवं कलिकल्मषघ्नमभयं शांतिप्रदं श्रीहरिम् ॥

श्रीमद् भागवतस्वरूपममरै रीड्यंमहेश्वर्यदम् ।  
तापघ्नं गुरुवर्यमेकमरं ध्यायामि ध्येयास्पदम् ॥

આ રીતે ઇષ્ટદેવના ન્યાસ ધ્યાનાદિ કરી સૌ જપ સમાધિમાં લાગી જતાં, અને કાર્મ હાથે નહિ કે ચાલે નહિ. કાર્મ ઢીલો પોચો થાય અને ઉંઘવા લાગે કે બીજને જાણે તો તેને ધારેથી સાવધ કરે. સાત દિવસનો પ્રયોગ અને નવલાખ મન્ત્ર જપવાના. દરરોજ જે જેટલા કરે તેના તેટલા નોંધાય. સૌ કામ પતી જાય પછી ધર્મચરિત્રના ટકોરા સહિત શ્રીગુરુદેવ ધ્યાન મુકત થાય, પણ આ ત્રણ ચાર કલાક તો જરોક પણ હીઝચાલ ગુરુદેવમાં જેવામાં આવી નથી. તે તો એકજ આસનખંડ રહેતા. સ્થિરસુખમાસનમ એમણે તો કહેલુંજ કે ‘લાઈ’ શરીરરત્ન સુખ થાય તેજ આસન કરવું, અમારામાં શ્રી શેઠજી નગીનલાલ કાર્મવાર ઝોકે ચઢી જતા અને જપજપની દેકાણે રહી જતાપણ પાછળથી તેમણે કમ્મર કસીને આંકડો આણેલો ખરો. જેના જેટલા ખૂટે તે ગુરુદેવ કરી લે. દરરોજ પાછળથી વ્યાખ્યાન થાય, તેમાં આગળ જણાવેલી શૂભિકા અને ભક્તિ ત્રિગેરેની વાતો તો હોયજ. ધ્યાન ‘કાનું’ કરવું! કેમ કરવું ? એને માટે તે દિવસે શ્રીકૃષ્ણનારાયણની ભલામણ કરેલી.

એક દિવસ મહેં પૂછ્યું, ( મહારાજશ્રી, ગુરુમૂર્તિનું ધ્યાન ન કરવું ? તેમણે કહ્યું તે તો શ્રેષ્ઠજ છે પણ તેમાં અધિકાર જેઠએ, એમ કહી દસવા લાગ્યા.

ધ્યાનમૂલં ગુરુમૂર્તિઃ પૂજામૂલં ગુરુપદમ્ ॥

મન્ત્રમૂલં ગુરોર્વાક્યં મોક્ષમૂલં ગુરુકૃપા ॥

આ શ્રીગુરુગીતાનાં વાક્યો અમે દરરોજ પ્રસાદ આરતી થયા પછી બોલતા અને સમજતા, પણ વાત ધણી સંભળાય એટલે ઓહો ! થઈ જાય. જ્યાં સુધી નવી વસ્તુ હોય ત્યાં લગી નવાઈ લાગે, વખત જાય પછી એનો ભાવ પણ કાણુ પૂછે ? ધડિઆળ ધડિઆળ કરીએ અને ધડિઆળ આવે કે પછી ધડિઆળનો ભાવ કાણુ પૂછે ? સાધુસન્તની સેવા ક્યારે મળશે ક્યારે મળશે ? અને જ્યારે મળે ત્યારે દોષ દેખાય.



આ જીવનો સ્વભાવજ એવો થઈ ગયો છે કે નવી ગીલ્લી નવ દહાડા ને બહુ કરે તો દશ દહાડા. જીવની તાલાવેલી નથી દીઠું ત્યાં લગી, અંકલેશ્વર જોયું નથી, જોયું નથી. આ જોયું એટલે જ્યાં જોઈએ ત્યાં ઝાડ પથર ને પાણી સૌ એકનું એકજ. તીરથ તીરથ કરીએ પણ તીરથ કર્યા પછી, 'એ તો ભાઈ નહિ દીધ હોય ત્યાં લગી, જ્યાં જોઈએ ત્યાં પાણી પાણી તો એકના એકજ તો. એમાં શું વધારે છે ? તેથીજ દરેક વસ્તુનું મહાત્મ્ય જાણવું જોઈએ; પણ એ પણ મગજમાં ઉતરવું જોઈએને? આ રીતે સાંભળી સાંભળીને એવા રીઠા થઈ જાય છે કે પછી તેમના દીલમાં નવાઈ જેવું કંઈ રહેતું નથી. કંઈ કરવાનું કહીએ તો અમે તો બહુજ કહ્યું. અમારા જેવી સેવા આવા જમાનામાં કાઠથી બની શકે એમ નથી.

છેક નર્મદામંથી પાણીના હાંડા ભરીને માથે લઈને શુકદેવજીનો ટેકરો ચઢ્યા છીએ. વાત પણ ખરી, પણ એવા લોહના બોલવામાં એક જાતનું મન્દપણ આવે છે. વળી સુરજળા કરીને તેમના વૃદ્ધ ભક્ત હતા તે કહેતા 'જ્યારે મહારાજ અંકલેશ્વરમાં આઈવા ત્યારે દોરીઓટો લઈને આઈવા'તા અને ખાવાને ધાન પણ નહોતું. મોટામંદિરમાં ઉતરેલા. જીવાન ૧૯ વરસની ઉંમર અને ભાગવતની કથા કરે. તે હું ઘરમાંથી કહે અને થાળ ભરીને જાઉં અને જઈને જોઉં તો મહારાજ રજ્યા કરે. આથી મહારાજ ધૂનમાં ને ધૂનમાં ચાલ્યા જવાનું કહે પણ જેસી રહું અને જમાણા વિના હું પાછી આવુંજ નહિ. આ બધું થયું પછીથી સાત દહાડાનું ઉભું ભજન થયું અને પછીથી નાયુભાઈ અને માણેકલાલ માંડવાવાળા અને વિઠ્ઠલના બાપા એટલે ( માણેકલાલ ) મળીને આ મંદિર બાંધ્યું અને મહારાજને તેડી લાવ્યા. એ જમીન પણ મારી કમળીએ આપી. તે બિચારીએ કહ્યું કે એ જમીનના એવા મોટા ભાગ કે ભગવાનનું ભજન થાય હવે આ બધા નવા હરિજનો થયા.

ગુરુમહારાજ અનેક વાતો કહેતા અને હસતા. બાકી ગુરુમૂર્તિનું ધ્યાન તો ઉત્તમજતો, પણ એ ગેડ જેસવી જોઈએને! ગુરુમાં દોષ

ધણ્યો દેખાય, ગુરુ ભિન્નતા દેખાય ગુરુ ડાલતા, ચાલતા, બોલતા, ખાતાપીતા, હસતા, ખીજવાતા દેખાય એટલે તેમાં નિશ્ચય થવો સહેલો નથી અને કદાચ થાય, પણ તોયે તેમાં ધ્યાન બેસવું અઘરું છે. જે દોષ મૂર્તિમાં છે તેજ દોષ ગુરુચેતનમાં પણ છે.

મૂર્તિમાં જડપણનો દોષ અને ગુરુમાં મનુષ્યપણનો દોષ. આ રીતે બન્ને દોષથી ભગવાન દેખાતો નથી.

જડભાવને દૂર કરીને મૂર્તિ જુએ તો ભગવાન જરૂર દેખાય અને મનુષ્યપણનો દોષ દૂર કરીને ગુરુને જુએ તો ભગવાન કેમ ન દેખાય ? જરૂર દેખાયજ, માટે કરવું છે અને બનતું નથી એના ફાંફાં છે. મહેં કહ્યું:—

‘મહારાજશ્રી ! ગોરખનાથજીમાં એક ભક્ત રહેતા હતા તે કહે છે કે આપણને દાકારજીની છાત્રી કેમ દેખાય ? સાત વરસનો બાળક કેમ ન દેખાય ? એ દેખાવોજ જોઈએ.’

ત્યારે મહારાજશ્રી કહે કે ‘નહિ દેખાય.’

હું તો વિચારમાં પડી ગયો ‘કેમ નહિ દેખાય ?’

‘બસ નહિ દેખાય’ ફરી ગુરુમહારાજ બોલ્યા. એ વાત જુદી છે. માથું પટકીને મરી જઈએ તોપણ નહિ દેખાય. આ સામે ભોંત છે તેમાં માથું મારો તો તેથી શું દેખાઈ જાય કે ? એમ બનેજ નહિ ! એ તો એની કૃપા જોઈએ ! કૃપા હોય શ્રીરામકી, એની કૃપા હોય તોજ દેખાય. મોઢે બોલ્યા કરવાથી કંઈજ નહિ વળે. આ રીતે ગુરુમહારાજ સાથે વાતોના આનંદમાં વખત અને વર્ષ ક્યાં ગયાં તે જણાયાંજ નહિ.

આ રીતે શ્રીગુરુદેવ સાથેના શ્રીદિવ્યજ્યોતિના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ ૩૩ માં સંપૂર્ણ થયો.

૩૪

મું

અર્ધથી અંકલેશ્વર ગયો તે વખતે સમાહ પ્રસંગ હતો. શ્રી. મગનલાલ પ્રાણજીવનદાસ કળજીગવાળાને ત્યાં મુકામ હતો. તેમનાં સ્ત્રીપુત્ર ત્રિગેરેનાં પણ ભાવ સારો હતો. પાછળથી ચીમનલાલ છગનલાલ તારકસ, મારા વડિલ બન્ધુ, પણ આવેલા અને શ્રી. ભોગીલાલ ગીરધરલાલ માસ્તર અને તેમના કાકા શ્રી. લલ્લુભાઈ ભુખણદાસ પટેલ કાશાડ ગામના પટેલ પણ આવેલા. અંકલેશ્વરમાં ભક્તિ, ભક્તિ અને ભક્તિજી જગી રહી હતી. અમે ચાર મિત્રો શ્રી. નગીનલાલ, શ્રી. મગનલાલ, શ્રી. મોટા નગીનલાલ, શ્રીગુરુદેવતી સામે બેસી રહેતા અને તેઓ કહે કે 'હવે જાઓ' ત્યારેજ જતા. જઈને પણ મગનલાલને ઘેર જમી ખાઈને ભોગા થઈએ આરામ લઈ મંદિરે જઈએ, ત્યાંથી રાત્રે પાછા ઘેર આવી ભજન કરીએ. એક દિવસ શ્રીગુરુદેવને આમન્ત્રણ કરવાનો વિચાર થયો. એવળુશ્રી પણ કાપેડીઆ હતા. કાસંબાના તાકાએ પર તાકાએ છોડ્યા અને આખા દિવાનખાનામાં જે છત છે ત્યાં લીલી ચંદની પાથરી દીધી અને આજીખાજીની ભોંત પર કમાનો અને લાલ કાસંબાની ઝાલરો ટાંગી દીધી. વચ્ચે અજવાળાને માટે ભલકતી લાર્નટ ટાંગી અને કાચની સળીની ટોપી પહેરાવી દીધી. આ પ્રસંગને માટે ખાસ નવાં ગાદલાં અને ગાદી સીંચડાયાં કારણ પ્રભુજીને પધરાવવાના હતા.

ગામના માળાઓને ખાસ વરદી આપી દીધેલી કે પારિજાતકની કળીઓ, સાહેલીનાં ફૂલની કળીઓ, અને ગુલાબ મોગરા વિગેરે જે હોય તે મોકલી આપવું. રચનામાં આખો દિવસ ધુંચવાઈ ગયો. મટુમા વિગેરે બણીતાં બેનોને તેડાવી મગનલાલના પત્ની શ્રી. મણીબેન, અને ગં. બેન મોતીબેન, ગં. વિમળાબેન, અને નગીનલાલના પત્ની શ્રી. સરસ્વતીબેન વિગેરે માળાના હાર ગુંથવા લાગ્યાં, પણ મોટા નગીનલાલ તો શ્રી. બાલકૃષ્ણલાલજીનાજી ઉપાસક; તેમને તો હિંડોળા પારણા બરવાની સેવાનોજ શોખ એટલે તેમણે તો ફૂલની ચમરી

વિગેરે એવી તો તૈયાર કરી કે ન પૂછે વાત. તે અવમરને માટે ચાંદીનાં ફૂલ તૈયાર કરાવેલાં અને બેઠકવાળો હોયકા મંગાવી દિડાળો એવો તો આસોપાલવ ચંદન વિગેરેનાં પાંદડાથી ભર્યાં કે મોગરા જાંઠ જૂંઠ, ચંપો, સાહેલી વિગેરેનાં પુષ્પથી ખંડ તો બહેંક બહેંક થઈ ગયો, વળી મહારાજશ્રીને માટે એક મુગટ અને એક મોરલી તૈયાર કરેલાં. જાણે મહારાજધિરાજનો રાજ્યાભિષેક કરવાનો હતો. આ બધી ગોઠવણ ગુપ્તજ રાખેલી અને ભગવાનને માટે ભરચથી ફુટ અને સુકો મેવો મંગાવી રાખેલો. પ્રભુને માટે પોડશોપચાર સહિત પૂજાને માટે ચાંદીનાં વાસણો કાઢી તેમાં ફળફૂલાદિ નવેલ ધરી રાખેલાં. રાત પડી અને રાત્રે દશવાગે શ્રીગુરુદેવને તેડવા ગાડી મોકલી. અમે પહેલેથી શ્રીગુરુદેવને કહેલું, ‘પ્રભુ એક મનોરથ કરવાની ઈચ્છા છે જ્યારે તેડાવીએ ત્યારે પધારશો.’ તે વખતે હસતા હસતા તેમણે હા કહી હતી. મૂળમાં ગામડું અને આ મનોરથો પુષ્ટિ માર્ગના અને ગામડોદ એમજ સમજે કે શ્રી. બાલકૃષ્ણલાલજી કે ગોસ્વામી મહારાજજી આવી રીતે આવા મોટા મનોરથોના અધિકારી છે અને ગામમાં વેળગુવો પુષ્ટિમાર્ગનું જોર પણ વધારે એટલે અમારી આ ખાનગી મન મનાવવાની પૂજા અર્થાં અમે ખાનગીજ રાખેલી, પણ પ્રભુ તો જે આવે તેનું કહે કે, આજે મગનલાલને ત્યાં કંઈક ખાનગી મનોરથ છે અને લોહાના દાંતેમોઢે અમે ચારે જણુ ચહેલા એટલે જોવાને ડોતુકને બહાને, ભક્તિને બહાને મંદિરમાં હરિજનો આવેલા પણ ખરા. રાત્રે દશવાગે ગાડી જતાંજ ગુરુમહારાજ પાવડી પહોરીને ઉતર્યા અને ગાડીમાં શ્રી. રણુછોડભાઈ, શ્રીનાથુભાઈ, શ્રીત્રિકમભાઈ અને પોતે આવ્યા. શ્રીચંપકલાલ પાછળથી ચાલીને આવેલા. એમનો સ્વભાવ ચિકિત્સાનો ખરો. શ્રીમતી તારાબેન જે પુષ્ટિ રહસ્યને પૂરેપૂરાં જાણુનાર અને શ્રીગુરુદેવના ઉપાસક તેઓને તો તેડું મોકલેલુંજ અને શ્રીનગીનલાલ ઉભયના માતૃશ્રીઓ અને દેશાઈ ફળીઆમાંથી શ્રીછગનલાલ. હ. દેશાઈના ભાઈ હીરાલાલ અને તેમના પતિ તારાબેન પણ આવેલા, રમણુલાલ જમનાદાસ તેમની

સાથેજ હતા. ઉપર આવીને જોયું તો ગુરુદેવના હિંડોળાની સામે માણસપૂર આવતો અને પાસાપર પણ એવોજ મોટો ખીજો આવતો ટાંગેલો. તેમાંથી પાછળ ખેંચેલાને પણ ગુરુદેવના દર્શન થાય એમ હતું. બધાં માણસ સરખાં હોતાં નથી, બધાંના મનોરથો સરખા નથી.

‘ભક્તિમાં અદેખાઈ કાણુ કરે? મૂર્ખ-પણુ સ્પર્ધા હોય ખરી, તહેં કર્યું તો હું પણુ કરું એમ બને પણુ કરેલાંની કિંમત ન કરતાં અદેખાઈથી વખોડી નાખે એના જેવું તુગરાપણું હરિજનમાં ન જોઈએ’ એમ મહારાજશ્રી દરરોજ કહેતા હતા. શ્રીગુરુદેવ આવતાંજ તેમને એક સ્વચ્છ ઓરડામાં લઈ ગયા, ત્યાં સાદડી પાથરી હતી. અર્ધપાદ પૂજા થઈ અને ધરના સ્ત્રી વર્ગે અને પુરૂષ વર્ગે સુંદર પોશાક પહેર્યા;—તિલક કીધાં અને ગુરુદેવને પહેરવાને પિતાંમર લાગ્યા પ્રભુ તો હસતા જાય અને પહેરતા જાય. અમારા મનથી અમારો આત્મા અને અમારા ગુરુદેવ જુદા ન હતા. અંકુજેશ્વર ગામમાં લોક-પ્રથાથી ઉપરવટ થઈને આ કાર્ય કરેલું, તે એમને એમ નહિ, કેવળ ભક્તિ અને ભક્તિજ અમારા હૃદયમાં ઉભરાતી હતી એટલે પ્રભુને હિંડોળામાં પધરાવી ‘ફૂલનો હિંડોળો ભર્યો ફૂલરહી જુમના’—એમ કરીને તેમના બાજુઅંધમાં ફૂલની પહોંચી આંકડાવાળી પહેરાવી ગળામાં વેંજ્યંતી માળા અને માથાપર મુકુટ, કંઠમાં કટિમેખલા, ફૂલનો કંદોરો અને પગમાં રમઝૂમીયાં ઝાંઝર પહેરાવ્યાં તે પણુ ફૂલનાંજ, પગ મુકવાને નીચે ગાદી હતી તેના ઉગર ચાંદીનો થાળ ધરીને ચરણ ધોયાં, કેસર કરતુરી બરાસ પંચામૃત, અને અભ્યંગાદિ કરી—ધૂપ દીપ નૈવેદ્ય અને ચંદન પુષ્પ કરી આરતિ કરી છેવટે એક આરસી લઇને હું બાજુપર બેઠો હતો તે આરસી પ્રભુજીના મોં આગળ ધરી. પ્રભુનો કંઠ ભરાઈ આવ્યો. ધીરે ધીરે શ્રીકૃષ્ણનો આવિર્ભાવ તેમનામાં થયો અને નેત્ર સ્થિર થઇ ગયાં. શ્રીનગીનલાલ ગંગારામ કાપડીઆ—અને અને અમે ચારે વ્યક્તિના હૃદયમાં પ્રેમાવેશ થયો,—એટલે શેઠજી તો થાસેજ વાળપેટી ઉભી કરી રાખેલી હતી તેનાઉપર દોડીને ચઢી બેઠા અને

“ મને પ્યારી લાગે હારે હાથી સુંદર મોહનવરની  
મોર મુકુટ પિતાંબર સોહે ગળે વૈજ્યંતી માળા ”

મને પ્યારી લાગે.....

આવી રીતે ગદ્ગદ કંઠથી ભાવમિશ્રિત ભજન નિતરવા લાગ્યાં. ચાંદીનાં પુષ્પે વધાવ્યા પછી શ્રીમગનલાલ અને તેમના ધર્મપત્નિ મણિમેન, શ્રીનગીનલાલ અને તેમના ધર્મપત્નિ સરસ્વતીમેન વિગેરેએ અને નગીનલાલના માતૃશ્રી અને શ્રીમતી તારામેન તેમને મંદરીતે ઝૂલાવ્યા. પ્રસંગ એવો આમેદુજ હતો કે શ્રીનરકિશોર વૃન્દાવનવિષ્ણુ વ્રજચન્દ્ર બાલગોપાલ સહિત આ કુંજ પુલિતપર રમવા આવ્યા છે, એના સખાઓ એની સંધાથે છે, દીલમાં પ્રેમનાં ચાંદરણાં ઉતર્યાં છે, હર્ષોન્મત્ત થઈ ગોપીકાઓ નાચી ઉઠી છે. આનાંદનો રાગુકાર સર્વસ્થળમાં થઈ રહ્યો છે, ભગવાનના હાથમાં મુરલી હતી. સ્તબ્ધતા તો દરેક સ્થળે હતી. કાઈ કંઈ બોલતું ન હતું, એટલે ભગવાને મેઘ જેવી ગંભીર વાણીથી કહ્યું. “ આ લીલાતું રહસ્ય શું ? આ ભાવ કઈ જાતના ? તમને દુનિયાની દરકાર છે ? નથીજ, ત્યારે તો આમ કયું છે પણ હું કૃષ્ણ નથી શ્રીકૃષ્ણ થવાનો મારો અધિકાર નથી પણ તમે મને એ પાક આપ્યો, તો મારાથી ના પણ કહેવાતી નથી. વ્રજમાં શ્રીકૃષ્ણ પોતાના સખાઓને આર્ધીનજ હતા. અહીં મહારં કંઈજ આવે એમ નથી. આંખ ખોલીને જુઓ. શ્રીકૃષ્ણજ અહીં છે, તેની મધુર લીલાજ છે. અહીં નિષ્કપટ ભાવથી જોજો, તમારા મનમાં જે હશે તેજ દેખાશે, પ્રભુ વધારે બોલી શક્યા નહિ—તે તો ધ્યાનમગ્નજ થઈ ગયા અને એક ભજન બોલ્યા.

“ ધન ધનરે ગોકુળીયું ગામ, ધન આ ધરતીને; ”

“ મ્હારે બહાને કર્યો વિશ્રામ, ધન આ ધરતીને. ”

“ ધનરે પિચ્છ પેલા મોરનાં કહીએને, હરિને મુગટ ખીરાજે, ”

“ ધન કટકો પેલો વાંસલડીનો, મારા પ્રભુજનાં મુખ પર વાજે; ”...ધન

“ ધનરે ઝાડ પેલાં કદમનાં કહીએ, જ્યાં ખેડા ભગવાન ”

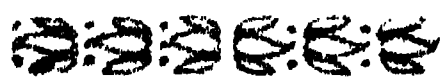
“ ઝાઝાં ઝાડવાં જૂકી રહ્યાં છે, હરિ તે તો પ્રભુને કરતાં પ્રણામ. ”...ધન

“ એ ધન્ય નીર પેલાં જમનાનાં કહીએકે, ત્યાં ખેસી હરિ નહાયા.”

“ ધન મેહુતા નરસિંહની જીભલડી; જેને હેતે હરિગુણ ગાયા. ”...ધન

આ રીતે આગ્નિજ્વાલુ ગુરુદેવે એવું ગાયું કે સૌનાં દીલ દ્રવી ગયાં. ભજનના ઘોષાટમાં અમારા ગળામાંથી રૂદનનો ધોધરો ધ્વનિ નિકળતો હતો, કાંઈ હસતા હતા, કાંઈ જોતા હતા, કાંઈ સ્થિર હતા. શ્રી તારામેન જૂલાવતા હતા. આ રીતે આ લીલા એક કલાક રહી. ધીરે ધીરે આળ આરતિ પ્રસાદ થયાં અને ગુરુદેવને માટે ગાડી આવી ને જતાં જતાં મારા માથાપર મુકટ મુકતા ગયા અને હસીને કહેવા લાગ્યા ( આ તારંગ કારસ્થાન છે. ) સૌએ ઉવારણાં લીધાં ને પ્રભુજી પધાર્યા.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજયોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ ૩૪ માં સમ્પૂર્ણ થયો.



૩૫

**ઉ**ન્યામાં દરેક જાતના અવતારો થાય છે તેમાં શિષ્યને માટે ગુરુનો અવતાર થાય છે. બ્રહ્મને ઉપાધિ આનંદ છે. ઇશ્વરને ઉપાધિ માયા છે, જીવને ઉપાધિ દેહ છે અને ગુરુને ઉપાધિ જ્ઞાન છે. આ ઉપાધિઓ નહિ હોય તો કદી પણ કામ થાય નહિ, કામ કરવાને માટે ઉપાધિ ડીઝી જોઈએ, એ ડીઝી એટલે ઉપાધિ. જ્ઞાન વિના શિષ્યનું કામ નહિ થાય. માયા વિના ઇશ્વરથી કામ નહિ થાય, આનંદ વિના બ્રહ્મ નહિ જોઈખાય અને દેહ વિના જીવ ક્યાં રહે! એખડું ચેતન છે એ વાત ખરી પણ ચેતનને પણ રહેવાને સ્થાન જોઈએ કે નહિ! પાણીને રહેવાને લોટા જોઈએ કે નહિ! હાથ, પગ, માથું, ધડ વિનાનું

ચેતન શું કરવાને સમર્થ છે. કંઈજ નહિ. તેમ મણિના ચલચં  
ચલચેન મણિર્મણિના ચલચેન વિભાતિ કરઃ ।

પયસા કમલં કમલેન પયઃ પયસા કમલેન વિભાતિ સરઃ ॥

આ રીતે મણિથી વલય એટલ કંકણ અને કંકણથી મણિ  
અને મણિ અને કંકણથી હાથ શોભે છે. પાણીથી કમળ અને કમળ  
વડે પાણી, પાણી અને કમળવડે સરોવર શોભે છે. એવીજ રીતે  
શિષ્યવડે ગુરુ અને ગુરુવડે શિષ્ય અને શિષ્ય ને ગુરુવડે મંદિર-મંડળ  
શોભે છે. આમ ચેતન માયાવડે અને માયા ચેતનવડે અને માયા  
ચેતનવડે દેહ શોભે છે. આમ સમજી ગુરુના, ઈશ્વરના, બ્રહ્મના કે  
જીવના દોષો જોવા નહિ કારણ અંધકાર વડેજ અજ્ઞવાણાની કિમ્મત  
અને અજ્ઞવાણા વડેજ અંધકારની સમજ પડે છે એમ જાણી રાગ  
દ્વેષ કરવો નહિ. આમ સમજીને મંડળના મુખ્ય માણસો અને સામાન્ય  
માણસોએ કાઈ કાઈને ઉતારી પાડવાના નથી.

આ રીતે ઉપર વર્ણવી ગયેલા બતાવ પછી એક બતાવ મારે  
માટે બન્યો તેની જરૂર તો નથી પણ ગુરુદેવના સ્મરણમાં એ પણ  
આવી જાય છે. ગુરુદેવ પદાર્થ પછી:—

‘ હઠ છોડ સખિ ચલ સંગ મોરે, તોહુ ગ્રન્થમેં કહાન બોલાવત હું ’

એ ભજન સવારમાં ઉઠી પાંચ વાગે ગાવા લાગ્યો રાતના  
ઉબ્બગરામાં સૌ ઉઘી ગયા હતાં પણ મને તો ચેતનજ નહિ પડે, તે હું  
વહેલો ઉઠ્યો, નાહ્યો અને નગીનભાર્ગ જાગી પડ્યા. હું ઉભો હતો તે  
નગીનલાલ શેઠે મને હિંડોળા પર બેસાડી દઈ આગલી રાતવાળો મુકુટ  
માથાપર પહેરાવી દીધો, નાહીને ઘાંતીયું વિંટાળાનેજ હું ઉપર આવેલો  
ધુંગીની પેઠે, અને નગીનલાલને તે ગમી ગયું, પહેરણુ પહેરેલું હતું.  
હિંડોળાપર બેસાડી તેઓ પેટી વગાડવા લાગ્યા એટલામાં મગનલાલ  
દાંતણનો કુંચો ચાવતા હતા તે દાંતણ ફેંકી દીધું અને તપલા  
બખવા લાગ્યા.



‘હો માળા લાદે બેઠી જુનું તેરા નામ તુલસીકી માળા લાદે.’

‘રામભજન ઓર તુલસીકી માળા પહેરનેકા દુશાલા, હો માળા લાદે’

‘બેઠી જુનું તેરા નામ તુલસી કી માળા’

આ ધૂન ચાલી રહી છે ત્યાં શ્રીમગનલાલના પતિએ મળકમાંજ સાડી ઓઢાડી દીધી અને પુરુષાલિમાની જીવ છતાં મને તે વખતે ભાન ન રહ્યું અને સ્વીકારી લીધી એટલે મગનલાલે દાગીના હાથમાં ઘાલી દીધા. અમારા વડિલ નગીનલાલ તો ‘જયશ્રી રાધાવલ્લભ ગોવિંદ ગોપાલ વાસુદેવ જય જય’ કરીને હાથ બેઠીને પાસે બેસીને પંખો નાંખવા લાગ્યા. આજીબાજીના લોકોએ તડમાંથી બેયું અને બધા નીચેથી બારણાં ઠોકવા લાગ્યા. આ વખતે મારા માથા પર ગુચ્છાવાળા વાળ અને ટુંટી દાદી હતી, પણ ભાનજ કાઢતે ન હતું. બારણાં ઊઘાડી નાંખ્યાં એટલે માણસો ટોળે ટોળે આવવા લાગ્યાં. આ તરફ ગુરુદેવ સેવા પૂજન આરતી પારાયણથી પરવારી ઉપર જઈ ઠાઈ દહાડો નહીને આજે સૂઈ ગયા હતા. શ્રીમતી તારાબેન દર્શને ગયા પણ મહારાજ ન મળે. ઉપર ગયા. બાજે કહ્યું સૂઈ ગયા છે, સવા દો. હજી સુધી મંદિરમાં કાઢતે ખખર નહિ. એટલામાં મહારાજશ્રી બેદા થઈ ગયા અને બોલ્યા. હું અહીંજ નહતો. હું તો મગનલાલને ઘેર ગયો હતો. ત્યાં કંઈ જીંદીજ લીલા ચાલી રહી છે, એટલે તારાબેન ત્યાં આગ્યા અને છક થઈ ગયા. પ્રભુએ કહ્યું હું અહીં નથી એટલે જરૂર ત્યાં કંઈ હોવું જોઈએ. રસ્તામાં પાર્વતીબેન વિગેરે અહીંથી દર્શન કરીને પાછા ગયેલા તે કહે, ત્યાં તો હીરાલાલ રાધિકા બન્યા છે—આબેહૂબ રાધિકા—તારાબેન સ્થૂલ વસ્તુ કરતાં ભાવને વધારે માને તે ઝડપભેર આવેલા તેણે તથા નગીનલાલના માતૃશ્રીએ હીડાળો ઝૂલાવ્યો. આ રીતે રાતે અને દિવસે શું સંકલ્પથી કામ થયું તે ન સમજતાં ચાર વાગા સુધી આ કામ રહ્યું, ભગવાનનું નામ સ્મરણ થયા કરે. હરિજન નહિ એવા પણ લોક આવી ગયા, કાઠને નાટક, કાઢતે એક તો કાઠને લીલા દેખાય, હજાર રૂપિયા આપતાં જે હું નહિ.

કહું તે તે વખતે થઇ ગયું. પ્રભુજીએ એવોજ વેશ આપ્યો, એ રીતે પ્રભુ પ્રસન્ન થતા હશે એમ સમજી સાંજે પાંચ વાગે જમ્યા. આનંદમાં ૪૮ કલાક ક્યાં જતા રહ્યા એ જણાયું નહિ. એવામાં મારા શરીર પર ઝંઝેલા થઇ આવ્યા તે ડાઘ કહે માકડી ઉડી. દરો ને ચોખા વાટીને તેના ઉપર લગાડ્યા. ગુરૂમહારાજને અહીં માંદડી ઉડી તે તેમણે પણ દરોઈને ચોખા વાટીને લગાડ્યા.

એકજ વખતે બન્નેને ઝંઝેલા એકજ જગ્યા પર થયા. આ વખતે ગુરૂદેવે ઇસારત કરીને એટલુંજ કહ્યું:

॥ ગુરુર્નેવ શિષ્યશ્ચિદાનંદરૂપઃ શિવોઽહમ શિવોઽહમ ॥

હીરભાઈ એમાં નાનપ નથી. શ્રીરાધિકા અને શ્રીકૃષ્ણ એ કંઈ પાર્થિવ વસ્તુ નથી. પાણી અને તેની શીતળતા, સૂર્ય ને તડકો, જ્ઞાન અને અનુભવ, શબ્દ અને અર્થ એ જુદા નથી પણ નામ ભેદ છે, તેમ છે, એમાં પુરુષપણનો ભેદ લાવવાનો નથી. એ અને એની ઈચ્છા. એ શ્રીકૃષ્ણ અને એની ઈચ્છા રાધિકા. લોકોને શું જોવું છે ! તમાસો. આપણો ક્યાં એ ધંધો છે ? ભકતોને એ જોવુંતું. તહે એ જોવું. નમોરે નમસ્કાર તારી પાવડીકુ દેવા ॥ તવૈવ વસ્તુ ગોવિંદ તુમ્યમેવ સમર્પયે ॥ પછી તહાઈ શું છે ! પુરુષ એકનો શ્રીકૃષ્ણ છે, બાકી આખું જગત ગોપાઈપ છે. આરા મોટા ગોસાઈના બાળકો જસોદાનો વેશ લે છે, કલ્પા પહુરે છે તો પછી ધર્મમાં જેની ગતિ નથી તે તો ગમે તે બોલવાના પણ તેમાં નીસું જોવાનું નથી. કાનાં ભાગ્ય કે શ્રીરાધિકા થાય ! એ કંઈ પુરુષમાં સ્ત્રીપણું જોવું રહેલું નથી. તેટલી ભક્તિ જોઈએ. એ કંઈ નાટક નથી કે ચીપી ચાપીને બનવાનું ને બોલવાનું. એ તો મહારા વહાલાની લીલા, ખિલાડી કાળી ને ડાળા પીળા, આમ કહી ગુરૂદેવે રહસ્ય સમજાવ્યું. આપણું મંદીર તો જ્ઞાન મંદિર છે, આરસી છે, જેને જે જોવું હોય તે દેખાય. એમાં સંશય નહિ. આ એનોજ સમતકાર. કૃષ્ણ રાધા નહિ જોયા હશે તેને દેખાયા તો હશે.

સાંજના જ્યારે અમે કથામાં બેઠેલા ત્યારે આખા ગામમાં જે ચર્ચા ચાલતી હશે તે મહારાજશ્રીના કાન પર આવી. કથામાં અમે બેઠેલા તે વખતે તેમણે જરા ક્રોધપૂર્વક મને પૂછ્યું, હીરાલાલ ! આ બધી લીલાઓ કરવાનું કારણ શું ? લોકવિરોધ કામ શા માટે કરો છો ! જો કે મારા મનમાં તો સમાધાન હતું છતાં હું ગભરાઈ ગયો, હું કંઈ બોલ્યો નહિ; એટલે મગનલાલ બોલ્યા ‘કેમ બધા મૂર્તિને જૂલાવે. તો અમે અમારા ગુરૂદેવને જૂલાવ્યા’ ચેતનમૂર્તિને જૂલાવી ?’

‘તો હીક તમે દેખાદેખી કંઈપણ કરશો નહિ. તમારી શ્રદ્ધા જોઈએ. આ દુન્યામાં તમારી પૂઠે પડી છે માટે સંભાળીને કામ કરજો.’

મગનલાલ કહે—‘દુનિયાને શું ? અમે અમારા ધરમાં ફાવે તેમ કરીએ. અમે કંઈ કાઢતે બોલાવતા નથી. પછી જેને ફાવે તે બોલે—મને તેની દરકાર નથી. હાથી પછાડી છે કુતરાઓ ભસે.’

ગુરૂદેવે આ રીતે મગનલાલભાઈ જે મુખ્ય ધરના માલિક હતા તેનો નિશ્ચય શું હતો તે કથામાં આવેલા સંશયી શ્રોતાઓને સંભળાવ્યો. લોકાનાં મોઢાં ઉતરી ગયાં અને ચર્ચા બંધ થઈ. આ રીતે ગુરૂદેવના અંગે બનેલા પ્રસંગમાંથી ગુરૂશિષ્યની સંયુક્ત લીલાનો પ્રસંગ પુરો થાય છે. ત્યાર પછી એવા પ્રસંગ મંદિરમાં તો થતાજ પણ તેમાં રહસ્ય જોનારને રહસ્યજ દેખાતું.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતના શ્રીગુરૂદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ ૩૫ માં સમ્પૂર્ણ થયો.



**સ**ર્વ વસ્તુઓનો આનંદ અંદર રહેલો છે તે લે છે. ઇન્દ્રિયો કર્મ કરે છે, કેરી મીઠી લાગે છે તેની અંદર સ્વાદનો અનુભવ થાય છે. સ્વાદેન્દ્રિય તેની લહેજત ઊડાવવાનું સાધન છે. આ રીતે દરેક વસ્તુની લહેજત અંદરજ છે. કાંઈક સમજનારજ સમજે છે. કાંઈ કહે છે કે મારી આંખને આ બહુ ગમ્યું, કાંઈ કહેશે મારા કાનને સારું લાગ્યું. આ રીતે ઇન્દ્રિયો જે લહેજત લેવાનાં સાધન છે તેને અનુભવના રૂપમાં ફેરવી નાંખે છે, પણ તેમ નથી. સ્વાદ લેનાર જુદો છે. એકનો એક શબ્દ એકને ગમે—ખીજને નહિ ગમે. એકની એક વાત એકને યાદ રહે—ખીજને નહિ રહે, એનું કારણ અંદર છે તેજ દરેક વસ્તુનો આદક છે. અદણ કરવાનું સાધન ઇન્દ્રિયો છે, તે ધ્યાનમાં ન લેતાં મોઢથી બડાશે મારે તે મૂર્ખ છે. દીવની ગટ્ટી દૂર કરે તો નામ નજરે આવે રે...

પ્રભુનું સ્વરૂપ એમ ઇન્દ્રિયોના મોજ વેલવોમાં બળવામાં નહિ આવે. એ તો સમજણથીજ જણાય, પણ સમજણ તો દૂર રહી ગઈ દૂર. હું તો કહું છું કે:—

ચતુરાષ્ટ્ર ચૂલે પડી ઉઠી અક્ષતમાં આગ,  
ભણ્યો ગણ્યો કીસ કામકો લલ્ય ન લીયો લગાર.

માટે આ બધું જુઓ છો તે શું છે તેનો વિચાર કરો. તમારા ખોટાખોટા તર્ક ચલાવશો નહિ, તેમ દેખાતી વસ્તુમાં કેને દેખો છો તે પણ ધ્યાનમાં લેજો. અરે! પ્રભુજ આ વેશ લે છે. નાટકના એક્ટરની પેઠે એની મરજીમાં આવે છે તે વેશ લે છે.

નથીરે કાઈ નર ને નથી કાંઈ નારી, નથીરે કાંઈ ભાયેગશાળા બિખારી;  
જુઓરે તમે આતમતત્ત્વ વિચારી, અતુરેભવીઓ આતમતત્ત્વ વિચારો.

આ સમજણ આપવાની મોટા પુરૂષની ફરજ છે, એને તો રોતજ ફરવાની છે—‘એ જાગતા રહેજો’—બહુ અંધાર હોય ત્યારે

હોય ત્યારે બહુ દિવાઓ જોઇએ, બહુ ચોકીવાળા જોઇએ. ખૂબ ભયમાં ખૂબ ચોકીવાળા જોઇએ. માટેજ કલિયુગમાં હુન્ન્યાઓથી બચાવવાને ગુરુદેવ વારંવાર ચેતાવ્યાજ કરે છે. જંગતા રહેજો રે જંગતા રહેજો. જો જો જાત્રત નગરીમાં ચોર ન લૂટે. આ કળિજુગમાં જંગતા દેવ જેના પરચા મળે છે એવા અંતરનાથ, નારણદેવ, બહરીનારાયણ, રામેશ્વર, જંગનાથ, દારિદ્રશ વિગેરે બેદા છે, તે શું કરે છે જાણો છો? તમારું હિન્દુધર્મનું—અર્ચાવર્તનું, ભરત ખંડનું રક્ષણ કરવાને તપશ્ચર્યા કરે છે અને તમારું કલ્યાણ કરવા સારજ ગિરાજે છે. એને પથરા માનીને અપમાન કરશો નહિ, અવગણના કરશો નહિ, અવગણના કરશો તો તમે તમારુંજ ગુમાવશો, જે ધર્મની, જે દેવતી ડાળી પર ઉછર્યા છો તેને મૂરખાની પેઠે વાઢી નાંખતા નહિ. એ વાઢી કાઢશો તો પરકાઈજ જશો અને પારકાના તાપામાં જવું પડશે તે જુદું. આ કળિજુગ છે કળિજુગ છે. સાચું તે ખોટું અને ખોટું તે સાચું એમ ભેળસેળ કરશો નહિ, દાળ ચોખા ભેળા કરી નાંખશો તો મરનાર પાછળ નાંખવાની ખીચડી થઈ જશે, તે કંઈ લગત જેવા મંગળ પ્રસંગે વપરાવાની નથી માટે સમજો સમજો.

ભગવાનનું ભજન કરનારનું સ્વરૂપ કેવું હોય છે તે ખબર છે? ‘ચડી બ્રહ્મ ખુમારી ન ઉતરે, થયો આત્મ દુષ્ટે ઉત્તસ હરીસ પીછએ’ આવું ચોખ્ખું ચાંદરણા જેવું છે પણ જેનાથી કલ્યાણ થવાનું હોય તેનાથીજ થાય, માટેજ

‘દોરી સંચો સૌ એના હાથમાં, ભરાવ્યાં ડગલાં ભરે,’

‘જીવ તું શીદને ચિના કરે, કૃણુને કરવું હોય તે કરે.’

એવા બ્રહ્મનિષ્ઠ પુરુષોની બલિહારી છે. એક વખત ભગવાનનો કાયદો પણ ફરી જાય.

પેલા નારદજી હતા—તે એક બાઈના ઘર આગળથી નિકળ્યા, બાઈએ મહારાજની ઘણી પૂજા કરી અને હાથ જોડીને પૂછ્યું મહારાજ તમે ક્યાં જાઓ છો? નારદ કહે, ‘હું ભગવાનને મળવા જાઉં છું.’

બાઈ કહે, 'ત્યારે કૃપા કરીને ભગવાનને પૂછજો કે મહારં વાંઝીયા મેંભું ક્યારે ટળવાનું છે ?'

નારદજી કહે 'બહુ સારં'

નારદજી ફરતા ફરતાં વૈકુંઠમાં આવી પહોંચ્યા, ભગવાને અને લક્ષ્મીજીએ માન આપ્યું, બેસાડ્યા, પૂજા કરી, પછી પૃથ્વીપરના સમાચાર પૂછ્યા. નારદજીએ વાતમાં ને વાતમાં બાઈનો સંદેશો કહી સંભળાવ્યો, ભગવાન કહે સાત જનમ સુધી એને વાંઝીયા મહેલું રહેશે. વળી નારદજી ફરતા ફરતા પૃથ્વીપર આવી લાગ્યા, પેત્રી બાઈને ત્યાં. પેત્રી બાઈએ પૂછ્યું 'દેમ મહારાજ ! ભગવાનને પૂછી આવ્યા ?'

નારદજીએ કહ્યું, 'હા, ભગવાન તો કહે છે કે સાત જનમ સુધી તારા નશીબમાં છોકરાં નથી. પેત્રી બાઈ તો નિરાશ થઈ ગઈ.

એવામાં એક ધણાં વર્ષે તપ કરીને ઉડેલો સાંધમોલા બૂનો પાડતો ત્યાં આવ્યો. 'એક રોટી, દેગા ઉસકુ એક લડકા હોગા. દો રોટી દેગા ઉસકુ દો લડકા હોગા. ત્રીન દેગા ઉસકુ ત્રીન હોગા.'

પેત્રી બાઈએ આ સાંભળ્યું અને સાંધને બેસાડીને તરત ઉન્હા ઉન્હા ત્રણ રોટલા કરીને ખરાજ્યા. સાંધ તો આશીર્વા આપી જતો રહ્યો.

પેત્રી બાઈને તો એક, બે ને ત્રણ છોકરા થયા, ખારસા ગુલાબી ગોટા જેવા. નારદજી પાછા ત્યાંથી નિકળ્યા અને આશ્ચર્ય પામ્યા. તેણે બાઈને પૂછ્યું. 'આ છોકરા કેના ?' બાઈ તો હરખનાં આંસુ પાડતી બોલી... 'મહારાજ આપના.'

'ઓ...તારીની, કાળીઆ મને ખોટું કહ્યું, હવે તારી વાત છે.' નારદજી તો કચવાતા કચવાતા વૈકુંઠમાં આવ્યા.

પણ તે આવે તે પહેલાંજ ભગવાને તો 'અરરર ! જીવ જાય છે, પેટમાં બહુ દુઃખે છે' એમ બૂમ મારવા માંડી.

લક્ષ્મીજી તો ગભરાઈ ગયા. નારદજી પાસે આવ્યા ને ભગવાને તો 'અરરર જીવ જાય છે' એમ બૂમ પાડવા માંડી.

નારદજી તો પૂછવા અને કપડા આપવા આવેલા તે વાત તો બાજુપર રહી ગઈ અને કહેવા લાગ્યા ‘શું ઉપાય કરીએ મહારાજ’

અરેરે કાઈ આંખ કાઢીને ચોપડે તો મટી જાય.

નારદજીએ કહ્યું, ‘મહારાજ હમણાંજ લઈ આવું છું’

એમ કહીને પૃથ્વીપર આવ્યા અને ઘણાંને કહ્યું, ભગવાન માંદા છે, આંખ આપોને! પણ કાઈ આંખ આપે કે? એટલામાં એક ઝાડ નીચે પેડો સાંઈ માંડો બેઠેલો તેને નારદજીએ કહ્યું. પેડાએ તો એકદમ આનંદમાં આવી જઈને કહ્યું. બહોત ખુશી કોનસી ચેયે? ડાબી ઓર જમણી? નારદજી ધુંચવોયાયા, પેલાએ તો કહ્યું, કુછ પ્રીકર નહિ. એક કાંટો લઈને જ નણા અને ડાબી બન્ને આંખ કાઢી આપી અને કહ્યું અહ્હાહુ જો ચાહીએ સો વાપરો. આ તો નારદજી વૈકુંઠમાં આવ્યા ન આવ્યા ત્યાં તો ભગવાન સારા થઈ ગયા. હાશ હવે નરમ પડી ગયું.’ એ—તારીની પેલાએ બિચારાએ આંખ આપી ને આતો સારો થઈ ગયો અને પેડો આંધળો થયો’ ભગવાને કહ્યું ‘જોયું! જો આંખ આપે તેજ દાકરા આપે તારી પાસે આંખ નહોતી! કે બીજાની માંગવા ગયો’

આ રીતે પુરણ ભક્તજન જે છે તેના શબ્દથી કુદરતનો કાનુન ફરી જાય છે. એવા બ્રહ્મ ખુમારીવાળા અને મહાત્માની વાતજ ન્યારી છે ભગવાનની ઇચ્છા અને તેની ઇચ્છામાં તેને ભેદ નથી અને ભગવાનને પણ ભેદ નથી.

આ રીતે શ્રી દિવ્યજ્યોતિના શ્રી ગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ ૨૬ માં સંપૂર્ણ થયો.



**અ**ન્તરાત્મા શું વસ્તુ છે તે જાણવાને કેટલાઓ જોગી જતિ જંગલ સેવે છે, કેટલાઓ તપ કરે છે, કેટલાઓ ઉધે માથે લટકે છે, કેટલાઓ બીના કપડે પાણીમાં ડિભા રહી સૂર્યાદિ દેવોને આરાધે છે, આ બધી સાધનાઓ પ્રભુનામમલ્લિમાની છે. પ્રભુ નામના મલ્લિમા એટલો બધો છે કે ગમે તેને પણ ખેંચાણ થયા વગર રહેજ નહિ, ખેંચાણ થાય ત્યારેજ કામ થાય.

‘આડે પહોર ઉલામણુ મ્હારા અંગમાં, બીજી બદલી ન લાગે વાત...મને વહાનો વિસારો ન વિસરે.’

આ રીતે જેના હૃદયમાં આડે પહોર પ્રભુમિલનની આશા છે તેને શું કહેવાનું છે ! તે તો ચકચૂર રહે છે. એને તો,

‘રામરસ પ્યાલા હૈ ભરપૂર, પાણિરે ડાઘ ઘટક ઘટક ઘટક...’

‘અરે એ લાગી કત્તેજે ચોટ, લગ ગઈ ખટક, ખટક, ખટક...’

આ રીતે છે પછી શું કરવું ? આખી દુનિયાનો વળ તમારા પગ નીચે છે. પૂર્વ, પશ્ચિમ, ઉત્તર, દક્ષિણ દરેક દિશાઓનો છેડો તમારા પગ નીચે છે. દરેક વાતની સમાધાની મનથીજ છે.

‘મનકે. મારે મર ગયે, મનને છોડાયા રાજ.’

‘જીન્ને મનકુ જનીયા, ઉન્કા સરીયા કાજ.’

તો પછી એ મનનેજ મનાવવાનું છે. આખી દુનિયાનું થરમા-મીટર તમેજ છો. તમે તમને ધારો એવા બનાવી શો છો. પહેલાં તો ખાંડ પીગળાને ચાસણી થઈ જાય. પછી એને બિયામાં રેડે અને પછી તેનો આકાર થઈને નિકળે, તેમ મનનું હું પણ એગળી જાય અને તેને ઠેકાણે તું પણ આવે તો પછી ગુરૂપી બિયામાં ધારીએ તેવા થઈને નીકળીએ.



‘ખખખા ખાંડના બીબાં ભરે, કાચલ કુજર ને કાગડો કરે;  
મીન મગર જલચર બહુ જાત, જેવું બીખું તેવી ભાત;  
મીસરી જોતાં તો મન ઠરે, ખખખા ખાંડનાં બીબાં ભરે.’

આ રીતે પ્રભુજ પ્રભુજ જ્યાં ત્યાં સભર ભર્યો છે, તેમાં ઇસા-  
રતથી સમજી જવાનું છે. એ ઇસારતમાં સમજે તેજ તરે બાકી બધા  
જોયા કરે. પેલા ઝાડ પાસે ઉભા રહીને લોકો બીજનો ચન્દ્ર બતાવે  
છે અને જેની નજર પડી જાય તેને કેટલો બધો આનંદ થાય ! એવી રીતે—

પૂરુષ एषेष्टं यद्भूतं यच्च भाव्यम् ।

त्वमर्कસ્त्वं સોમસ્ત્વમસિ પવનસ્ત્વં હુતઃ ॥

ત્વ માત્મા જ્યોતિ : .....

આ રીતે પ્રભુજ સચરાચર વ્યાપેલો છે એમાં શંકા શું રાખવાની છે?  
જીવનું જીવપણું મટી જાય તો જરૂર જીવ અત્તરૂપ થાય. એ જીવપણું  
મટાડવાને તો ભજન સાધન છે,—મળ વિક્ષેપ અને આવરણ દૂર થાય  
તો વાસના ક્ષય, મનો નાશ, અને તત્ત્વજ્ઞાન થયા વિના રહેજ નહિ.  
એને માટે કર્મ ઉપાસના ને જ્ઞાન તે સેવા સ્મરણને ધ્યાન સમજવાં.  
ગીતામાં પણ કર્મ ઉપાસના ને જ્ઞાનના છ છ અધ્યાયો કહ્યા છે અને  
અર્જુનને સમજ પાડી છે.

અંકલેશ્વરમાં શ્રી. નગીનલાલ ગંગારામ કાપડીઆને ત્યાં એમના  
મામાશ્રી ચુનીલાલ પ્રાણજીવનદાસની પાછળ સપ્તાહ બેસાડી. તેમને માટે  
કંકાત્રી છપાવવા હું સુરત ગયો અને નવયુગ પ્રેસમાં છપાવીને પાછો  
આવ્યો. સપ્તાહને માટે મોટો મંડપ બાંધવામાં આવ્યો અને રચના  
પણ ઉત્તમ કરી. ધરના આંગણમાં સપ્તાહ કરાવવાનો નિશ્ચય થયો.  
કારણ ધર સાંકડું પડે. ફળીયું પણ જરા ઢંગવાળું છે એટલે એમણે  
શ્રીસોમનાથ મહાદેવથી માંડી ફળીઆના અડધા પદ્મ સુધી માંડવાનો  
વિસ્તાર કર્યો. નગીનલાલ શેઠ એટલે પહેલા કોઈ વાતનો નિશ્ચય નહિ  
પછી એમનું કામ એવું વધી જાય કે જાણે નવી નવી લીલાઓ.  
નગીનલાલની કંકાત્રી છપાવવામાં વધુ ખર્ચ કર્યો તે ગુરૂદેવને ગમ્યું.

નહિ અને મને જરાક કડક બાપામાં ઠપકો આપ્યો. પણ મારું મન પોચું તે હું તો મંદિરને એટલે જઈને છૂપો છૂપો રડવા લાગ્યો. પણ તેના ઉપાય શું? નગીનભાઈ કંઈ બોલ્યા નહિ. તે વખતે શેઠ ચીમનલાલ મુંબઈથી આવેલા. સપ્તાહની તૈયારી એટલે એમને તો પોતાના સગાં બહાણાંએને નોતરેલાં અને બહારગામથી મિત્રમંડળ પરન્યાતિ વિગેરેને બોલાવેલાં—અને સૌ હાંસે હાંસે આવેલાં. એમ કરતાં તેમને આખા ફળીઆના મકાનોમાં ઉતારો આપવો પડેલો. તેમાં સુરતથી શ્રીડાહ્યાભાઈ નગીનદાસ માસ્તર, હીરાલાલ ભણ્યાવાળા, ભરૂચથી બરણીવાળા, અને કાશીએથી અરવિંદ ધોપના જાણિતા શિષ્ય શ્રીકાશીભાઈ અમીન અને ગામના તો ઘણા લોકો ઉપરાંત નાના મોટા દેલાડ, ગડખોલ, અને અંદાડ, દીવાદીવીથી મહેમાનો આવતા, કારણ ગુરૂમહારાજની સંખ્યા આ ગામેમાં હતી. આ પ્રસંગ નિમિત્તે કેટલાક પડદાઓ ચિતરાવેલા.

અહિંભાપ્રતિષ્ઠાયાં તત્સન્નિધૌ વૈરત્યાગઃ ।

બ્રહ્મચર્યપ્રતિષ્ઠાયાં વીર્યલાભઃ ।

જાયમાત્મા બલહીનેન લભ્યઃ । વન્દે મુનીનાં ગુરુમ્ ।  
સત્યં પરં ધીમહિ । શ્રીશુકદેવો વિજયતેતરમ્ ।

વિગેરે વિગેરે કાપડ પર ચિતરાવી તેના મુદ્રાનેઓ આજુબાજુ ચોઢાવેલા. રસોઈને માટે પંડાશમાં શ્રી. છગનશેઠના વાડામાં સગવડ કરી હતી. દરેક કાર્ય પર દરેકને નોંધી દીધેલા. બપોરનો મધ્યાન્હ થાય કે કથા પૂરી થાય એટલે ગુરૂદેવ માળ ઉપર પધારે ત્યાં તેમને માટે પલંગો નાંખેલા. તેમને માટે દુધની ફરાળ ગં. મોતીબેન વિગેરે કરતા હતા. વડોદરાથી જાણિતા મહારાજશ્રી નરહરિલાલ પણ આવેલા અને તેઓ પણ પૂર્ણ શ્રદ્ધાથી તેમાં ભાગ લેતા. શ્રીભોગીલાલના મહંમ બેન શ્રીમતી કમળાબા પણ આવેલા. શ્રીશુક્લીલામૃત માસિક ચાલતું હતું અને તેનું કામ મારે કરવાનું તે સામેના દિવાળીબાના ઘરમાં ગુણો નાખી હતી ત્યાં બેસીને આવેલા લેખો લખીએ અને ચી. બાલુભાઈ માણે-લાલ મને મદદ કરતા. આ પ્રમાણે ગોકુળગામ જેવું અંકલેશ્વર

ખરેખર ગોપ ગોપોત્સવ ઉપરાંત ગોપીઓને ફરવા જેવું થઈ ગયું હતું અને તેમાં આવા શ્રદ્ધાળુ હરિજનને ત્યાં સપ્તાહ એટલે નાનાથી માંડીને મોટાં સુધી એમની સેવામાં હાજર. તેઓના દીલમાં કામનેજ માટે વેર નહિ ઝેર નહિ. દરેકને ઘેર કામે અગવડ સગવડ જાય અને તનતોડ સેવા કરે તે તેમને આ વખતે કામ લાગેલી.

શ્રીગુરુદેવ પ્રવચન કરે તે વખતે મનમાં તો એવો આનંદ થાય કે અહીં ભગવાન પ્રગટજ છે, સવારના ગુરુદેવનું પૂજન અર્ચન અને ભાગવતજનું પૂજન થાય. ગુરુદેવનાં રિવાજ કે દરેક જોતાને તે જોતાના કંઠમાંના હાર આપે અને પહેરાવે, દેવો મૂત્તવા દેવં યજેત્ ॥ છાતી ખુલ્લી મુકાવી પૂજન કરાવે. કહે કે આડો અન્તરપટ ન જોઈએ. ફોટો પડી જવો જોઈએ, એ ફોટો પડી જવામાં આડું કપડું ન જોઈએ, એમ કહી અમીભરી દૃષ્ટિએ તેઓ દરેકને હાર પહેરાવતા. આ તો સનક, સનંદન, સનાતન, સનતકુમારની કથા છે, તેમાં સાંભળવા આવનાર ઉદ્ધવ, અકૂર, નારદ વિગેરે છે. અહીં કાઈ ફલાણુ છે, ફલાણુ છે એમ માનવાનું નહિ. જ્યાં લગી અહીં બેઠા છો ત્યાં લગી ચૂપચાપ બેસી રહેવું. હરિનામ સ્મરણ સાંભળવાનું અને પરમેશ્વરને જોળખી લેવાનો. અહીં કામ ઝેરવેર રાખવાનાં નહિ. આ તે કંઈ સાધારણ સપ્તાહ નથી. શ્રીશુકદેવજીએ પરીક્ષિતના મોક્ષને માટે કહેલી સપ્તાહ છે. શ્રીનગીનલાલ પરીક્ષિત છે તે તમે બધા અધ્યાસી હજાર ઋષિ મુનિઓ છો, માટે સમજી જશો. ભાવનાથીજ ભગવાન દેખાવાનો છે. એક વખત શ્રીહરકીસનદાસ મોદી (ગામના મોટા શેઠીયામાંના એક) જેમને ગુરુદેવના ઉપર ધણી શ્રદ્ધા હતી તે આવી ચડેલા. તેમની સાથે શ્રીનારણદાસ ખુશાલદાસ, તથા ગુલાબદાસ લલ્લુભાઈ નગરશેઠ અને અમૃતલાલ જગજીવનદાસ, અને નાયુભાઈ તુલસીદાસ, વિગેરે બેઠેલા. તેમણે શેઠને પ્રશ્ન કરેલો. 'મોટાભાઈ, ગીતામાં જે વાંસાસિ જીર્ણાનિ યથા વિહાય એ શ્લોક છે તેને માટે તમે શું સમજો છો ? એ વાંસાસિ એટલે શું ? એ કપડું તે કયું ?' શેઠજીએ ધણી વિચાર કરી જવાબ આપ્યો. 'મહારાજ આ દેહજ બદલવાનો છે.' મહારાજશ્રી કહે-

ના એમ નહિ, અહીં વાસાસિનો અર્થ આપણે માટે વાસના સમજવાનો છે. વાસનારૂપી દેહ મુકીને જીવ બીજી બીજી વાસનાઓમાં પ્રવેશ કરે છે. જો કે સર્વ સાધારણ સામાન્ય અર્થ દેહને બદલવાનું બતાવે છે, પણ દેહ પણ વાસના પ્રમાણેજ, માટે વાસનાયુક્ત જીવ એક વાસના છોડીને બીજી વાસનામાં પરોવાય છે, પ્રવેશ કરે છે. અહીં ‘જીર્ણ’ શબ્દ છે, પણ જીર્ણ શરીરવાળા શરીર બદલે છે અને જીવનો નથી બદલતા એમ નથી. એક વાસના પૂરી થઈ કે બીજી વાસનામાં જીવ પરોવાય છે; એ જીવનો નવો દેહ. ખરી રીતે જોવા જઈએ તો વાસનાજ જીવનો દેહ છે. શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતા એ પાઠ કરવાનું પુસ્તક છે તેમ વિચારવાનું પણ પુસ્તક છે, ‘સંજય’ તે કાણુ? ‘અર્જુન’ તે કાણુ? ‘દુર્યોધન’ તે કાણુ? ‘ધૃતરાષ્ટ્ર’ તે કાણુ? ‘શ્રી કૃષ્ણ’ તે કાણુ? ‘દ્રોણ’ તે કાણુ? એ વિગેરે પ્રશ્નો છે, જો કે અધ્યાત્મ ગીતામાં એ બધું કહ્યું છે અને અભ્યાસ પણ આ ગીતાનોજ કરવાનો છે.

કુરુતે ગંગાસાગરગમનમ્. વ્રતપરિપાલનમથવા  
 દાનમ્ ॥ જ્ઞાનવિહીને સર્વમનેન મુક્તિર્ન ભવતિ જન્મ  
 ચતેન, ભજગોવિન્દમ્। માટે આપણે જ્યારે સત્સંગમાંજ આવ્યા  
 છીએ તો વ્યવહારિક ભાષાની ઉપર જે નિશ્ચયાત્મિક ભાષા છે તેને  
 જાણવી જોઈએ. બધા ભેદો છે પણ સમજમાં કંઈ ભેદ છે? ‘ખાર’  
 તમે સમજો અને બાળક સમજે તેમાં કંઈ ભેદ છે? ભેદ તો બધા  
 પ્રકૃતિમાં છે માયામાં છે, ભેદ પરમાત્મામાં નથી. પ્રકૃતિ એટલે અજ્ઞાન  
 અને પરમાત્મા એટલે જ્ઞાન. એટલે પરમાત્મામાં ભેદ નથી એટલે  
 જ્ઞાનમાં ભેદ નથી માટેજ યજ્ઞજ્ઞાનં તદ્બ્રહ્મ જ્ઞાનને પરમાત્મા એકજ છે,  
 માટે હંમેશા પ્રાકૃત વિચાર નહિ કરતાં જરીક જ્ઞાનના પણ ‘કરવા.’  
 તેજ પ્રસંગ વખતે નરહરિ મહારાજ પણ શ્રીગુરુભક્તિ વિષે બહુ  
 કહેતા અને દરરોજ નવો નવો આનંદ થતો. સાંજે ગામની મંડળી  
 અને બહારગામથી આવનાર મંડળી બેસીને ભજન કરી સદા જતી.

એ કલાક અવાજ શાન્ત રહેતો અને સવારમાં વહેલા ઉઠી શેઠ  
સૌને નહાવાને હાથમાં દાતણનો ફૂંચો લઈને મોટાં મોટાં તપેલાંઓની  
નીચે લાકડાની ગાંઠો હોમતા અને ચેતાવતા.

શ્રીશુકદેવજીના હરિજનોમાં શ્રી. નાથુભાઈ અને નગીનભાઈ એ  
બુદ્ધીઓ છે. જો કે બન્નેનાં ધ્યેય એક છે પણ રહેણીમાં ફેર છે.  
શ્રી. નગીનભાઈ અગ્નિશત્રુ છતાં શત્રુવેષિત પુરૂષ છે, એતું ઉંડાણ  
માપવાની મારી શક્તિ નથી. શ્રીકૃષ્ણના જન્મ વખતે પ્રભુજીનો  
રોપહાર જુસ્સો એવો હતો કે ન પૂછો વાત

‘નંદ ઘેર આનંદ ભયો જે કનૈયા લાલકી  
બમ્મનદો દાન દીયો દાથી ઘોડા પાલખી  
નંદ ઘેર આનંદ ભયો જે કનૈયા લાલકી.’

એ પ્રસંગે દધિ ઉત્સવ થાય છે-શ્રોતાઓ ગોવાળીઆ બની  
જાય છે અને શ્રીરણુછાડભાઈ જેવા પ્રેમી હરિજનો દધિ માખણ  
હિરાડે છે અને સૌ એ હાથ જોડી પ્રભુના ધ્યાનમાં મગ્ન થઈ જાય  
છે. તે વખતે દેવીમંડળ પણ પ્રભુ પ્રાગટ્યનાં ગીતો ગાવા મંડી જાય  
છે. મંદિરમાં એવો મહોત્સવ થાય છે કે કરોડો રૂપિયા ખર્ચે એ  
આનંદ મળે નહિ, પ્રભુ પ્રેમનો પ્રાદુર્ભાવ થવો રહેલો વહેલો નથી.  
એ તો એની કૃપા હોય તોજ થાય. કાણ એવો હોય કે પ્રભુ  
પ્રાગટ્યની કથાવાર્તા સાંભળી આનંદમાં નહિ લોટી પડે! એવે વખતે  
ખજુરા જેવું મોહું ચઢવી કાઈકંઈ કરતું દેખાય. તેમાં ખાસ કરીને  
દેવીમંડળને તેમાં બહુજ રસ પડે.

‘આજે આનંદ નંદજીને ઘેર રે,’

‘વ્રજમાં થઈ રહી લીલા હરેર રે,’

‘ગોપી અતિ રે હરખભર્યા આવે રે,’

‘મહારા વહાલાને મોતીડે વધાવે રે.’

આવાં આવાં ભજનો ગાય, વળી આરતિ કરે.

‘ઉતારો આરતિ શ્રીકૃષ્ણ ઘેર આવ્યા,

હરખને ઉલામણે શામળીઓ ઘેર આવ્યા.’

આ વખતે શ્રીકૃષ્ણ જન્મ વખતે ત્રિજલુખણદાસ ભગત જેઓ બાળુમાંજ રહેતા હતા તેઓ આવ્યા હતા, તેમણે તાલકીરતાલ લઈ બબ્બેની જોડી કરી-જન્મોત્સવ એવો તો ઉજવ્યો કે તેમની બોલવાની ધસારત અને ભાવ ઉપરથી ભણેલાગણેલાનું ઠાવકાઇનું અભિમાન ઉતરી ગયું અને હૈયું ભરાઈ આવ્યું. શબ્દ નિકળેજ નહિ. એ પ્રેમોન્માદ બે કલાક રહ્યો. તાલ, પખાજ, તબલા, હારમોનિયમ, દીલરૂખા વિગેરે વાગે અને પ્રભુ નામની ધૂનો ચાલે. ચારે બાળુ ગીત ધ્વનિ સિવાય બીજું સાંભળવાનુંજ નહિ પછી પૂછવું શું ?

આ રીતે જ્યાં જ્યાં અને જો જો સ્થળે પ્રભુનો જન્મોત્સવ થતો ત્યાં પ્રાગટ્યનો આનંદ કોઈ ઝોરજ આવતો. પછી ભજનાર ભજવનારની ભાવના. શ્રી. નગીનલાલ તો ભાવનુંજ પુતળું. સમાહના અનેક દૃષ્ટાંત સિદ્ધાંતો છે, તે કયા પ્રસંગે ચાલુજ રહેતા. સમાહ સમાપ્તિ બેન્ડ અને ભજન મંડળાથી થઈ. સાજન મદાજન મોટા પ્રમાણમાં હતું. તે વખતે ભટ્ટાચાર્ય મદારાજ પણ પોતાના શિષ્યાનુયાયિઓને લઈને પધારેલા. તે સર્વેના મેળાવડામાં શ્રીગુરુદેવે ગદગદ સ્વરે ભાષણ કર્યું.

**મહારા વહાલા હરિજનો !**

શ્રીશુકદેવજીની આ લીલાનું વર્ણન કરવાને કઈ કલમ સમર્થ છે?! જ્યાં જોઈએ ત્યાં પ્રેમ પ્રેમ અને પ્રેમ છવાઈ ગયો છે. આ પ્રેમ કંઈ દુનિયાનો નથી ! આ પ્રેમ તો ધન્યભાગ્યવાળાનો છે. આ પ્રેમનાં વખાણુ હું તો શું કરું ! પણ આપણી પાસેજ ઉમેલા શ્રી.સનકાદિક શેષ શારદા વખાણી રહ્યા છે. શ્રીયુત શેઠ નગીનલાલ ભાઈ જ્યારે નાના હતા અને ગોરધનનાથજીમાં અમારી સમાહ ચાલતી હતી ત્યારે એમના મામા સાથે તેઓ સોનાના કદલાં પહેરીને આવતા હતા. મૂળથીજ તેઓમાં ધર્મનો સંસ્કાર છે. તેમના માતાપિતાને પણ ધન્ય છે કે જેના કુળમાં વૈષ્ણવ અવતર્યો છે. આ દુનિયામાં મનુષ્ય જન્મનું સાર્થક એજ છે. હું શ્રીશુકદેવજીને પ્રાર્થના કરું છું કે 'એમનું સદા સર્વદા કલ્યાણ થાયો.'

सर्वे च सुखिनः सन्तु सर्वे सन्तु निरामयाः ।

सर्वे भद्राणि पश्यन्तु मा कश्चिद् दुःखमाप्नुयात् ॥ ’

પછી શ્રીનરહરિ માદરાજે પણ શ્રીયુત શેઠજીની ભક્તિનાં ઘણું વખાણ કર્યાં. શ્રીભદ્રાચાર્ય વિગેરેએ પણ કહ્યું, ‘એમની ભાવ ભક્તિ અજબ છે’ આવા જમાનામાં એવા પુરૂષો બહુ થોડાજ છે, પછી શ્રીતાપીશંકર જોષીએ ઉઠીને શ્રીગુરુદેવ વિગેરેને ધન્યવાદ આપતાં જણાવ્યું, ‘જ્યાં સુધી આવા મોટા પુરૂષો અંકલેશ્વરમાં છે ત્યાં લગી ધર્મની જાગૃતિ રહેવાનીજ છે, અને શ્રીનગીનલાલ શેઠના પરિચયથી હું સારી રીતે જાણકાર છું. તેમના જેવા માણસો છે ત્યાં લગી ધર્મની ક્રિયા અટકવાની નથી. ઉપકાર માની તેઓ ખેસી ગયા હતા.

આ રીતે ભાષણ સંભાષણ વાર્તાલાપ કરતાં એવું દુર્લભ, કે શેઠજીએ એક વિષ્ણુયાગ કરવો. દર્પની દેલી વચ્ચે વિષ્ણુયાગ ત્રણ દિવસના પ્રયોગે કર્યો, વળી તેને અંગે જમણા પણ થયાં. એ પ્રસંગે હું શ્રીયુત શેઠજીને ત્યાંથી નોકરીએથી ફરાગત થયો હતો અને મુંબઈ રહેતો હતો પણ મારું નવ મહીના એમને ત્યાંજ રહેવાનું એટલે તેઓ મને નાનાભાઈની પેઠે ગણતા.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ ૩૭ માં સંપૂર્ણ થયો.

ૐ

૩૮

ૐ તરોત્તર ભક્તિનું જોર અંકલેશ્વરમાં વધતું ગયું. મંદિરની સપ્તાહો અને ઉત્સવોમાં અજબ જોમ આવ્યું અને મુંબઈમાં પણ મારા આવ્યા પછી તેમજ થયું. શ્રીયુત ચીમનલાલ શેઠ મદારા વડિલ બન્ધુ અંકલેશ્વર આવેલા. જ્યારે હું પહેલવહેલો મુંબઈ આવેલો ત્યારે એક વખત હું શ્રીયુત વિઠ્ઠલદાસ માણેકલાલ મહેતાને ત્યાં સત્સંગાર્થે ગયો હતો, અને ઘેર આવીને જોઉં છું તો વડિલ બન્ધુ

બહાર ચટાઈ પર સૂતેલા. અમારો મુકામ સેન્ડહસ્ટ રોડ, ટાપીવાળાની ચાલ, પહેલે માળે, ડાબા હાથપર હતો, ધરને ઉઘાડી અંદર ગયો. તો ત્યાં એક મોટી છબી શ્રીકૃષ્ણની ભાષ લાવેલા અને એક વિષ્ણુ ભગવાનનો જળયાનનો ફોટો પાસેજ પડેલો, કોણુ બાણુ કેમ ! મને એ છબી જોતાં કોઈ અજબ ઉર્મિ પેદા થઈ અને જોઈ જોઈને તેનેજ જોવા લાગ્યો. કંઈ એન પડે નહિ. આ વાત મ્હારે ગુરૂદેવને જણાવવીજ જોઈએ. મારી ઉમ્મર તે વખતે ૨૩ વર્ષની હતી. સ્ટીલહોલ્ડર લઈ કાગળ લખવા બેઠો અને એક કાવ્ય ઉતરી આવ્યું, બીજું આવ્યું, મને અત્યાર સુધી છન્દબદ્ધ કવિતા લખવાનો થોડો શોખ, પણ કાવ્ય લખવાનો કે ભજન લખવાનો નહિ; ૧૦ પાનાં ભરી, કાગળના ટુંકા પેડના, મેં તે કાગળ અંકજેશ્વર બીડ્યો.

‘સ્વસ્તિ અકૂરેશ્વર ગામ, વ્હાલા ગુરૂદેવને મળે’

સુરતા બાઈના પેગામ, વ્હાલા ગુરૂદેવને મળે

આ વખતે મ્હારું એમજ માનવું હતું, કે હું સુરતાં સ્વરૂપ છું, સુરતા ન હોઉં તો પ્રભુમાં મ્હારી સુરતા લાગે નહિ. સુરતાનો અર્થ સુષ્ટુ પ્રકારેણ રતા યા સા સુરતા.

જે મનોવૃત્તિ સારી રીતે પરમેશ્વરમાં લાગેલી છે એનું નામ સુરતા.

તો હું પશુનું અભિમાન છોડી મનોવૃત્તિ પ્રભુરૂપ થાય તોજ તે પ્રભુના કાષ્ટમાં આવે એટલે ભજનો પણ મેં સુરતાના નામથીજ એટલે ઉપનામથી લખ્યાં. કવિતા એ સ્ત્રી છે એની ઉપાસના સ્ત્રી જેવી કરી શકે એવી પુરૂષ ન કરી શકે, માટે કવિતાની દેવી તે સુરતા એમ અનુભવ કરીને તે દિવસથી એજ ઉપનામથી ગુરૂદેવે કાવ્ય પ્રેર્યું. એમાં તત્ત્વાર્થ એવો હતો કે શ્રીગુરૂદેવ એટલે ‘શબ્દ’ અને સુરતા એટલે ધ્યાન, ચિત્ત, મનોવૃત્તિ. શબ્દમાંજ, શબ્દથીજ શબ્દજ સુરતાને ખેંચે. કોઈનું ધ્યાન અથવા મન ખેંચવું હોય તો અવાજ-શબ્દજ કરવો પડે. તે વિના તે ખેંચાયજ નહિ. એવી રીતે સુરતાનો અર્થ છે, હવે સુરતાનો શબ્દ સાથે સમ્યક્ષ પણ એવો, કે જ્યાં જ્યાં



શબ્દ જાય ત્યાં ત્યાં સુરતા જાય, જેવી રીતે પતિ પાછળ પત્નિ, એ રીતે શબ્દ એટલે ગુરુ એ પતિ અને સુરતા એટલે શિષ્ય એ પત્નિ. અહારના સ્થૂલ સ્વરૂપનો ભેદ ન કરવો, કારણ શબ્દથીજ ધ્યાનમાં (સુરતામાં) ઉતરે. આવો સૂક્ષ્મ સંબંધ મારો અને ગુરુદેવનો હતોજ એટલે પ્રભુજીને લાગ્યું આ એમો ખરો. તેમણે તો ગામના આવનાર જનારને એમ જણાવ્યું કે સુરતાને પુત્ર થયો. શ્રીકૃષ્ણ પ્રગટ થયા. આ વાતનો મર્મ એમ હતો કે શબ્દથી ધ્યાન ખેંચાય અને તેમાંથી જે જ્ઞાન થાય તે શ્રીકૃષ્ણ. જ્ઞાન એટલે અનુભવ અને અનુભવરૂપ શ્રીકૃષ્ણ, પણ શબ્દ વિના સુરતા નહિ અને સુરતા શબ્દના સંબંધ વિના જ્ઞાન નહિ, અને જે સુરતા શબ્દનો સંયોગ થાય તો અનુભવ જ્ઞાન થાય, તેજ શ્રીકૃષ્ણ જ્ઞાનરૂપ પરબ્રહ્મ જે દરિજનો સ્થૂલ વાતને સમજનાર તે કહે કે ‘ખરી વાત કહો છો, ગુરુમહારાજ ???’

હા, હા, જુઓ આ કાગળ, શ્રીકૃષ્ણનું સ્વરૂપ વર્ણન કર્યું છે અને સુરતાનો આ કાગળ છે. શ્રીમતી તારાબેન વિગેરે પ્રેમી બહેનો તો સંશય વિનાના થઈ આનંદમાં આવી ગયા.

મહેં લખેલું કે એના મામાની આંગળીએ ચઢીને એ આવ્યો. અહીં મામાનો અર્થ શું? વૈરાગ્ય! સુરતા હોય ખરી પણ વૈરાગ્ય સાથે તેને સગપણ નહિ હોય તો ગમે તેમાં ચિત્ત ચાલ્યું જાય અને શબ્દ તો શબ્દની ઠેકાણે રહે!! ત્યાં લોશો શું સમજ્યા! શ્રીયુત ચીમનલાલ. શ્રીગુરુદેવ તો હસે ને આનંદ કરે, વળી તેમાં લખેલું કે સમાહમાં તેને લઈને તેનો મામા આવશે અને હું પહેલાં આવીશ, એટલે તારાબેન તો કહે ‘એ આવશે તેને હું આંગળીએ વળગાડીને ઘેર લઈ જઈશ, હિંચકે બેસાડીશ—ખવડાવીશ. ‘શું ભાવ! શું ભક્તિ! શું શ્રદ્ધા! શ્રીગુરુદેવ કહે તે ખોટું હોયજ નહિ. હીરભાઈ તો સ્વામિનીજીનું સ્વરૂપ છે તે એમ બન્યા વિના રહેજ નહિ, એને તો એજ ભાવના. એ કદી કોઈને પુરૂષ માનીને સત્સંગ કરેજ નહિ. શ્રીભગવાનને ઓળખવાને ગોપીભાવ આવવોજ જોઈએ, નહિ તો એવા વિદ્વાન અને

પંડિતોને શું કરે! એવા બહુએ અધકચરા ડંદાસીદાસ કરે છે, તે બધાને ક્યાં બાઝવા જઈએ? બાઝીએ તો ભગવાનને; ‘એની તોલે ન આવે ત્રણ લોકમાં’ આ શ્રદ્ધાથી ભક્તિ કરનાર હતા. મહે વડિલ બન્ધુને કહ્યું—‘તમને ગમે તેટલું બળારનું કામ હોય પણ મહારો પ્રોગ્રામ ફેઈલ ન થવો જોઈએ.’ તેણે કહ્યું ‘બહુ સારું તેની તારે શીકર કરવી નહિ.’

શ્રીગુરુદેવને કોતક ગમે અને આનંદમાં વૃદ્ધિ થાય તે તો તે છુટ્ટો. આખા ગામમાં થઈ ગયું કે સપ્તાહ પર શ્રીકૃષ્ણને લઈને હીરભાઈ આવવાના છે. આ બાળુ પર મારા પૂજ્ય શેટ્ટા નગીનલાલને મેં લખ્યું કે શ્રીકૃષ્ણને માટે પુરતા વાગા, મુગટ વિગેરે કરજો અને જે શણુગાર પુત્રનો તે શણુગાર પિતાનો પણ હોવોજ જોઈએ. આ પહેલાં શ્રીગુરુદેવમાં પ્રેમભક્તિ આવી રીતની નહોતી થતી.

સપ્તાહના ચાર દિવસ આગળથી હું અંકલેશ્વર ગયો. લોકો તો મને બોલાવવા લાગ્યા. તે લોકો તો મારી સામેજ જોયા કરે. શ્રીતારાબેન તો પૂછે ‘કેમ શ્રીકૃષ્ણને નથી લાઈવા!’ હું ઠાવકાઈથી કહું ‘એ તો આવશે એના મામા સાથે.’ બધા આશ્ચર્ય પામ્યા અને છક્ક થઈ ગયા. શ્રીગુરુદેવ તો ખડખડ હસે. મને કહે ‘જોઈ ભક્તિની બાલહારી!’ ભક્તિજ મુખ્ય વસ્તુ છે—

‘ભક્તિ ભક્તિ સખ કાઈ કહે, ભક્તિ જીમનાકે તીર’

‘એક ગોપીકે પ્રેમમેં, વહ ગયે સહસ્ત્ર કબીર.’

પેલી રાસ પંચાધ્યાયીમાં શ્રીશંકર પણ ગોપી થઈને આવ્યા હતા. તેને જોળખી છે કે? એને તો શ્રીકૃષ્ણજી જોળખે. બીજા કોની તાકાદ છે? હું પણ હસું અને ગુરુદેવ પણ હસે. અમારા મોટા નગીનલાલે તો મારી વાત ઉપાડીજ લીધી એટલે મંદિરમાં છત, ચંદરવા, પડદા, કમાન, અને વાવટા અને મુદ્રાલેખો ચોડી દીધા. ગજ-સેના અને બાદીના તાકાઓનો પાર નહિ, શ્રીઠાકોરલાલ લાંગીઆના ધરમાં અખંડ હિન્નગરો કરી ગુરુદેવનો શણુગાર તંચાર કર્યો. અત્યાર સુધી આવો

પ્રસંગ આવેલોજ નહિ. જ્ઞાનમંદિરમાં તો મર્યાદા, પણ ભક્તિ મિશ્રિત જ્ઞાનની તો બલિહારીજને! કથાનો ૧૮ મો સમારંભ ચાલુ થઈ ગયો તેમાં પ્રભુજીએ નિયમ પ્રમાણે કહ્યું.

‘હમારા હીરાલાલભાઈએ પ્રતિજ્ઞા કરી છે, કે હાથ ઝાલીને પ્રભુનાં દર્શન કરાવવાં તો બધા તૈયાર રહેજો’ તેજ અરસામાં રાત્રે પ્રભુજીની પાસે હું તથા નગીનભાઈ ઉપર હતા તે વખતે પ્રભુજીએ પૂછ્યું ‘એ બધી શું વાત છે?’ ‘મહે’ કહ્યું કંઈજ નથી’ એમ કહી હસવા લાગ્યો.

ના, ના, તો પણ સ્વરૂપ કેવડુંક છે? ગુરુદેવ પણ ગંભીર થઈને પૂછવા લાગ્યા. મહે’ કહ્યું ‘મોટું છે’

પછી કહે, ‘આમજ ભક્તિ વધે-તું જે કરે છે તે બરાબર છે. તારા આવ્યા પછી આ બધું થાય છે, નહિ તો અહીં કાણ એવું સમજતું હતું!’

હું તો શરમાઈ ગયો. મહે’ કહ્યું પ્રભુજી મને તો તમે આશીર્વાદ આપો. પ્રભુજીએ વાંસો થાળડો અને કહ્યું-‘મહારા આશીર્વાદ છે’- મહે’ ગદગદ થઈ કહ્યું:—

‘પ્રભુ મહને બીજી કંઈજ ઈચ્છા નથી. મારે હાથે સત્કર્મ થાય.’ ‘થશે થશે’ ચિંતા શું કામ કરે છે? આ એમના શબ્દો હજી પણ મને યાદ આવે છે. એ રાત્રિના અંધારામાં ખાટલા પર સૂતેલી અલૌકિક મૂર્તિ મને હજી યાદ છે અને તે મને હુઃખ સુખના પ્રસંગે આશ્વાસન આપે છે. ત્યાર પછી આ શરીરથી અનેક સત્કર્મ થયાં છે પણ પાછળથી તેમાં નિષ્ફળતા પણ તેવીજ મળી છે. એ વખતે હું મુંઝાઈ જાઉં છું અને મારી જાતને ધિક્કારું છું, કે ‘પૂર્વજન્મનો હું પાપી તે સત્ય કરવા જતાં અસત્ય કેમ થાય છે?’ જરૂર હું ગુરુદેવનો અપરાધી છું.

ત્યારે તે કહે છે કે ‘વત્સ, એમ નહિ-નહિ કલ્યાણકૃત્ કશ્ચિદ્ દુર્ગતિં તાત ગચ્છતિ ।’ હે અર્જુન, તું કુતર્કવાદીઓની સભામાં

જઈ ડિમ્ ડિમ્ અવાજે પોકાર કે ‘મારા પ્રભુના ભક્તની કદી અસદ્ગતિ થતી નથી. મહારે શરણે આવેલા ભક્તનો કદી પણ વિનાશ નથી’

આવા દુર્ગમ માર્ગમાં ગુરુચૈતન્યની શબ્દવાણી સાંભળી હું ઠરી જાઉં છું. એમણે જ્યારે જોયું કે, હીર ઉપર ખીજ દરિજનોની શ્રદ્ધા ધસી આવે છે અને તે જોરવા શકે એમ નથી, તે વખતે તેમણે મને એટલું જ કહેલું કે—

‘મન મસ્તાનો ઉધો ઉંદર, જઈ રમતો મંજરમાં  
ઉનમેં ઉન્કી કીતીક ઉમ્મર, પકડ લીયો પળવારમાં’

એમ કહીને મારી અપૂર્ણતાનો ખ્યાલ તેઓએ કેટલીકવાર આપેલો, પણ થવા કાળ તે હું હાવી શક્યો નહિ. શેરડીમાં રસ હશે ત્યાં લગી ચૂસશે.—એવા દૃષ્ટાંતોથી મને ચેતાવેલો પણ હું ચેતેલો નહિ અને હરહંમેશ એ દયાળુ પ્રભુના ઉપદેશ ઉપર ધ્યાન ન આપતાં જોણે મને જેમ ક્યું તેમ મેં સાચું જ માની લીધું; કાંઈએ હાર ચઢાવ્યા તો તે ભણે, કાંઈ પગે લાગ્યા તો તે ભણે, કાંઈએ ‘બાપજી’ કહ્યા તો ભણે, એમ તપશ્ચર્યા ઓસરવા લાગી. ભક્તિમાં ભોળપણ રાખ્યું તેનું પરિણામ મારે મન આજે શોચનીય આવ્યું.

સંગ કરવો તો કાંઈ જાણુભેદનો કરવો જોઈએ. આપણાથી ચઢતી પાયરીનાનો, પણ ‘પૂરી એક અંધેરી ને ગંદુરાજન; ટકે શેર ભાજી ટકે શેર ખાજ. બધાજ દરિજનો છે; બધાજ શુદ્ધ હૃદયના છે, બધાજ આપણા છે, બધાજ આપણે જોઈએ છીએ એમ જોનારા છે એમ સમજી મનમાંથી નહિ ઇચ્છવા છતાં માનઅકામમાં લડુ બન્યો અને છેવટે તેનાથી ઉલટી ગતિના ખાડામાં એટલે અપમાનિત થઈ અશ્વસ્થામાની ગતિને પ્રાપ્ત થયો છું. છતાં હજી એક શ્રદ્ધા છે કે પ્રભુ પોતાના ભક્તોને છોડતા નથી.

‘સન્ત ખીજ પલટે નહિ, જે જુગ જાય અનન્ત;

ઉંચ નીચ ઘેર અવતરે, આખર સન્ત કે સન્ત.’

આ રીતે કદાચ આપણી પોતાની ભૂલથી આપણે અંતરના બળાપા કરતા હોઈશું પણ પ્રભુજીએ તો છેવટ સુધીજ અભય આપ્યું છે. આ રીતે પ્રભુજીના ધણાજ પરિચયમાં નિકટનો હતો છતાં વિકટ બની ગયો તેનું કારણ તેની ઇચ્છા. પોતાના ભક્તોને નજર ન લાગે તેને માટે માતા જેમ પોતાના બાળકના ગાલપર કાજળનું ટપકું કરે છે, તેમ ભગવાન પોતાના ભક્તને આળપંપાળમાં નાંખી દે છે પણ તેના દયામય હૃદયમાં રહેવાનો કેને હક્ક નથી? એ દયામય તો કદી નિર્દય થતોજ નથી.

મદારા ગુરદેવે તો કહેલું કે હું તો આરસી છું. મદારામાં ચમત્કાર નથી, ‘નદિ વિદ્યા નદિ બાહુ બાળ નદિ ખરચનકો દામ’ એવી મારી સ્થિતિ છે, અને અહીં તો તમારી સ્વતન્ત્ર બુદ્ધિનોજ વિકાસ કરી અક્કલસે ખૂદા પીછાનવાના છે. પછી તમે ચમત્કાર માગો તે મારી પાસે નથી. ચમત્કાર શેના માગો છો? ચમત્કાર માગો તમારી ભક્તિના. આ અંતરનાથને મુઝલમાનોએ તોડવા માંડ્યા, તે વખતે ભમરાઓ નિકળ્યા તે ચમત્કાર પથરનો કે ભજનારની અખંડ ટેક ભક્તિનો? માટે ચમત્કાર તો તમારા થાય વાવાઝોડા, ધરતીકંપ, અને ઉથલપાથલ પ્રકૃતિમાં થાય, કંઈ ભગવાનમાં થાય છે? તેમ તમે સાધન ભજન કરો એટલે ચમત્કાર તમારા, અમારા નહિ. અમે તો ચમત્કારીમાંજ ખેસી રહ્યા છીએ,

‘સદ્ગુરુ મેરા મૈ આદી અનાદિ તેરા, સદ્ગુરુ સત્ય ધામકે વાસી, રિદ્ધિ સિદ્ધિ ઉનકી દાસી; મીટ ગયા ફેરા મૈ આદિ અનાદિ તેરા.’

આ રીતે અમે તો ભજન કરીએ છીએ. બાકી અહીં તો, સાહેબ મારો સમરણ કરે ને હું પામું વિશ્રામ. આ તો ચીમળાઈ ગયેલી જુવાર છે. એનો ચમત્કાર શું? ‘ધરતી દરીયોને આકાશ, ત્હારી કીર્તિને ચારે પાસ’ આ રીતે વાતો છે માટે અંતરમાં જેટલી શ્રદ્ધા એટલો ચમત્કાર. જેણે રાખ્યો છે ટેક તેને મળશે અલેખ. મને કાઈના પર ચીટ આવે ત્યારે મને એમ થઈ જાય કે એની બુદ્ધિમાં પેંસી જઈ અને એની

બુદ્ધિ ફેરવી નાંખું ? પણ જુઓને મારાથી તો એટલુંએ બનતું નથી. કાંઈ બેરીની ચણી બનાવી દે અને કાંઈ માણસને ઉંદર બનાવી દે એ વિદ્યા આપણામાં નથી. આપણે તો ભજીએ શ્રીરામને. શુદ્ધ કાંઈ વિનાનો પંથ છે તેમાં પડવાનું નહિ, આખડવાનું નહિ.

एष निष्कण्टकः पन्था यत्र संपूज्यते हरिः ।

कुपन्थं तं विजानीयाद् गोविन्दरहितागमम् ॥

બીજી કંઈ જાણીએ નહિ.

रामरामेति रामेति रामनाम मनोरमे ।

सहस्र नाम तत्तुल्यं रामनाम वरानने ॥

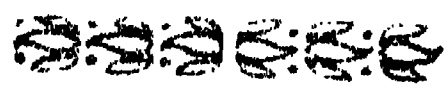
કલિમાં કેવળ કૃષ્ણ નામનો આધાર, સર્વે શાસ્ત્ર વેદ જોયા નિકળ્યો એ સાર આ સિવાય આપણે બીજું કંઈજ જાણતા નથી. ઉપર પ્રમાણે ઉપદેશ આપનાં પોતે પોતાના સ્વરૂપની ખુમારીમાં આવી જતાં.

ઉપર પ્રમાણે કૃષ્ણ જન્મ બડા ઠાઠમાઠથી થયો. પ્રભુને શણગારવાં અને કૃષ્ણ જન્મ પ્રાગટ્ય વખતે બંસરી મુખ પર ધરી એટલે મેવો તો મહા ભાવ જાગ્યો કે અમારા માતૃશ્રી, નાથુભાઈ, શેઠ વિગેરે ભરાર્થ ગયા અને ચીમનલાલ શેઠ નગીનભાઈ વિગેરે તાલ કડતાલ અને તરમોનિયમની મુંગી ધૂનમાં ભાન વિનાના થઈ રડવા લાગ્યા.

આ રીતે ગુરૂદેવના પ્રત્યેક અંગ પ્રત્યંગમાં શ્રીકૃષ્ણનોજ માવિભાવ થતો અને લોકો સ્તબ્ધ થઈ જતાં. ચિકિત્સકો આંખ વીંચી તા, નિંદકો ભોંઠા પડી જતાં અને ભકત જનો વાહ વાહ કરતા. શિશુકદેવ મંદિરની સમાહ જેણે સાંભળી હોય તેનેજ આ વાતનો ખ્યાલ આવે. જન્મ વખતે સ્વરૂપ લઈ ચીમનલાલ તેજ દિવસે આવેલા અને ધ્યા જોવાને આતુર હતા. જુદી બેઠક પર બેસીને વખતસર સ્વરૂપ ધરાવ્યું અને પરડો ઉપાડી લીધો, તે વખતે ખરેખર એ મઝા જુદીજ હતી, આ તન્મયતાનાં ઉવારણાં લેવા અર્ધાજ ઉભા થઈ ગયાં અને એક બાજુ પર શ્રીગુરૂદેવ અને શ્રીકૃષ્ણના સ્વરૂપની શણગારાદિથી ભમ્મતા કરેલી હોવાથી અભૂતપૂર્વ દેખાવ થઈ રહ્યો. શ્રીગુરૂદેવે તે

વખતે એક ભાષણ કર્યું અને આજ ભક્તિ છે, તેજ ખરી છે અને શ્રીકૃષ્ણ તે કાટિકાટિ બ્રહ્માંડાધિપતિ પ્રત્યક્ષજ છે અને તે હીરભાઈએ ખતાવ્યા છે એમ કહીને ચિકિત્સકોને આંખ ખોલવાને અનેક દ્રષ્ટાંતો આપી સમજાવ્યું અને મને એક ઉત્તમ શાલ ઓરાદી, જે ઘણું વર્ષ એમની છબીની આસપાસ વીટીને હું જ્યાં જતો ત્યાં લઈ જતો અને સૂતો તો છાતી પર મુકીને સૂતો. આ વખતથી શ્રીચીમનલાલ શેઠના દીલમાં ભક્તિના ડામ પડ્યા ને ગુરુદેવે તેને મદામન્ત્રોપદેશ આપી શાન્ત કર્યા, ત્યાર પછી એમની અનન્ય ભક્તિના પડધા ઉત્તરોત્તર વધ્યા છે, જે આગળપર જણાવીશું.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ ૩૮ માં સમ્પૂર્ણ થયો.



૩૮

**શ્રી** ગુરુદેવના અનેક પ્રસંગોમાં તેમની દિવ્યતા દરરોજ નવી ને નવીજ જણાતી. તેઓ એક અક્ષર બોલે તો તે અક્ષર પણ એવી રીતે બોલતા કે જાણે એ વસ્તુ આપણા મોઢા પાસે ખડી થઈ જાય, દરેક વસ્તુનાં નામ તેનાં રૂપ ગુણ પ્રમાણેજ હોય છે. એ રૂપ ગુણ નહિ હોય ને નામ હોય ત્યારે હીરાલાલ અને નિકળે ત્યારે પથરાલાલ. નમ ત્યારે લક્ષ્મીદાસ અને હોય ત્યારે દાસનુદાસ. એ રીતે નામ પ્રમાણે રૂપગુણ જોઈએ અને રૂપગુણ પ્રમાણે નામ જોઈએ. આમ બોલતાં ખરો ચિતાર ખડો થઈ જાય. મોટી મોટી વાતો કરીએ પણ સમજ તો પડે નહિ એ શું કામનું? મારે એ ખોડવાળા વાણીને અપરાવાણી અને ખોડખાંપણ વિનાની વાણીને પરાવાણીજ કહે છે. લેલધારાવત્ - અરખલિત - બિનઅટકાયતી વાણી તેજ પરાવાણી, એવી વાણી આવવી સહેલી નથી. દુનિયામાં પંડિતોની વાણી ત્રણ ગુણવાળી છે. તેઓ શાસ્ત્રમર્યાદાથી વધુ બોલી કે સમજાવી શકતા

નથી. અનુભવની વાણી તો ખાવનખદારની વાણી, જ્યાં લેખની ચાલતી નથી, એવી અનુભવની વાણી, તેને પરા કહે છે. કાઈ બહુ બોલે ત્યારે કાઈ કહે કે ‘આ તો અલિ, પરાપરા બોલે છે’—એ પરાપરા એટલે અનુભવી વાણી કહેવાય, જેમાં તમારી બુદ્ધિ કંબવાઈ જાય તેને વાગ્નિર્ઝરિણી સાસ્ત્રીય વાણી કહે છે. જેમાં બુદ્ધિ ખીલે તેને અનુભવની વાણી કહે છે. સન્તોની વાણી રમુછ અને મનને દારનારી છે. જ્યાં મોટી આગ લાગી હોય અને તેમાં ગોળીનું પાણી નાંખી દઈએ તો તેના હિસાબ લાગે ખરા ? તેમ જ્યાં મોટા શાસ્ત્રાર્થો થતા હોય તેમાં આપણી ટુંકી વાણીની ગણતરી થાય ખરી ? નહિજ. આ રીતની વાત છે માટે કરવું તેનાથી ઓછું બોલવું. બોલવું વધારે વધારે અને કરવું ઓછું એ સારું નહિ. ભગવાનની વાતો કરવી પણ અનુભવનીજ કહેવી નહિ તો એમાં શું થાય ? વગર અનુભવની વાતોથી ધક્કા ખાવાના થાય. પેલું શિખરમાંનું ધન—એ વિષેની વાત જેવી અનુભવની વાત છે.

પેન્નો બાપ હતો. મરી ગયો. તેને વિલ ક્યું કે આપણા ઘરની પાછળ મહાદેવના મંદિરના શિખરમાં ધન દાટ્યું છે. છોકરાઓએ તો શિખર તોડી પાડ્યું અને એમાંથી કંઈજ નિકળ્યું નહિ તેમનો મુનિમ હતો તેને આ વાતની ખબર પડી. તેણે કહ્યું ‘અરરર! આ શું ક્યું’ આમ થાય કે ? તરત પાછું મંદિર હતું તેવું ચણાવી દીધું અને શિખર પણ હતું તેમ જાળવ્યું. હવે સૂર્યનારાયણ ઉગ્યો અને શિખરનો પડછાયો જ્યાં પડ્યો ત્યાં ખોદાવ્યું. બરોબર શિખરનો પડછાયો ખોદી કાઢ્યો અને તેમાંથી ધન નિકળ્યું. આ રીતે અનુભવ વિના વાદવિવાદ કરવો એ નક્કામો છે. શાસ્ત્રમાં બધી ઇસારતોજ છે, એ ઇસારતથી જેઈ લેવાનું છે. પેલા છોકરાઓ છૂપી વાત કંઈ ભાષામાં બોલે છે, તેવી ગુપ્ત ભાષામાં જ શાસ્ત્રો પણ લખાયાં છે. એમ મોઢે મોઢે વાતો કરવાથી મળી જતું નથી, કે ઉડ્ડૂડ નિશ્ચય વિના કામ કરે ફાવી જવાતું નથી. ‘પાડો માંદો ને પખાલી કૂંખે ડામ-હડીઓ કાઢેરે હરિ તમને નહિ મળે રે’ આ રીતે શું સમજવાનું છે તેનો તો પહેલાં



નિકાલ કરો ? પછીની વાત પછી છે. ચિજ્જડ અન્થિ ભેદવાની છે, દાળ ચોખા એક થઈ ગયા છે તેને છૂટા પાડવાના છે, ખાંડમાં રેતી અથવા રેતીમાં ખાંડ ભળી ગઈ છે, દૂધમાં પાણી ભળી ગયું છે, એ કાઢવાનું છે. આ રીતે અનુભવથી જાણી લેવાનું છે. કેવળ પાઠ કરેથી કે વાંચ્યા કરેથી સમજવાનું નથી માટે સમજો સમજો.

પેલી સ્ત્રી - 'મેં કું કહે છે-અને કેવો સમજી જાય છે ! સાંભળે છે કે ? એમાં કેવી સમજી જાય છે તેમ સમજવાનું છે, અનુભવમાં ખોલવાનું એાહું અને સમજવાનું વધારે. શાસ્ત્રોની વાત સૂત્રોના રૂપમાં લખી છે.

અથાતો બ્રહ્મજિજ્ઞાસા । અથાતો તત્ત્વજિજ્ઞાસા ॥

આટલી વાત ઉપરથી આગતો પાછલો સંબંધ સમજી જોવાનો અને તે પ્રમાણે જ ચાલવાનું અને કર્તવ્યમાં ઉતરવાનું. અમારા મોટા ગુરુ હતા તે તો ટુકી ટુકી વાતો કરે. 'હું દરરોજ માયાને પાણી ભરીને મારી પાસેથી જતી જોઉં છું !' હવે આમ છે તેનું શું ? આટલું માંડ માંડ બોલે. આમાં તેને ખોલવાનું શું ? પણ આનંદમાં હોય ત્યારે આટલું જ બોલે એને કંઈ કુરકા ફૂટવાનાં છે કે શાસ્ત્રો ખૂંદવાનાં છે ? એને તો શાસ્ત્ર પાછળ પાછળ શાખ આપે. શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને રાસલીલા કરી તે ક્યા શાસ્ત્રમાં લખ્યું છે ? ગોપીની વાત ક્યા શાસ્ત્રમાં લખી છે ? પણ શાસ્ત્રો તેને મેહલાવી મેહલાવીને અધ્યાત્મમાં સમજાવે અને લોટાના સંશય જતા રહે, માટે મોટા પુરુષનાં કામે શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ હોય તો પણ શાસ્ત્રો સાક્ષી પૂરે, સાખ આપે. આ રીતેનો ધાટ છે માટે અનુભવી થાઓ, અનુભવ કરો, પ્રભુ હંમેશાં તમારી પાસેજ છે. 'નિરાત કહે નિષ્ઠાનું ફળ છે અંતે તારે મરવું રે.'

અધું ફળ નિષ્ઠાનું છે, નિષ્ઠા વિના આગળ વધાયજ કેમ ? નિષ્ઠા વિના તાર લાગેજ નહિ. તેની સાથે તાર લગાવવો એનુંજ નામ નિષ્ઠા. માટે નિષ્ઠાનું ફળ છે. બાકી છૂટક છૂટક મનની વૃત્તિઓની ભટકામણુ એજ અધૂરાપણું. ભજન કરતાં મન તો ભરાઈ જવું જોઈએ. અધૂરો ઘડો હોય તોજ છલકાય. માટે અધૂરા નહિ રહેવું.

અધૂરાની વાત એવી છે કે, પેલી બેનો પાણીએ જાય છે તે ધડાને દોરડાથી બાંધે છે તે પાણીમાં ફટલાએ આંચકા મારી ધડાને ડૂબાડે છે અને જો ધડો ડૂબતો નથી તો જોરથી આંચકા મારે છે, ડૂબતાં પહેલાં ધડો ભગભગ અવાજ કરે છે અને પૂરેપૂરો ડૂબે છે કે અવાજ કરતો બંધ થાય છે, એટલે પેલી સ્ત્રી તેને હસતી હસતી ખેંચવા માંડે છે. પછી તેને પ્રેમપૂર્વક માથે ચઢાવે છે. જ્યાં સુધી ધડો ભરાતો નથી ત્યાં લગી ધક્કા મારે છે અને તદ્દન ખાલી હોય છે ત્યાં લગી કેડમાં લઇને જાય છે.

આ રીતે (ખાલી શિષ્યરૂપી ધડો) બીનઅનુભવી શિષ્યને ગુરુ પોતાની કેડમાં લઇને પૂરો કરવાને અનુભવરૂપી કુવામાં નાંખે છે, અને તે પૂરેપૂરો થતો નથી ત્યાં લગી તે બડબડ કરે છે અને ગુરૂરૂપી સ્ત્રી પણ તેને ધક્કા મારી ડૂબાડે છે. જ્યારે તે પૂરો ભરાઇને બહાર આવે છે કે તેને ગુરૂરૂપી સ્ત્રી પોતાને માથે પ્રેમપૂર્વક ચઢાવે છે. માટે ખાલીના અધૂરાના-અધકચરાના, અને પૂરેપૂરાના શું હાલ તે તમે જાણી ગયા હશે. માટે પેટનું શળ કાઢતાં કમ્મરમાં શળ પેંસી ન જાય તેનું માટે અનુભવી ડોક્ટર કે વૈદ જોઇએ. એવા ડોક્ટર વૈદોજ ખરું એસડ આપી શકે છે, બાકી હાગમરટપર સુધી જાણનારાને શું દવા આપવી અને શું કરવું એ સમજ પડતી નથી અને વગર સમજે કરવા જાય છે તો તે દોકર ખાય છે. બકરું કાઢતાં ઊંટ પેંસી જાય છે ઉસરાનું દુસરું થઈ જાય છે. એવી પ્રભુની માયાના ઘાટ છે. પ્રભુની માયા બહુ બળવંતી છે. સદગુણોમાં પણ બંધન છે. ભેદભેદને પુણ્ય પાપો મોહ માયા દૂર ગયાં ભેદ અને અભેદ બન્નેના મરમ જાણવાના છે. અભેદ જો કે પુણ્ય સમ્પત્તિ છે, દૈવી સમ્પત્તિ છે અને ભેદ આસુરી સમ્પત્તિ, પાપ છે. એ બન્નેના ભેદ ન્યારા છે. એક લોહ શુંખલા બીજી સુવર્ણ શુંખલા. એક રાજકેદી એક ગુન્હેગાર કેદી છે. મર્યાદા બન્નેને સરકારની જાળવવાની છે. બન્નેમાંથી એક પણ સરકારને જાણી શકતો નથી. આ રીતે છે. ભરત રાજ દયા કરવા જતાં માયાના સપાટામાં આવી ગયા, કારણ દયાનો ભેદ તેને ખબર નહિ. અને દુનિયા તો દુર્ગુણીજ છે, નિર્દય છે, તે તો ફસાઇલીજ છે,

પરંતુ રાજકેદી તો વખત આવ્યે માનપૂર્વક છૂટી જાય છે, તેમ દયા માયાનો ભેદ જાણ્યા પછી ખાંજરે પડેલો રાજકેદી છૂટી જાય છે અને જ્યાં સુધીની મુદત હોય ત્યાં લગી ગુન્હેગાર કેદી તો જરૂર સજા કરે છે એને માટે છૂટવાના ચાન્સ નથી. કદાચ રાજાની કૃપા થાય તો છૂટી જાય પણ જેને જેવી ટેવ પડી હોય છે તે ભેદનો જાણકાર ન હોવાથી પાછો ગુન્હામાં આવી જેલમાં જાય છે. માટે સરકારી નોકરી સરકારી નિયમમાં રહીને કરવી, જેથી દિવસે, દિવસે પ્રમોશન મળે. તેની વિરૂદ્ધ જતું નહિ. વિરૂદ્ધ ગયા તો જેલખાનું તૈયાર છે. આપણે દરેક વસ્તુનો અનુભવ લીધો છે પણ આ ગામને નાકે કચેરી છે ત્યાં જેલની કોટડી છે તેનો અનુભવ લીધો છે? હમે હસવા મંડી પડ્યા એટલે ગુરૂદેવ પણ હસીને કહે કે 'તમે મને પૂછશો કે તમે ક્યાં અનુભવ લીધો છે ! કે જાણો ? પણ ભાઈ, હજમત કરતા નહિ આવડે તેથી શું થયું ! તેમાં કઈ તમારા શેઠાછપણામાં ખામી આવે છે ? નહિજ. તેમ કદાચ સદ્ગુરુએ દેખાતો અનુભવ ન લીધો તોપણ ગુરૂદેવ દરેક વાતનો અનુભવ અંતરમાંજ કરાવે છે તેને જેલમાં જઈને અનુભવ લેવાનો રહેતો નથી. જેમ દીકરાને કેડમાં લઈને મા બધીજ જાતનો અનુભવ મેળામાં લઈ જઈને કરાવે છે તેમ આ સંસારરૂપી મેળો છે તેમાં ગુરૂદેવ તેનાં બાળકને દરેક વાતનો અનુભવ પ્રેમપૂર્વક કરાવે છે. તેને બહારના અનુભવની જરૂર નથી, તેને અસ્તરો લઈને બોડવાની જરૂર નથી. એ તો અસ્તરાવાળાના જીવમાં પેસીને હોજત જાણી લે છે. દરેક વિદ્યા તેનામાંજ છે એટલે તેને જાણ્યા પછી બહાર ભટકીને કોઈ વાત જાણવાની જરૂર રહેતી નથી. સરકારને જાણવું હોય તો તેની આગળજ કાગળીઆ આવે છે. તેને કાગળીઆ પાસે જવાની જરૂર નથી. એવી રીત છે, માટે બહારનો અનુભવ ન હોય તો તેથી તમારે ગુરૂને અધુરા માની લેવાના નથી. રખે ભૂલાવામાં પડતા.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરૂદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ ૩૮ માં સમ્પૂર્ણ થયો.



૧

વખતે હું અંકલેશ્વર રહેતો હતો તે વખતે શ્રી. ચીમન-  
લાલ મુંબઈ ખાતે હતા. તેમની સ્થિતિ સુધારા પર આવતાં મને તેમણે  
મુંબઈ બોલાવ્યો. શ્રી. નગીનલાલ શેઠનો મારા પર પૂર્ણ ભાવ હતો. મહારા-  
જાશ્રીએ મુંબઈ જવાની રજા આપી. મહારાજ મન શેઠજીને મુકીને  
મુંબઈ જવા તરફ ન હતું. શ્રીગુરુદેવે કહ્યું 'ભાઈ તે ભાઈ' આમ  
તમારે બહાર ધણો પ્રેમ હોય પણ જે થતું હોય તેજ કરવાનું.  
વ્યવહારિક બુદ્ધિ પણ રાખવાની. મુંબઈ જવા હું તૈયાર થયો. તે  
વખતે મહારા ઉપર પ્રેમ ધરાવનારા તેર મિત્રોના દીલમાં ધણુંજ  
લાગી આવ્યું. મંદિરના હરિજન ભાઈજીને પાણુ ધણુંજ લાગ્યું.  
હું પણ અશ્રુ રોકી શક્યો નહિ. ગુરુદેવ પણ સાશ્રુ મારી સામે જોવા  
લાગ્યા. માતૃશ્રીએ વાંસે હાથ ફેરવી આશીર્વાદ આપી અને હું મુંબઈ  
આવ્યો. મુંબઈ કામધંધા માટે કંઈ કરવું એમ સમજી આવેલો.  
દેવકરણુ નાનજીને ત્યાં એક ભલા શુભેચ્છકની ચાટ્ટી લઈને ગયો હતો  
પણ રાખ્યો નહિ. ગુરુદેવ કહે 'ત્યારે બાર ભાગવત સમાહ કર.'  
મને તે વખતે ભાગવત સમાહ વાંચવાનો અભ્યાસ નહિ પણ તાજીજ  
ભક્તિથી એ પ્રમાણે કરવાને દોર્યો. ગુરુદેવે શ્રીમદ્ ભાગવતજી ત્યાંથી  
મોકલ્યા. મિત્રોના વિરહદર્શિત કાગળો મળતા અને તેનો જવાબ પણ  
મંદિરેજ લખતો જે મહારાજશ્રી વાંચતા અને વંચાવતા. સમાહ શરૂ  
કરી અને ચમત્કાર એ થયો કે જીલ ચાલી. પણ સવારના સાતથી  
રાત્રિના ૭ સુધી માંડમાંડ ૫૦ અધ્યાય વાંચી રહેતો. ખાવાનું એકજ  
વાર રાત્રે અને તે પણ શ્રીમદ્ ભાગવતજીને થાળ થાય પછીજ. મોટા  
ભાઈ ધણા અતુકૂળ હતા. ઘરમાં શ્રી. ભાગીલાલ ગી. માસ્તર, તેમના  
ધર્મપત્ની ચંદનબેન, તેમનો દેવકરો મનોજ, અમારાં કાષ્ઠબા વિગેરે  
હતા, તેઓ બહુ શ્રદ્ધાથી સેવા કરતાં. આ પણ ગુરુદેવે પ્રેરેલો પ્રસંગ  
હતો. વચ્ચે એકાંતરીઓ તાવ લાગુ થયો. તાવ આવે અને વાંચતા

ચાંચતાં તાઠ વાય અને સમ જવું પડે, પણ ભગવાનની છબી લઈ સમ જતો. વચ્ચે અડચણ નડી છતાં નિયમ ચાલુ રાખ્યો અને બાર ભાગવત સમાહ ચાલુ રહી. શ્રીગુરુદેવ તે વખતે વડોદરે ભાઈ ભોગીલાલને ત્યાં પધાર્યા, કારણ ઉજ્જવનવાળા શ્રીબાલાપ્રસાદજી, શ્રીનરહરિલાલ મહારાજને ત્યાં આવેલા અને તેમનું આમન્ત્રણ હતું. અંકલેશ્વરના હરિજનોમાં શ્રીનગીનલાલ, શ્રીસરસ્વતીબેન, ગં. વિમળાબેન, શ્રીનગીનલાલ પુલ્લજીરામ, શ્રીમગનલાલ, શ્રીમણિબેન, ગં. મણિબા, ગં. મોતીબેન, શ્રીગુરુદેવ શ્રીબા વિગેરે વિગેરે હતા.

ત્યાં તો પ્રસંગ એવો હતો કે જેનું વર્ણન કરતાં નાની સરખી ચોપડી ભરાય.

શ્રી બાલાપ્રસાદજી ઉજ્જવનના જંગલખાતાના ઇન્સપેક્ટર છે અને મહાન શ્રીકૃષ્ણ ભક્ત છે. તેમની ખ્યાતિ રાજદરબારમાં નહિ પણ દેશે દેશમાં છે, તેમના મહેમાથી હંમેશ અમૃત સમાન ભક્તિતાં વચનો નીકળે છે. રાત્રિ દિવસ પ્રભુજીને લાડ લડાવવા મનાવવા ખેલવા લઈ જવા વિગેરે ભાવોનીજ વાતો અને ચર્ચા. તેઓ પ્રત્યક્ષ જીવનમાં એજ પ્રમાણે વર્તે છે. શ્રીમનમોહન સરકાર સિવાય ભગવાનને તે ખોલાવે નહિ. હાથમાં તંબુરા સાથે વિગેરે લીધા વિના તે પ્રભુની સામે બેસે નહિ અને ભોજન પણ તેના લીધા વિના તે લે નહિ. પ્રભુ રિસાયા હોય તો મનાય પછીથીજ ભોજન કરાવી ભોજન લે. તે ક્યારે મનાશે તેનો નિયમ નહિ. હંમેશ ખેડા ખેડાજ રહેવું. લાંબા ટાંટીઆ કરીને કઠીજ સૂતાનું નહિ. એકાદ કલાક ખેડા ખેડા ઝોકો ખાઈ લીધો કે એ અને એના સરકાર વાતો ચિતો અંતરથી અને તંબુરા સિતારાના સૂરથી અને તે બાલભાવથીજ. એ મહાપુરૂષને અને શ્રી ગુરુદેવને ભેટ કરાવી આપવામાં શ્રીનરહરિલાલ મહારાજ હતા અને શ્રીનરહરિલાલ અને શ્રી ગુરુદેવની ભેટ કરી આપવામાં શ્રીભોગીલાલજી હતા. જ્યારે મંડળ ચાલતું હતું, અંકલેશ્વરમાં શેડજીને ત્યાં, તે વખતે શ્રીભોગીલાલ તેમને લઈને સવારના ચાર વાગે આવેલા. અમે હાર તોરા લઈને ગયા હતા,

પછી સવારે ગુરુદેવની સાથે ભેટ થઈ હતી. તેમાં ગુરુદેવે તેમને પ્રવચન કરવા કહેતાં તેઓ બોલેલા કે-‘રોકડનાથ જેમ બોલાવશે તેમ બોલીશું.’ ત્યાર પછી નરહરિલાલ મહારાજ શ્રી રમણુલાલ છોટાલાલને ત્યાં પધારેલા ત્યાંથી ઘેર શ્રી શેઠજીને ત્યાં આવેલા અને સાંજે દશાલાડની વાડીમાં તેમનું ગીતા ઉપર પ્રવચન હતું, એટલામાં શ્રી જગન્નાથજી મહારાજના સપ્તાહ મહોત્સવ પર શ્રી ગુરુદેવને તેમણે તેડેલા એટલે ગયા. વિના છૂટકા નહિ એટલે શ્રી ગુરુદેવ ત્યાં પધારેલા. શ્રી નરહરિ મહારાજને તેમણે વિનંતિ કરેલી પણ તેઓને વડોદરા જવું હતું તે બંધ રાખ્યું. એ પ્રસંગોની વાતચીતો અદ્ભૂત છે. ભગવાનને માટે તેઓના દીલમાં ધણીજ તાલાવેલી હતી એટલે તેમના અને શ્રીગુરુદેવનો સારો મેળ બેસી ગયો અને શ્રીગુરુદેવને વડોદરા પધારવા તેઓએ આમન્ત્રણ આપેલું અને શ્રીબાલાપ્રસાદજી પધાર્યા એટલે શ્રીગુરુદેવને ફરી આમન્ત્રણ કર્યું અને શિષ્યમંડળી સહિત તેઓ ગયા હતા. દરમ્યાન હું મુંબઈમાં સપ્તાહ પારાયણમાં હતો. ત્યાં શું શું થતું તે મને જણાતું અને કાગળો પણ આવતા. દરરોજ થોડાંબંધ ટપાલો આવે તેમાં શ્રીગુરુદેવની લીલાજ વર્ણવી હોય. શ્રીગુરુદેવ વડોદરામાં શ્રીભોગીલાલને ત્યાં મુકામ કરી ત્યાંથી નરહરિ મહારાજને ત્યાં ગયા અને ત્યાં બારણામાંજ બાલપ્રસાદજી મહારાજ સાથે ભેટ થતાં રડમરડા થઈ રહી. ‘અહો ! સાક્ષાત્ શ્રીશુકદેવજી’ એમ કહીને ગુરુદેવને બાલાપ્રસાદજી ભેટી પડ્યા અને નરહરિ મહારાજ પણ તે બન્નેને વિંટાઈ વળ્યા. શ્રીગુરુદેવ પણ સાક્ષાત્ શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર મનમોહન સરકાર વિગેરે બોલતા રડવા લાગ્યા.

આ એવો અદ્ભૂત બનાવ હતો કે જેને જેને આ મહાપુરુષોનો મિલન મેળો જોયો છે તેના રૂંવાટાં ઉભાં થયા વિના રહેતાંજ નથી.

જે ચમત્કાર શરૂઆતમાં શ્રીગુરુદેવ ભાગવત સપ્તાહ કરતા અને લોકોને સમાધિઓ થઈ જતી તેજ ચમત્કાર અત્રે પણ હતો. બાળા-પ્રસાદજી ઉંચા અને પ્રચંડ હતા, સ્વામ અને મધુર હતા. તેમનાં વચનો સાંભળી લોકોને સમાધિ થઈ જતી. શ્રીગુરુદેવની ભેટમભેટી એટલે

અલૌકિક બનાવ અને ગુરુદેવનું રૂદન એટલે ભીંત ફાટી જાય. રાજ્ય તરફથી સાજીંદા મંગાવી કોન્સર્ટ થયો અને શ્રી તુલસી વિવાહ કરવાને શ્રીનગીનલાલ શેઠ અને શ્રીસરસ્વતીને બેસાડ્યા. તેમાં વર તરફથી શ્રીબાલાપ્રસાદજી અને કન્યા તરફથી શ્રીગુરુદેવ. બન્ને વચ્ચે કન્યાની આપણે થાય તેમાં વાદવિવાદ ચાલે. સંગીતો થાય, ભજનો થાય, સાજ વાગે અને સાંજના છ થી એ વિવાહ પ્રસંગ સવારના ચાર વાગ્યા સુધી સમ્પૂર્ણ વિધિથી થયો હતો. આ સમાચાર શ્રીગુરુદેવના અને હરિજનોના પત્રદ્વારા મને જણાયલા. હું ત્યાં દરરોજ એક પત્ર પ્રેરતો તેમાં જે જે જણાવું તે લખતો અને મહારાજશ્રી આશીષ મોકલતા, ત્યાર પછી શ્રીબાલાપ્રસાદની સાથે ગુરુદેવ અને હરિજનો ઉજ્જન ગયેલા એ જ્ઞાન કરતો નથી, અત્રે સમાહ સમાપ્તિના શ્રીકૃષ્ણજન્મ પ્રસંગે પ્રભુજીને પધરાવવા વિનંતિ કરેલી-પહેલા પ્રભુજીએ લખ્યું, ‘હીરલાઇ, તમે અહીં આવો-આપણને આ પ્રસંગ નિમિત્તે એવીશ કલાકનું ઉભું ભજન ગામડાની મંડળી બોલાવી કરીશું અને લાપસીનું જમણું કરીશું. મંદિર તમારુંજ છે. નાદક ખર્ચામાં શું કામ ઉતરો છો! શ્રીચીમનલાલે તો લગ્નની પેઠે કંડોત્રી લખીને મોકલેલી. તેમણે આગ્રહપૂર્વક લખ્યું, ‘ખર્ચ કરનાર અને કરાવનાર આપ છો તો મારા બહાલા ગુરુખન્ધુ અને ગુરુખહેતોને લઇને તમે જરૂર વગર સંકોચે પધારવા કૃપા કરશોજી.’ આ પ્રમાણે લખાણ ચાલતાં હતાં અને આનંદ આનંદ ઉભરાતો હતો, તે વખતે મુંબઈમાં પણ શ્રીચીમનલાલનો ધંધો ધીકતો હતો. કૃષ્ણજન્મને દિવસે ગુરુદેવે આવવા લખ્યું અને અહીં સુરતથી સગાંબહાલાં આવ્યાં. શ્રીવરજદાસ ત્રિભોવન-દાસ દલાલ, મોતીબેન, જયંતીલાલ, ફોર્મ્યા કુંદનબેન વિગેરે વિગેરે. બજારમાંથી મોટા મોટા ગજરાના હારો બે ટોપલા ભરીને આણ્યા અને રાત્રે મોટર વિગેરે વાહનોનું નક્કી થતાં તાર આવ્યો કે છેલ્લે દિવસે આવશું. મુંબઈ ખાતે ઓળખીતી મંડળીને બજાર આપવામાં આવી અને વચ્ચેના બે દિવસ તે બે યુગ જેટલા લાગ્યા, આસરે



પીસ રૂપિયાના હારો નક્કામા ગયા અને શ્રીભાગવતજીને ધરાવ્યા. છેવટને દિવસે આગલી રાત્રે ગુરુદેવ ત્યાંથી બેઠા, તેમની સાથે લગભગ ૫૦ માણસો હતાં અને સુભાગ્ય યોગે તે અરસામાં ચાલની ઝોરડીમાંથી બધીજ ઝોરડીઓ ખાલી મળી ગઈ હતી કારણ નાતાલનો પ્રસંગ હતો. અર્ધ પાછપૂર્ણ કરી. ઠાઠથી પ્રભુ પધાર્યા. માતૃશ્રી તારાસ્તાન હંમેશા કરતા હતા તેમને માટે બધી તૈયારીઓ હતીજ, હજુ આ પ્રસંગ વિસાચો વિસરાતો નથી—શું કાળ સ્મૃતિનો નાશ કરે છે? કરે છે પણ જે વસ્તુ દિવ્ય છે તેનો નાશ કરી શકતો નથી. જે વસ્તુમાં સ્વાર્થ છે નાશવંત મોહ છે તેને જરૂર તે જૂલાવે છે પણ જે વસ્તુ દિવ્ય છે, પ્રેમથી જડાય છે તેને તો દિવસે દિવસે વધારે છે અને વિપ્રયોગનાં દાન કરે છે. આવી કથાઓ હું શું લખું, મુંબઈમાં મિત્ર મંડળ પણ ઓછું ન હતું. જમણુ તો સાંજ સવાર સો માણસનું થતું. ચમત્કાર એવો કે ભાઈએ મને અમુક રૂપિયાની નોટ હાથમાં આપી હતી, શ્રીગુરુદેવનું નામ દઈ ગુરુદેવના દેખતાંજ તેને ભાગવતજીની નીચે મૂકી; શ્રીગુરુદેવ જોતા જોતા હસતા હતા. પછી દરરોજ ભાઈ કહે ‘થોડા રૂપિયા લાવ.’ એટલે હું આંખ વીંચીને આપ્યાજ કહે. આ રીતે પંદર દિવસ આપ્યા કર્યા. ભાઈનો સ્વભાવ પૈએ પૈ લખવાનો હતો. આ પ્રસંગે મુંબઈમાં વસતાં સગાં સહોદર મિત્રમંડળ અને અંકલેશ્વરના હરિજનો મળીને ઘણોજ આનંદ ઉત્સવ ઉજવેલો, તેમાં પ્રભુ તો મને શ્રીકૃષ્ણ કહે—એટલે એક દિવસ મને શ્રીકૃષ્ણનો વેશ આપ્યો અને કહે ‘મારે દર્શન કરવાં છે.’ શ્રી સચ્ચિત્પ્રસાદ નારદ બન્યા અને એક પરેલ મધ્યે રહેતો બાળક સરડો બન્યો. એક વખત નારદજી ફરતા ફરતા વૈકુંઠમાં આવી ચઢ્યા. તેમણે શ્રીનારાયણને પ્રશ્ન પૂછ્યો ‘પ્રભો સત્સંગનું ફળ શું?’ પ્રભુશ્રીએ કહ્યું ‘નારદ! ક્ષણ જંગલમાં એક સરડો રહે છે તેને પૂછી જોજો’ નારદજી ફરતા ફરતા જંગલમાં આવ્યા અને પ્રશ્ન કર્યો. એટલામાં સરડો મરી ગયો. નારદજી વિચાર કરતા કરતા પાછા વૈકુંઠમાં આવ્યા બધી બીના પ્રભુને



જણાવી. પ્રભુએ કહ્યું કંઈ ફીકર નહિ, “ફલાણા શેઠીયાને ત્યાં એક બાળક છે તેને પૂછી જોજો.” નારદજી ત્યાં આવી લાગ્યા અને બહીતા બહીતા ધરમાં ગયા. પેલી બાઈ છોકરાને હોચકા નાંખતી હતી તેણે નારદજીને જોયા અને આસન આપી બેસાડી પૂજા સાહિત્ય લેવાને તે ધરમાં ગઈ. નારદજીનું તો કુતૂહલ વધી ગયું, તે તો ઉઠ્યા અને બાળક કને જઈને ધીરેથી પૂછવા લાગ્યા. ‘વત્સ! સત્સંગનું મહાત્મ્ય શું?’

પેલો બાળક તો જવાબ આપે તે પહેલાંજ હાથપગ હલાવી વૈકુંઠવાસી થયો. નારદજી તો ભોંઠા પડી ગયા. હવે કરવું શું? આ તો બાળકત્યા ચોટી. તેને ભગવાન પર ચીઠ તો ચઢેલી પણ એ કહેવું કેને? છાનામાના ત્યાંથી પસાર થઈ ગયા. બાઈ આવીને જુએ છે તો બાળક મરી ગયો છે અને નારદજી નથી. તે તો બિચારી વિલાપ કરવા લાગી. ઠપકા આપવાના ઇરાદાથી નારદજી વૈકુંઠમાં આવ્યા, તો એક દિવ્ય દેહધારી તેજસ્વી પુરૂષ ભગવાનની પાસે બેઠો હતો. નારદજી આવતાં જ ભગવાને રોપભેર તેને પૂછવા માંડ્યું, ‘હે તેજસ્વી પુરૂષ! તું કાણુ છે? અને અહીં ક્યાંથી આવ્યો છે?’ નારદજી કૂચવાતા કૂચવાતા બાજુ પર ઊભા રહી વાત સાંભળવા લાગ્યા.

પેલો પુરૂષ કહે મહારાજ ‘મારું સ્વરૂપ તો તમે જુઓ છો તેજ છે. પહેલા જન્મમાં હું સરડો હતો અને આ નારદજીના સત્સંગથી બાળક થયો. એ બાળકપણામાં પણ શ્રીનારદજીનો સત્સંગ થયો એટલે પાછો મૂળ સ્વરૂપને પ્રાપ્ત થઈ આપની ચરણસેવાનો અધિકારી થયો છું.

ત્યારે પ્રભુજી કહે છે કે, જાઓ તમારું કર્તવ્ય તમે બજાવો. એમ કહીને આશીર્વા આપી. આ પાઠ ગુરૂદેવે મહારી કને લેવડાવ્યો. મને શ્રીનારાયણનો વેશ આપ્યો. સત્યપ્રસાદ નારદજી થયા. શ્રીગુરૂદેવને પગે લાગી હું આધો જઈ વૈકુંઠમાં ફરવા લાગ્યો. એટલામાં નારદરૂપે સત્યપ્રસાદ આવી શ્રીમન્નારાયણ નારાયણ નારાયણની ધૂન બહારથી કરતા કરતા આવ્યા. સૌએ ‘શ્રીલક્ષ્મીનારાયણની જય’ પોકરાવી. આ કુતૂહલથી બહારના લોકો અને ચાલીના લોકો ઘણા આવેલા અને ખારથી

શ્રીછોટાલાલ સી. મારફતીઆ અને તેમના ધર્મ પત્ની શ્રીલીલાવતીબેન પણ આવેલા. પછી નારદજીએ પ્રશ્ન કર્યો તેનો નારાયણે જવાબ આપ્યો. પેણો દિવ્યદેહધારી પુરુષ નારાયણ કને આવ્યો અને તેને આજ્ઞા કરી. આ પાઠ લેનાર છોકરો શુદ્ધ અંતઃકરણનો હતો. તેના બોલ કાલા કાલા હતા તે જોઈ મહારાજશ્રી ગદ્ગદ થઈ ગયા, પછી ઉભા થઈ મને ભેટી પડ્યા અને કહ્યું 'નારાયણદેવ પધારો.'

પેલા બાળકને રા. ૨) દક્ષિણા આપી અને નારદજીએ તો ધૂન પર ધૂન નારાયણની કરી-એટલામાં બહાર ફરવા ગયેલો શિષ્યવર્ગ આવી પહોંચ્યો અને અચાનક આ બધું જોઈ તાલ, પખાજ, હાર-મોનિયમ લઈ વગાડવા મંડી પડ્યો અને 'માલા લાદે હો-માલા લાદે'

એ ધૂન ચાલી, પછી બીજા હરિજનોએ ઉઠીને નારાયણની પૂજા કરી. ગુરૂદેવ તો આશ્ચર્યમાં જ ગરકાવ થઈ ગયા હતા અને લોકોને કહે કે 'જોયું સાક્ષાત્ નારાયણજી આવ્યા છે' પૂજા કરો. પૂજા, એમ કહી પૂજા કરાવી.

હું તો અસલથીજ શરમાળ તે કંઈજ બોલ્યો નહિ. આ રીતના અનેક પ્રસંગો પંદર દિવસમાં આવી ગયા અને પ્રભુજી પણ આનંદ બીના થઈ ગયા. શ્રીપ્રભુજીએ જતી વખતે ઉપરણો શ્રી. ચીમનલાલ શેઠ અને મને ઓરાડયો અને કપાતે હૃદયે સૌ છૂટા પડ્યા. આ વખતે મારી ભોળા ભક્તિને અનુભવના રૂપમાં લાવવાને પ્રભુજીએ મને એકાંતમાં બેસાડી મોંઘમમાં કહેલું પણ હું સમજી શક્યો નહિ, પણ મારી પાસે બેસનાર રમણલાલ કાપડીઆ સમજેલા તેઓએ હમણા મને યાદ આપી કે ગુરૂદેવે તમને આમ કહેલું.

હશે, જેની દયાનો પાર નથી તે શું ભક્તને વિસરી જશે કે? તે વખત દરમ્યાન શ્રી. શેઠ વ્રજદાસ ત્રિભોવનદાસ દલાલ (અમારા બનેલી) શ્રી. જયંતીલાલ. વ. દલાલ, શ્રી. અમૃતલાલ નરોત્તમદાસ મહેતા, શ્રી. ચંપકલાલ મગનલાલ મપારા, શ્રીમતી મોતીબેન, શ્રીમતી

કુંદનબેન, શ્રીમતી નંદકોરબેન (અમારાં ફાર્થ), શ્રી. રમણુલાલ મો. ખાંડવાળા, શ્રી. સત્યપ્રસાદ યાજ્ઞિક, શ્રીમતી ચંપાબેન. વિ. મહેતા, અમારી દાદીમા અને મામાશ્રી નાનુભાઈ કાળિદાસ ખાંડવાળા, મદુબેન વિગેરે વિગેરે હરિજનોએ ઉપદેશ લીધેલો. આપું કુટુંબ ઉપદેશી થઈ ગયું, એકજ સિદ્ધાંતને માનવાવાળું થયું, એજ પ્રભુની કૃપા. નહિ તો ધણીધણીઆણીના મત જુદા, તો પછી આ તો સગાવહાલાં. એ મન્ત્રોપદેશ લેનારની શ્રદ્ધા ભાંકત વધારવાને શ્રીગુરુદેવે મને અધિકાર આપેલો અને જરૂર પડે તો મન્ત્ર કહેવો પણ ખરો એમ જણાવેલું. શ્રીગુરુદેવના પંદર દિવસના મિલન સત્સંગ ગયા પછી ધણું સૂનું સૂનું લાગવા માંડ્યું, વળી પાછો મને અંકલેશ્વર તેડાવ્યો. ખર્ચ પંદર દિવસનો સાડી બારસો જેટલો આવેલો તે ગુરુદેવના પધાર્યા પછી દિસાગ કરતાં જણાયું અને ભાઈએ રૂ. ૪૦૦ થી વધુ મને આપ્યા ન હતા, તેમ કાઠની પાસે લઈને તેમણે વાપર્યા પણ નહોતા. આ કરામતી થયા પછી પ્રભુ કાઠનો ભાર રાખતો નથી એમ સજ્જડ છાપ પડી અને શ્રી ચીમનલાલ શેઠ પરમ ગુરુભક્ત બન્યા અને એમની એ શ્રદ્ધા ગમે તેવા સંજોગમાં તેમને સહાય રૂપ થઈ પડી, એ પરમ દયાળુ સાધકના અવસાન વખતે પણ ભયંકર સ્થિતિમાં તેને ગુરુદેવે સાચવ્યા છે એ પ્રત્યક્ષ દ્રષ્ટાંત થયા પછી કાણ એવો અભાગી સાધક હોય જે ગુરુદેવમાં અખંડ શ્રદ્ધા નહિ રાખે ?

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ ૪૦ મો સમ્પૂર્ણ થયો.



( પ્રસંગ બીજો મુંબઈ ખાતે )

૪૧

**શ્રી**ચીમનલાલ શેઠ મુંબઈમાં શેર બજારમાં ધંધો કરતા હતા. તેઓએ શ્રીગુરુદેવનો મન્ત્રોપદેશ લઈ મુંબઈમાં શ્રીશુકદેવજીનું નામ લેવડાવવાનું શરૂ કર્યું. આ પહેલાં હું મુંબઈ આવીને રહ્યો હતો, પણ મારે તો વારંવાર ગુરુદેવ કનેજ રહેવાનું થાય અને અંકલેશ્વરમાં હરિજનોનો પ્રેમ પણ તેવોજ હતો. એક વખત મુંબઈ ખાતે શ્રીભોગીલાલ ગીરધરલાલ માસ્તર અમારી સાથેજ હતા અને મહારાજશ્રીના ગુણાનુવાદ ગાતા હતા. તે અગાઉ મુંબઈમાં શ્રીમહાભાગવતના ૧૨ સપ્તાહ પારાયણ કરવા ગુરુદેવે મને આજ્ઞા કરેલી અને છેલ્લે દહાડે પોતે પધારેલા. એ પ્રસંગ શિષ્યમન્ત્રોપદેશાનુલવ વખતના મારા પ્રસંગમાં વર્ણવીશ. હું જે વખતની વાત લખું છું તે વખતે ગુરુદેવના શિષ્યો મુંબઈ ખાતે ઘણા ન હતા. શ્રીચીમનલાલ છ. તારકસ, શ્રીયુત ચંપકલાલ મગનલાલ મપારા, શ્રીયુત રમણુલાલ છોટાલાલ કાપડીઆ, શ્રીયુત મણિલાલ હકીરદાસ રેશમવાળા, રમણુલાલ મોતીલાલ ખાડવાળા, શ્રીયુત ભોગીલાલ ગીરધરલાલ માસ્તર, વડોદરા; આટલા જણ મને યાદ છે. આ પાંચ છ સાધકોએ વિચાર કર્યો કે શ્રીગુરુદેવને મુંબઈ ખાતે એક શ્રીશુકદેવ શ્રેયઃસાધક મંડળ સ્થાપન કરાવવા વિનંતિ કરીએ. અમે બધાએ મળી પાંચ સાત કાગળો લખી વિનંતિ પ્રેરી, ત્યાં પ્રભુજીને ઘણોજ આનંદ થયો અને પોતે પ્રમુખ થયા, આ મંડળનો ઉદ્દેશ શ્રીશુકદેવજીના ગામપરગામના સાધકોને એકઠા કરવા અને મંડળના રૂપમાં સંગઠન કરવું અને અંકલેશ્વર મહામંદિરજ એક મુખ્ય ધામ છે એમ ઠસાવી આપવું વળી શ્રીશુકદેવજીના ત્રણ મુખ્ય ઉપદેશકો કે જેઓ પોતેજ ગુરુપદે છે તેમને એમ અરજ કરવી કે મૂળ વિનાના સાધકો કાળપાંખડાની પેઠે રખડી જાય છે માટે તેમને

શ્રીઅંકુલેશ્વર મહામંદિર તરફ વાળી આપી-એકજ ઉપદેશ શ્રીસદ્ગુરુજી શ્રીશુકદેવજી છે એમ કહી શ્રદ્ધા ભક્તિ તેણીમેર કરી આપવી. વળી એ મહાસંધને સગવડતા કરી આપવાને દર વર્ષે રા. ૧૧ ધર્મની ભેટ તરીકે આપવા કહેવું, વળી શ્રીશુકનીલામૃત માસિક જે શ્રીશુકદેવ ભાગવત આશ્રમ તરફથી હરિપ્રસાદ મહારાજ ચલાવતા હતા તેને ઉત્તેજન આપવું. મંડળની શી દર મહીને ૦૧ રૂ. રાખવી.

તે વખતે મંડળમાં સવાલ ઉઠેલો કે શી રાખવાથી વધુ સાધકો આવી શકશે નહિ તે વખતે ભાઈ રમણલાલ સી. કાપડીઆ કે જેઓને બહુમતે મંડળના સેક્રેટરી નિમેલા તેઓએ કહ્યું કે આવા મોટા પ્રગતિમાન શહેરમાં રૂ. ૦૧ આદ આના જેવી વસ્તુ આપવી સહેલી છે ! એ શીથી મંડળની વ્યવસ્થા જાળવી શકાશે અને સભ્યોની રાજીખૂશીથી મળેલી ભેટનો સંચય કરી શ્રીશુકદેવ સાહિત્ય ફંડ કે જેમાં શ્રીશુકદેવના બીન છપાયેલાં પુસ્તકો હતાં તે છપાશે અને ઉત્તરોત્તર તેમાંથી કંઈ વિશેષ લાભ થતાં તેમના મુખ્ય અનુયાયીના સાહિત્યને પણ ફાળો પૂરો પાડી શકાશે.

આવી રીતની ગોઠવણ કરી મંડળ ચાલુ કર્યું. દરેક શનિવારે સાધકો આવવા લાગ્યા તેમાં પ્રમુખ તરીકે શ્રીશુકદેવ બિરાજતા, તેમની પૂજા અર્ચા થતી, સ્તુતિ પાઠો થયા પછી એ ક્રમ પૂરો થતાં અંકુલેશ્વર તરફથી આવેલા શ્રીશુકદેવના પત્રો ઉપદેશો વંચાતા અને છેવટે મન્ત્રી રમણલાલ સી. કાપડીઆ તથા ઉપમન્ત્રી તરીકે હું હીરાલાલ સી. તારકસનો જે શબ્દો સાંભળવા સંભળાવવાનો ક્રમ હતો. મંડળના કોષાધ્યક્ષ એટલે પૈસા સંગ્રહ કરનાર શ્રીરમણલાલ મો. ખાંડવાળા હતા, અને જેના સ્થાનમાં મંડળ ભરાતું હતું તે સ્થાનાધ્યક્ષ તરીકે શ્રી ચીમનલાલ સી. તારકસ હતા. દિવસે દિવસે રંગ તો ઝામતો ગયો અને દરેક શનિવારે મઝાનો ક્રમ તો ગોઠવાતો ગયો. શ્રી ચીમનલાલના વેપારી બંધુઓ આ કામમાં ભાગ લેવા લાગ્યા અને દરેક સાધકો પોતપોતાના ઓળખીતા પાળખીતાઓને લાવવા લાગ્યા, તે વખતે મન્ત્રોપદેશમાં મુખ્ય ભાગ

લેનાર (અંકલેશ્વર જઈને) શ્રીયુત ઝવેરીલાલ. સી. મુલાંજી અને નાનુભાઈ નગીનદાસ અંગાળી હતા.

મંડળનું અધિવેશન થયું તે વખતે ગુરુદેવ મુંબઈ આવ્યા. તેમની છ માસિક પધરામણીનો ઠાઠ કોઈ અભૂતપૂર્વ હતો. દરેક સાધકો આનંદ રોડ પર ગયા હતા અને મોટરને ફૂલથી શણગારી તેના પર વાવટાઓ ચોડી, જય જય પોકરાવતા આવેલા, એ વખતે મન્ત્રોપદેશી સાધકોમાં પણ સારો ઉત્સાહ હતો, શ્રીયુત ચીમનલાલ સી. તારકસ શ્રી રમણુલાલ સી. કાપડીઆ, શ્રી રમણુલાલ એમ ખાંડવાળા, શ્રી ઝવેરીલાલ. સી. મુલાંજી શ્રી નાનુભાઈ. નગીનદાસ. અંગાળી, શ્રીકૃષ્ણશંકર પાંક, શ્રી ભોળાનાથ, શ્રી ગેમ્પીલાલ. ક. દલાલ, શ્રી પ્રીતમલાલ. સી, શ્રી. અમૃતલાલ. ન. મહેતા, શ્રી ઈશ્વરલાલ. ક. શ્રોફ, શ્રી ચંપકલાલ. મ. મપારા, શ્રી સત્યપ્રસાદ યાજ્ઞિક તથા મણિલાલ. દા. રેશમવાળા વિગેરે વિગેરે હતા અને શ્રી ગુરુદેવના ઉપર પ્રેમ રાખનાર વ્યક્તિમાં મુખ્ય શ્રી. વિદુલદાસ માણેકલાલ મહેતા તથા શ્રી વિદુલદાસ લાલદાસ રોહાવાળા મુખ્ય હતા, જેઓ મહારાજશ્રી પધાર્યા પછી આવેલા અને તેમને પોતાના તુકારામ મહારાજ પંઢરપુરવાળાના દર્શન થયા, જેમના વૃદ્ધત્વ અને ઉપયોગિતાને માન આપી શ્રીગુરુદેવે અમારા બંનેના ઉપર ઉપરી તરીકે નીમ્યા હતા. ગુરુદેવ મુંબઈ પધાર્યા તે વખતે તેમની સાથે અમારાં માતૃશ્રી પણ પધાર્યા હતા. તેમના પ્રેમનો બદલો અમારાથી વળી શકે એમ નથી. ધરમાંનું દેવીમંડળ ગં. તારાબેન અને શ્રી વિદુલદાસના પત્ની શ્રી ચંપાબેન, પુત્રી શ્રી જ્યાબેન અને શ્રીમતી મદનબેન હતા. આ રીતે ન્હાની શરૂઆતથી પણ કાર્યમાં એવોતો ઉત્સાહ હતો કે દરેકના મનમાં આનંદ આનંદ વ્યાપી જતો હતો. કોઈનામાં કંઈજ ભેદ નહિ ખેદ નહિ. તે વખતનો સત્સંગ પણ અપૂર્વ હતો. મુંબઈ આવ્યા પછી શ્રી નરભેરામ શ્રી ગૌરીશંકર નાયક, શ્રી શંભુપ્રસાદ વિગેરેએ ઉપદેશ લીધેલા તે વખતની મન્ત્ર સ્મરણની સમજ કોઈ જૂદીજ રહેતી.

શ્રી ગુરુદેવ સાથેના આ પ્રસંગ વર્ણવવાની મારામાં હામ નથી. મેં અત્યાર સુધી આવા સાધકો જોયા નથી. આવી ભાવભક્તિ જોઈ

નથી. આવી અભેદતા જોઈ નથી. શ્રી ગુરુદેવના પધારવાનાં સમાચાર  
છાપામાં આપવામાં આવ્યા હતા એટલે આ વાત તો જાણીતીજ થઈ  
ગઈ હતી. મંડળના દરેક દરેક ઠરાવો અને કાર્યક્રમની નોંધ હું રાખતો  
અને આવનાર જનાર સાધકો અને મહેમાનોની નામાવળિ જાળવી રાખી  
હતી. સવારથી સાંજ સુધી આવનાર જનારની બીડજ રહેતી અને  
કંઈ કામ ધંધો ન હોવાથી સાધકો જ્યારે કામધંધો જાય કે ગુરુદેવ  
વાતો કરે, એ એક એકથી ચઢિયાતી વાતો કરે. એવી વાતોમાં અને  
એટલો રસ પડે કે જાણે આનંદ તો માય નહિ. બપોરના ઓળખીતા  
પાળખીતાં જહેતો ભાષણો વિગેરે આવે અને સત્સંગ થાય. દમ્યાન  
પાંચ પંદર જહેતોએ પણ ઉપદેશ લીધેલો. દરરોજ સવારના સાધન  
ભજન માટે ક્રમ રાખેલો તેમાં યોગશાસ્ત્ર વિગેરે મહારાજશ્રી સમજા-  
વતા અને રાત્રે પણ સાડાસાતથી દશ વાગ્યા સુધી કંઈની કંઈ  
વાતો થયા કરતી, પણ એ વાતનો અંતજ નહિ. આખી રાત પસાર  
થઈ જતી. આ આનંદના સ્મરણથી લેખીની મહારી અટકી જાય છે.

આ રીતે શ્રાદ્ધિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક  
પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ ૪૨ માં સમ્પૂર્ણ થયો.



ગુ

૪૨

ગુરુદેવ મંડળ ચાલતું હતું તે દમ્યાન પધાર્યા તે વખતે  
ધણા સાધકો મુજબમાં રહેતા હતા અને તેમના મુકામે ગુરુદેવ વારંવાર  
ગયા હતા. તેમની મુલાકાત લેવાનો શ્રી નરહરિ પાઠશાળાના શિવજીભાઈ,  
ધુરંધર ભાલચન્દ્ર, શાન્તિલાલ પંડ્યા, અમરનાથ યોગી, અને બીજા  
અનેકો આવતા. શ્રી ભાગવત ધર્મપ્રકાશના તંત્રી શ્રીવિનાયક સખારામ  
દેવલાલીકર પણ કસોલથી પુધારેલા. તેમના માસિકને ઉત્તેજન આપતાં

ગુરુદેવે રા. ૧૨૧ બેઠ કરેલી જે તેઓએ પ્રેમપૂર્વક સ્વીકારેલી. તેઓ શ્રીવિદુલદાસ લાલદાસ રોહાવાળાના ગુરુઅન્ધુ હતા. યોગ ક્લાસને ચલાવવા અને સાધકોને નિયમમાં લાવવા તેમણે અરવિંદના શિષ્ય પુરંધરને લલામણુ કરી જેમણે તે સ્વીકારી લીધી. ગુરુદેવના ગયા પછી એ ક્લાસ શરૂ થયેલો. આ મેળાવડામાં શ્રી છગનલાલ. ન. બંગાળી આવતા તેઓ વેદાંતી હતા અને ગુરુપ્રણાલિકાને માનતા હતા, તેમની સાથે અપૂર્વ વાદવિવાદ થયો. સુરત મુકામે શ્રીમેતીરામ મહારાજના તેઓ અનુયાયી હતા, અને તેમના દીલમાં એમ થયા કરતું કે થોડાક સાર હું રહી ગયો. એ તાલાવેલીને શાન્ત કરતા શ્રી ગુરુદેવે ઇસારતથી તેમની સમાધાની કરી અને તેમણે મન્ત્રોપદેશ લીધો, આ પ્રસંગ પહેલા ગુરુપૂર્ણિમાના ઉત્સવપર આપું શ્રેય:સાધક મંડળ અંકલેશ્વર ગયેલું અને ગુરુદેવની આનંદપ્રસાદીનો લાભ લીધેલો. મુંબઈથી જનારામાં શ્રીયુત. ચીમનલાલ, બંગાળી, શ્રી મણિલાલ, ઠા. રેશમવાળા, સત્યપ્રસાદ, અમૃતલાલ મહેતા, નાનુભાઈ બંગાળી વિગેરે વિગેરે વિગેરે હતા. તે વખતે પ્રોગ્રામ એવો હતો કે શ્રી ગુરુદેવ શ્રેય:સાધકો માટે થોડા બેજસ તૈયાર કરવા જેથી મુંબઈના હરિજનોની ઓળખાણ પડે અને અંકલેશ્વરમાં પણ જે આ મંડળમાં દાખલ થાય તેને તે બેજ આપવો અને એક માનપત્ર આપણા ગુરુદેવને સ્તુતિપત્રરૂપે આપવું. ટાઇમસર સપ્તાહમાં માલણની વાડીમાં મુકામ કરી, હારબંધ ગોઠવાઈ 'બોલો ઉમગડે ગુરુરાજ જય જય' કરતા મંદિરને મુકામે જઈ પહોંચ્યા. ત્યાં ગુરુદેવ ખૂશ ખૂશ થઈ ગયા અને સૌ સ્તબ્ધ થઈને જોવા લાગ્યા. હાથમાંના હાર મુંબઈથી લઈ ગયેલા તે પ્રભુજીને ધરાવ્યા અને સપ્તાહ તો ચાલી, બપોરે રસોઈ નહિ પણ કાચું કેરું ભોજન ત્યાંજ થતું, પુરી અથાણું વિગેરે. ગુરુદેવ મંદિરમાંથી પ્રસાદ મોકલ્યા વિના રહેજ નહિ. દેવી મંડળમાં ગં. તારાબેન, ગં. ધનકારબા અને છગનલાલના માતૃશ્રી વિગેરે વિગેરે હતા. તેઓ હરિજનોની બહુ સેવા કરતા હતા. પાણથી શ્રી ઇશ્વરલાલ ઓફ વિગેરે



આવ્યા હતા. અમારી સાથે આવનારમાં જે બીનઉપદેશી હતા તે અધાએજ ઉપદેશ લીધેલો. ત્યાંની લીલાનું વર્ણન મંડળની મિનિટ-બુકમાં કરેલું છે, જે અત્રે કરતો નથી. આ પ્રસંગ પછીથી ગુરૂદેવ મુખર્ષિ આવેલા અને દરેક સાધકોના મુકામે હાજરી આપેલી.

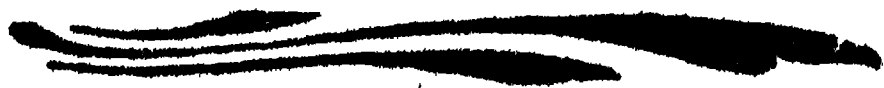
શ્રી ઇશ્વરલાલ કલ્યાણદાસ શ્રોફ બી. એ. જેઓ કૃષ્ણસવાડીમાં રહેતા હતા તેમને ત્યાં અમે ગયા હતા અને ગુરૂદેવે કહ્યું હતું કે ‘એ કૌણ છે ! સત્વસ્થ ઉર્ધ્વગામી પુરૂષ છે,’ ત્યારથી મને તેમના ઉપર અણુજ પ્રેમ ઉપજ્યો. ગુરૂદેવની આજ્ઞાથી બનાવેલું ‘ઠઠ લખ્ખોદર ત્રિભુદેવ ગજનન’ એ ગણપતિ સ્તોત્ર બોલી ક્રમ વિગેરે કરી ત્યાંથી પાછા ફર્યા. ગુરૂદેવે ઘણા દૃષ્ટાંત સિદ્ધિતોયા વાતો સમજાવેલી. પછી શ્રી. મણિલાલ. ઠા. રેશમવાળાને ત્યાં તો પૂરદમામથી પ્રભુને પધરાવેલા એમના મહાંમ મામા ગોરધનદાસ ટોપીવાળાએ અને મામીએ પ્રેમથી પૂજન કરેલું. સગાંબહાલાં વિગેરે પધારેલાં અને અમે લોકોએ લજ્જનની ધૂનો મચાવી મૂકી. ‘સખિ, કૃષ્ણ કૃષ્ણ કરતી ચલી મૈ’-વિગેરે વિગેરે. શ્રી ઇશ્વરલાલ તો ‘અમે પરમ પુરૂષ અતુરાગી...’ એજ ગાયા કરે, પછી ગીતાજીનો પંદરમો અધ્યાય બોલાયલો અને ગુરૂ મહારાજે એના ઉપર લાંબુ વક્તવ્ય કરેલું જેની ઝાંખી ઝાંખી સ્મૃતિ હજી પણ તાજીજ છે. પછીથી શ્રીગુરૂદેવને શ્રી. ઇશ્વરલાલ તેમના શેઠ આનંદી-લાલ પોદારની મોટરમાં મુખર્ષિ ફરવા લઈ ગયા. તેમની સાથે હું, રમણલાલ કાપડીઆ, રામશંકરજી તથા ગુરૂદેવ અને ઇશ્વરલાલ શેઠ હતા. શ્રીગુરૂદેવની શોર્ટસાઈટ હતી. રસ્તામાં સ્થળો આવે કે ઇશ્વરલાલ પૂછે-પ્રભુ આ જોયું ? તે મારી સામે જુએ અને હા કહે.-વારંવાર ‘જીવરામ ભદ્રની પેઠે હાજી હા કરું છું.’ એક દિવસ થાણા મુકામે શ્રીનગીનલાલ મોતીરામ થાણાવાળાને ત્યાં આપ્રું ત્રેયઃસાધક મંડળ મધું હતું અને ત્યાં પણ શ્રીખંડ પુરીને લજ્યાનું જમણુ, અમન ચમનથી ઘયું અને ભાલચન્દ્ર વિગેરેએ ભાષણમાં ભાગ લીધો હતો. છેક રાત્રે મોડા સા પાછા ફર્યા હતા. તેમનો વિશાળ ખંગલો અને

પાણીને ચડીને ઊભી રહેતી ઇમારત કેમે કરી ભૂજાય એમ નથી. ઉપરોક્ત શેઠ શ્રી. વિદુલદાસ લાલદાસ રોહાવાળા ઉપપ્રમુખના ભાઈ તેઓ થતા હતા.

ત્યારપછી શેઠ મધુભાઈ વલ્લભદાસ શેઠ કે જેમના માળામાં વિદુલદાસ દાદા રહેતા હતા ત્યાં પધરામણી થઈ હતી અને ત્યાં એક નારાયણ સ્વામી અવધૂત આવેલા હતા. તે મસ્તીમાંજ રહેતા હતા અને 'જરા એકાન્તે સાધકા લગાવીને ધ્યાન' એ ભજન બોલવાને ગુરુદેવે મને કહ્યું અને તે પુરૂં થયે ભાપણુ વિગેરે થયાં અને મુકામે પાછા ફર્યા.

શ્રીનરભેરામ, શ્રીશંભુપ્રસાદ વિગેરે ત્યાંજ રહેતા હતા. આ રીતે મુંઝવતો આનંદ પૂર્ણ થતાં ગુરુદેવ અંકલેશ્વર પધાર્યા હતા. શ્રીવિદુલદાસ માણેકલાલ મહેતા કે જેમના પિતાજીએ ગુરુદેવનું મંદિર આગળ પડીને આંધ્યું હતું, એઓશ્રીને ત્યાં તે દરેક વખતે ગુરુદેવની પધરામણી રતી, અને ઘણો આનંદ આવતો.

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ ૪૨ એ સંપૂર્ણ થયો.



**શ્રી** ગુરુદેવના ગયા પછી મંડળના સાધકોના નીર ઓસરવા લાગ્યાં. ધંધાધારી અને મતભેદની માયા આવી ગઈ. શ્રીયુત દાદા ઉપપ્રમુખ ગુરુદેવના કાગળો પર વિવેચન કરવાની ના પાડે અને રમણલાલ મન્ત્રી તેના પર વિવેચન કરે. દરેક વાતમાં સુધારો. એમ કરતાં કરતાં પણ મંડળ ચાલતું હતું અને મંડળનો વાર્ષિક મેળાવડો આવી લાગ્યો.

શ્રીગુરુદેવ પૂર્ણ પ્રેમથી પધાર્યા. મહાલક્ષ્મી ઉપર હોલ રાખ્યો ત્યાં નવા મન્ત્રીની ચુંટણીઓ થવાની હતી. આ પ્રસંગ અગાઉ લોદ્રાથી શ્રીનાનુભાઈના હસ્તક પૂ. મહારાજશ્રી અમીષરમહારાજની વાત લકિતમસ્તિના રૂપમાં ગુરુદેવ સુધી પહોંચી. તેમથી ઘણા સાધકો આવતા બંધ થયા.

શ્રી ઇશ્વરલાલ શ્રોફ, શ્રી નાનુભાઈ બંગાલી, શ્રી શાન્તિલાલ પંડ્યા વિગેરે દાદાના પ્રેમાદરને પાત્ર હતા. શ્રી ગુરુદેવ આવ્યા પહેલા અમીષરજી બીજો ગયા હતા અને મેળાવડો થયો તેમાં મન્ત્રીમાં શ્રી ઇશ્વરલાલ શ્રોફ મન્ત્રી અને ઉપમન્ત્રી શ્રી શાન્તિલાલ. તેની જેરહાજરીમાં શ્રી મણિલાલ રેશમવાળા કામ ચલાવે એમ થયું અને મહારાજશ્રીએ વિદુલદાસ રોહાવાળાને ઉપપ્રમુખપરથી સરપ્રમુખ નિમ્ન્યા. તેમાં મન્ત્રીઓને ગમે તે કામ કરવાથી છૂટ હતી.

આ પ્રસંગ નિમેત્તે એક જંગી પાર્ટી અપાઈ હતી, શ્રીખંડ પુરી ને પાંતરાં —અવસર પૂરો થયો અને ગુરુદેવને રંદિર દેલાડમાં કામ હતું તે પાછા પધાર્યા અને થોડા વખતમાંજ મહારા ઉપર દોપારોપણુ કરી મંડળના મન્ત્રી શ્રી ઇશ્વરલાલ ક. શ્રોફ. મંડળ તોડી નાંખ્યું અને તેમાં શ્રી નાનુભાઈ, શ્રી શાન્તિલાલ, શ્રી સરપ્રમુખ વિગેરે સામેલ હતા. શ્રી ચીમનલાલ મહારા વડિલ બન્ધુ અને હું જેરહાજર હતા. બધા ઉડીને જતા રહ્યા. શ્રી રમણલાલે સામનો કર્યો પણ કોઈએ સાંભળ્યુંજ નહિ. ત્યાર પછી મંડળ દાદાને ત્યાં ભરવાનું નક્કી કર્યું, થોડા દિવસ ચાલ્યું પણ આગળ ચાલ્યું નહિ. આ રીતે મંડળની જ્વલંત કારકીર્દીમાં મારામાં અંગત દોષોને માની લઈ જે પરિણામ ઉપજ્યું તેથી શ્રી ગુરુદેવના ખેડેલા સાડસ ઉપર પાણી ફરી વળ્યું એ મોટામાં મોટો ફટકો હતો.

આખા જગતમાં હુંજ દોષને પાત્ર હોઈ શકું પણ ગુરુદેવનું કાર્ય નહિ. મને ન્યાત બહાર મૂકે તે ચાલે પણ આખી

ન્યાતને નહિ તેમજ ન્યાતના કાર્યને નહિ. પણ જમાનો જમાનાનું કામ કરે છે. આ વાતમાં મારું સત્ય હું છપાવી રાખું છું, કારણ કે તેનો પ્રકાશ વખતે આવ્યે એની મેળે થવાનો છે.

કંચન ત્યજનો રહેલ હૈ, ઝોર પ્રિયાકો સ્નેહ;  
માન બગાડ ઈર્ષા, તુલસિ દુર્લભ તેહ-

શ્રીગુરુદેવ આ વાતની તરફેણમાં ન હતા છતાં આ કામ એકાએક થયું. હું ગુરુદેવ કને જઈને ચરણે પડ્યો. તેમણે કહ્યું:-

‘તારો એકરાર હું કરીશ’

દીઠા સુણ્યા નવ માનીયે, મન મોટી ને કાચ...

કોઈવાર જોયલી વસ્તુ ખોટી હોય છે-જોવાથી કે સાંભળવાથી વસ્તુનું સ્વરૂપ ઓળખાતું નથી. એમાં પણ ડાહ્યો શાણો હક્કર ખાય છે. અનુભવની વાત જુદી છે. તને કોઈ પૂછે તો કહેજે કે,.....

હા-હું એવોજ છું-આખી દુન્યાના દોષ મારામાં છે-એમ કહી એક દષ્ટાંત તેમણે આપ્યું,

એક મહારાજ કથા કરે, ખેરાં, મરદ, છોકરાં સૌ માને-કેટલાક ગામલોકને અદેખાઈ થઈ. તેમણે મહારાજને નીચા પાડવાને એક પેંતરો રચ્યો.

એક ધાંચણને ઉભી કરી અને સમજાવ્યું, કે તું ત્યાં જઈને ભરી સભામાં એમ બોલ કે ‘મહારાજ આ તમારું રહ્યું છે તેનું શું?’

પેલીએ તો લોભની મારી વાત કખૂલ કરી...

મહારાજ કથા કરતા હતા ત્યાં આવી પેલી મોટયા. બોલી-મહારાજ, મોટી મોટી કથા કરો છો પણ આ રહ્યું છે તેનું શું!

મહારાજ એતી ગયા. તેણે કહ્યું:-

‘કથા પુરી થાય એટલે મને મળજો. હું બંદોબસ્ત કરી આપીશ.’

આ રીતનો ઘાટ જોઇ અશ્રદ્ધાળુઓ ખસી ગયા... માટે, હીરબાઇ શ્રીગુરુદેવજીની લીલાજી અપરંપાર છે.

આ વાત આજેજ બને છે એમ નથી. જેના હાથે જે બનવા સરજીત હોય તેજ થાય છે. માટે ભજન કરો.

આ બનાવથી મારા દીલમાં સખત ફટકો પડ્યો હતો. મારી દાદ ફરીયાદ સાંભળનાર કોઇ ન હતું. હાથે પ્રેમથી ઉછરેલા સાધકો સંશય લાવી મને છોડી ગયા હતા. રહ્યો હતો મારો પ્રિય મિત્ર રમણુલાલ છે. કાપડીઆ હંમેશા મારી સાથે રહેનાર સાથી હતો.

શ્રીગુરુદેવ મહારા માથે હતા, વડિલ બન્ધુ ચીમનલાલ, તથા રમણુલાલ, તથા નગીનલાલ વિગેરે મિત્રો તો અડગ શ્રદ્ધાળુ હતા તેમને અને અંકજેશ્વરની બીજી કોઈ હરિજન મંડળીને મારા પર રોષ આવ્યો નહિ. હું તો ૧૦૮ ભાગવત સમાહનો નિયમ લઇને બેઠો. વાતાવરણ વધુ ઝનુની થતું ગયું પણ છેવટે શાંત થઇ ગયું. હું અને ઇશ્વરલાલ એકજ બાપના બાળક હતા. મને તેમના ઉપર હજી પણ એવોજ આદર પ્રેમ છે—જે મોઢે જાંબુ ખાધા તે મોઢે કાચલા ચવાયજ નહિ એ સિદ્ધાંતે મેં કશું કયુંજ નહિ. લોકોએ સાધક બન્ધુઓએ ધાર્યું ‘પાપી શું બોલે ?’

અરે જેને પ્રભુના સ્વરૂપનો અને કાનુનનો અનુભવ છે તેને બોલવાનું નથી. ‘તમારો મારે તો બીજો ગાલ ધર’ એ ઉપદેશને માનીને રહું ગમે તે સંકટ વેહું પણ પ્રેમમાં—શબ્દમાં ફેરફાર કરું એમ નથી.

બહાલાને હાથે મોત, સ્વજનને હાથે મૃત્યુ, બહુજ મીઠું લાગે. આ શબ્દોની પાછળ મારી દાંડાઇ નથી પણ સત્ય છે તે વખત આવ્યે પ્રકાશ થશે. શ્રીગુરુદેવના શબ્દથી હું દૃઢ થયો અને નિશ્ચિંત

અર્ધ ભજન કરવા લાગ્યો. આ પ્રસંગ અગાઉ શ્રી ચીમનલાલના વિવાહ નિમિત્તે વૈશાખ માસમાં પધારેલા અને આનંદ આવ્યો-અને લગ્ન વખતે પણ પોતે પધાર્યા. અપાડ માસમાં સહકુટુંબ સહપરિવાર સમાહ પર અમે સૌ ગયેલા.

ગુલમાઇ ખરશેદજી વિગેરે પારસી મિત્રો પણ આવેલા. એ સમાહમાં નોકર ચાકર બ્રાહ્મણ મિત્રમંડળ વિગેરેની અલાયદી ગોઠવણ કરેલી અને મુકામ પણ પ્રભુજીએ આપેલો. શ્રીગુરુદેવે આ નવીન યુગલ કને શ્રીકૃષ્ણ જન્મની આરતી કરાવી અને આશીર્વાદ આપી કે આવતે વર્ષે બાળકૃષ્ણને લઇને પધારશો. એ આશીર્વાદથી તેમને એક પુત્ર રત્નની પ્રાપ્તિ થઇ-બીજી સમાહ વખતે ચીમનલાલ શેઠ આવી શક્યા ન હતા પણ હું અને રમણલાલ ગયા હતા.

સમાહ પહેલાં ચૈત્ર મહીનામાં ગુરુદેવ બદરીકેદારનાથની જ્ઞાત્રા ગયા હતા તેમની પાછળ હું અને શ્રી નગીલાલ શેઠ અને ભોગીલાલ પણ ગયા હતા. હરિદ્વાર પહોંચતાં ખજર પડી કે પ્રભુ તો હૃપિકેશ ગયા છે, ત્યાં અમે પહોંચ્યા અને પ્રભુજીને મળ્યા. પ્રભુજીની સાથે પ્રસાદ લઇ આગળ જવાનું હતું. શ્રી પ્રભુજીએ મને તેની સાથે આવવા કહ્યું, પણ બદરીકેદારની કઠિણતા અને નગીનલાલના ધરનાં માણસોની વિરુદ્ધતા વચ્ચે મેં (ગું ગું પું પું) કહ્યું. પ્રભુ સમજી ગયા અને કહ્યું:—તમે ભોગી લોકો એ તપશ્ચર્યા ન કરી શકો! શ્રીલક્ષ્મણ મહારાજ સહિત શ્રીગુરુદેવ આગળ ગયા. અમે એ આશાથી ગયા હતા કે ‘આનંદ તટ પર શ્રીશુકદેવજીએ પરીક્ષિત મોક્ષ કર્યો હતો ત્યાં આપણે ભગવાન કને કથા શ્રવણ કરીશું’, પણ તે સ્થળ તો મીરત પાસે છે. શ્રીતારાબેન વિગેરે આગળ જવાને ઉતાવળ કરતા હતા. ગુરુદેવ તો સપ્તાહ કરવાને તૈયારજ હતા, પણ શ્રી નગીલાલ શેઠ એકલા આ પ્રસંગ ઉજવવાને પાછા હઠી ગયા, અને ગુરુદેવ લક્ષ્મણ મહારાજ સાથે આગળ ગયા. તારાબેન તો જતા રહ્યા હતા. મહામુશ્કેલીએ જ્ઞાત્રા કરી ગુરુદેવ પાછા આવ્યા હતા. તેમનું પેટ ફૂલી ગયું હતું. જલંધરની અસર થઇ હતી.

માર્ગની કથની લખતો નથી અને અપાડની સમ્પત્તિ આવી તે તેમણે  
સુરી નિદ્રાથી ઉદાસ થિતે કરી. તેઓ કાંઈની સાથે પણ બોલતા ન  
હતા-શાન્ત બેસીજ રહેતા-અમને શીકરે તો થતીજ હતી કે મહારાજશ્રી  
આમ કેમ કરે છે, પણ કાંઈથી કંઈજ બોલી શકાય એમ નહતું મારા  
મુંબઈના મિત્ર ભાઈ ચન્દુલાલ માણેકલાલ ઓઝાને તેજ વખતે ઉપદેશ  
અપાવ્યો અને અમે મુંબઈ આવ્યા પણ મારે સુરતમાં દાદીમાના  
મંદવાડ માટે જવું પડ્યું. ત્યાં દાદીમાને ભાગવત સંભળાવી પુણ્ય  
અર્પણ કરી રાત્રે સૂઈ છું કે એક તાર લઈ ભાઈ જયંતિલાલ મારા  
ભાણેજ આવ્યા. ગુરુદેવ કલોલ મુકામે ભાગવત ધર્મ માસિકના તન્ત્રી  
શ્રી વિનાયકરાવ સખારામને ત્યાં બોલાવવાથી ગયેલા તેમની સાથે બા  
પણ હતા. મુંબઈના શેઠ નાનુભાઈનો તેમના પર પૂર્ણ પ્રેમ હતો. એ  
તારમાં એમ લખેલું કે ‘મોહું જેવું હોય તો અમદાવાદ સ્ટેશને થઈ  
કલોલ આવો.’ હું તો ઝંખવાઈજ ગયો, -હૃદય બેસી ગયું, -કંઈ સમજ  
ન પડે, વાંચુ વાંચુને ચક્કર આવે. અમારા પૂજ્ય ઠાકી પણ ગુરુદેવના  
લક્ષ્મી-તેને ગુરુદેવ વ્હાલા વંણુવજ કહે, તે તૈયાર થયા. સાથે અમારા  
મામા શ્રી કીકાભાઈ મહારાજશ્રીના ઉપદેશી તે પણ તૈયાર થયા-

મં દાદીમાને વાત કરી, તેણે કહ્યું,

‘દીકરા, જલ્દી જા, મારા જેવી દેશીના અહીં કંઈજ ખપ  
નથી. મહારાજશ્રી કને જલ્દી જા.-’

એમણે પણ ઉપદેશ લીધેલો તે મરતી વખતે પ્રકાશ થઈ ગયો હતો.  
રાત્રેને રાત્રેજ અગ્યારની ફાસ્ટમાં કે મેલમાં અમે બેઠા અને સવારે  
જેમ તેમ અમદાવાદ ગયા. આ તાર કરાવનારનું બલું થળે કારણ કે  
જે આ તાર ન આવ્યો હોત તો સુરત મુકામે મને ખબર પડતજ  
નહિ, એ તાર કરાવનાર ગં. મોતીબેન શ્રીગુરુદેવની પવિત્ર વ્હાલી શિષ્યા  
હતા, અને કરનાર શ્રી મગનલાલ પ્રાણજીવનદાસ હતા. નગીનભાઈ શેઠ  
તો અગાડીજ ગયા હતા. અમદાવાદ પર શ્રી શેઠ નાનુભાઈ તથા પૂ.

બહેન શિવગૌરી બેન પણ હતા. જેમ તેમ કલોલ પહોંચ્યા. નગીનલાલ શેઠ સવારેજ ત્યાં ગયેલા તે મારી સામે આવી ધૂળમાં આળોટી પડ્યા અને મારો હાથ પકડીને રડવા લાગ્યા. મને તો એમાં કંઈજ સમજાય નહિ. પછી ધીરે ધીરે ગુરૂદેવ કને ગયા. ગુરૂદેવની વાણી ચાલતી હતી. ‘એ કોણ આવ્યું!’ ‘મહારાજ, એ તો હીરાલાલ’ તારાબેન અને જસવંતલાલ છે! તેમની એ વાણી અહીં લખું તો દરેકના જીવને દુઃખ થાય માટે લખતો નથી. ‘સૌ આવ્યા હો તો જાન કરો.’—દેવમંદિરો જુઓ. આવો અવસર ફરી ફરી નથી આવવાનો.’ વિનાયકરાવને તેઓ કહે—

‘મોટા લાભ, લાકુ બનાવો, સૌને જમાડો.—’

વિનાયકરાવના બાઈ કૃષ્ણરાવ ડૉક્ટર હતા તેમણે ગંભીર સ્થિતિ જાણીને તાર અંકલેશ્વર કરાવેલો. અંકલેશ્વરથી ૧૯ માણસો મયાં હતાં અધાં અંદરને અંદર ગૂંસપૂંસ કરવા લાગ્યા.

‘ગુરૂદેવને તો લખજ જવા જોઈએ—અહીં નહિ રખાય.’ પાર્વતીબેન, તારાબેન, મોતીબેન ત્રિગેરે ત્યાંજ બેસા હતા.

મહારાજશ્રી કહે ‘મને કંઈજ નથી આ તો શુદ્ધ સ્વર્ગ છે.’ તેમને ડબલ ન્યુમોનિયા થયો હતો એમ ચિન્હ દેખાતું હતું. મુંબઈનું મંડળ તૂટી જવાથી તેમની મારા પર પણ અકૃપા જણાતી હતી તે હું માની લઉં છું પણ તેમણે એવું જણાવ્યું નથી. મહામહેનતે સમજાવી સમજાવી પ્રભુને સેકન્ડ ક્લાસમાં અંકલેશ્વર લાવ્યા. પાલખી મંગાવેલી તેમાં પ્રભુ ઉઘાડી આંખે સૂતા સૂતા જોયા કરે. તે તો કહે, ‘અલ્યા મને કંઈ નથી મને ચાલવા દો, એ વાત કોણ માને!’

કલોલના સ્ટેશન પર મને પાસે બેસાડી બોલાવ્યો અને કહે, હવે શું સારું થાય? જે ત્રણ દહાડા જાનન કર્યું હતે તો હું નક્કી સારો થઈ જાત—હું તો રડવા લાગ્યો.—એમને પરન્વત્તા ગમતીજ નહિ. દિશાએ જાય તે પણ કોઈ હાથ પકડે તે તેને ગમે નહિ, પણ પડી જવાની બીજી આપણે પાછળ રહેવું પડે.



પછી વચ્ચે વચ્ચે એમની મુલાકાતે બહેનો અને બાપચો જતા, તારાબેનને કહે ‘ બહેન કાલે એકાદશી છે સારો દહાડો છે, -હવે જમશું તમારે બાલકૃષ્ણલાલમાં ચિત્ત રાખવું-હું કંઈ જુદો છું?’

તારાબેનને શાન્તિ વળી ગઈ પણ રડવું તો આવેજ ‘ કાલે એકાદશી છે તે જમશું-શ્રીશુક્રપ્રસાદજીને માનજો અને તેનું ક્ષેત્ર શુદ્ધ કરજો-દશ વરસમાં હું પાછો આવીશ. ગુરુમહારાજ કંઈ જાય છે? એ તો તપ કરે છે!’ આવા આવા બોલ બોલે તે છાતી ચીરાઈ જાય.

અંકુલેશ્વર મંદિરમાં આવ્યા. ઠાકોરજીના દાર પાસે પથારી કરી ડૉક્ટર આવ્યો પણ દવા લેવાની સાફ ના.

‘ મને કંઈ છેજ નહિ’

બધા સેક કરવા લાગ્યા-ઢીલા ઢીલા કરે. મહારાજશ્રી કહે, ‘ આપો-આપોદો’ હું ચેતન છું મને લાગશે એટલે કહીશ. રામશંકર દાજી ગુરુદેવના વડિલ બન્ધુ અને પ્રાણશંકર તેમના ભત્રિજા વિગેરે પાસે બેઠા હતા. આજીબાજી હરિજનોનું ટોળું સેવામાં લામર હતું.

‘ શ્રી ગુરુદેવ કહે આવો બધો પ્રેમ છે તે હું તો નહિ જાણું,’ આવું જોતાં તો રહેવાનું મન થઈ જાય છે પણ શું કરું? નિશ્ચય થઈ ગયો છે.

દાજી ગદગદ કંઠે કહે ‘ ના મહારાજ, નિશ્ચય કયો હોય તો ફેરવી નાંખો’

રામશંકર દાજી તેમના વડિલ બન્ધુ ગુરુદેવનાજ શિષ્ય હતા. ‘ એ કંઈ ફેરે?’ ઠાણુ ઠાણુ આવેલા કલોલ તેમના નામનું લીસ્ટ આપો મને કામ છે. આટલો બધો પ્રેમ!’

ત્યારે બા કહે-‘ એનું તમારે શું કામ છે! બધાજ આવેલા’

‘બહુ સારું’ એમ કહી ગુરુદેવ શાન્ત થયા. તેમના મુખ પાસે હું બેઠો હતો. મને કહે ‘શ્રી મહાપ્રભુજી આને—‘આસુરવ્યામોહ માયા કહે છે.—’

‘આસુરોને મોહ પમાડનારી આ મૃત્યુરૂપી માયા છે.’ શ્રી ગુરુદેવની મારી સાથેની વાતોજ એવી. મારા મનમાં ગુરુદેવ મને આશિષ આપે. કલોલમાં તેમના માયા પાસે હું બેઠો હતો ત્યારે મનમાં વિચારજ કર્યા કરું અને રડતો જાઉં. પ્રભુએ દૂરથી હાથ, મારા તરફ અભય હાથ લંબાવ્યો અને પાછા પોતાની વાતમાં લાગી ગયા. રાત્રે દશ વાગે તારાબેન બેઠા હતા તેને કહે બેન ‘ફરસીપુરી લાવ’ તરત તારાબેને ફરસીપુરી ફરી આપી આમ છતાં દિશાપાણી ઉઠીનેજ જતા. હું રાત્રે બે વાગે જરા ઝોકે ચઢ્યો અને પાંચ વાગ્યા ને ગુરુદેવે જાને દાળભાત લાવવાને કહ્યું. મગની દાળ ને ભાતનો દાણો મ્હોંમાં મૂક્યો અને છ વાગે બેઠા થયા. હું જાગી પડ્યો. ભાઈ નાનુભાઈ અને જયશંકર તેમના ભત્રિજ પાસેજ હતા. શ્વાસ અને હાંફ તો બીજા દીવસનીજ ઉપડી હતી. નાનુભાઈ જોતા રહ્યા અને ગુરુદેવ બેઠા થઈ ગયા. હું સામે આવ્યો. મોઢામાંથી મન્દ ધ્વનિ શ્વાસોશ્વાસમાં નીકળે છે. તેમણે પગ મારા બોળામાં નાંખ્યો, ‘તારાબેન પાણી લાવો’ એમ હું બરાડ્યો.

ચરણ ધોયા, ચરણામૃત લીધું—પ્રભુજીને સ્નાન કરાવ્યું અને પલાઠી વાળી થાંભલા સાથે બેસાડ્યા જાણે અર્ધબાલ્ય સમાધિજ.

રડવા માગીએ તો રડાય નહિ બોલવા માગીએ તો બોલાય નહિ તેમને આપેલો ટાઇમ સવારના છ થી અગ્યારનો હતો.

‘છ વાગે સમાધિ અને અગ્યાર વાગે જયશંકર.’

ગામમાં હોહાકાર થઈ ગયો—હડતાલ પડી—દુકાનો બંધ થઈ. ચૈસામીના ટોપલે ટોપલા અને ધાણી ચણા વહેંચાયા—પ્રભુને પાલખીમાં

ચંદ્રાવી વરધાડો કાઢ્યો.-છખી લેવાઇ-અને એ હલમલાવનારી લીલાનો અંત શ્રીષ્ટદેવી નર્મદાને તીરે આવ્યો.-

તેમનાં હાડકાં જેમ વાળ્યાં તેમ વળ્યાં. તેમનું શરીર જાણે કંચનની કાયા,-લીલામય વયુ, લીલા સ્વરૂપમાં લયલીન થયું. આગળ લેખિની ચાલતી નથી.

જય શ્રી સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ ! અમારા કાટાનકાટિ અપરાધો માફ કરજો. હુમે તારા હુતા-તારા છીએ-અને તારા રહીશું-સંગ ન મુકું તારો શ્યામળીઆ વહાલા રંગ લાગ્યો મને તારો. ॐ

ૐ તત્ સત્

॥ સત્યં પરં ધીમહિ ! ॥

આ રીતે શ્રીદિવ્યજ્યોતિના શ્રીગુરુદેવ સાથેના અનેક પ્રસંગોમાંથી પ્રસંગ ૪૩ માં સમ્પૂર્ણ થયો.

ૐ જયશ્રીસદગુરુદેવાર્પણમસ્તુ ॐ.

ભાગ બીજો સમાપ્ત.

પુસ્તક પહેલું સમાપ્ત.



શ્રેય : સાધક શ્રી શુકદેવ મંડળમાં ગવાતા ભજનો

## ખાર

અંસીદેવી મૃદુલતા કૃત :—(ચૈતન્ય સિન્ધુ ધૂધવે ૪૪ ૪૪ ૪૪)

ઓ અવધૂત યોગી કરીએ આપને પ્રણામ...(૨)...

(શુકજયંતિ) આપને પ્રણામ સુંદર શ્યામે પ્રણામ... (૨) ઓ...

ઉંધ ન આવે શ્યામ અમેને ભૂલી ગયાં સૌ જ્ઞાન

જીવ મુંઝાયે વહાલા અહીંઆ પ્રેમમાં નથી ભાન...ઓ...

ધૂન મચાવો વહાલા નટવર ભાન બૂલાવો શ્યામ!...

વાંકાડીઆ છે દેશ તમારા-નાગર નન્દના કા'ન!...ઓ...

આસનવાળી બેઠા પ્રભુજી સંધ્યા કરવા ધ્યાન...

આનંદ મંગળ મુખડું જોતાં... થયું નિગમનું જ્ઞાન...ઓ

પ્રેમ મચાવ્યો આજ પ્રભુજી ભક્ત મળી સૌ સાથ...

બહુ અકળામણ થાય પ્રભુ વિણ, આપ હૃદયના નાથ...ઓ

હૃદય કમળમાં આપ ખીરાજો અંતરજનમી નાથ...

અવધૂત યોગી ભાન ભૂતી હું...શોધું સદા દિનરાત...ઓ

નયન નચાવો નાગર નટવર લાલ કહું શું આજ...

મૃદુ હૃદયથી ધારે સુંદર શ્યામ સ્વરૂપ વિરાટ...ઓ

x

x

x

(ગુરુ પૂર્ણિમા) (જલમાં સ્થલમાં નલ મંડળમાં જ્યાં દેખું ત્યાં રામ હી રામા)

ગુરુ પૂજન કરીએ સખિઓ આનંદથી સહુ મળીને રે...

મનમાં દરખ ન માય આજે સખિઓ હોતે રમીએ રે...

મનની વાતો મનમાં રાખી પ્રભુને શ્રમ ન દધએ રે...

એ છે તારણહાર પ્રભુજી, એને વધાવી લઇએ રે...

પૃથ્વીમાને દિવસે આપણુ-આનંદ મંગળ કરીએ રે...  
ગુરુચરણમાં રહેતાં રહેતાં...શાન્તિ ધામે જમીએ રે...  
ચન્દ્ર ખીલે ને પુષ્પ ખીલે છે...ત્યમ આપણુ પણ ખીલીએ રે...  
મૃદુ હૃદયમાં નાથ વસે છે...તેને શુકદેવ કહીએ રે...

x

x

ચાત્ર ચાત્રને આજ... (૨)...વસંત ખેલીએ પ્રેમથી...  
રૂડા રમવાના દિન... (૨)...કેસુડાં રંગથી ભીંજવશું...  
(વસંત પંચમી) શાન ગુલાબ લઇ... (૨)...ખોખા ભરી ભરી છાંટશું...  
ફૂલ તોરાને લઇ... (૨)...ચંદન પુષ્પ વધાવશું...  
બત્રીસ બતનારે... (૨)...ભોજન પ્રભુને કરાવશું...  
જળ જમનાનાં નીર... (૨)...પ્રેમે ભરી લાવશું...  
બરાસ કસ્તુરી લવંગ... (૨)...મુખ વાસ પ્રેમે કરાવશું...  
બંસી ખોલે છે આજ... (૨)...આનંદ સ્વરૂપે મળી જવું...

શ્રી ભક્તિ ઉર્ફે લીલાદેવી કૃત :—

યોગાનુભવ હોરી... ( જુરે કેસર ગાગર લે ચલી અલખેલી )

જુરે...યોગી સ્વરૂપની મોટી છે બલિહારી...

બલિહારીરે બલિહારી

હોરે.. એની થું કહું વાત ! ...યોગી સ્વરૂપની...

જુરે...યોગ સમાધિ લા...કરતા રે યોગી...

યોગી સદગુરુ નાથ...

હોરે જંગલ નાથ...યોગી

”

જુરે...ઝાડ તરવેલી ઘેરી ને પાને પાને...

ખીલી રહ્યા છે આપ...

રમી રહ્યા છે નાથ.....”

”

જુરે...યોગ સમાધિ લાગી છે જંગલ માંહી...

તેનો જ્યોત પ્રકાશ...

રાતો રાતમાં ખામ...

”

જીરે...શુક્રમુનિ યોગી આવી પ્રગટે છે ત્યાં...  
 એનો સખધટમાં છે વાસ...  
 પોતે છે અનિનાશ.....

જીરે ભકિત હૃદયથી ગાતી આરાધે યોગી...  
 કરે સ્વરૂપમાં લીન...  
 હરિ સ્વરૂપ અભિન્ન.....

x x x

(ચૈતન્ય સિન્ધુ ધૂત્રવે ઠઠ ઠઠ ઠઠ)

જ્યોતિ સ્વરૂપે ત્રિલસે ઠઠ ઠઠ ઠઠ...જ્યોતિ...  
 આનંદ ઝળિયા ફૂટ્યાં રોમ રોમ રોમ...જ્યોતિ...  
 'ઠઠ' સ્વરૂપે થનનન થનનન નાયતું જગજોમ...  
 આવી પ્રકાશે દીલમાં ઠઠ તું રસ જોમ.....  
 હરિ હૃદયની કુંજ ગલનમાં આવજો રસજોમ...  
 તા તા થૈ થૈ નૃત્ય કલામાં પામથું તનતોમ.....  
 ઠઠ ગલીમાં ભકિત પેંઠી...સુરતાસહ સુરસામ...  
 અંતર્યામી નાથ મળ્યા ત્યાં...ઉજ્જવી સુંદર નામ.....

x x x

ઝૂને ઝૂને હિડોળે સખિ! સાંવરો રે લોલ...  
 ફૂંને ફાલે વસંત સખિ! રનેદમાં રે લોલ...  
 હરિ અંતર જ્યોત હરિ! ખીલતો રે લોલ...  
 એ તો હિરમાં સમાવે હરિ! તનમાં રે લોલ...  
 કેવા પ્રેમો પતંગ હરિ...આવતા રે લોલ...  
 ઉરે આનંદ ધામ રસ...રેલતા રે લોલ...  
 ભકિત મૈયા કરેરે સ્તુતિ...તેમની રે લોલ...

x x x

(પુષ્પાવંતીકૃત) મ્હારી લાજ તમારે હાથ...ગુરુજી પધારો રે...  
 હું છઉરે તમારે હાથ...ગુરુજી પધારો રે...

ત્રયોદશી

મ્હારો દોષ ન જોશે નાથ...ગુરુજી પધારો રે...  
તમ વિના નથી કાંઈ શ્યામ...ગુરુજી પધારો રે...  
મ્હારા તારણના છે તાર...ગુરુજી પધારો રે...  
તમે ભક્ત તણે આધિન...ગુરુજી પધારો રે...  
મ્હારા મનમાં આનંદ થાય ..ગુરુજી પધારો રે...  
કરો સફળ જીવન મ્હારાજ...ગુરુજી પધારો રે...  
પ્રભુ સુરતના છે પ્રાણુ...ગુરુજી પધારો રે...

‘યોગિની’ ઉર્દે કુમારી મંજુલા કૃત :—

( શરદપુનમ )

વાજે...વાજે...મધુર ખંસી...

વાજે...વાજે...મધુર ખંસી...

નમન નમન મેં કરતી આવું...સુનતોડું મેં વનવન જાઉં...વાજે...  
શહેર નગરમાં આવું તટપર ...કાંઈ દોષું મેં યમુના કિનારે પર.....  
સખિયન સંગ મેં ખેલતી જાઉં...મનમેં સ્નેહ ભરી ભરી આઉં.....  
‘યોગિની’ તુજ મનાહર મૂર્તિ ...દેખ દેખ કર મનમેં સમાતી.....

x x x x x x

(ગોકુલઅષ્ટમી)

ઝડપ ઝડપ ચાલ દૃષણુ ! ઝડપ ઝડપ ચાલ...

કેમ પેલી પાર સામે જાવું નંદલાલ...(ર)...ઝડપ...

સન્ધ્યાયાદાળ થઈ જશે...અંધાર થઈ જશે...ઝડપ ઝડપ ચાલ...

એ મીઠી હોરની વાતો કહે આજ.....ઝડપ...

જાઉં મ્હારે એકલું...કાંઈ ન સાથે આવેલું...ઝડપ ઝડપ ચાલ

ત્હારું મનન કરી જાવું આજ આજ.....ઝડપ...ચાલ...

‘યોગિની’ માગે છે તુજ...દર્શન આપે તું મુજ...ઝડપ ઝડપ ચાલ...

ત્હારી મૂર્તિ ખડી થાય શાન્તિ સ્વરૂપ આજ...ઝડપ ચાલ...

x x x x x

( રાધાઅષ્ટમી )

જાઓ...જાઓ મોહન...(૨)...

ઐસી ધૂન મચાવ...મેરા મનકા ખુલાસા કરા દો મોહન ? !...જાઓ  
 વૃન્દાવનમેં તું જાતા હૈ...ગોપીકો રાસ રચાતા હૈ...

પણુ મેરોકો ન કુછ કરતા રે મોહન ? !...જાઓ  
 ગોકુલમેં ગૌવા ચરતા હૈ...ગોવાલોંકો લે જાતા હૈ...

પણુ મેરોકો ન કુછ કરતા રે મોહન ? !...જાઓ  
 મથુરા નગરીમેં જાતા હૈ...જમુના તટપે તું મનાતા હૈ ? !...જાઓ

પણુ મેરોકો ન કુછ કરતા રે મોહન ? !...જાઓ  
 'ચોગિની' કો કયું તલસાતા હૈ...મેરા હૃદયમેં કયું ધૂપાતા હૈ ? !...જાઓ

અબ મનકા ધરાદા ચૂકાદે મોહન !...જાઓ

x x x x

( પવિત્રાબારસ )

ચાંદરાત આવી આજ...(૨)...ચાલોને હોડીમાં જાઓ !...ચાલોને...

એની ઠંડકથી આજ...(૨)...મન શાન્ત કરીએ !...ચાલોને...

એના તેજથી આજ...(૨)...દુન્યા અંજામ જાય !...ચાલોને...

એના આળથી આજ...(૨)...પાણી છલકાઇ જાય...ચાલોને...

કોઇ હલેસાં મારો...(૨)...કોઇ દિરાડો પાણી...ચાલોને...

કાચખાએને આજ...(૨)...ચણા ખવડાવીએ...ચાલોને...

ગુરુ શુકળ આજ...(૨)...શાન્ત 'ચોગિની' મહી...ચાલોને...

x x x x

સખિ ! વૃન્દાવનમાં તમે આવો...દરિની બંસી સૂણાવો...

,, બંસી સૂણીને બની જવો...તમારા દિવ્ય રૂપમાં...

,, રાસ રચીને તમે થાવો...તમારા પ્રેમ ગુણમાં...

(ગરખાચૌદશ) ,, પ્રેમથી પુદ્ડીએ ખાઓ.. તમારા ભાવ તેજમાં...

,, નીચા નમીને તમે ગાઓ.. તમારા શશીન ચન્દ્રમાં...

,, ચાંદલો ખીલ્યો નભે એવો...તમારા નવીન મોહમાં...

,, પ્રેમ રૂપમાં ભેગા જાઓ...તમારા જીવન શોધમાં...

ચોગિની કરે આજે પચાસે ઘણે રહિતી રાંચ પગલા



विषयी मनुष्याच्या पूजेत कांही तत्त्व नाही-कारण सकाळ झालीकी उठवे-स्नान करून पाण्याचा लोटा भरून घेउन देवाला एका तांब्यात तटाकी-लेकी वरतुन पाणी ओतावयाचे-मंत्र तंत्र कानात देवाला पुसले न पुसले कीं गंधाचे शीतोडे टाकले-की तुपाचा दीवा लावायचा एक दोन वेळा ओवाळले की झाले इतके करतां करतां नावतरी प्रभुचे ध्यायचे नाही-मात्र संबंध गांवाच्या कुटाळ्या चालुच-घरातला कळकळाट आणी मुलांच्या फीर्यादी याची गोष्ट-काय ती मूले म्हणतात-बाबा पहा-ती ताई मला मारते-तेव्हां आइने रागे भरण्याला सपाटा लावला-उभी राह. माझ्या बाळाला कां मारतेस असे म्हणून हातात देव पुसायला रुमाल होता त्याचे सटके मारण्यास हात उंच केला-डोळे चमकु लागले-आणी तीच्या मागे दवडतां श्वासोश्वास इतका नीघत होता की वोलवेना.

म्हानाग म्हणतो-कां गुलाबदास-आज कांही कामात पडलात-तेव्हां गुलाबदास पण देवाला चोळ्यां चोळतां म्हणू लागले. अहो-मी या वेळ पावेतो वर्तमानपत्र वाचण्यात गुंतलो होतो आताच स्नान केले, मनात आले की देव पूजा करून ध्यावी-म्हणून पूजेला बसलो. तो लगेच मुलमी दौडत येउन माझ्या पाटीला-बळशा मारून म्हणू लागली की बाबा तुम्हाला सांगितले होते ते आणले नाहीना ? एनके ऐकल्या बरोबर-अग-ऐकतेच की ? अरे ही पूजा मला कस देत नाही-तीला बोलावुन घे-शीणचे-जगा गीता वाचयला बसलो की यांची गडबड-अहो-कशाचा देव आणी कशाचा पाठ !

या प्रमाणे विषयी मनुष्याची पूजा अर्चा जेव्हां कोणी समजू मनुष्य त्याला सांगायला गेला की-त्यांना सांगतो कीं काय करावे-प्रभुनी हे नाटक केले नसते तर कांही संताप होता ? हॉफीस मध्ये जाण्यास वीलंब होतो. म्हणून जे झाले ते खरे प्रभुला सर्व माहीत आहेच. हॉफीसात नाही गेलो तर शेट लोक बोवा मारत्यात-घरात तर असा कळकळाट सुरू आहेच. पोर तर जगा दूर होत नाही. या प्रमाणे आमचा थाट आहे.

ले.

हीरालाल सी. तारकस

मराठी करणार श्री उपाशक

वैद्य सदाशीवबुवा वामनबुवा गर्गे

मल्ल नाम्नला-कामावति ( कामरेज ) इति वास्तव्य सर्वपर ( सरत

# શ્રી શુકદેવ શ્રેય:સાધક સંસ્થામાંથી પ્રકટ થયેલાં પુસ્તકો

કિંમત. ચોખ્ખે જુડું

શ્રી શુકદેવ વાણીવિલાસ ભાગ ૧ હો તથા ભાગ ૨નો રૂા. ૦-૪-૦	૦-૪-૦
શ્રી શુકસિદ્ધાન્તપ્રકાશ ભાગવત સાર ...	૦-૪-૦
શ્રી શુકગીતા (ભાષાન્તર સહિત) ...	૦-૪-૦
શ્રી ચતુ:શ્લોકી ભાગવત (ટીકા સહિત) ...	૦-૧-૦
શ્રી સાપ્તાહિક વ્યાખ્યાનો ...	૦-૪-૦
શ્રી શુકાપદેશિકા ...	૦-૬-૦
શ્રી મોક્ષશાસ્ત્રમ્ (સંસ્કૃત) ...	૦-૬-૦
શ્રી શુકાપનિષત્ ...	૦-૧-૦
સુખોદ-સાગર ...	૦-૧૨-૦
ધર્મમિમાંસા (નિત્યકર્મ) ...	૦-૬-૦
શાન્તિ-સુધા હરિવિલાસ ...	૦-૪-૦
ભજન-તત્વામૃત ...	૦-૪-૦
પંચામૃત પદમાળા ...	૦-૪-૦
શ્રી સદ્ગુરુ પંચાંગપટ ...	૦-૨-૦
ગજલગુચ્છ ...	૦-૧-૦
પ્રાર્થના-પુષ્પેા ...	૦-૬-૦
શ્રી શુક-શ્રેયસાધક સમારંભ ભજનમાળા ...	૦-૧-૦
શ્રી હરિસ્તવન જ્યોતિ કિરણો ...	૦-૧-૦
વિજ્ઞાન-જ્યોતિ ...	૧-૦-૦
શ્રી શુકદેવ પ્રેમામૃત... ...	૦-૪-૦
સિદ્ધાંત ચન્દ્રોદય ભા ૧-૨ ...	૧-૦-૦
સદ્ગુરુ ચન્દ્રોદય ભા ૧-૨ ...	૧-૦-૦

## પુસ્તકો મળવાનું ઠેકાણું.

૧ શ્રી શુકદેવ મહામંદિર, અંકલેશ્વર.

૨ શ્રી. રા. બ્ર. શુ. હરિપ્રસાદ મહારાજજી, હરિપુરા, સત્સંગ ભુવન-સુરત.  
(તા. કામરેજ, શ્રીભજનાશ્રમ-ખોલેશ્વર)

૩ પંડિત નારાયણ મૂળજી પુસ્તકાલય, કાલખાદેવી રોડ-મુંબઈ નં. ૨.

૪ શ્રીયુત કવિ ભાઈશંકર વિદ્યારામ પંડિત,

રીચીરોડ, પ્રાણુરક્ષક ઔષધાલય-અમદાવાદ.

૫ શ્રી રમણલાલ ઓટલાલ કાપડીઆ, નં. ૧૬૮ રાધાવિહાર-૧૦ રસ્તા  
ખાર, મુંબઈ.

